

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

SEYYİD NAKİB-ZÂDE Nİ'METİ
HAYATI EDEBİ ŞAHSİYETİ ESERLERİ VE DİVÂNI

Ahmet GÜLEN

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Ali İrfan AYPAY

Afyon
2007

SEYYİD NAKİB-ZÂDE Nİ'METİ
HAYATI EDEBÎ ŞAHSİYETİ ESERLERİ VE DÎVÂNI

Ahmet GÜLEN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Ali İrfan AYPAY

Afyon

Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Haziran 2007

Tez Danışmanı:

İmza

Prof. Dr. Ali İrfan AYPAY

Jüri üyeleri:

Prof. Dr. Ali İrfan AYPAY

Yard. Doç. Dr. H. Feridun GÜVEN

Yard. Doç. Dr. H. İbrahim HAKSEVER

Ahmet Gülen'in "Seyyid Nakib-zâde Ni'metî Hayatı Edebî Şahsiyeti Eserleri ve Divânı" başlıklı tezi 14/06/2007 tarihinde yukarıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Mehmet Karakaş
Enstitü Müdürü

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ

SEYYİD NAKİB-ZÂDE Nİ'METİ
HAYATI EDEBÎ ŞAHSİYETİ ESERLERİ VE DÎVÂNI

Ahmet GÜLEN

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Haziran 2007

Danışman: Prof. Dr. Ali İrfan AYPAY

Seyyid Nakib-zâde Ni'metî 17. yüzyılda Bursa'da yaşamış önemli bir şair ve ömrünü ilme vakfetmiş bir şahsiyettir. Asıl adı Nimetullah'tır. 1020 (1610) tarihinde doğmuştur. Yaklaşık kırk yıl yaşamış ve 1060 (1650) tarihinde vefat etmiştir. Babasının ve dedesinin nakibü'l-eşraf olması dolayısıyla Nakib-zâde olarak tanınmıştır. Bursa Medresesi'nde müderrislik ve Bursa Mahkemesi'nde baş kâtiplik yapmıştır.

Şiirde usta olan Nakib-zâde, güzel yazısıyla da nam yapmıştır. Muamma ve tarih konusunda ayrı bir şöhrete sahiptir. Tasavvûfî şiirleriyle Fuzûlî'ye benzeme gayretinde olan şairin sosyal konulara yaklaşımında belirgin bir Rûhî etkisi vardır. Aşk ve tabiat konularında ise Bâkî etkisiyle şiir yazmıştır.

Ni'metî, çok uzun yaşamamış olmasına rağmen iki önemli esere imza atmıştır. Şairin asıl önemli eseri Dîvân'dır. Ni'metî Dîvânı'nın tek nüshası bulunmaktadır. Eserde kaside, mektûb-ı manzum, şikâyet-nâme, terkib-i bend, tesdis, müseddes, tahmis, gazel gibi nazım şekillerine yer verilmiştir. Aruzu ustaca kullanan şair, sanatlarla da şiirini süslemiştir. Arapça ve Farsçanın inceliklerine vâkıf olan şâir, şiirlerinde bu vukufundan faydalanmıştır; fakat şiiri hiçbir zaman anlaşılmaz hale getirmemiştir. Yer yer halk söyleyişine yakın şiirler yazan şair, deyim ve atasözlerini de sıkça kullanmıştır. Ni'metî'nin diğer önemli eseri de Şâhidî'ye nazîre olarak yazdığını söylediği Tuhfe-i Ni'metî'dir. Bu eser bir lugat olup manzum olarak yazılmıştır. Her iki eserin de müstensihî şairin kardeşi olan Şeyhî Çelebidir.

ABSTRACT
SEYYİD NAKİB-ZÂDE Nİ'METÎ'S LIFE
HIS LITERARY CHARACTER
WORKS AND DIVAN

Ahmet GÜLEN

Turkish Language and Literature Main Science Department
Afyon Kocatepe University The Institute of Social Sciences

June 2007

Counselor: Ali İrfan AYPAY

Seyyid Nakib-zâde Ni'metî is a significant poet, who has lived in 17. century and he is a person who has devoted his life to science. His real name is Nimetullah, He was born in 1020(1610) He has lived approximately for forty years and he died in 1060 (1650). Because of his father's and grandfather's being responsible of seyid (Nakibü'l-eşraf) he is known as Nakib-zâde. He has been teacher in Bursa Medresseh and has been head clerk in Bursa Court.

Nakib-zâde, who is skilled in poetry, has also become famous with his beautiful writing. He has a different fame at mystery and history. In approaching to social matters of the poet, who tries to resemble to Fuzûlî with his sûfî poems, there is a certain influence of Rûhî. He has written as for, in love and nature subjects with Bâkî's influence

Although Ni'metî has not lived for long years, he has achieved two important work is Divan. There is one copy of "Ni'metî's Divan". The figures of verse such as kasida, elegy, gazel, and history have been included in the work the poet, using the prosody (aruz) skillfully, has also adorned his poetry with artistic qualities the poet who has been cognizant of Arabic and Persian's subtlety, has made good use of it ;but he has never made the poems incomprehensible writing sometimes similar poems to folk speech, the poet has often used idioms and proverbs, Ni'metî's another important work which he has said he has written Şâhidî asan imitation is "Tuhfe-i Ni'metî", this work is a dictionary that is composed of verse and prose parts , the writer of both two Works is the poet's brother Şeyhi Çelebi.

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti 16. yüzyılda her alanda zirveye ulaşmış; fakat özellikle devlet yönetimindeki zaaf lar neticesinde ihtişamını 17. yüzyıla taşıyamamıştır. Bu yüzyılda içerde isyanlarla dışarıda mağlubiyetlerle devlet otoritesi sarsılmış ve devlet yönetiminde disiplinsizlikler görülmüştür. Artık adalet sembolü Osmanlı'da işler rüşvetle ve eş dost ilişkileriyle yürür olmuştu. Genç Osman, devlet sistemindeki yanlışlıkları görmüş ve düzeltme gayreti içerisine girmişti; lakin bu çaba onun sonunu getirmişti. 4. Murat çok sert tedbirlere başvurarak devlet otoritesini tekrar sağlamış ve bir noktada Osmanlı Devleti'nin ömrünü uzatmıştır.

Osmanlı devlet sistemindeki kötü gidişe karşılık edebiyatta aynı ölçüde bir düşüş yaşanmamıştır. Fuzûlî ve Bâkî gibi şairler yetişmese de şiir ve nesirde önemli şahsiyetler yetişmiştir. Bu asırda kaside üstadı Nefî ve hikemî tarzın en büyük temsilcisi Nâbî gibi şairlerin yanında gazel şairi Yahya, hamse sahibi Atayî de önemli şahsiyetlerdir. Nâilî, Neşâtî, Fehim de bu asrın önemli şairlerindendir. Nergisî, Veysî, Kâtip Çelebi, Evliya Çelebi gibi nâsirlere de bu dönemde yetişmiş ve önemli eserler vermişlerdir.

Bursa, Osmanlıların asırlar sürececek hükümlerinde çok önemli bir yere sahiptir. Osmanlı Devleti'ne başkentlik yapan bu şehir adeta bir medeniyet merkezi haline gelmiş ve bu özelliğini günümüze kadar sürdürebilmiştir. İstanbul'dan sonra en çok şair yetiştiren şehir olan Bursa'nın önemli şahsiyetlerinden biri de Nakib-zâde Nimetullah Efendi'dir. Bir edebi şahsiyeti ve eserlerini tarihin derinliklerinden çıkarıp zamanımızın insanına tanıtmak amacıyla başladığımız bu çalışmada 17. yüzyıl şairlerinden Bursalı Seyyid Nakib-zâde Ni'metî'nin hayatı, edebî kişiliği ve eserleri ele alınmıştır.

Seyyid Nakib-zâde Ni'metî Divânı'nı incelerken 17. yüzyıl insanının hayata, topluma ve şiire bakışını da ortaya koymaya çalıştık; zîrâ Ni'metî, tek konuya bağlı kalmış bir şair değildir. Din ve tasavvuf konularını ilim adamı ve müderris sıfatıyla en

ince ayrıntılarına kadar bilen şair, hukuki olaylara da başkâtiplik yapması dolayısıyla vākıftır. Bu birikimlerini şiirinde kullanan Ni'metî, sosyal tenkit içeren şiirlerinde asrın sorunlarını çok sert bir dille eleştirmiştir. Ni'metî lirik şiirler de yazmış, içerisinde yetiştiği şiir geleneğinin aşk anlayışının örneklerini de vermiştir. Ni'metî'nin akıcı ve sade bir üslup sahibi olduğunu söyleyebiliriz.

Aynı asırda yaşadığı Fehim-i Kadim kadar erken olmasa da olgunluk çağlarına adım attığı sırada irtihal eden şair, kısa ömrüne rağmen başarılı eserler bırakmaya muvaffak olmuştur. Tanınmaya layık bir şair olduğunu düşündüğümüz Ni'metî'nin günümüz insanı tarafından anlaşılmasına hizmet edebilirsek bundan büyük mutluluk duyacağız.

Çalışmam sırasında hep desteğini gördüğüm, eserlerini kendime rehber aldığım; bilgi, birikim ve tecrübelerinden istifade ettiğim Hocam Prof. Dr. Ali İrfan AYPAY' a şükranlarımı sunarım.

Ahmet GÜLEN

ÖZGEÇMİŞ

Ahmet GÜLEN

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yüksek Lisans

Eğitim

Lisans: 2001 Dumlupınar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

İş/İstihdam

2001-Öğretmen (Türkçe- Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni)

2001–2003 Harmanpınar İÖO Bozkır-Konya

2003–2004 Silvan Lisesi (Yedek Subay Öğretmen)

2004- 2006 Çok Programlı Lise Sarayönü-Konya

2006–2007 İMKB Anadolu Teknik Lisesi ve Endüstri Meslek Lisesi Karatay-Konya

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri ve yılı: Adana, 8 Haziran 1979 Cinsiyet: Erkek

Yabancı Dil

İngilizce

KISALTMALAR

AKM: Atatürk Kùltür Merkezi

C: Cilt

G: Gazel

Hzl: Hazırlayan

K: Kaside

KT: Kıt' a

Ktp: Kùtùphanesi

M: Müseddes

MM: Mektub-ı Manzum

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

no: Numara

s: Sayfa

S: Sayı

SNND: Seyyid Nakib-zâde Ni'metî Divânı

Ş: Şikâyetnâme

T: Tesdis

TAH: Tahmis

TB: Terkib-i Bend

TDK: Türk Dil Kurumu

TTK: Türk Tarih Kurumu

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
ÖZGEÇMİŞ.....	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	viii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

Nİ'METİ HAYATI EDEBİ ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ

I. HAYATI.....	4
II. EDEBİ ŞAHSİYETİ.....	10
A) Nİ'METİ MAHLASI VE DİĞER Nİ'METİ'LER.....	16
B) ETKİLENDİĞİ ŞAHSİYETLER.....	17
C) ŞİİR VE ŞAİR HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ.....	24
III . ESERLERİ.....	25
A) DİVAN.....	25
1. Nazım Şekilleri	25
2. Vezin.....	26
3. Sanatlar.....	27
B) TUHFE-İ Nİ'METİ.....	31
C) MUAMMALARİ.....	32
D) MEKTUPLARI.....	33

İKİNCİ BÖLÜM
DİVAN İNCELEMESİ

I. DİN.....	34
A) ALLAH.....	34
B) MELEKLER.....	35
C) KİTAPLAR.....	36
D) AYET VE HADİSLER.....	37
1. Ayetler.....	37
2. Hadisler.....	38
E) PEYGAMBERLER.....	39
1. Hz. Muhammed.....	39
2. Diğer Peygamberler.....	40
F) DÖRT HALİFE (ÇĀR YĀR).....	44
G) ĀL VE ASHAB.....	44
Ğ) KAZA VE KADER.....	45
H) ĀHİRETLE İLGİLİ MEFHUMLAR.....	46
1. Āhir-zaman.....	46
2. Kıyamet.....	47
3. Mahşer, Haşr.....	47
4. Cennet (Behişt).....	48
5. Cehennem (Dūzah).....	48
I) DİĞER DİNİ MEFHUMLAR.....	48
1. Din, İman, Mü'min, Müslüman, Müşrik, Şeriat.....	48
2. Kabe, Tavaf, Sa'y.....	50
3. Du'a.....	51
4. Günah, Tevbe, Tā'ib.....	51
5. Ölüm, Ecel, Ruh.....	53
6.Şeytan.....	54
7. Küfr, Kāfir,Küffār.....	54
8.Deyr(Kilise),Zünnār.....	55

II. TASAVVUF.....	56
A) ĀŞIK.....	56
B) EHL-İ DİL.....	58
C) CEMĀL, DĪDĀR, YĀR, CĀNĀN.....	60
D) DÜNYA.....	62
E) TARĪKATLA İLGİLİ MEFHŪMLAR	65
1. Mevlānā, Mevlevī, Semā ^ç , Ney.....	65
2. Abdāl, Derviş.....	67
3. Pīr-i Mugān, Mürşid, Şeyh.....	68
4. Dergāh, Hānķāh, Hārābāt, Mey-ḥāne, Tekye.....	68
5. Hırka, Tāc, Şal, Sūf, Misvak, Aba, Ridā, Sūbha-i Mercān.....	69
F) RİND, ZĀHĪD, NĀŞĪH, ŞŪFĪ, VĀ ^ç İZ.....	69
III. CEMĪYET.....	72
A) ŞAHISLAR.....	72
1-) Hükümdarlar, Şehzādeler, Devlet Adamları, Din Büyükleri.....	72
2-) Tarihi ve Efsānevī Şahsiyetler.....	73
3-) Şairler.....	76
4-) Aşk Kahramanları.....	80
B) YER ADLARI.....	81
1-) İstanbul, Rūm, Bursa, Eyüp, Galata, Beşiktaş, Sarayburnu, Bozburun, Mudanya.....	81
2-) Revān, Bağdat.....	82
IV. İNSAN.....	82
A) SEVGİLİ, GÜZELLİK.....	82
B) ĀŞIK	84
C) RAKĪB (Ç ADŪ, RAĶĪB-İ HĀR, RAĶĪB-İ BED-LĪKĀ)	86

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
SEYYİD NAĞİB-ZÂDE Nİ‘METİ DİVÂNI

I.	
KASİDELER.....	88
II. MEKTUB-I MANZUM.....	146
III. ŞİKÂYET-NÂME.....	149
IV. TERKİB-İ BENDLER.....	157
VI. BAHR-İ TAVİL.....	175
VII. TEDDİS VE MÜSEDDESLER.....	177
VIII.TAHMİSLER.....	195
IX. GAZELLER.....	198
X. KIT‘ALAR.....	298
SONUÇ.....	301
KAYNAKÇA.....	303
EKLER.....	305

GİRİŞ

Osmanlı Devleti altı asır boyunca çok geniş bir coğrafyada hüküm sürmüştür. Osmanlı'nın bu kadar büyümesinde ve dünya devletleri arasında bir denge unsuru haline gelmesinde kültürün rolü yadsınamaz. Divan edebiyatı ise Osmanlı kültüründe çok önemli bir yere sahiptir. Bu yönüyle asırlarca yoğrulmuş ve günümüze kadar gelmiş olan Divan edebiyatı, incelemeye ve araştırmaya değer önemli bir kültür mirasıdır. Bu düşünceyle ve kültür tarihimizin aydınlanmasına katkı sağlamak amacıyla Divan edebiyatı üzerinde çalışmaya başladık. Çalışmamızda 17. yüzyıl şairlerinden Ni'metî'nin hayatını, edebî kişiliğini ve eserlerini ele aldık.

Nakib-zâde, sadece şair olarak değil; müderris ve mahkeme başkâtibi gibi sıfatlarla anılan önemli bir şahsiyettir. İçerisinde bulunduğu toplumun tanınmış bir ferdi olan Seyyid Ni'metî Çelebi'nin kişiliğinin ve eserlerinin tanınması ile 17. yüzyıldaki Bursa ve Osmanlı hakkında daha çok bilgi sahibi olacağımız kanaatindeyiz. Bu yüzden çalışmamızı sadece şâirle sınırlı bir çalışma olarak düşünmedik.

Çalışmaya başlarken “Ni'metî Dīvānı”nın tenkitli metnini de oluşturma gibi bir hedefimiz vardı; lakin eserin sadece bir nüshası bulunduğu için bu arzumuzu yerine getiremedik. Eserin tek nüshası Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Nüsha şairin kardeşi tarafından istinsah edilmiş olması ve üzerinde sahh kayıtlarının bulunması dolayısıyla sağlam olarak değerlendirilebilse de yer yer bırakılan boşluklar eksik şiirlerin olduğunu düşündürmektedir.

Nakib-zâde Ni'metî yaşadığı yer olan Bursa'da ciddi bir şöhret kazanmış olmasına rağmen tezkirelerde hakkında çok fazla bilgi bulmak mümkün değildir. Birçok tezkirede birbirinin tekrarı niteliğinde bilgiler bulunmaktadır. Şâir hakkında en teferruatlı bilgiyi İsmail Belig'in “Güldeste-i Riyâz-ı İrfan ve Vefeyât-ı Dânişverân-ı Nâdiredân” adlı eserinde bulmak mümkündür. Diğer tezkireler de bu eserden alıntılarla

bilgi vermiştir. Bundan dolayı şâirin hayatı ve edebî kişiliğini ele aldığımız bölümde biz de Belîğ'in eserini temel kaynak olarak aldık. Çalışmamız sırasında sadece tezkirelerden değil başta “Seyahatnâme” olmak üzere döneme ait bilgi bulabileceğimiz tarih kitaplarından da yararlandık.

Şâirin Ni'metî mahlasını kullanmasının sebebinin ve bu mahlası kullanan diğer şâirleri de araştırarak ortaya koymaya çalıştık. Bu çalışma sırasında Ni'metî mahlasıyla şiir yazarların birkaç şiirinden fazlasına ulaşamamak da çeşitli eserlerden faydalanılarak şâirlerin hayatı ve şahsiyetleri kısaca ele alınmıştır.

Şâirin etkilendiği ve etkilediği şâirleri ele alabileceğimiz bir bölüm oluşturmayı düşündük. Ni'metî'nin özellikle çevresinde bazı şâirleri şiiri ile etkilediği muhakkaktır; lakin çok fazla şâiri etkileyebildiğini düşündürebilecek bir bulguya ulaşamadık. Bu yüzden bu bölümde şâirin etkilendiği şahsiyetleri ele almakla yetindik. Bu bölümde Fuzûlî, Bâkî, Rûhî, Şeyhülislam Yahya gibi şâirlerin şiir anlayışları ile Ni'metî'nin şiirini etkilediklerini göstermeye çalıştık. Bu şâirlerin divanlarını tarayarak Ni'metî'nin şiirleri ile karşılaştırdık. Bu karşılaştırma sırasında Ni'metî Divanı'ndaki bazı beyitlerin neredeyse önceki şâirlerin tekrarı olduğunu gördük.

Bu çalışma sırasında yazma eserler, basma eserler, tezler gibi çeşitli kaynaklara başvurduk. Uzun araştırmalarımız sonucunda Ni'metî'nin önemli bir eseri olan ve “Güldeste” başta olmak üzere bazı kaynaklarda varlığından söz edilen “Tuhfe-i Ni'metî”yi bulduk. Çorum Hasan Paşa Kütüphanesi'nde bulunan bu eser de Ni'metî'nin şahsiyeti hakkında bilgi edinmemizi sağlayan önemli bir eserdir. Yine bu araştırmalar sırasında Süleymaniye Kütüphanesi Giresun Yazmaları içerisinde yer alan “Mecmu'â-i Mu'ammeyât” adlı esere ulaştık ve eserde Ni'metî'nin yirmi altı muammasının olduğunu gördük. Bu eserler, Ni'metî'nin şöhretinin Bursa ile sınırlı olmadığını gösteriyor.

Çalışmamızda divan incelemesi yoluyla şâirin şiir anlayışını ve hayata bakışını ortaya koymaya çalıştık. İnceleme sırasında şâirin mutasavvıf bir şâir olmasından hareketle din ve tasavvuf bölümleri tahlil boyutunda ele alınmıştır. İnceleme bölümünde

Nev'î Dîvânı'nın Tahlili, Necâtî Bey Dîvânı'nın Tahlili, Hayâlî Bey Dîvânı'nın Tahlili gibi eserler göz önünde bulundurulmuştur. Çalışmanın genelinde ise saygıdeğer Hocam Prof. Dr. Ali İrfan AYPAY'ın İzzet Ali Paşa ve Nâhifî Süleyman Efendi hakkındaki çalışmaları rehberimiz olmuştur.

Divan metninde müstensihden kaynaklandığı düşünülen hatalar düzeltilmiş ve dipnotla gösterilmiştir. Dönemin imla özelliklerini ortaya koyan bazı hususlar da dipnotta gösterilmiştir. Tarihlerde metnin ilgili bölümü orijinal şekliyle dipnotta yazılmış ve işaret ettiği tarih gösterilmiştir. Divanda dönemin dil özelliklerine bağlı olarak ünlüler yuvarlak okunmuştur. 1. ve 2. tekil şahıs iyelik ekleri yuvarlak okunurken 3. tekil şahıs iyelik ekleri düz okunmuştur. Şahıs ekleri ise geniş okunmuştur. Son bölümde çıkarılan kaynakçada genellikle atıfta bulunduğumuz eserleri aldık. Dipnotta kaydetmediğimiz bazı eserleri de çalışmamız sırasında istifade ettiğimiz için kaynakçada gösterdik.

Elimizdeki Ni'metî Divanı nüshasında sayfa sayıları iki şekilde gösterilmiştir. Arap rakamlarıyla yapılan numaralandırmada sayfalar soldan sağa doğru sıralandığı için biz sonradan yapılan numaralandırmayı tercih ettik. Şiirlerin divandaki sıralamasına sadık kaldık; ancak mektûb-ı manzumdan sonra gelen bir kasideyi diğerlerinden ayrı olmaması için öne aldık. Ayrıca birinci ve ikinci bölümde şiirlerden örnek vermemiz gereken durumlarda nazım şeklini kısaltmalarla gösterdik. Nazım şeklinden sonraki ilk rakam şiirin sayısını, ikinci rakam ise beyit sayısını göstermektedir. Sadece terki-i bentte nazım şeklinden sonra bent sayısı eklenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

Nİ'METİ HAYATI EDEBİ ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ

I. HAYATI

Ni'metî, Bursa'da doğmuştur. Asıl adı Nimetullah'tır. Nakib-zâde Nimetullah Çelebi olarak tanınmıştır. Nakibü'l-eşrâf Ali Efendi ahfadından Seyfullah-zâde Mehmed Efendi'nin oğludur. Ni'metî'nin doğum tarihi ile ilgili elimizde net bir bilgi olmasa da onun hakkındaki, “*Sinn-i şerîfleri vâsıl-ı hadd-i erbâ'în olmuş iken bin altmış senesinde ziyâfethane-i bekâya intikâl ve ni'am-ı cinâna vuşul ile huş-ğâl oldu.*”¹ ifadesi doğum tarihi hakkında yaklaşık olarak bilgi edinmemizi sağlamaktadır. Bu ifadeden yola çıkarak onun yaklaşık olarak 1020 (1610) yılında dünyaya geldiğini söyleyebiliriz.

Nakib-zâde Osmanlı'nın ilerlemesinin durduğu devri müşâhade etmiştir. Bu sırada Osmanlı İmparatorluğu, eski atılım gücünü kaybetmiş; lakin ihtişamını muhafaza edebilmiştir.² Osmanlı'nın bu sırada kuvvet timsali olarak durmasını sağlayan kişi Sultan Murad Han'dır. Sert tedbirlerle idareyi güçlendirip disiplinsizlikleri gideren ve otoriteyi sağlayan Dördüncü Murad, Revan Kalesi ve Bağdat fetihleriyle de Osmanlı'nın itibarını tazeledi.³ Ni'metî Revan Kalesi'nin fethi dolayısıyla Sultan Murad Han'a bir kaside yazarken, Bağdat'ın fethine de tarih düşürmüştür:

¹ İsmail BELİĞ, Güldeste-i Riyâz-ı İrfân ve Vefeyât-ı Dânişverân-ı Nâdiredân, (Abdülkerim ABDÜLKADİROĞLU), Anıl Matbaacılık, Ankara, 1998, s. 509.

² Nihad Sâmi BANARLI, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, C. II, MEB Basımevi, İstanbul, 1983, s. 643.

³ BANARLI, s.644.

O sulţān-ı ‘azīmü’ş-şān o hākān-ı felek-‘unvān
Sa‘ ādetle revān oldu Revān üstüne bī-pervā

Cenāb-ı Hāzret-i Bārī kılp ol dem āna yāri
Toğuz günde Revān fethin müyesser eyledi Mevlā

İrince müjde-i nuşret açıldı gül gibi ‘ālem
Cihāna hāk bu kim oldu meserret-bağş ü rüh-efzā

Nāimā tarafından her türlü makamın rüşvetle alınabileceğinin söylendiği⁴ dönemleri yaşayan şâir bu konuyu sert bir üslupla eleştirir:

Rüşvet ile şatılır oldu menāşib şimdi
Devleti eyledi ber-geşte vü rüsvā rüşvet (G21/8)

Şâir, Osmanlı’nın başkentlerinden biri olan Bursa’da yaşamıştır. Burada Bursa’nın birçok ilim erbabına ev sahipliği yaptığını belirtmeliyiz. 16. asır sonlarında Bursa’da 50 civarında medrese ve 500 civarında öğrenci vardır. Bu öğrenci rakamına sıbyan mektebinde okuyan 150 öğrenci dâhil değildir.⁵ Evliyā Çelebi, bu medreselerden yirmi bir tanesini saydıktan sonra sözü uzatmamak için tafsilata girmedini; ayrıca birçok hadis ve kurra mektebinin de bulunduğunu belirtir.⁶

Hazreti Mevlāna Tekkesi, Emir Sultan Tekkesi, Zeyniler Tekkesi başta olmak üzere birçok tekkenin bulunduğu⁷ Bursa’da tasavvufun da bütün unsurlarıyla yaşadığını söyleyebiliriz.⁸ Bursa, medrese ve tekkelerin dışında camii, mescid, imaret, han ve hamamları ile tam bir kültür ve medeniyet şehridir. 609 şâir yetiştiren İstanbul’un ardından 156 şâirle Bursa’nın ikinci olmasının temelinde de bu kültür ortamı vardır.⁹ Böyle bir şehirde ve zamanda yetişen Ni’metî’nin de bulunduğu ortamın ilmî, tasavvufî

⁴ Nāimā, Tārīh-i Nāimā, C. II, s. 420; Cevrī Divanı, Hzl: Hüseyin AYAN, Atatürk Ü. Basımevi, Erzurum, 1981,s.1.

⁵ Mefail HIZLI, Bursa Medreseleri, İz Yayıncılık, İstanbul, 1998, s.197.

⁶ Evliyā Çelebi, Seyahatnāme, C.II, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1993, s. 402.

⁷ Evliyā Çelebi, s.402.

⁸ Hasan Basri ÖZCAN, Bursa’da Tasavvuf Kültürü 17. Yüzyıl, Gaye Kitabevi, Bursa, 2000.

⁹ Mustafa İSEN, “Tezkirelerin Işığında Divan Edebiyatına Bakışlar: Osmanlı Kültür Coğrafyasına Bakış” , Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler, YKY, İstanbul, 1999, s.302.

ve kültürel zenginliğinden istifade ederek zamanının önde gelen şahsiyetlerinden biri olduğunu ifade etmek mübalağa olmaz. Nitekim Belîğ, “*Sera perde-i ademden karārgāh-ı vücūda teşrîf-bahşā olduĝda, mir‘at-ı isti‘dād-ı Hudā-dādı tābiş-nümā-yı feyz-i ezeliyye ve zihn-i pākî behre-dār-ı gencine-i tevfiķ-ı İlahiyye olup, taḥşîl-i ‘ilm ü ma‘ārifē bezl-i maḳdūr.*”¹⁰ diyerek onun ilim ve marifetteki yeteneğine dikkat çekmektedir. “Mecmu‘a-i Mu‘ammeyāt” adlı eserde de Ni‘metî’nin Bursa Medresesi’nde müderrislik yaptığı ifade edilmektedir.¹¹

Seyyidler ilmiye sınıfındandır. Bu sınıfta yer alan kişiler ilimle meşgul olan kişilerdir. Ni‘metî şiirlerinde de defalarca ömrünü ilim ve ma‘rifete sarf ettiğini ifade etmiştir. En çok şikāyet ettiği noktalardan birisi dünyada ilim ehlinin değerinin bilinmemesidir. Başına gelenlerin ilminden dolayı olduğunu söyleyen şâir Allah’tan ilmını almasını dahi talep etmiştir. Ma‘rifet ehlinden esirgenen saygı ve sevginin cahillere gösterilmesi Ni‘metî’yi yaralamaktadır:

Olduğum için kemāl ü ma‘rifetle müttehem
Sāyeveş pāyime düşdi ĝuşsa vü endüh ü ĝam (G90/1)

Kesb-i ‘ilme nice sa‘y eylesün erbāb-ı taleb
Ehl-i ‘ilmiñ üzerine bu felek yār yıķar (G50/3)

Kān-ı ‘irfān ü hünerde benem ol gevher-i pāk
Bilmedi kıymetümü şayrefi-i çarḫ-ı le’im (G89/3)

Ey Ni‘metî bu ālem-i fānide muḥaşşal
Zilletde kemāl ehli vü rif‘atde esāfil (G84/5)

Baḥa hep cevri ma‘rifet itdi
Al elimden Hudā bu ‘irfānı (Ş1/65)

¹⁰ BELİĞ, s.509.

¹¹ Arab-zāde Mehmed Efendi, Mecmu‘a-i Muammeyāt, Süleymaniye Kütüphanesi, Giresun Yazmaları, 179, s. 51a.

Nakib-zâde Ni'metî sadece şiirde merteye kat etmemiş diğerk ilimlerde de kendini geliştirmiştir. *“Eyüb-zâde Mikâtî (Muşallî) Çelebi nam bir üstâd-ı benamdan hesaba dâir ba'zı fenni görmekle taşsîm-i ğuremâda bir tarz-ı ğarîb ihtira' idüp nazm itmişdir:*

Ğuremânun tariķını saña

Kim su'âl eylese di idüp ta'lim

Deynler başka başka đarb olunur

Asl-ı mâle ki odur uşul-i şasîm

Hâşıl-ı đarbi soñra her biriniñ

Cümle-i deyne olunur taşsîm

Her ne ise netice-i taşsîm

*şahîb-i deyne kılınur taşsîm*¹²

Osmanlı toplumunda seyyidler eşrâftan sayılır ve bunlar toplumun hem zengin hem nüfuzlu kişileridir. Ni'metî, on yedinci atadan Hz. Hüseyin'e bağlıdır. Bizzat kendi el yazısı ile seyyidlik silsilesi şu şekildedir:

*“Es-Seyyid Ni'metullah bin es-Seyyid şeyhî Nakib-zâde ibnü es-Seyyid Mehmed bin es-Seyyid Ali bin es-Seyyid Hüseyin ibnü es-Seyyid Muşallid ibnü es-Seyyid Mehmed ibnü es-Seyyid el-Ecell eş-şeyh el İmam Hadîd el-İrakî.”*¹³

Nakib-zâde Nimetullah Bursa Mahkemesi'nde başkâtiplik yapmıştır. *“Kâtipler, yazışmaları yapmakta ve dâvâların sicile kaydedilmesi işini yürütmektedirler. Ender durumlarda mahkeme dışında yerine getirilmesi gereken keşif olayları ile ilgili görevlendirildikleri görölmektedir. Bu grubu çoğunlukla yerel aydınlar oluşturmaktadır. Özellikle şâirliği ile bilinen pek çok kişi geçimini kâtiplik yaparak sağlamaktadır. Bu grubun geliri mahkemeyi kullanan kişilerden alınan harçlarla sağlanmaktadır. Kâtipler doğrudan kadıya bağlıdır. Atanmaları konusunda hukuki bir düzenleme olmasa da göreve gelmelerinin patronaj ilişkileri çerçevesinde geliştiğini düşünmenin yanlış olmayacağı inancındayız.”*¹⁴

¹² BELİĞ, s. 510.

¹³ BELİĞ, s. 508.

¹⁴ Nurcan ABACI, Bursa şehrinde Osmanlı Hukuku'nun Uygulanması(17. Yüzyıl), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001, s. 62.

Başkātiplik yapan Ni'metî'nin bu göreve getirilmesinde şâirliğinin ve toplumdaki itibarının yanında güzel hattının da etkili olduğunu söyleyebiliriz; zirâ Ni'metî'nin şöhretinde güzel yazısının önemli payı vardır:

“Çün haţţ sebeb-i beķā-yı ‘ilm ü hünerest

Billah begū ki çi bihter ez haţţ-ı hünerî

Mefhumunca hāmevār mahāret-i hüsn-i haţla meşhur olmuşdu. Bāb-ı Maḥkeme-i maḥrūse-i mezbūrede kütüb zümresinin re'isi ve şakk ü inşāda yed-i tülāsı olmağın, mevālî-i kirāmiñ enis ü celisi idi. Haţında görünen nümāyiş ü lezzeti ve tab'ında olan selāset ü ḥalāveti āş-pez görse:

Haķķa bu güzel ni' metidir ḥaķķa Hudā'niñ

*dimesi muķarrer idi.*¹⁵ İsmail Belig'in burada kullandığı “yed-i tülā” ifadesi bir alanda tam ihtisas, vukuf ve büyük kudret gibi anlamlara gelmektedir. Ni'metî vesika ve nesir alanının en güçlü ismi olarak zikredilmektedir. Belig, şâirin kardeşi Seyyid Şeyhî Çelebi'yi tanıtırken şu ifadeleri kullanmaktadır: “*Taḥrîr-i tercemesi ḥarf-i nūnda mevķūf u ḳalem-i şikeste-raķam nāmıku'l-ḥurūf ḳalilü'l-biḳā'a olan Nakîbzāde Ni'metî Çelebi'niñ birāder-i kihteri Şeyhî Çelebi'dir.*”¹⁶Buradan da anlaşılacağı üzere Ni'metî'den bahsederken yazıdan ve güzel hattan bahsetmemek olmaz. Ni'metî'nin bazı eserlerde müstensih olarak ismi geçmektedir.

Başkātip, şâir ve ehl-i ilim ve hüner olarak anılan Ni'metî, sosyal hayatta sade kişiliği ile sevilmiş ve hemen her kesim tarafından takdirle anılmıştır. Latife de olsa yazdığı “züğürtlük” redifli kasideden hayatına dair izler bulunduğu kanaatindeyiz:

Zaḥm urdu dile tîr-i ḡam encām-ı züğürtlük

Çāk eyledi sînem yine şamsām-ı züğürtlük

¹⁵ BELİĞ, s. 509.

¹⁶ BELİĞ, s. 477.

Dil bezm-i felâketde yed-i sâķi-i ğamdan
Çekmekde müdâm miĥnetle cām-ı zügürtlük

Bilmem kime şekvâ ideyin dest-i felekden
Ĥalk içre beni eyledi bed-nām-ı zügürtlük

Yukarıdaki beyitlerde görüldüğü gibi şâir, zügürtlükten şikâyet ediyor parasızlığın sinisini parçaladığını ifade ediyor ve zügürtlüğün kendisinin adını kötü kıldığını belirtiyor. Ni‘meti zor şartlarda yaşasa da, ihtiyacını Allah’a arz etmenin doğruluğuna inanır:

Ĥacātuñı ‘ arz eyle der-i bār-ı Ĥudā’ya
Eşĥāşa şaķın eyleme i‘ lām-ı zügürtlük

Şâir İstanbul’un edebî ve kültürel ortamından uzak olsa da aslında İstanbul’un çeşitli muhitlerine vakıf olması ve önemli şahsiyetlerine, divan ehline ve kâtiplere mektub-ı manzumunda selam sunması ilim tahsilinin bir bölümünü İstanbul’da yapmış olabileceğini düşündürmektedir. Özellikle Kara Kız lakaplı Hoca-zâde Efendi’nin birçok hattatın hocası olması¹⁷ onun hattını İstanbul’da geliştirmiş olabileceğine işarettir.

Su’âl it ĥâķır-ı ehl-i kemâli ba‘ dehū bir bir
Ma‘ ârif kânı erbâb-ı mu‘ ammâ’ya selâm eyle (MM1/10)

Ser-â-pâ cümleten erbâb-ı dīvâna vü küttâba
Vezîre mîr-i mîrâne vü pâşāya selâm eyle (MM1/11)

Sevâd-ı çeşm-i ‘ âlem ĥâl-i ruĥsâr-ı benî Ādem
‘ Arab-zâde ‘ Alî’ye Ĥara Mūsā’ya selâm eyle(MM1/12)

...

¹⁷ Şevket RADO, Türk Hattatları ,Tifdruk M., İstanbul , s. 122 .

Mü'ezzin K̄ara K̄ız ger ölmedi ise şaķın zinhār
Dimem saña varup benden o bed-rāya selām eyle (MM1/21)

Nakīb-zāde Nimetullah Bursa'da vefat etmiştir; fakat vefat tarihi hakkında ihtilaf vardır. Vefat tarihi olarak 1060 tarihi zikredilmektedir.¹⁸Bazı kaynaklarda da 1070 tarihi üzerinde durulmaktadır.¹⁹Tuhfe-i Naili'de 1060 tarihinin yanlış olduğu özellikle belirtilmişse de bütün kaynakların Sebzi'nin düştüğü tarihi referans göstermesi ilginçtir. Sebzi'nin tarihi şu şekildedir:

“Çarḫ-ı merdüm-küş-i bed-āyiniñ
Dile ğam virdi vaz^ç -ı bī-edebi
İtdi mir'āt-ı ehl-i ṭab^ç ı şikest
Ta^ç ne-i turş-rūyi-i ğazabı
Bir vücūd-ı şerīfe kıydı ki āh
Şeref-i rūzgār idi nesebi
Didi Sebzi vefātuna tariḫ
Gitdi āh Ni^ç meti Çelebi”²⁰

Tarihten de anlaşılacağı üzere Ni'metî 1060(1650)'ta vefat etmiş ve Bursa Pınarbaşı'na defn olunmuştur.²¹

II. EDEBÎ ŞAHSİYETİ

Evliya Çelebi'nin Bursa'nın dil özelliklerinden bahsederken söylediği şu sözler XVII. yüzyıldaki Bursa insanını ve Ni'metî'yi tanımamızı sağlayacaktır: “*Amma bazı*

¹⁸ BELİĞ, s. 509. ; İsmail BELİĞ, Nuhbetü'l-Āsār li-zeyl-i Zübdetü'l Eş'ār, (Abdülkerim ABDÜLKADİROĞLU), Gazi Ü. Yay. , Ankara,1985,s.623.; Mehmet Tahir, Osmanlı Müellifleri, C.I İstanbul, 1972,s. 40.

¹⁹ Şeyhî, Vakayi'u'l-Fuzala, (Abdülkadir ÖZCAN), İstanbul, 1989, s.124. ; Mehmet Süreyya, Sicil-i Osmānî yahut Tezkire-i Meşāhir-i Osmānî, C. IV, Matbaa-i Āmire, İstanbul, 1311, s.574.; Mehmet Nail TUMAN, Tuhfe-i Naili, C.II, Bizim Büro Yayınları, Ankara, 2001, s. 1081.

²⁰ İsmail Belig, Nuhbetü'l-Āsār li-Zeyl-i Zübdetü'l Eş'ār, Hzl: Abdülkerim ABDÜLKADİROĞLU, Gazi Ü. Yay. , Ankara,1985, s. 623.

²¹ BELİĞ, s. 509.

*şehir oğlanları vardır ki laf ebesi, cihan vindi, anlayışlı, nükte-dân çelebilerdir. Bütün halkı garib dostu, gezmeyi sever, hoş sohbet adamlardır.*²² Tezkirelerde de Ni'metî'den bahsedilirken öne çıkan unsurlar bu genel tarifile örtüşmektedir. Ni'metî her kesim tarafından sevilen ve sayılan bir şahsiyettir. Hoş tabiatlı, tatlı sözlü nüktedan bir kişiliğe sahip olan şâir, toplum içinde görüşlerine değer verilen bir kişidir.²³ Ni'metî, divanında kendisini "tab' -1 pāk" olarak nitelemektedir:

Olalı kân-ı ma' arif tab' -1 pākūñ Ni' metî
Nükte-perdāzân-ı ' âlem saña haqqā reşk ider (G48/8)

Beliğ'in "*Mevālî-i kirāmūñ enis ü celisi idi.*"²⁴ şeklindeki sözlerinden de anlaşılacağı üzere Ni'metî üst derece hâkim ve kadıların yakın arkadaşı ve dostudur. Üst derecede insanlarla beraber olmasına rağmen kendini dünyanın gösterişine kaptırmamış ve birçok şiirinde dünyanın gelip geçiciliğini ifade etmiştir:

Devlet-i nā-pāy-dār-ı dehre meyyāl olmazuz
Cife-i dünyā için nādāne hem-hāl olmazuz

Dinümüz imānumuz bey' itmezüz dünyā için
Hāifiz hışm-ı Hudā'dan kāsib-i māl olmazuz

Pişemiz endişe-i rüz-ı cezādur dā'imā
Anuñiçün her deniye maḥrem-i hāl olmazuz (G52/1-3-4)

Nakib-zāde rind-meşreb bir kişiliğe sahiptir. Zahidleri bütün kötülüklerin kaynağı olarak gören şair, onların elindeki tesbihin dahi yetim hakkı ya da vakıf malı olduğunu düşünür (TB/9/6-7). Şair, cahillerin zühd ve riyâ perdesi arkasına gizlenip kendilerini salih kişiler olarak göstermesinden rahatsız olmaktadır(G134/4). Şair,

²² Evliya Çelebi, s. 414.

²³ BELİĞ, s.509.

²⁴ BELİĞ, s.509.

cahillerin ilimden nasibi yokken başına büyük bir sarık sararak kendilerini âlim gibi gösterdiği kanaatindedir. (134/7–8)

Ni'metî'ye göre dünya insanı terk etmeden insan dünyayı terk etmelidir. Ona göre bu dünya insanın yüzüne bir iki gün gülse daha sonra ikbali idbara döner. İnsan bu dünyada zenginlik olarak Karun gibi olsa bile sonuçta toprağa girecektir diyen Ni'metî bu dünyada mutluluğun sırrını cihanın gelip geçici güzelliklerine âşık olup onlar peşinde ömrünü geçirmemek olarak açıklıyor:

Ol seni terk itmeden sen anı terk it ey gönül
Devlet-i dünyâ deyü çekme cihānuñ miñnetin (G105/6)

Cihānuñ devletine olma meftūn
Muğarrerdür fenā-yı çarḥ-ı gerdūn (G109/1)

Bir iki gün yüzüne gülse lābüdd
Dutar şoñra ider çeşmüñi pür ḥūn (G109/2)

Bugün vuşlatla mesrūr eyler ise
İder yārın ğam-ı firqatle maḥzūn (G109/3)

Mekānuñ ka' r-i ḥāk itmek muğarrer
Olur iseñ eger māl ile Ḳārūn (G109/5)

Ḥuzūr itmek dilersen Ni' metīveş
Cihānun devletiñe olma meftūn (G109/7)

Devrin şâirleri arasında önemli bir yere sahip olabilecek Ni'metî'nin talihsizliği İstanbul'dan uzak oluşu ve genç denilebilecek yaşta irtihal etmesidir. Buna rağmen Ni'metî, şâirliği ile kendini kabul ettirmiş ve kısa ömrüne iki eser sığdırmayı başarmıştır. Özellikle muammaları ve tarihleri ile meşhurdur. *“Fenn-i mu'ammāda daḥı ḥayli nām çıkarmışdır. Ve ba'zı aḥbāb-ı ma'rifet-intisāba bī-nuḳaṭ mektūb-ı belāğat*

*maşhûb tarh ü inşâ idüp ‘arz-ı hüner itmişdür. Hakkâ ki izhâr-ı kudret idüp kimse üzerine nokta komağa kâdir olmamışdur.*²⁵ Divan’da bir gazelini muamma şeklinde yazarken, devrin önemli şâirlerinin muammalarının toplandığı “Mecmu‘â-i Mu‘amme-yât” adlı eserde de yirmi altı muammasına yer verilmiştir. Görüldüğü üzere Ni‘metî devrinin kudretli bir şâiri olarak ön plana çıkmıştır.

Ni‘metî Divan’ında Mevlâna’ya yazılmış “semâ‘” redifli bir kaside bulunmaktadır. Bu kaside ve diğer şiirlerdeki bazı beyitler Ni‘metî’nin Mevlevî olma ihtimalini düşündürmektedir.

Arapçaya hâkim olan Ni‘metî, Farsçayı lugat yazacak kadar iyi bilmektedir; ancak şiiri anlaşılabilir hale getirmekten kaçınır. Deyimleri, atasözlerini sıkça kullanan şair, açık ve anlaşılır şiirler yazmayı tercih etmiştir. Ni‘metî Divanı’nda kullanılan deyim ve atasözlerinin bir kısmını şu şekilde sıralayabiliriz:

- Gidüp ‘aqlum başumdan (G7/4)
- Çan ağlar (G24/1)
- Çan yudar (24/2)
- Çağırup ayâğına (G25/2)
- Bağrı çan olur (25/ 3)
- Dil uzatmış (G37/2)
- Bađrınıñ yağın eritdi (G59/2)
- Uşandırdı beni canumdan (G64/2)
- Çana girdüñ hem dağı çan eyledüñ (G76/2)
- Ni‘ metî’nin başına dünyâyı zindân eyledüñ (G76/5)
- Başdan çıkar (G78/5)
- İrdi göge efgānum (G98/1)
- Göz açdurmaz (G99/3)
- Çekdim āyāđumu (G105/2)
- Girmezse çeşmüme uyđu (G116/1)
- Bugünüm kalsun dimezler yârına (G124/1)

²⁵ BELİÇ, s.509.

El virir (G126/3)

Şairin bazı beyitlerinin günümüz Türkçesine yakın olduğunu söyleyebiliriz:

Geçmesün ‘ömrüm dir iseñ āh ile
Ülfet itme cāhil-i güm-rāh ile (G117/1)

Bülbüllerüñ feryādıñı gūş eyledim gülzārda
Gördüm ki baña benzemez bülbül fiğān ü zārda (G122/1)

Çıksun ol göz kim ğam-ı ‘ışkuñla giryān olmaya
Çıksun ol cān kim yoluñda saña ķurbān olmaya (G123/1)

Ni‘metī döneminin özelliklerine bağlı olarak toplumsal konulara duyarsız kalamamış ve gördüğü yanlışlıkları eleştirmiştir. Mürteşileri eleştirdiği kasidesi ile rüşvet redifli gazeli onun duyarlılığının göstergesidir. İstanbul’un âlimlerinin ve kadınlarının hak yoldan çıktıklarını düşünen şair, bu kişilerin akıbetinden endişe eder:

‘Udül itdi țarīķ-i ĥaķdan İstanbül mevālisi
İrişür ķorķaram bunlara bir gün ĥıřm-ı Rabbānī (K13/2)

Şair, rüşvet alan, veren kişileri şefkatsiz harāmîler, oğlan puzevelki, cariyeye dellāl, gul-i beyābānī gibi ağır sözlerle niteler ve Osmanlıyı bunların harap ettiğini düşünür:

Mülaķķab bir bölük bī-raĥm ü bī-şefķat ĥarāmîler
Ĥarāba virdiler ĥayfā ki milk-i Āl-i ‘Ořmān’ı

Kimi oğlan puzevelki kimi cāriye dellāl
Kimi cinci kimi kancı kimi gul-i beyābānī (K13/5-6)

Ni‘ meti, devlet sistemindeki bozulmadan, iltimastan rahatsız olmakta ve bu yanlışların giderilmesine çalışmaktadır. Şair insanların ehliyetle değil, rüşvetle makam elde ettiklerini ve bunun neticesinde zulüm ettiklerini belirtir. Mürteşilerin işlediği günahları Süryânilerin dahi işlemeyeceğini söyler:

Muḳaddem rüşvetile her birisi aldı bir manşib
Şoñında mürteşi oldu idüp zulm-i firāvānı (K13/16)

Bu ḳavmüñ irtikāb itdügi mekrūḫāt ü ‘ işyānı
Başın kessen ḳabül itmez cihānda ḳamu Süryānī (K13/38)

Ni‘ meti’nin kişiliğindeki mülâyemeti devletin itibarının korunması ve toplumun değerlerinin muhafazası söz konusu olunca yerini şeca’ate terk eder. Şairin mürteşileri eleştirirken kullandığı sert üslubu, savaş meydanında düşmanına kılıç çeken askerleri andırmaktadır. Şair, mürteşileri eleştirdiği kasideyi gazā-i ekber olarak nitelemekte ve mürteşiden intikam aldığını belirtmektedir:

Ġazā-i ekber itdün mürteşiden intikām alduñ
Ki aşduñ zirve-i ‘ arş-ı berine tiğ-i bürrānı

Su’āl idenlere sāl-i ḡazāmı aña tāriḫin
Di “ḡāziyem” ma‘ ārif ehli lā-büd fehmi ider anı (K13/88–89)

Şair, hâkimlerin önceleri rüşveti gizlice aldıklarını; ancak artık açıktan almaya başladıklarını belirtiyor. Artık makamların rüşvetle satıldığını ifade ediyor:

Rüşveti ḫufyeten alur idi evvel ḫükkām
Āşikare alınur şimdi ser-ā-pā rüşvet (G21/3)

Rüşvet ile şatılur oldu menāşib şimdi
Devleti eyledi ber-geşte vü rüsvā rüşvet (G21/8)

A) Nİ'METÎ MAHLASI VE DİĞER Nİ'METÎ'LER

Nakib-zâde Nimetullah bir şiiri dışında tüm şiirlerinde Ni'metî mahlasını kullanmıştır. Mahlasını kullanmadığı bu şiirde ismine yer vermiştir:

Şikâyet kevkeb-i baht-ı siyâhumdan ki ' âlemde
Felek bildirmedi kıadr-i kemâl-i Ni' metullâh'ı

Ni'metî mahlasını kullanan şâirlerin çoğunluğunun ismi Nimetullah'tır. Nakib zade'nin bu mahlası kullanması da ismine bağlı olarak gerçekleşmiştir.

Ni'metî mahlaslı şâirlerin ilki Çeşmecizâde Ni'metî'dir. Çeşmeci-zâde Ni'metî 16.asırda İstanbul'da yaşamış ilim ve marifet ehli bir zattır. Atâ'î , Çeşmecizade'den şu şekilde bahseder : *“Hüsn-i hatt ü inşâ'da mâhir ehl-i ' ilm ü şâir idi.”*²⁶

Bir diğer Ni'metî de Bolulu Ahmed Efendi'dir. Ni'metî Ahmed Efendi de ilm ü kemalde mertebe kat etmiş değerli bir şahsiyettir. Salim , *“Ol 'aşrda meşhûr bi'l-kemâl olan zât-ı âlî cenab şâir-i mâhir 'İşmetî Efendi daire-i âlisine intisab idüp ü hizmet-i şerifelerinden feyz-yâb olup giderek kethüdalıkları şerefîn iktisab idüp ...”*²⁷ sözleri ile Ni'metî Ahmed Efendi'yi ele almıştır.

Beypazarı doğumlu Nimetullah Çelebi, Sofyalı Nimetullah Efendi ve Denizlili Müderris Nimetullah da divan şâirleri arasında sayılmaktadır.²⁸ Bu şahsiyetlerin divanları tezkirelerde kaydedilse de araştırmalarımızda rastlamadık. Şâirlerin tezkirelerdeki şiirleri ile şahsiyetleri hakkında bir sonuca ulaşmak mümkün değil.

²⁶ Nev'îzade Atâyî, Şakaik-i Nu'mâniye Zeyilleri(Hadâikü'l Hakâik Fi Tekmileti'ş Şakâik), (Abdülkadir ÖZCAN), C. II, Çağrı Yay., İstanbul,1989, s. 111 .

²⁷ Salim Mirza-zade, Tezkire-i Salim, İstanbul, 1315, s.679.

²⁸ Haluk İPEKTEN, Mustafa İSEN, Recep TOPARLI, Naci OKÇU, Turgut KARABEY, Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. ,1998, s. 343-344.

B) ETKİLENDİĞİ ŞAHSİYETLER

Divan şiirinin en ihtişamlı zamanını yaşadığı XVI. yüzyılın ardından gelen sanatçılarda bu yüzyılın önemli şahsiyetlerinin, özellikle Fuzûlî ve Bâkî'nin, etkisini görmek mümkündür. Banarlı XVI. yüzyılda oluşan mektepleri bu iki şâirle sınırlamayıp bir de bunlara “Rûhî Mektebi”ni ekler.²⁹ Ni'metî üzerinde bu üç şâirin de etkisini görebiliyoruz.

Ni'metî'nin en önce Fuzûlî etkisinde olduğunu söyleyebiliriz. Fuzûlî etkisi Ni'metî'nin şiirinden önce kişiliğinde hissedilmektedir. Rind-meşreb bir şahsiyete sahip olan iki şâirin hayata, topluma, dünyâya bakışları da uyuşmaktadır. Bu ortak noktalar şiir anlayışında da bezerlikler ortaya çıkarmıştır.

Fuzulî'ye göre sevgili yolunda can vermeyen ebedi hayata ulaşamaz. Bu yüzden âşık sonsuzluğa ulaşabilmek için kendisini kurban etmelidir. Ni'metî de aynı anlayışı çok az bir farkla ifade eder. O da sevgiliye kavuşacağı için onun yolunda canını kurban etmeye hazırdır.

Fuzuli

Vermeyen cânın sana bulmaz hayât-ı câvidân
Zinde-i câvid ana derler ki kurbandur sana

Ni'metî

‘İyd-ı ezhâ-yı vişâlûñ birle mesrûr eyleseñ
Ni'metî kurbân iderdi keş-i canıñı saña

Fuzulî

Mîn cân olaydı kâş men-i dil-şikesteğe
Tâ her biriyle bir kez olaydım fidâ sana

²⁹ BANARLI, s.651.

Ni'metî

Saňa biñ cān ile cān virmegi canuňa minnetdür
Reh-i ' iŝkuñda şanma ölmeden hāŝā kaçar ' āŝık

Fuzūlî

Cānumun cevheri ol la' l-i güher-bāra fidā
Ömrümün hāsılı ol şive-i reftāra fidā

Ni'metî

ŝive-i reftāruňa cānum fedā olsun fedā
Lezzet-i güftāruna cānum fedā olsun fedā

Fuzuli'ye göre dünya-perestler amaçları dünya olduğu için bu dünyadan zevk almadan çıkarlar. Ni'metî de bu dünyayı maksud edinmeyip sevgilinin vaslını umar.

Fuzūlî

Zevksiz çıkar dünyādan ol dünyā-perest
Kim ana dünyādan ancak zevk-i dünyādur garaz

Ni'metî

ŝanma maqŝūdum cihānda devlet-i dünyā ola
Zevk-i vaŝluñdur faqat bunca temennādan ğaraz

Mezra' -ı hırşa dem-ā-dem toħm-ı ğam ekmekdesin
Hāŝılı bilsem nedir ey h̃āce dünyādan ğaraz

Fuzūlî

Kıymadun sākin-i kūyun olana peykānun
Bir içim su ile ağırlamadun mihmānun

Ni'metî

Nevâlem ğuşşa vü ğamdur simât-ı bezm-i hicründe

Revâ mı h'ân-ı vaşluñla beni sîr itmek canâ

Fuzûlî

Bekâ mülkün dilersen varunu yoh eyle dünya tek

Etek çek gördüğünden âfitâb-ı âlemârâ tek

Ni'metî

Bâķî kıala şanma saña bu 'âlem-i fânî

Aldanma göñül ârifiseñ câh ü celâle

Ni'metî

Çıkardum mâ-sivâ-yı dehri bi'l-külliyye kıalbümden

Anuñçün Ni' metî dünyâ vü mâ-fihâya meyl itmek

Ni'metî üzerinde en güçlü tesirlerden birisi Bâķî'ninkidir. 16. asrın en kudretli şâirlerinden olan Bâķî, Ni' metî'nin şiirini hem içerik hem de üslup yönünden etkilemiştir. Ni'metî, Bâķî'ye olan saygısını şiirlerinde ona atıfta bulunarak ifade etmiştir:

Ṭūṭî-i mışr-ı nazım Ḥazret-i Bâķî ya' ni

Ḥasb-i ḥâlün bu iki beyitle itdi iş'âr

Ezelî böyledür âyîn-i sipihr-i ğaddâr

Ki gülüñ ḥ'âbgehi ḥâr ola ḥârın gülzâr

Bir olur muydu bugün kıymet-i ehl ü nâ-ehl

Nâķıd-ı çarḥ eger eylese teşḥîş-i 'ayâr (K5/39 – 40 – 41)

Şâir ayrıca Bâķî'nin bir matla'ına tesdis yazarak bu etkiyi açıkça ortaya koymuştur:

Ta' ālallah zihī ḥüsn-i şafā-baḥş ü sürür-efzā
 Cihāna gelmedi mişlüñ senüñ ey dil-ber-i ra' nā
 Lebüñdür gönçe-i ḥamrā şaçıñdur ' anber-i sārā
 Naẓirün yoḡ felekde ey hilāl-ebrū melek-simā
 Nedir bu ḥandeler bu ' işveler bu nāz ü istiḡnā
 Nedir bu cilveler bu şiveler bu kāmēt-i bālā (T6/1)

Ni'metî'nin gazellerinde de Bākî etkisi hissedilmektedir. Bazı mısralar Bākî'nin sözlerinin tekrarından farksızdır:

Bākî

Āsitānuñ ḥākidür firdevs-i a' lādan ġaraż
 Kāmētüñdür ravza-i cennetde tūbādan ġaraż

Ni'metî

Ruḥlaruñdur gülşen içre verd-i ḥamrādan ġaraż
 Kāmētüñdür toḡrusı cennetde tūbādan ġaraż

Serv-i ḡaddüñ sāyesinde baña vallāhü'l-' aẓīm
 Gülşen-i kūyuñ dürür firdevs-i a' lādan ġaraż

Bākî

Mededüñ ḡalmadı feryād ü fiḡān eyleyecek
 Saña kimden ire ey Bākî-i bî-çāre meded

Ni'metî

Mihnet ü derdile ḡāyetde zā' ifü'l ḥālem
 Yoḡdur ' ālemde meded ḥālime bir şefḡat ider

Bākî

Ġubār-ı ḡattuñ olmaz çünki hayrān olmaḡa bā' iş
 Nedür la' l-i lebüñ çak böyle ḥandān olmaḡa bā' iş

Ni'metî

Ġubār-ı haţţ-ı la' lüñdür dil-i zârı iden muğber

Ġamuñdur Ni' metî her laḫza ḫayrân olmağa bâ' iş

Bağdatlı Rūhî'nin Ni'metî üzerindeki etkisi de çok açıktır. Banarlı, Nābî'nin geliştirdiği tefekkür şiirinin temellerini İran edebiyatında Sâib, Türk edebiyatında ise Rūhî'de aramaktadır.³⁰ Ni'metî de Rūhî'nin bu yönünün etkisi altında kalmış ve zaman zaman didaktik diyebileceğimiz şiirler yazmıştır. Ni'metî Rūhî'nin terki-i bendine bir nazire yazarak etkiyi ortaya koymuştur. Rūhî'nin Ni'metî üzerindeki etkisini görebilmek için şâirlerden birkaç beyit alacağız:

Rūhî

Sanman bizi kim şîre-i engür ile mestiz

Biz ehl-i ḫarābâtdanuz mest-i Elestiz

Ni'metî

Şanmañ bizi her gördüğümüz mey ile mestiz

Biz mest-i mey-i bezm-i feraḫ-baḫş-ı Elestiz

Rūhî

Gör va' izi kim sâhib-i irşād olayın der

Dün mektebe vardı bugün üstād olayın der

Ni'metî

Vā' iz dir imiş kim ideyin 'ālemi irşād

Dün tıfl-ı sebaḫ-ḫ'ān idi olmuş bugün üstād

Rūhî

Erbāb-ı ġaraz bizden ırağ olduğu yeğdir

Düşmez yere zîrā okumuz sâhib-i şaştiz

³⁰ BANARLI, s.670.

Ni'metî

Erbâb-ı riyyâ yanumuza gelmeğe hâif
Düşmez yere atduğumuz oğ mālîk-i şaştız

Rūhî

Yūf hārına dehrün gül ü gülzarına hem yūf
Ağyārına yūf hem yār-ı cefākārına yūf

Ni'metî

Yūf gülşen-i dehre gül-i handānına hem yūf
Bülbüllerinüñ nāliş ü efgānına hem yūf

Gülzār-ı cihānuñ gül-i şad-berkine şad hayf
Nergīsine yūf lāle-i nu' mānına hem yūf

Ni'metî terkib-i bende yapılan nazîre haricinde aynı redifle bir de gazel yazmıştır.

Hıssat ile ' ömrü geçen h̄'ācenüñ mālîne yūf
Tumturağ u şevketine kadr ü iqbālîne yūf

Cīfe-i dünyā içün yirini dūzağ idenüñ
Çekdüği bār-i belāya hayf ü ef' āline yūf

Ehl-i ' ilm mem deyü da' vā-yı fazīlet eyleyüp
' İlmi ile ' āmil olmayanlaruñ h̄ālîne yūf

Yuf redifli şiirlerinin haricinde de başta zahidler ve mürteşiler(rüşvet alanlar) olmak üzere toplumun aksayan yönlerini dile getirmiştir. Yine içerisinde bulunduğu topluma dünyanın geçiciliği ve āhirete hazırlık yapılması yönünde tavsiyelerde

bulunmuştur. Bu tenkid ve telkin içerikli şiirlerinde de Rūhī etkisi olduğunu söyleyebiliriz (G18, 21, 52, 70, 109, 117, 126, 128, 132...)

Şâir sadece kendinden önceki şahsiyetlerden değil aynı zamanda yaşadığı kişilerden de etkilenmiştir. Bu kişilerin başında da 17. yüzyılın önemli şahsiyetlerinden olan kaside üstadı Nef'î gelir. Ni' metînin bahariyesi Nef'î etkisini taşımaktadır:

Nef'î

Esdî nesîm-i nev-bahâr açıldı güller subh-dem

Açsun bizim de gönlümüz sâki meded sun cām-ı Cem

Ni' metî

Bezm-i çemende gül gibi 'ayş itmekiçün şubh-dem

Zerrîn kadeh aldı ele nergis yine mânend-i Cem

Açıldı nahl-i erguvân zeyn oldı şahn-ı gülsitân

Oldı cihân reşk-i cinân kalmadı dillerde elem

Feyz-i kudüm-ı nev-bahâr itdi zemîni lâle-zâr

İtsün figân bülbül hezâr itdikçe mu'ribler nağam (K7/1,2,3)

Diğer bir asırdaşı Şeyhülislam Yahyâ Efendi de Ni' metî'nin şahsiyeti ve şiiri üzerinde etkisi olan şairlerdendir. Bir dönem Bursa'da da görev alan Şeyhülislam Yahya rind-meşreb kişiliği ve dik duruşuyla tanınmış bir şahsiyettir. Ni' metî Şeyhülislam Yahya'nın "devri" redifli gazeline nazîre yazarak onun etkisini ortaya koymuştur.

Şehenşâh-ı serîr-i fazl-ı 'irfân sâni-i Nu' mân

Cenâb-ı Şeyhülislâm kim virir rûha gîdâ devri (G140/8)

Re'îs-i ehl-i dil üstâd-ı kül Yahyâ Efendi kim

Olur 'ıyd ü kâdir hâlka anuñ şubh u mesâ devri (140/9)

C) ŞİİR VE ŞAİR HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Ni'metî, ilim için gayretlerinin ve şiir yazmasının gayesini halk içinde hayırla yâd edilmek olarak açıklar. Bu düşünce, Bâkî'nin bu kubbede hoş bir sada bırakma amacının Ni'metî'deki yansıması olarak düşünülebilir.

Ni' metîveş hayrile yâd olmadur beyne'l-enâm
 ' İlme kûşîş eyleyüp eş'âr ü inşâdan ğarâz (G58/5)

Bir başka beyitte de şiirlerini bir araya getirip dîvân tertip etmesini düşmanlarının inadına yapılan bir iş olarak niteler.

Ni'metîveş ey gönül biz de 'alâ ragmi'l-'adû
 Cem'-i eş'âr eyleyüp tertîb-i dîvân eyledik (G77/9)

Şâir, şiirini şeker ve âb-ı zülâle benzetir. Şiirin saf ve berrak suya benzetilmesinin temelinde güzelliği kadar akıcılığı da vardır. Ni'metî'nin de şiirinde ifade ettiği gibi dostlarına onun şiiri mutluluk bahşetmektedir. Şâir, şiirinin mükemmeliyetini ilim burcunda ser-efrâz olmasına bağlamış ve bir noktada şiirin ilme endeksli olduğunu ifade etmiştir.

Feyz-i endîšem ile cümle ehibbâya benim
 Sükker-i şî'r-i şafâ-bahşum olur âb-ı zülâl

Gün gibi evc-i ma'arifde ser-efrâz olalı
 Rütbe-i şî'rümi Hâk itdi benim 'âlü'l-'âl (K6/2-3)

Ni'metî, şiirler âb-ı zülâle benzese bile insanların ilgi göstermemesinden şikâyet eder:

Almaz ağıza şî'rini kimse şu'arānuñ
 Olursa müşâbih sözi ger âb-ı zülâle (TB1/16/5)

Şâir, ilim memleketinin tahtına oturduğunu söyler. Artık zaman Ni'metî'nin zamanıdır. Şâir, şiir ülkesinin emiri olduğunu ve bu davasının dostları tarafından tasdik edileceğini ifade eder.

Cülûs itdim emîrâne serîr-i milk-i 'irfâne
Çalındı nevbetüm şâhâne tûrdı yine dîvânım

Emîr-i milk-i nazmeme deyi etsem germ olup da'vî
Beni ikrâr-ı meşrû' amda taşdik eyler akrânım (G102/2-3)

III. ESERLERİ

A-) DİVÂN

Ni'metî Divânı'nın şu anda elimizde tek nüshası bulunmaktadır. Divan, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'nde 2661 demirbaş no'lu eserdir. Divanın üzerindeki sahh kaydından dolayı elimizdeki nüshanın mukabele edilmiş veya şâir tarafından incelenmiş olduğunu söyleyebiliriz. Eser üzerinde müstensih ya da temellük kaydı bulunmamaktadır; ancak şâirin diğer eseri olan Tuhfe-i Ni'metî'nin ulaştığımız nüshasında kardeşi Şeyhî Mehmed Çelebi'nin müstensih olduğunu belirtmesi ve iki eserdeki hattın ve kısaltmaların benzemesi Ni'metî Divânı'nın da kardeşi Şeyhî Çelebi tarafından istinsah edildiğini göstermektedir.

1. Nazım şekilleri

Ni'metî Divanı'nda şiirler şu şekilde sıralanmaktadır:13 kaside, 1 mektub-ı manzum, 1 şikâyetname, 2 terki-i bend,1 bahr-i tavîl, 8 tesdis,1 müseddes 2 tahmis 146 gazel ve 3 tarih bulunmaktadır.

Divân münacâtla başlamaktadır. İki na't yazan şâir, ikincisinde Hz. Peygamber'in doksan dokuz ismini saymakta ve şefaata dilemektedir. Na'ları takib

eden ilk şiirin Mevlânâ'ya yazılan kasîde olması önemlidir. Diğer kasidelerini de devrin ilim erbabı Ebussuûd Efendi'nin oğlu Mehmed Efendi, Abdullah Efendi, Mevlânâ Mustafa Efendi, Mevlânâ Mehmed 'İşmetî Efendi için yazmış olup devrin devlet erkânına da kasideler yazmıştır. Sultan Murad Han'a donanmanın Revan Kalesi'ni fethi dolayısıyla yazılmış kasidenin yanında Kaptan Mustafa Paşa ve Hasan Paşa'ya yazılmış kasideler de bu zümreden sayılabilir. Ayrıca züğürtlükten şikâyet ettiği latife olarak yazılmış bir kaside ve mürteşileri eleştiren bir şiiri de vardır. Münacât ve İkinci na't mesnevi kafiye düzeni ile yazılmıştır. Ebu's-su'ûd-zade ve Mevlânâ 'İşmetî Efendi için yazılan kasideler bahariye şeklinde yazılmıştır.

Ni'metî Divânı'nda toplam 146 gazel bulunmaktadır. Bu gazellerin 75'i redifli olarak yazılmıştır. 112'sinde aşk, sevgilinin güzelliği, bahar gibi konular işleniyor. Diğer şiirlerde ise din, tasavvuf, dünyanın geçiciliği gibi konular işlenmektedir. 7 şiirde redd-i mısra yapılmıştır. 14. gazel muamma şeklinde yazılmış olup her beyitten bir isim çıkmaktadır. 82 ve 83. gazeller bî-nukattır. 112. gazel münacattır. 140. gazel ise Şeyhülislam Yahya Efendi'nin gazeline nazîre olarak yazılmıştır. Gazellerin 87'si 5, 27'si 7, 13'ü 6, 11'i 9, 2'si 11, 1'i de 14 beyitten oluşmaktadır. 103. şiir nâ-tamam olup sadece 1 beyittir.

Divanın son bölümünde ise kıt'alar bulunmaktadır. Bağdat'ın fethine ve Kudsi-zâde Efendi'nin İstanbul'a kadı olmasına düşülmüş birer tarih vardır. Ayrıca binâ-i çâr-tâka olarak anıldığı ifade edilen bir tarih var ki bunun da bir binanın tamamlanmasına düşürülmüş tarih olduğunu düşünebiliriz.

2. Vezin

Ni'metî Divânı'nda aruzun 12 kalıbı kullanılmıştır. Şiirlerin belirli kalıplarda yoğunlaştığını söyleyebiliriz. Şair en çok remel ve hezec bahirlerini tercih etmiştir. Divanda sık sık imale ve zihafa başvurulmuştur. İstinsah hatasından kaynaklanan bazı vezin hataları metin üzerinde düzeltilmiştir. Bazı beyitlerin hece sayılarında eksiklikler görülmektedir. Ni'metî divanında kullanılan vezinlerin nazım şekillerine dağılımı aşağıya çıkarılmıştır.

VEZİNLER	K	MM	Ş	TB	BT	T M	TAH	G	KT
Fā' ilātün/Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün	4			1		3	1	51	2
Fā' ilātün/ Fā' ilātün / Fā' ilün								3	
Fe' ilātün/ Fe' ilātün/ Fe' ilātün/Fe' ilün	3					4		31	
Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün	3	1				2		32	
Mefā' ilün / Mefā' ilün/ Fe' ülün	1							5	1
Mef' ülü/ Mefā' ilü / Mefā' ilü /Fe' ülün	1			1				8	
Fe' ilātün/ Mefā' ilün /Fe' ilün			1					3	
Mefā' ilün/ Fe' ilātün/ Mefā' ilün/Fe' ilün								4	
Mef' ülü/ Fā' ilātü/ Mefā' ilü/ Fā' ilün								6	
Mef' ülü/ Mefā' ilün / Mef' ülü/ Mefā' ilün							1	1	
Müstef' ilün/ Müstef' ilün/ Müstef' ilün/ Müstef' ilün	1							2	
Fe' ilātün					1				

3. Sanatlar

Ni'metî, mutasavvıf bir şâir olarak nitelendirilebilirse de şiirde estetiği arka plana almamıştır. Şâir, edebi sanatları ustalıkla kullanmıştır.

a) Aliterasyon ve Asonans

Sessiz harflerin tekrarına aliterasyon, seslilerin tekrarına asonans denmektedir. Aşağıdaki beyitte b ve r seslerinin tekrarı ile aliterasyon yapılırken; a, e,i sesleriyle de asonans yapılmaktadır.

Çekdüğüñ bār-ı belā bār-ı gam-ı yār olsa

Ey gönül çünkü çekersin hele bārī bārī (G143/4)

Bir mısra^c-ı berceste olarak değerlendirilebilecek şu beyitte aliterasyon ve asonansa güzel bir örnektir:

Gülmedüm ' âlemde aşlâ olmadum âsûde-ğâl
Hem-demüm derd ü elemdür mağremüm her dem melâl (G82/1)

b) Cinas

Yazılışları aynı anlamları farklı sözcüklerin bir arada kullanılması sanatıdır. Aşağıdaki beyitlerde şâir bu sanatı ustaca kullanmıştır.

Ser-fürü ü minnet itme kııl hâzer
Câh ile fağr eyleyen her câhile

Döndi gülşende gamuñla yine nâle lâle
Dili olsa eger eyler idi nâle lâle (G125/1)

c) Hüsn-i Talil

Bir olayı gerçek sebebi dışında bir nedene bağlamaktır.

Döker bārānı saqqāyı ebr deşt ü cibāl üzre
Diler kim hār ü hasdan pāk ide rāh-ı gülistānı

Seğher gülşende gördüm yāri mestāne ayāğ-ı elde
Kızarmış bādeden ruhsārı çāk itmiş girībānı (K5/5–9)

d) İrsal-ı Mesel

Şiir içerisinde atasözü ya da özlü sözler kullanma, örneklendirme, misal getirme sanatıdır.

Şarf idenler naqd-i canı yārına
Bugünüm kıalsun dimezler yarına (G124/1)

e) İstifham

Şiir içerisinde soru sorma sanatıdır.

Sīneñi tīr-i ğama çarĥ siper mi itdi
Gerdiş-i devr ile çāk böyle nedir bu aĥvāl (K6/12)

f) İştikak

Bir kökten türemiş birden fazla kelimeyi bir arada kullanma sanatıdır.

Be ism-i ‘ Ālim ü ‘ Allām ü A‘ lem
Raĥīm ü Rāĥim ü Raĥmān ü Erĥam (K3/1)

İlāhī sen ‘ Alīm ü ‘ Ālim ü ‘ Allām ü A‘ lem’sin
Ki bunda ĥikmet ü kıdret nedir ey ma‘ delet kāmı (K13/54)

g) Leff ü Neşr

Birinci mısradaki en az iki kelime ile ikinci mısradaki kelimelerin birbirine uygun biçimde kullanılmasıdır.

Şīrīn lebüñle kıaşlarıñuñ medĥidür müdām
La‘ lī ğazelleriyle Hilālī ğazelleri (G138/3)

Düşmedi kıať ā dilümden zıkr-i şām-ı irtihāl
Gitmedi kıalbümden aşlā fikret-i şubĥ-ı raĥīl (K2/29)

ğ) Mübalâğa

Bir varlık ya da kavramın olduğundan büyük veya küçük gösterilmesi sanatıdır.

Habâb-ı kemter olmaz baħr-i ‘ummân nehr-i eşkümde
İdince Ni’metîāsâ cihân içre baña çeşmüm (G99/5)

Zann eyledi herkes ki kûsûf oldu felekde
Âhum idicek kûbbe-i devvârı ihâta (G130/5)

g) Tekrir

Bir kelimenin ya da kelime grubunun şiir içerisinde tekrar edilmesidir.

Hem şâhib-i milk-i kerem hem şâhib-i zeyl-i himem
Hem dâfi‘ -i endûh ü ğam hem muħterem hem muħteşem (K7/25)

h) Telmih

İnsanların çoğu tarafından bilinen ünlü bir olay, kıssa, fıkra, nükte, ilim konuları, atasözleri veya inanca işaret etme, hatırlatma sanatıdır.

Şefi‘ -i rûz-i maħşer Muştafâ’ya kalmadı ‘âlem
Felekde mâhı etmişken benân-ı mu‘ciziyle şaħ (G70/6)

Lezzet-i güftâr-ı şîrînkâruñ ile hûsrevâ
Meskenüm Ferhâdveş olmuş dūrür kühsâr-ı ‘ışk (G73/5)

ı) Tenasüp

Anlamca ilişki bulunan sözcüklerin bir arada kullanılması sanatıdır.

Şadefāsā dehānuñ beste etse çarḥ ğam çekme
Dür-i ‘irfānile pür it derūnuñ baḥr-i ‘ummān ol (G85/7)

i) Teşbih

Zayıf olan bir varlık ya da kavramı kendisinden daha güçlü olanına benzetme sanatıdır.

Vechi vardur rüyuña meh disem āy alnu kâmer
Beñlerüñ pervîn, ruḥuñ gün ebrūvanuñ Kehkeşān (G106/2)

j) Teşhis

İnsan dışı varlıklara insanlara ait özelliklerin verilmesi sanatıdır.

Var ise zaḥmumdur baña kan aĝlar acır dā’imā
Bir kimse raḥm itmez dilā biñ yıl eger āh eylesem (K7/35)

k) Tevriye

İki anlamı bulunan bir kelimenin uzak anlamını kullanmaktır.

Behişt-i ‘ārızında dāne-i ḥālūñ gören ādem
Nice şabr etsün Allah’ı severseñ ey melek-simā (G10/4)

B-) TUHFE-İ Nİ’METİ (FARŞÇA LUGAT)

Ni’metî’nin diğeri de Tuhfe-i Ni’metî adını verdiği Farsça lugattır. Eserin ulaşabildiğimiz tek nüshası bulunmaktadır. Çorum Hasan Paşa Kütüphanesi’nde 1898 demirbaş numaralı eser olan Tuhfe-i Ni’metî, toplam 29 varaktır. Her sayfa 16 satırdan oluşmaktadır. 29-b’de 1046 (1636) tarihi için te’lif kaydı vardır:

Sāl-i itmāmın sorarsan nāzıma

Aña tārīḡ oldu lafz-ı hātıme

Nüshanın telif tarihi 1047(1637)'dir. 29-b'de kaydedilen müstensih Şeyhî Mehmed Bin Mehmed Nakib-zâde şâirin kardeşi Şeyhî Çelebi'dir.

4-a'da yazarın ismi şu şekilde zikredilmektedir: “...*El-muhtâc ilâ-raḡmeti Rabbi'l-Ġaniyyi'l-Mu‘în es-Seyyid Ni‘metullâh İbni Seyyid Meḡmed el-Hüseynî el-ma‘rûf beyne'l-eşrâfi’s-sâde bi-Naḡīb-zâde nâle muraduhü eyyâm-ı bahâr u evḡât-ı şinâda tahşil-i ilm ü kemâl için mâh ü sâl iştiğâl...*” 4-b'de de eser ismi geçmektedir: “...*Bi-‘avni'l-lâhi'l-Meliki'l-Mucib bir Fârisî luğat tertib idüp rişte-i nazm üzre geşide ve Tuhfe-i Ni‘metî deyü tesmiye olundu...*”

Eserin başında bir dibace vardır. Divan'da olduğu gibi bu esere de Münâcâtla başlanmıştır. Eser nazım olarak yazılmış olup tamamlanmasına düşürülen tarihte Şâhidî'ye nazîre olduğu ifade edilmektedir:

Şâhidî'ye oldu nazîre bu kitâb

Kesb-i ‘irfân ide andan şeyḡ ü şâb

C) MUAMMĀLARI

Tezkirelerde Ni‘metî'nin muammada usta olduğu ifade edilmektedir. Belîğ, şâirin bu yönünü şu sözleriyle ifade eder: “*Fenn-i mu‘ammâda daḡı ḡayli nâm çıkarmışdır.*”³¹ Şair, divanında bir gazeli muamma şeklinde yazmış ve her bir beyitten bir isim çıktığını ifade etmiştir. Divandaki muammalar İlyas, Murâd, Selam, Hâver, Hüsam, Ali isimleri için tanzim edilmiştir. Selam iki ayrı beyitte çıkmaktadır.

Ni‘metî muammalarının yer aldığı diğer bir eser ise “Mecmu‘a-i Mu‘ammeyât” adlı eserdir ki bu eserde de yirmi altı muamma bulunmaktadır. Bu eserdeki muammalar da şu şekilde sıralanır: Ġanî, Hümâm, Sadıkî, Gaybî, Hâşim, Nev‘î, Cin Çavuş, Celîl,

³¹ BELİĞ, s. 509.

Hāmid ü Ahmed, Bākī, Edhem, Seyyid Me‘ālī, Sinan, Ahmed, Ahmed, Hüseyin, Hüseyin, Hacı, Hüsam, Halīl, Rüstem, Receb, Receb, İsa, Rahmī, Nef‘ī.

D) MEKTUPLARI

Ni‘metī, şiirde olduğu gibi nesirde de yeteneğiyle tanınmıştır. Şair, sakk-ı inşânın yed-i tülāsı olarak tanıtılır.³² Özellikle yazdığı bî-nukat mektuplarla nesirdeki kudretini ispatlamıştır. Belig, Ni‘metī’nin mektuplarından şu şekilde bahseder: “*Ve ba‘zı aḥbāb-ı ma‘rifet-intisāba bî-nuḳaṭ mektūb-ı belāğat maşḥūb ṭārḥ ü inşā idüp ‘arż-ı hüner itmışdür. Ḥaḳḳā ki izḥār-ı ḳudret idüp kimse üzerine noḳta ḳomağā ḳādir olmamışdur.*”³³ Bahsolunan bu mektuplara ulaşılamamıştır.

³² BELİĞ, s. 509.

³³ BELİĞ, s. 509.

İKİNCİ BÖLÜM

DİVAN İNCELEMESİ

I. DİN

A) ALLAH

Ni'metî, mesleğinin ve çevresinin de etkisiyle dini ve tasavvufi konuları eserlerinde sıkça işlemiştir. Farklı konularda yazılmış birçok şiirin içerisinde de muhakkak Allah ve din konusunu işleyen beyitler bulunmaktadır.

Ni'metî, divanına münâcâtla başlamış ve bu şiirinde Allah'ın kudretini ön plana çıkarmıştır. Allah bekâ mülkünün pâdişahı ve kâinâtın yaratıcısıdır. Allah'ın katında bu cihanın zerrece kıymeti yoktur. Allah "Kün " emriyle cihanı var etmiştir. O, kudretiyle yer ve göğü ortaya çıkarmıştır:

Ey şeh-i milk-i beķā ey Hālîķ-ı kevn ü mekân
Pîşgāh-ı ķudretünde zerreden kemter cihān

Zü'l-celālā iki ĥarfün içtimā'ın emr idüp
Ķudretünle eyledün 'arz ü semāvātı 'ıyān

Pādişāhā kā'inātı yoğ iken var eyledün
Ķudretün izhār idüp ey şāh-ı milk-i kün fekān (K1/1, 2, 3)

Ni'metî'ye göre insan kâinata ibret gözüyle bakmalıdır. Kâinattaki her varlık ve kavram Allah'ın feyzinin sanatlarıdır. Gece ve gündüz, bahar ile hazan, deniz ile kara, çöl ve dağ, yer ve gök, bulut ile rüzgâr, yıldırım ve yağmur, gökyüzü yedi katıyla, güneş, ay ve yıldızlar... Kısacası her şey O'nun birliğinin delili ve O'nun emrindeki bir memurudur.

Şun' -ı feyz āşār-i Rabbü'l-'izzet'e eyle nazar
Dide-i 'ibretle her dem ey ĥakim-i nükte-dān

Evvelā seyreyle gör āmed şüd-i leyl ü nehār
Şāniyen baq gör nedir faşl-ı bahār ile ħazān

Baħr ü berr deşt ü cibāl ü kürre-i ‘ arz ü semā
Ebr ü bād ü şā‘ iqa bārān ü ra‘ d ü kehkeşān

‘ Arş-ı a‘ zam sidre vü levħ ü qalem sükkān-ı çarħ
Encüm ü şems ü kamer seb‘ a tıbāq-ı āsümān

Berg ü bār-ı naħl-i gülşen süsen ü serv-i çemen
Bülbül-i gūyā gül-i ra‘ nā vü bāğ ü büstān

Hem-daħı vaħş ü tıyūr ü ins ü cinn ü mār ü mūr
Emrüne bi’l-cümle me’ mūr ey Ĥakīm-i kār-dān

Mu‘ terifdür her biri şıdķ ile vaħdāniyyetüñ
Rüz ü şeb emründe qa’im ey ‘ alim-i Ġayb-dān (K1/.21–27)

Allah birçok ismi ile Ni’metî’nin şiirlerinde anılmıştır. Ni’metî Divānı’nda geçen başlıca isimler şu şekildedir: Allah, Ālim, Bāri, Celil, Cemil, Ġafūr, Ġaffār, Hāfız, Hakk, Hakīm, ĤālİK Hüdā, Hüdāvendā, Qādir, Kayyūm Kefil, Kerīm, Mevlā, Mennān, Mukil, Müste‘an, Mū‘ tī, Mūteāl, Rab, Rahman, Rahīm, Rāzık, Settār, Sübhān, Yezdān... Ayrıca çeşitli terkiplerle Allah, şiirlerde anılmıştır: Cenāb-ı Kibriyā, Dest-i Kudret, Ġafūr-ı āsiyān, Hāme-i Kudret, ĤālİK-ı kevn ü mekān, ĤālİK-ı yektā, Hüdavend-i zemīn ü āsümān, Kerīm-i kāmran, Pādişāh-ı bī-zevāl, Rabb-i Zü’l-minen Sultān-ı azimü’ş-şān, Şeh-i milk-i beķā, Zü’l-celāl...

B) MELEKLER

Meleklerden sadece Cebrāil’in adı geçmektedir. Cebrāil, miraç gecesinde Hz. Peygamber’e rehberlik etmesi dolayısı ile anılır. Allah, Hz. Peygamber’i vaslıyla

doymak için Cebrâil'i elçi olarak göndermiştir. O, mekânı aşır yükselirken Allah'ın elçisi olan Cebrâil Sidre'de kalmıştır:

Ey resûl-i hâlık-ı kevneyn ü maḥbûb-ı Celîl
Ḥâdim-i bâb-ı sa' âdet-intisâbîñ Cebra'îl (K2/1)

Ḥ'ân-ı vaşlile Ḥudâ sîr itmekiçün ḥazretiñ
Geldi nâgeh dâ' vete refrefle bir şeb Cebraîl (K2/13)

Lâ-mekâna nâgehân devletle sen itdün ' urûc
Emr-i Ḥaḳ'la sidrede ḳaldı o dem peyk-i Celîl (K2/14)

Bu ḥüsne gelseydün eğer maḥşere ey gül
Cibrîl ola bülbül-i nev-rûz-ı ḳıyâmet (G19/2)

C)KİTAPLAR

Hz. Muhammed'e yazılan ikinci na'tte şâir, Allah'ın kitabında medh eylediği bir peygamberi kendisinin medhetmesinin haddi olmadığını ifade eder.

Kelâm-ı münzel içre Ḥazret-i Ḥaḳ
Senî medḥ eylemiş iken muḥaḳḳaḳ

Ne ḥaddümdür ḳi medḥ idem seni ben
Siyeh-rû bir güneḥkâr ' âşî iken K3/35–36

Birçok şiirde Kur'an'a ve ayetlere işaret bulunmaktadır. Bazı şiirler tamamen Kur'an'dan iktibaslarla oluşturulmuştur. Kur'an'a temiz olmayanlar dokunmamalıdır; okurken kurallarına uygun okunmalıdır.

Buyurdı ṭâhir olmayan aña mess itmesün daḥı
Didi Ḥaḳ ḳırâ'atda "Ve rattelnâhü tertîlâ" (G15/2)

Şâir Allah'ın emirlerine uyan ve yolunda başını terk eden kullarına son nefeste iman ve Kur'an'ı nasip etmesini diler.

Şu kim emrüne rām olup yoluñda terk-i ser eyler
Naşib it şoñ nefesde aña imān ile Ẓur'an'ı (K13/70)

D) AYET VE HADİSLER

1. Ayetler

“‘Ālimü'l-ğaybi ve'ş-şehādeh”³⁴

“Raḥmeten li'l-‘ālemīn”³⁵

“Lā taḳnetū”³⁶

“Ev ednā”³⁷

“Ve men lem yaḥkūm”³⁸

“Zāiḳatū'l-mevt”³⁹

“Ve nezzelnāhü tenzīlā”⁴⁰

“Ve rattelnāhü tertīlā”⁴¹

“Sübḥānellezi esrā”⁴²

“Ve faşşalnāhü tafşīlā”⁴³

“Fe'dḥulūhā ḥālidīn”⁴⁴

³⁴ K1/5 “Allah görünen görünmeyen her şeyi bilir.”, Kur'an, 59/22.

³⁵ K1/16 “Biz seni âlemlere rahmet olarak gönderdik”, Kur'an 21/107.

³⁶ K1/36-K3/41-K13/74, “Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyiniz.”, Kur'an, 39/3.

³⁷ K2/15, “Öyle ki araları yayın iki ucu arası kadar veya daha az kaldı.”, Kur'an, 53/9

³⁸ K13/18, “Kim Allah'ın indirdiği ahkām ile hükmetmezse işte onlar tam kâfirdirler.”Kur'an, 5/44

³⁹ TB1/6/3, “Her canlı ölümü tadacaktır.”, Kur'an, 3/185

⁴⁰ G15/1, “Kur'an dersleri halinde indirdik.” Kur'an, 17/106

⁴¹ G15/2, “Böyle ara ara inirdik onu parça parça okuduk.”, Kur'an, 25/32

⁴² G15/3, “...Götüren Allah'ın şanı ne yücedir.”, Kur'an, 17/1

⁴³ G15/4, “Biz her şeyi açık açık bildirdik.”, Kur'an, 17/12

⁴⁴ G108/4, “Cennet bekçileri ‘Selam olsun sizlere, ne mutlu size, haydi ebediyen kalmak üzere giriniz oraya.’ derler.”, Kur'an, 39/73.

Ayrıca bazı beyitlerde de ayetlere işaretler vardır. Bu ayetler der-kenarda kaydedilmiştir. Bu ayetleri de şu şekilde sıralayabiliriz:

“Ele inne’z-zālīmīne fi-azābin mukīm”⁴⁵

“İnnallāhe lā yazlimu misgāle zerrah”⁴⁶

“İnnallahe ye’murukum en tueddu’l-emānāti ilā ehlihā...”⁴⁷

“Atīullāhe ve atiu’r-resūl ve uli’l-emre minkūm...”⁴⁸

“Ve kezalike nüvellī ba’ da’z-zālīmīne ba’ dan bima kenū yeksibūn.”⁴⁹

“Vestağfirū Rabbekūm sümme tūbū ileyh.”⁵⁰

“İkterebetī’s-sa’ atu venşakka’l-kamer.”⁵¹

“İn tuazzibhum fe innehum ibeduke ve in tağfir lehum fe inneke entel Azizü’l-Hakīm.”⁵²

“Femen ya’ mel miskale zerratin hayran yerah. Ve men ya’ mel miskale zerratin şerran yerah.”⁵³

2. Hadisler

“Levlāke levlāk”⁵⁴

“La’ anellahü’r- rāşī ve’l- mürteşī”⁵⁵

“Eşşakī fi batni ümmeh; ve’s-sa’ idü men vu’ iza bi gayrih...”⁵⁶

⁴⁵ K13/20 “İyi bilin ki zālimler devamlı bir azab içindedirler.” Kur’an, 42/ 45.

⁴⁶ K13/75 “Şu kesindir ki Allah kullarına zerrece zulmetmez.” Kur’an 4/40.

⁴⁷ K13/51 “Allah size emaneti ehline vermenizi emreder.”, Kur’an, 4/58.

⁴⁸ K13/48 “Allah’a itaat edin, resulüne ve sizden emir sahiplerine itaat edin.”, Kur’an, 4/59.

⁴⁹ K13/49“İşte biz işledikleri günahlardan dolayı zalimlerden kimini kimine musallat ederiz.”, Kur’an, 6/129.

⁵⁰ K13/47 “Rabbinizden af ve mağfiret dileyin, sonra günahlarınızdan tevbe edip ona sığının.”, Kur’an, 11/90.

⁵¹ K13/50 “Kıyamet saati yaklaştı, ay bölündü.” Kur’an, 54/1.

⁵² K13/73 “Eğer onları cezalandırırsan, şüphe yok ki onlar senin kullarıdır. Onları affedersen, Aziz ü Hâkim sensin. Kur’an, 5/118.

⁵³ K13/74 “Zerre miktar hayır yapan onu bulur. Zerre miktar şer yapan da onu bulur.”, Kur’an,99/7–8

⁵⁴ K2/4,TB1/17/4, “Sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım.” Aliyyü’l Kārî, 28–29.

⁵⁵ K13/16 “Rüşvet alan da veren de lanetlenmiştir.” Tirmizi, Ahkām, 9.

⁵⁶ K13/71 “Şakî annesinin karnında şakî olandır. Said ise başkasından ibret alandır.”Müslim,Kader,3.

E) PEYGAMBERLER

1. Hz. Muhammed

Hazreti Peygamber başta na'tlar olmak üzere birçok şiirde zikredilir. Doğumu, mucizeleri, isim ve sıfatları konu edilmiştir.

Arş-ı müsnedin padişahı, âlemlere rahmet olarak gönderilen elçi. Yücelik ve izzet sarayına felekler dokuz ayaklı merdiven olsa da asla yetişemez(K1/16–17). Kâinatın yaratıcısının elçisi, Allah'ın sevgilisi, mutluluk kapısının hadimi... Feleklerin yaratılmasına sebep pak zat; “Levlâke levlāk”ın muhatabı. Hakk'ın emri ile ayağı dünyayı şerefendirince devir nurla dolmuş küfür ehlinin putları baş aşağı olmuştur. O gece ehl-i dine zevk ve safa bahş olmuş küfür ehline ise hüznün hâkim olmuş, Kisrâ'nın sarayı yere geçmiştir (K2/1–14).

Şâir, Hz. Peygamber'in kendisine hak yolu bulması konusunda yol göstermesini ister; çünkü isyan vadisinde giryân ve zelil bir vaziyette kalmıştır. O, bu dünya için üzülmeyen, dünyaya zaten Allah kefil olmuştur; ancak elinde ahiret azığı yoktur. Bunun için de Hz. Peygamber'e yakarır:

Râh-ı haqq'a reh-nümâ ol ya Nebiyyallâh baña
Vâdi-i ' işyânda kaldum zâr ü giryân ü zelîl

Yoğdur elde ya Resûlallâh zuhr-i âhîret
Ġam yemem dünyâ için zîrâ olupdur Hâk kefil (K2/23–24)

Miraç gecesi Cebrâil'in ilerisine geçemediği Sidre'yi aşırp “Kurb-i ev ednâ” ya ulaşmış, Allah'a yayın iki ucu kadar yaklaşmış, asıl gül bahçesi olan cennete kavuşmuştur. Allah'la sohbetin sırrını kimse bilmezken o gece, nice konuşmalar geçti. Allah'ın birçok hediye ve atıyyesiyle daha sonra ayet gibi yere inmiştir:

Sidreden geçdüñ irişdün “ķurb-i ev ednā” ya hem
Vāřıl olduñ genc-i vaşla ey gül-i bāğ-ı açıl

Kimse bilmez sırrımı ol řoķbet-i pür ‘ izzetüñ
Oldı ammā bī-hurūf ü savt niçe ķāl ü kıl

Genc-i raķmetden niçe ni‘ met ‘ aŗıyye eyledi
Saña ol řeb Hāzret-i Mū‘ tī-i Zū’l-ķadri’l-Celil (K2/!5–18)

‘ Urūc itirdirdi maķbūbın idüp da‘ vet ħuzūrına
Didi furķān-ı pür nūr iŗre “Sūbhānellezi esrā” (G15/3)

Hız. Peygamber, doksan dokuz ismi ile ikinci na'tta anılmıřtır. Divanda zikredilen bařlıca isimler řu řekilde sıralanmıřtır: Muķammed, Aķmed, Maķmūd , Ķāsım, Ķabīb, Muřtafā, Dā‘ ī , Ķātem, Sırāc, Āķib, Māķi, Ķāsir Mūřeffi‘ uř-řāfi‘ Nāķi, Āmir, Ķarīb, Hādi, Mehdī, Ķāfız, Āmām, Hāřimī, Muķtar, Va‘ iz, Ķureyři, Ķicāzi, Muřaddaķ, řehid, řāhid, Mūzzemmil, Ķaķķ, Resūl, Mürsel, Meřķūr, řāķir, Mūnīb, ‘ Ādil, Būrĥān, Zāķir, řabūr, Muķteřid, Müddeřřir, Nūr, Ķarīb Mūctebā Ümmīyy, Mūnīr, Nezīr, Mūbeřřir, Raķīm, Ķā‘im, Tāķir, Muķahhir, Nebī , Mūhtedī Raūf, Murtezā, Maķbūb-ı Mevlā , Ķalīl, Ebtaķī, Fettāķ, Sābıķ, Bāķın, Ūlā , Nātıķ, Reřid Fařılĥ, ‘ Ālim, ‘ Azīz, Mūnzir , ‘ Ālim, Ķalīm, Ķaķīb, Taķīb, řifā, Muķallil, Muķarrim, řafi, Mu‘ allī, Mūzekkī, Nakī, Mūtevassıř, Sultān-ı Resūl, faķr-i cihān, Ķarīs, Ķanī, Beyān, Muķi‘ , Medenī, Evvel, Āķir, Kerīm, Ķüccet, řādıķ, Ķakīm, Cevād, Ķāmid, řāķib-i Mūbīn, Resulallāķ, Nebiyyallāķ, mālīk-i baķr-i řefa‘ at, mürüvvet ma‘ deni, kān-ı risālet, Ķudā’ nın maķlabı, maķbūbu, gürūh-ı enbiyā merģūbu, řefi‘ ü’ l-mūznibīn, řāķib-i mi‘ rāc, tāc-ı enbiyā, nūr-i çeřm-i asfiyā, peyģāmbir-i āķir-zamān...

2. Diğer Peygamberler

Ādem peygamber cennetten yeryüzüne indirilmesi ve yeryüzünün insana mekān kılınması dolayısıyla anılır. Onun neslinden peygamberler gelmiş ve onlarla yeryüzü cenneti kısıkandıracak bir gül bahçesine dönmüştür.

Ādem ü Havvā'yı cennetden zemīne indirüp
Vech-i 'arzı hikmetüñle kılduñ insāna mekān (K1/7)

Nesl-i pākinden cihāna enbiyā irsāl idüp
Yeryüzin Ādem'le kılduñ reşk-i gülzār-ı cinān (K1/9)

Nuh peygamber tūfāndan kurtulması dolayısıyla anılır. Nuh peygamberin sıfatı Neciyyullah'tır. Bu sıfatla anılır:

Hāzret-i Nuḥ-ı Necī'ye rehber idüp luṭfuñı
Feyz-i iḥşānuñla virdiñ aña tūfāndan emān (K1/10)

İbrahim peygamber ateşe atılması ve ateşin gülistana dönmesi mucizesine telmihle anılır. Ayrıca bu mucizeyle ilgili hüsn-i talil yapılmış ateşe atılma sebebi olarak Hz. Muhammet'e olan aşk dile getirilmiştir.

Naḫd-i canı yoluña teslīm idince şıdkile
Āteş-i sūzānı İbrāhīm'e kılduñ gülsitān(K1/14)

Şem' -i 'ışka kendüsin pervāneveş pertāb idüp
Yandı nār-ı 'ışkuña yoluñda İbrāhīm Ḥalil (K2/3)

İsmail peygamber kurban edilmesine telmihle anılırken yine Hz.Muhammet'in güzelliği vurgulanmaktadır.

Kaşlaruñ yayına biñ cān ile ḫurbān olmağı
Emr idüp vaḫy itdi İsmā' il'e ol Rabb-i Cemil (K2/2)

Süleyman peygamber de tahtı dolayısıyla anılır. Dünyanın geçiciliği anlatılırken insan Süleyman'ın tahtına mâlik olsa bile feleğin bir gün onu yerle bir edeceği ifade edilir.

Ḥanümānuñ ākıbet dīv-i felek ber-bād ider
Tut ki şimdi meskenüñ taht-ı Süleymān eyledi (G145/6)

Oğlu Yusuf'u kaybettikten sonra sürekli ağlayan ve gözlerini kaybeden Yakup peygamber de bu yönüyle Ni'metî'nin şiirlerinde anılmaktadır.

Ḥazret-i Ya' kûb'ı künc-i ğamda giryān eyleyüp
Firkat-i Yūsuf'la kılduñ pīşesin āh ü fiġān (K1/11)

Gürg-i merge kapdırınca Yūsuf-ı maḫşūdumı
Çeşm-i Ya'kûb dilüm kıldı felek gevher-nişār (TB2/4/7)

Yusuf peygamber çeşitli vesilelerle zikredilmiştir. Kardeşleri tarafından kuyuya atılması, zindana atılması, güzelliği, ilim ve hüneri ile konu edinilmiştir. Yusuf, kardeşleri tarafından kuyuya atılmış; babası hasretiyle gözlerini kaybetmiştir. Sonra Allah kudretiyle onu çāh (çukur)'dan çıkarıp cāh (makam)'a erdirmiş; böylece dünyaya sultan eylemiştir(K1/12-13).

Sevgili güzelliği ile Yusuf'a teşbih edilir. Yusuf cemal olan sevgili anlatılırken aynı zamanda Yusuf'un iffetine de telmih yapılır. Yusuf peygamberin güzelliği karşısında Mısır kadınları ve özellikle Züleyha kendinden geçmiştir; fakat Yusuf iffetini hep korumuştur. Âşık da zayıf bedenini sevgilinin ayakları altına sermiştir; ancak sevgili aşığa hiç merhamet etmez. Sevgili iffet ve istiğnası yönüyle de Yusuf'a benzetiliyor:

Kūyuñ içre eyledim cism-i zā' ifim pāy-māl
İtmedüñ bir kez teraḫḫum baña ey Yūsuf-cemāl(T5/4)

Yusuf, güzellik ülkesinin şanı yüce sultanı, letafet ikliminin şanlı sahibidir. Parlak kaşları güzellik sipihrinin yeni ayıdır. Yusuf, şive semasının ışık saçan güneşi ve güzellik âsümânının parlak ayıdır. Onun yüz güneşinin ışığı ile âşığın gönlü aydınlanır. Yüzü cennet gülistânının eşsiz gülüdür. Yusuf, cennet bağının gonca-i handânıdır (G65/1–5). Yusuf'un kardeşlerinin kıskançlığına da telmih yapan şâir, İlim ve ma'rifet Mısır'ına Yusuf olsan bütün kardeşlerin düşman olur demektedir(G4/6). Şâir, kendisini de Yusuf'a benzeterek ilim ve irfanını kardeşlerinin tasdik ettiğini belirtir(G102/1). Gönül Yusuf'u, sevgilinin çâh-ı zenahtanını görünce dünya âşığın başına zindan olmuştur(G76/5). Şâir, güzelliğin gelip geçici olduğunu ifade ederken sevgiliyi Yūsuf-ı sâni olarak niteler:

Zamân-ı hüsne aldanma şaşkın ey Yūsuf-ı sâni
Güzellik kimseye bâkî kalur zann eyleme cânım (G102/6)

Yusuf-cemâl, Yusuf-ı Mısır, Yūsuf-ı sâni, Yūsuf-ı dil, zindan, çâh, câh, sultân, sultân-ı âli-şân, sultân-ı cihân, çâh-ı zenahtân, ihvân, mihr-i rüy gibi kelime ve terkiplerle anılır.

İsâ peygamber ölüleri diriltme mucizesi, ahir zamanda yeryüzüne incek olması dolayısıyla anılır. Saba inleyen âşıkların gönlünü Hz. İsa gibi ihyâ etmektedir.

Şabâ şol deñlü hâlet-bağş ü cân-perver ki bir demde
İder 'İsî-şifat ihyâ dil-i 'uşşâk-ı nâlânı (K8/3)

İçerisinde bulunduğu zamanı ahir zaman olarak niteleyen şâir, İsa inmezse artık bu devletten ümidin kesilmesini söyler.

Nüzül itmez ise 'İsî ümîdiñ kes bu devletden
Cihânda zulm ü âşubiñ ne haddi var ne pâyânı (K13/56)

Şâir, şiiri ile Hz. İsa arasında da ilişki kurar. Şiirinin de ölümlere hayat verdiği gökte İsa'nın kendisini kıskandığını ifade eder.

Feyz-i nazmum mürde-i sāleye virir hayāt
Baña ey rūḥ-ı revānum gökde İ̄sā reşk ider (G48/7)

F) DÖRT HALİFE (ÇĀR YĀR)

Dört halife birlikte anılmazdır. Hz. Ebu Bekir'in ismi sıddik sıfatıyla anılırken Hz. Ali, murteza, şîr-i jiyān, Haydar gibi sıfatlarla işlenir. Dört halife Hz. peygamberin kanunlarını münevver kılmıştır. Şâirin işi de onları selam ve saygıyla yād etmektir.

Çār-yāri Ḥazret-i Bū-bekr-i Şıddîk ü 'Ömer
Ḥazret-i 'Oşmān Aliyyi'l-Murtezā şîr-i jiyān (K1/18)

Senüñ şer'üñi kıldılar münevver
Ebū-bekr ü 'Ömer 'Osmān ü Ḥaydar

O'laruñ rūḥ-ı pākine hemîşe
Taḥıyyāt ü şenādur baña pîşe (K3/42–43)

G) ĀL VE ASHAB

Peygamberimizin āl ve ashabı salāt ve selamlarla anılır. Hz. Hasan ve Hüseyin insanoğlunun en güzel evladı olarak niteleniyor.

Aḥsen-i evlād-ı Ādem kim Ḥüseyin ile Ḥasan
Her biri menguş guş ü 'arş-ı cennet-āsītān (K1/19)

Āliñe aşḥābuña yüz biñ şalāt ile selām
Ey Resūl-i Ḥālîk-ı kevneyn ü maḥbūb-ı Celîl (K2/36)

Dağı āliñe vü aşhābuña hem
Şalāt ile selām olsun dem-ā-dem (K3/44)

Ğ) KAZĀ VE KADER

Kaza, kader, takdir, çevgān-ı kaza, hükm-i kaza, dest-i kader, kilik-i kaza, tîr-i kaza, tîğ-i cellad-ı kaza, dest-i sāki-i kaza, kār-ı sāki-i kaza gibi kelime ve terkiplerle işlenir.

Güneş üstüne ağaçların yapraklarının gölgesi düşünce, kaza kalemi altın üstüne yazmış gibi düşünülür(K5/22). Şâir düşmanların kötülük düşünen başlarını kaza okuna havale eder. Kaza oku onları gam arsasında ayak altına düşürmelidir(K6/35-K10/27). Kaza gece ve gündüz Allah'ın emrini imza etmektedir(TB/51). Kader eli kaza kalemiyle ne yazmışsa Allah'ın emridir. Çekelim, katlanalım ki Allah üzüntü veren halimize rahmeylesin(BT1). Ehl-i hünerin sinesi gama siper olmakta, ömrü mihnet ve kederle geçmektedir, ama bu kazanın hükmüdür ve üzölmek değil sabretmek gerekir(T1/7). Kaza oku yeryüzüne inse -aşğın- sinesini kendisine yer edinir(G4/1). Gönlün gamlarla dolması da kazanın hükmüdür. Hakk'ın emri şudur ki: Akıllı olan kazaya rıza gösterir (G4/8-9).

Şâir, kaza cellādının kılıcı başını göğsünden ayırsa bile sevgilinin yolundan yüz çevirmeyeceğini ifade eder:

Sîneden kaç' etse başum tîğ-i cellād-ı kazā
Şanma rû-gerdān olam yoluñda olmağdan şehā (G13/ 1)

Ni'metî kaza ve kadere teslim olmuş, bu konularda takdire rıza göstermenin akıllı insanların işi olduğunu ifade etmiştir; ancak zaman zaman kazaya itiraz olmasa da kazadan şikâyet tarzında beyitler yazdığı görülür: *“Kadeh mecliste zevkinden raks ediyor sanmayın. O, kaza sakisinin elinden kan ağlamaktadır.”*

Şanma zevkından mecālis içre raqs eyler kadeh
Dest-i sākī-i kazādan gör ne kan ağlar kadeh (G24/1)

Birçok şâirde olduğu gibi Ni'metî de kaza ve kadere itiraz edemediği için felek, talih ve bahttan şikâyet etmiştir. Daha sonra ele alacağımız için bu konunun teferruatına burada girmeyeceğiz.

H) ĀHİRETLE İLGİLİ MEFHÜMLAR

Şâir, bu dünyaya gelen herkesin gideceğini, bu dünyanın mal ve mülkünün gelip geçici olduğunu ifade eder; insanın bir an gaflette olmaması gerektiğini söyler.

Gelen elbette dünyāya gider āhîrle 'ukbāya
Beķası yok dūrūr 'ömrüñ behey ğāfil cihān içre (G135/4)

1. Ahir-zamān

Şâir, içerisinde bulunduğu zamanı her türlü kötülüğün çoğaldığı āhir-zaman olarak düşünür. Bu dönemde İsā peygamberin gökten ineceğine inanılır. İsā inmezse artık bu devletten ümidin kesilmesi gerektiğini ifade eder. Ayrıca āhir zamanda Mehdî gelecek ve kötülüklerle mücadele edecektir. Kötülükler o kadar yaygınlaşmıştır ki şâir, artık Mehdî'nin gelmesini bekler.

Nüzül itmez ise 'İsî ümīdiñ kes bu devletden
Cihānda zulm ü āşūbiñ ne ħaddi var ne pāyānı

İrüp Ħaķ'dan hidāyet ger ħurūc itmez ise Mehdî
Çıķar ehl-i zemīnin āsümāna āh ü efgānı (K13/56–57)

2. Kıyamet

Kıyamet sevgilinin güzelliğinin anlatıldığı bir gazelde redif olarak kullanılmıştır. Bu güzelliğınle mahşere gelseydin, kıyamet baharının bülbülü Cebrâil olurdu diyen şâir, sevgilinin kaddinin salınmasıyla kıyamet arasında ilişki kurar, sevgilinin iki cihanı yürüyüşü ile sarstığını söyler; hatta sevgilinin kıyamete yol gösterdiğini savunur. Sevgilinin kaddine âşık olan, kendini kaptıran gönül, kıyametin gam veren kargaşasından âzât olur.

Bu hüsniile gelseydiñ eğer mahşere ey gül
Cibrîl ola bülbül-i nev-rûz-ı kıyâmet

Reftâr-ı kadûñ velvele viridi dũ cihâne
Âyin-i hırâmuñ reviş âmuz-ı kıyâmet

Şol dil kim ola kıddüne üftâde olur ol
Âzâde-i teşvîş-i gam-endüz-ı kıyâmet (G19/ 2, 3, 4)

3. Mahşer, Haşr

Kıyametten sonra insanların diriltilip bir araya getirilmesine haşır, bu işin haşırın olacağı yere de mahşer denir. Mahşer, Ruz-ı mahşer, rûz-ı ceza gibi terkiplerle anılır. Ni'metî, Allah'a mahşer günü siyah yüzünü ortaya çıkarıp günahlarıyla rûsvay etmemesi için yakarır(K1/42). Ni'metî elbisesinin köşesinin düşman eline verileceği gün olarak tasvir ettiği o günden endişe etmektedir(G62/5). Naatlarında da Hz. Peygamberden şefaât ve şefkat isteyen şâir Allah'ın o şefaât ile kendisini kabul edeceğini düşünür(K2/34-K3/38-39). Mürteşileri eleştirdiği kasidesinde şöyle der: *“Bunlar Hakk'ı tamamen unuttular. Kabir azabını, ceza gününü ve mizan gününü düşünmezler”* (K13/11). *“İlâhî mahşer gününde bu kavmin elbisesinin yakası ve eteği mazlumların eline geçince halleri nasıl olacak?”* (K13/43). Dünyanın geçiciliğini anlatmak maksadıyla “Ayı mu'ciz parmağıyla şakk eden mahşer gününün şefaâtçisi

Mustafa'ya kalmadı alem.” (G70/7) diyen şâir, işinin ceza gününden endişe etmek olduğunu ve bunun için her alçakla yakınlık kurmayacağını ifade eder (G52/4).

4. Cennet (Behişt)

Allah, Âdem ile Havva'yı cennetten yeryüzüne indirmiş ve yeryüzünü insana mekân kılmıştır (K1/7). Baharın gelmesiyle birlikte cihan cennet bahçesine teşbih edilir(K7/16-K8/4-K7/5). Parlak yüz cenneti içinde ben tanesini gören insanda karar kalmazdı. Sevgilinin aşkıyla aşığın sinesinde çıkan her kanlı yara cennet gülşeninin gülünü kıskandırır (G13/3). Sevgilinin yanağı cennet bağının gülü olarak düşünülür (T6/2).

Sevgilinin yüzü cennet ve yüzdeki ben de yasak meyve olarak düşünülmüştür. Hz. Âdem'in yasak meyveyi yemesine telmihle yüzündeki beni gören âdem nasıl sabretsin denmektedir. Burada âdem kelimesinin de tevriyeli kullanımı söz konusudur:

Behişt-i 'arızında dâne-i hâlûn gören âdem

Nice şabr etsün Allah'ı severseñ ey melek-simâ (G10/4)

5. Cehennem (Düzah)

Şâir, gece gündüz korkusuzca kul hakkı yiyen ve mal için yerini cehennem edenleri ayıplamaktadır (G63/6). “*Sonsuz cennete ve sevgilinin vaslına ulaşmak istersen önce vücudunu aşk cehenneminde gam ateşiyle yak.*” (G114/4). İnleyen Ni'metî içten bir âh çekse kıyametin can yakan cehennemi yanar yakılır (G19/5).

I) DİĞER DİNİ MEFHURLAR

1. Din, İman, Mü'min, Müslüman, Müşrik, Şeriat

Hız. Peygamber'in gelişi ile mü'minlerin gönül evi mamur olmuş, Kısra'nın sarayı yere geçerken müşrikler ise alil olmuştur(K2/8). Şâir, Allah'tan son nefeste

imanını korumasını istemekte ve şeytanın şerrinden Allah'a sığınmaktadır (K1/57). İzzet ve makam sahiplerinin dünyanın geçici süslerine din ve imanlarını sattığını ifade eden şâir, toplumun önde gelenlerinin hali böyle ise avam halkın hali nasıl olur der ve Allah'a sığınır(K13/3-41). Ni'metî, Allah'ın emrine uyup onun yolunda başını terk edenlere son nefeste iman ve Kur'an nasip olması için yakarır(K13/72). Şikâyetnamesinde de cifeye talip olan ve bir pula imanını satacak kişileri eleştirir (Ş1/23). Yârini tahrik edip kendisinden ayıran rakip için de bedduası Allah'ın onu imanından ayırmasıdır(G16 /1). Din ve imanını dünya için satmayacağını ifade eden şâir, Allah'ın hışmından korktuğu için mal kazanmayacağını söyler:

Dinümüz imānumuz bey^ç itmezüz dünyā için
Hā'ifiz hışm-ı Hudā'dan kāsib-i māl olmazuz (G52/3)

Allah, bazılarının ismini ezel bezminde şakî kılmıştır ki o kişilere sorsan müslümanın tarzını, adetlerini dahi bilmezler:

Şakî kılduñ kimini hikmetünle rüz-i evvelde
Su'âl etseñ aña bilmez nedir resm-i müselmānı (K13/71)

Dönemine ciddi eleştiriler yönelten şâir, insanların Hakk'ın yolundan çıktığını, kanunların tatbik edilmediğini ve İlahî hükümlerin çiğnendiğini söyler:

Sebîl-i Hazret-i Haq'dan 'udül itdi bular hayfā
Kanı icrā-i şer^ç u ya kanı aḥkām-ı Yezdānī

Da^ç āvī-i 'ibādu'l-lāhı şer^ç a eylemez taṭbīk
"Ve men lem yaḥküm" ü bilmez ider cehl ile noḡşānı (K13/17-18)

Şâir, mü'min ve mü'minatı tüm fertleriyle bağışlaması için Allah'a dua eder:

Mü'min'in ü mü'minatı cümle etbā^ç um ile
Mağfîret kıl ḥimmetünle yarlığa bî-imtinān (K1/58)

2. Kâbe, Tavaf, Sa'y

Kâbe-i maksuduna güzel bir şekilde erdirmesi için Allah'a yakaran şâir, bu yolda azlarını çok kılmasını diler(K1/51). Sevgilinin diyarı Kâbe gibi düşünülmüş ve aşığın gözü onun arzusuyla ağlamaktan sel mecrasına dönmüştür(K2/33). Şâir Allah'tan yardım dilerken de Kâbe'yi vesile kılar(T2/6).

Ya Rabb be haqq-ı Harem-i Ka'be-i vaşlet
A'lâyâ vü ednâya odur maqşad-ı aqşâ TB1/17/7

Sevgilinin güzelliğinden âşığın aklı başından gitmiş, âlem âşığın gözüne karanlık olmuştur. Bu vakit Kâbe-i ulyânın siyah örtündüğü vakittir. Burada sevgilinin yüzü Kâbe olarak ele alınıyor ve onun siyah örtüyle veya saçla örtülmesiyle âşık aklını kaybediyor, âlem ona karanlık görünüyor. Zira artık âşığın ışık kaynağı kararmıştır:

Gidüp 'aqlum başumdan çeşmüme âlem olur deycür
Siyeh-püş olduğun vaqtî nitekim Ka'be-i 'ulyâ (G7/4)

Sevgilinin diyarı Kâbe olarak düşünülür; âşık o diyarı tavaf etmeyi dilemektedir. Allah'ın bunu kendisisine nasip etmesini ister. Sevgilinin Kâbe diyarının hasretiyle ağlamaktan âşığın gözü altın oluğa dönmüştür. Sevgilinin diyarını tavaf etmek için herkes çalışır. Sa'y kelimesi tevriyeli kullanılmıştır:

Âh kim Ka'be-i küyuñı tavâf itsem anuñ
Eylese ben kıluna Hâzret-i Bârî yârî (G143/6)

Hâsret-i Ka'be-i küyuñla müşâbih oldı
Dîde-i mîzâb-zere ağlamadan her bârî (G143/7)

Sa'y ider Ka'be-i küyuñı tavâf itmekçün
Ni' metîveş gören ü görmeyen el'ân müştâk (G72/5)

3. Dua

Ni'metî Dîvânı'nın önemli hususiyetlerinden birisi divanın münâcâtla başlamasıdır. Bunun dışında bir de gazel tarzında yazılmış bir münâcât vardır. Kasidelerin dua bölümlerinde ve diğer şiirlerin çeşitli yerlerinde sık sık duaya başvurulur.

Ni'metî'nin en büyük duası son nefeste Allah'ın imanını muhafaza etmesi ve inananları bağışlamasıdır:

Soñ nefesde ya İlähî hıfz idüp imānumu
Şerr-i şeytān-ı 'adūdan el-amān ü el amān

Mü'minîn ü mü'minātı cümle etbā'um ile
Mağfîret kıl hîmmetünle yarlığa bî-imtinān (K1/57,58)

Şâir, Allah var iken, gizli ve açık hallerini bilirken, benzeri yok iken, yaptıklarını görürken yalvaracak başkasını aramayı gereksiz görür:

Ey Zü'l-Minen sen var iken ya ben kime yalvarayın
Aḥvālüme vâkıf iken ya ben kime yalvarayın

Ey pâdişâh-ı bî-vezir ey şehriyâr-ı lâ-naẓîr
A' mālüme sensin başîr ya ben kime yalvarayın (G112/1-2)

'Älemleri var eyleyen ol luṭfu çok Mevlâ iken
Ey Ni'metî-i pür-miḥan ya ben kime yalvarayın (G112/14)

4. Günah, Tevbe, Tâ'ib

Şâir, hataları bağışlayan Allah'a sığınır. Allah'ın rahmetiyle günahlarını bağışlamasını ve tevbesini kabul etmesini diler:

Her nefesde şad hezār “Estağfirullāhe”l- ‘azīm”

İtdüğüm cürm ü günāha ey ğafūr-ı ‘āşiyān

Seyyi‘ ātum ‘afvidüp ya Rab ğabūl et tevbemi

Raĥmetüñden itme maĥrūm ey kerīm-i kāmran (K1/37–38)

Ya ilāhī zāt-ı pākūñ ĥurmetiyçün cürmümi

‘Afvidüp kıl bendeñi iĥşānuñile şādmān (K1/46)

Fırsat ele geçmişken insan, gaflete düşmeden günahı terk etmeli ve canla başla tevbe etmelidir:

Fırsat bugün el virmiş iken eyleme ğaflet

Terk eyle ma‘ āşiyi olup cānile tā’ib (TB1/6/7)

Kulun hata etmekte, günah işlemekte ve isyan etmektedir, Allah ise günahları bağışlayandır. Şâir, Allah’a sığınır ve reddedilmemeyi diler:

Hemîşe şan‘ atum cürm ü ma‘ āşī

Benem ‘ işyān idici Ĥaĥĥ’a āşī

Ġafūr-ı āşiyāndur Ĥazret-i Ĥaĥ

Kerīm-i kāmrandur Ĥazreti Ĥaĥ (K3/41–42)

Mağfiret cūyān yüz urdum ħāpuña

Ben günahkārı ħāpuñdan itme red (G30/2)

5. Ölüm, Ecel, Ruh

Ölüm, dünyanın geçiciliğini ifade etmek için sıkça kullanılır. Özellikle terakib-i bentte en çok işlenen konuların başında gelmektedir. Ayrıca Osman Çelebi'nin vefatı dolayısıyla bir mersiye yazan şâir, bu şiirde de ölümü çeşitli yönleriyle ele alır.

İnsan ne kadar mala mülke sahip olsa da ölünce üryan kalır ve bir parça bez onun cesedine elbise olur:

‘Üryān gelesin ortaya keşf ola vücūduñ
Bir pāre bezi eyleyeler cismūñe hil‘ at (TB1/4/3)

Zahid bugün mutlu olsa da yarın iyi beslenmiş cesedine toprak mekân olacaktır:

Ey h̄āce bugün olduñise şād ü ferañnāk
Yarın cesed-i ferbiññe mesken olur h̄āk (TB/5/1)

Mal ve yakınlardan ayıran ayrılık hançeri cesedi yüz parça eder. Biriktirilen çokça malın sonunda terk edileceği gün gibi ortadadır (TB1/6/1). Dünyaya talip olan ve bu konuda rağbet gösteren kişi ecel gelince hayat güneşi batar(TB1/6/2). İnsan, “Zaikatü'l-mevt” sırrına ereceğini bilir; fakat yine de hayıflanmaya talip olmaktadır(TB1/6/3). Çeşit çeşit nimetlerle tenini geliştirip, büyütme; onu yer altında yılanlar ve akrepler yer (TB1/6/4). İnsan, mezar köşesine girip kimsesiz kalacağı, bir yar-i münasip bulamayacağı günü düşünmelidir(TB1/6/5).

Ecel avcı, Osman Çelebi'nin ruhu ise kuş gibi düşünülmüştür. Ecel tuzağa düşmez bir hümā kuşu olan Osman Çelebi'nin ruhunu avlamıştır:

Murg-ı rūhın ākıbet şayd itdi şayyād-ı ecel
Dāme düşmez yire qonmaz bir hümā-pervāz idi (TB2/2/7)

Ecel vakti gelince artık ömür defteri dürülmelidir:

İricek vaqt-i ecel ey Ni‘ metī-i nā-murād
Defter-i ‘ömr-i ‘azīzi āķıbet dürsem gerek (G81/6)

Şâir, sevgiliye de ölümü hatırlatır. Güzel bir kadın var mıdır ki sonunda teneşir üzerinde üryān olmaya:

Var mı bir cism-i laţif eyā ki ‘ālemde ‘aceb
Tahta-i ten-şüy üzre şoñra ‘üryān olmaya (G123/5)

6. Şeytan

Şeytan lanetlenmesi yönüyle anılır. Mert insan ona mağlup olmamalı galip gelmelidir:

Şeytān-ı la‘īn eylemeye tā seni mağlūb
‘Ālemde eğer merd isen ol sen oña ġālib (TB1/6/6)

Şâir, Rakibi şeytana benzetiyor, onu sevgilinin diyarından uzaklaştırmak için ah ateşimi, ateş saçan yıldız haline getirmem gerekir diyor:

Dergehüñden sürmeğe şeytān raķībi her gice
Āteş-i āhum şihāb-ı pür şerār etsem gerek (G80/4)

Dergehinden sürmeğe şeytān a‘dāyı bugün
Āh-ı dilden bir şihāb-ı pür şerārım var benüm 93/6

7. Küfr, Kāfir, Küffār

Küfr kelimesi karanlık manası da düşünülerek kullanılır. Hz. Muhammed’in yüzünün ışığını Allah delil kılmasaydı ālem küfür karanlığı içinde kalırdı:

Zulmet-i küfr içre ‘ âlem alur idi aşre dek
 a ta‘ âlâ itmeseydi nûr-i rusâruñ delîl (K2/12)

Sevgilinin saı siyah olması itibariyle küfür ile beraber anılır. Ayrıca zülf kesreti de ifade eder. Âşık, gam kilisesinde sevgilinin salarının hayaline dalmış ve böylece gece gündüz küfrü ezberden okumuştur:

Fikr-i zülfüñ ile dil deyr-i amuñda şanemâ
 Rûz u şeb oumada küfri ise ezberden (G110/2)

Küffar kelimesi ise putperest ve dinsiz gibi manalarda kullanılmıştır. Bunun için esnam-ı küffar-ı rezil ve küffar-ı bî-dîn gibi terkipler kullanılır. Allah’ın emriyle Hz.Peygamber’in gelişi âlemi teşrif edince küffar-ı rezilin putları baş aşağı olmuştur. İslam ehlinde zevk ve safa hâsıl olurken küffar-ı bî-dîn ise üzüntüye gark olmuştur:

Emr-i a’la ‘ âlemi teşrîf idince mademüñ
 Ser-nigün oldı o şeb eşnâm-ı küffâr-ı rezîl (K2/6)

âşıl oldı ehl-i İslâm’a o şeb zev ü şafâ
 Zümre-i küffâr-ı bî-dîn oldı mazûn u zelîl (K2/7)

8. Deyr(Kilise),Zünnâr

Kilise, deyr olarak anılır, deyr-i gam ve deyr-i ışk gibi terkiplerle kullanılır. Zünnar rahiplerin beline baladığı kuşaktır ki sala mütenasip olarak kullanılır. Âşık, aşk kilisesinde sevgilinin saının zünnarına gönül balamıştır. Buna balı olarak sorar, şimdi ben kâfir mi oldum?

Ey şanem dil baladumsa zülfüñüñ zünnârına
 Deyr-i ‘ ışkuñda senin kâfir mi oldum yosa ben (G115/2)

II. TASAVVUF

A) ĀŞIK

Tasavvufi şiiirlerin genelinde olduğu gibi Ni'metî'nin şiiirlerinde de Allah aşkıyla kendinden geçmiş bir âşık tipi vardır. Kâinattaki bütün varlıklar hareket halindedir. Şâir bu hareketi raks olarak düşünür ve kendisini Mecnûn eylediğini, aşk sahrasında kendinden geçerek semâ ettiğini ifade eder. Allah'tan fazlının feyzinden kendisini de hissedâr etmesini dileyen şâir, böylece aşk arsasında ser-gerdân sema etmeyi diler:

Şive-i rakşuñ beni meftûn ü Mecnûn eyledi
Eylerem şahrâ-yı ' ışkun içre ser-gerdân semâ' (K4/3)

Hişşe-dâr it feyz-i fazluñdan beni kim eyleyem
Cân ü dilden ' arşa-i ' ışkuñda ser-gerdân semâ' (K4/32)

Şâir, Bağdatlı Rûhî'ye nazîre olarak yazdığı terkib-i bendin ilk beyitlerinden itibaren tasavvuf anlayışına uygun bir aşk anlayışı ortaya koyar. Āşık, ferahlık veren elest bezminin meyi ile mesttir:

Şanmañ bizi her gördüğümüz mey ile mestiz (TB1/1/1)
Biz mest-i mey-i bezm-i feraḥ-baḥş-ı Elestiz

Ni'metî, kendisini aşk âlemi tekkesinin yüksek sesle bağırان, haykıran kişisi ve aşk gamının gizli sırlarını bilen kişi olarak ifade eder. Şu halde şâir şiiirlerinde aşkın gizli hallerini ifade etmektedir diyebiliriz.

Ben na' re-zen-i ḥân-kâh-ı ' âlem-i ' ışkam
Ben vâkıf-ı esrâr-ı nihân-ı gam-ı ' ışkam (TB1/12/1)

Āşık, çöl yollarının delisi olmuş ve Mecnûn gibi aşkın mahremine girmiştir. Āşık artık aşkın gerçeğine ulaşmış ve kendisinden geçmiştir:

Ben güm-şüde-i rāh-ı beyābān-ı cünūnem
Mecnūn-ı felāket-zedeveş maḥrem-i ʿışkām (TB1/12/2)

Āşık, bezm-i eleste aşk şarabını içmiştir. Şarap içen insanın sarhoş olması, kendini kaybetmesi gibi āşık da aşk sarhoşu olur, kendisini kaybeder. Çoğu zaman cünūn, Mecnūn kelimeleriyle birlikte anılır. Bu yönüyle āleme bir yönüyle rüsvā olsa da āşık bu kısmıyla ilgilenmez:

İçmesem bezm-i elest içinde ger şahbā-yı ʿışk
Olmaz idim ʿāleme bir vechile rüsvā-yı ʿışk (G67/1)

Saḥa meftūn olalı gitdikçe efzūn olmada
Serde sevdā-yı cünūn ü dilde hūy ü hāy-ı ʿışk (G67/5)

Āşık, aşkın sırlarına vākıf olmasaydı gönül aşkı izhar edemezdi:

Olmasam abdālveş ger vākıf-ı esrār-ı ʿışk
Dil ne keyfiyyet ile eyler idi izhār-ı ʿışk (G73/1)

Āşığın gönlünde aşk yarası vardır. İlaç ise vuslattır. Āşık onun için yaşar ve onun için ölür. Gamın bir darü’ş-şifa gibi düşünülmesi şaşılacak bir durum olsa da āşık için aslında normal bir durumdur; zirā āşık sevgiliye kavuşma yolunda her şeyi göze almıştır. Gamlar, kederler artık āşığın yoldaşı olmuştur; hatta āşık sevgili yolunda çekilen cevr ü cefayı baş tacı eder:

Şerbet-i vaşluñ umar darü’ş-şifā-yı ğamda dil
Dermendiñdür ṭabībim kıl meded tımār-ı ʿışk (G73/4)

Şâir, aşk gülşeninde Allah’tan yardım diler. Lütfunun feyziyle Bülbül gibi akıcı bir dil olmayı diler. Bülbülün güle aşkını izhar etmesi gibi Ni’metî de her lahza Allah’a olan aşkını dile getirir.

Ya İlāhî gülşen-i ‘ışkuñda kuvvet vir baña
Feyz-i luṭfuñla olam bülbül-şıfat cārî-zebân K1/20

B) EHL-İ DİL (Ehl-i Kemāl, Ehl-i Harābāt, Ehl-i Hak, Ehl-i Derd, Ehl-i Ṭab‘, Erbāb-ı Kemāl, Erbāb-ı Dil, Erbāb-ı Harābāt, Erbāb-ı Taleb, Tālib-i Hakk)

Gönül ehli dünyanın geçici güzellikleri peşinde koşmayan, sadece Hakk’a tâlip olan kişilerdir. Şair, ehl-i dil ve erbāb-ı kemāl olduğunu ifade eder. Buna bağlı olarak hep feleğin cevrine maruz kaldığını belirtir.

Ehl-i dil gam bezminde hüsrân şarabı ve dert şarabının tortusunu içmektedir. Gönül ehlinin talihi hiç gülmez, yıldızı düşkün olduğu için ehl-i dil mutlu olamaz:

Ehl-i dil bezm-i gamda çekmededür
Dürd-i derdi şarāb-ı hüsrānı (Ş1/69)

Ṭāli‘ üm yok ki felekde ola bahtum mes‘ üd
Yıldızı düşkün olur ehl-i dilüñ leyl ü nehār (K5/42)

Felek cellâdı gönül ehlinin elinde ekmek görse, amansızca hemen onun başına kast eyler(K7/36). Ne kadar ehl-i dil olursan feleğin çokça cevrine muhatap olursun(K8/25). Şâir, kendisini ehl-i dil olarak niteler ve ehl-i dillerin âlem sofrasında gece ve gündüz yedikleri sitem yemeği ve gam nimetidir(TB1/2/3). Bu asrın gereği ezelden böyledir ki ehl-i dil bir dilim ekmeğe nail olamaz(G133/6). Ehl-i dil ne kadar fakirliğe giriftâr olsa da halka yine göz tokluğu içinde görünürler (G134/2). Bu dünyada cahillerin başı yükselerek göğe ulaşırken, ehl-i dilin ise her an gam ile ayağı çamurdadır (G135/5). Ehl-i dil rakip işitip mutlu olmasın diye āhını gizli yapmaktadır(144/3). Gönül erbābı belā bezminde gamla bağrını delip sürekli inlemektedir:

Erbāb-ı dil gamile delüp bağrunı müdām
Bezm-i belāda ney gibi nālān olup gider (G42/4)

Felek erbāb-ı kemālin isteği üzere bir gün devr etse sonra çeşit çeşit cevr ve cefā ile onun bağırını kan eder (BT). Ālem meyhanesinde devr sākisi ehl-i kemāle hep gam zehiri sunmaktadır. Kemāl ehli ayaklar altında ve cāhil ise sinededir. Şâir bunu hazmedemez. Kemāl ehli felekde hiçbir zaman mutlu olamaz, ilim ve kemāl ile başı göğe ulaşsa bile onu takdir eden olmaz. Şâire göre fānī âlemde hâsıl olan sonuç kemāl ehlinin zillette, alçakların ise rifatte olmasıdır:

Hum-hāne-i ‘ âlemde bugün sākî-i devriñ
Şunduğı müdām ehl-i kemāle sem-i ğamdur (TB1/11/5)

Ayağda kemāl ehli ola şadrda cāhil
Yūf borusını çalmaz isem baña da şad yūf (TB1/13/7)

Kemāl ehli felekde zerre deñlu sūdmend olmaz
Güneş gibi göge irse başı aña pesend olmaz (G51/1)

Ey Ni‘ meti bu âlem-i fānide muhaşşal
Zilletde kemāl ehli vü rif atde esāfil (G84/5)

Devr sākisi ehl-i tab’a ikbal kadehi sunarsa felek o kadehi kırar.

Şikeste eyler anı çarḡ ehl-i tab’a eğer
Şunarsa sāğar-ı iqbāli sākî-i eyyām (G91/4)

Vā‘ iz kürsüde harabat ehlini kınayıp, meclisinde şarabın hürmetini anlatmıştır.
Erbāb-ı harābāt pîr-i muğān varken nāsihin sözünü dinlemez.

Kürside kadḡ eyleyüp vā‘ iz harābat ehlini
Meclisinde bādeniñ iş‘ār kılmış hürmetin (G105/3)

Var iken pîr-i muğānuñ kavli ey dil dünyede
Tutmaz erbāb-ı harābat nāşihiñ pendine sem‘ (G59/4)

Şâir Allah’a yakarırken, “Senin dergâhına niyâz edip sırları keşf ettim. Ehl-i derde çare bulan sen varken ya ben kime yalvarayım .” der.

Dergâhuña idüp niyâz canile itdim keşf-i râz
Ey ehl-i derde çâre-sâz ya ben kime yalvarayın (G112/8)

Âlemde cahiller makam mansıp sahibi olurken ilim irfan sahibi kişiler ise itibar görmemektedir. Şâir âlemin bu gidişinin ehl-i hakkı rahatsız ettiğini ifade eder:

‘Âlemiñ devleti bu gûne ise
Ehl-i haq eylemez kabûl anı (Ş1/29)

Hakk’a talip olana dünyâda kanlı göz yaşı ve sararmış benzi yeter. Âşık sevgili yolunda göz yaşı dökmekten mutlu olur:

Yeter ser-mâye devlet ü cihânda t̄alib-i Haqq’a
Sirişk-i âlı vü ruhsâr-ı zerdî çeşm-i giryânı (K13/69)

Kesb-i ‘ilme nice sa’y eylesün erbâb-ı taleb
Ehl-i ‘ilmiñ üzerine bu felek yâr yıkar (G50/3)

C) CEMÂL, DİDÂR, YÂR, CÂNÂN

Sevgilinin güzelliğini anlatmak için kullanılan cemâl, didâr, yâr gibi sözcükler zaman zaman da ilâhî aşkı ifade etmek için kullanılmıştır. Allah’ın cemâlinin tecellisinin ışığı denize düşmüş ve girdap ve umman semâ’ a başlamıştır. Allah’ın nuru eşyanın hepsinde açıkça görünmektedir:

Pertev-i şems-i tecelli-i cemâlûñ düşmese
Baħre itmez idi hem gird-âb ü hem ‘ummân semâ’ (K4/27)

Ya Rabb be-envār-ı tecelli-i cemālet
K'olmuş götüri cümle-i eşyāda hüveydā(TB1/17/6)

Şâir, cemāl mumunun ışığına kanmayı ister. Pervâne gibi ona kavuşamasa da ışığı görmekle mutlu olur. Hatta o cemali seyretse kavuşma zevkiyle mutlu olmayı bile istemez:

Lem^ç a-i şem^ç -i cemāle kıāni^ç am pervāneveş
Dimezem zevk-i vişālūñ birle şādān it beni(G146/2)

Aşkın cazibesi bülbülü gülistana çeker. Gönlü hasta olan aşığı ise sevgilinin diyarına çeker:

Bülbülü cāzibe-i ç ışığı gülistāne çeker
ç Āşık-ı haste-dili dergeh-i cānāne çeker (G34/1)

Muradına eremeyen, elemeler içinde olan aşık Allah'ın didārına gönül bağlamıştır. O, Allah'ın lütuflarına bağlıdır, ihsanlarına lâyıktır:

İhsānuña şāyestedür elṭāfuña vābestedür
Didāruña dil-bestedür ol nā-murād ü pür elem (K7/40)

Ebedi cennete girip Allah'ın vaslına ermek isteyen aşık, vücudunu aşk cehenneminin ateşinde yakmalıdır:

Biz taḥammül itmezüz bāz-ı cefāya nāzikiz
Hem ḥār-i ç Īsī gibi her yāre ḥammāl olmazuz (G52/8)

Behişt-i cāvidān-ı vaşl-ı yāre ger irem dirseñ
Vücūduñ nār-ı ğamla dūzaḥ-ı ç ışkuñda kıl sūzān (G114/4)

D) DÜNYA

‘ Ālem, cihan, devlet-i dünyā, bezm-i cihān, sūk-ı cihān, cīfe-i dünyā, Devlet-i nā-pāydār-ı dehr, ehl-i dünyā, māsivā-yı dehr, mā-fihā gibi kelimeler ve terkiplerle ifade edilen dünya ve geçiciliği Ni’metî Divānı’nda en çok işlenen konuların başında gelir.

Bu dünyaya gelen insan için burası sonunda ölüm şerbetini içecek olmasa güzel bir eğlence diyarıdır. Akıllı insan fāni olan nesneyle ilgilenmez:

Hoş vādī-i ‘ işret idi ehl-i dile ‘ ālem
Nūş eylemese şerbet-i mevti eger ādem (TB1/3/1)

Şoḥbet soñı olmasa nedāmetle perīşān
Şıḥhat soñı mevt olmasa zevk āḥiri mātem

Erbāb-ı ḥıred devlet-i dünyāya bakar mı
Şol nesne ki fānī ola neyler anı ādem (TB1/3/3–4)

Bu dünyaya gelen fakir de olsa zengin de olsa sonunda gider. Sebātı olmadığı için bu dünyānın gamını çekmeye değmez:

Dünyāya gelen āḥir-i kār gitse gerekdür
Ger ehl-i ğınā ola vü ger faḳrile tev’em (TB1/3/7)

Bildüñ ki şebātı yoğimiş bezm-i cihānuñ
Bī-hüde ğamın çekmeyelim devr-i zamānuñ (TB1/3/8)

Bir gece gelir ki ömür doğusu batıya döner, bir sabah olur ki insanın yüzünde güzellik kalmaz. Üryan olarak ortaya gelen cesedine bir parça bezi elbise eylerler. Ömür boyunca üzüntü ve sıkıntılarla edindiğin servet ise varislerine mutluluk vesilesi olur:

Bir şeb ola kim hāver-i ‘ömr ire gurūba
 Bir şubḥ ola kim qalmaya rūyuñda tarāvet

‘Üryān gelesin ortaya keşf ola vücūduñ
 Bir pāre bezi eyleyeler cismūñe ḥil‘ at

Bunca elem ü miḥnetile kesbūñ olan māl
 Vārişlerūñe şoñra ola bā‘ iş-i devlet (TB1/4/2–3–4)

İnsanın bu dünya pazarında amel kumaşından daha kārlı ve Allah’a daha layık nesi olabilir. Bu dünyānın gelip geçici işlerinin ve bu işler peşinde koşmanın bir faydası yoktur. İnsan iyi işler için çalışmalıdır ki sonra pişmān olmasın:

Sūduñ ne dūrür bilsem ‘aceb sūḳ-ı cihānda
 Kālā’-i ‘amelden neñ ola lāyık -ı ḥazret

Yoḳdur şoñı bu kūşiş-i bī-fāideniñ gel
 Bih-kāra çalış çekmeyesin şoñra nedāmet(TB1/4/5–6)

İnsan dünyanın mutluluğunun kendisine bākī kalacağını düşünüp onun güzelliklerine heveslenmemelidir. Dünya insana bugün el verse yarın ayağını çeker ve insanın gözünü yaşlı bırakıp gider:

Bākī ḳala zannetme saña devlet-i dünyā
 İḳbāliñe cān ü dilile olma hevesnāk

Dünyā saña el virdi bugün devlete erdüñ
 Yārın ayağın alup ider çeşmini nemnāk(TB1/5/2-3)

Şâir, devrin devamlılığı olmayan mutluluğuna meyl etmez. Dünyanın leşi için alçak insanlara hemhal olmaz. Din ve imanını dünya için satmayacağını söyleyen Ni’metî, Allah’ın hışmından korkar; onun için mal sahibi olmayı bile düşünmez:

Devlet-i nā-pāy-dār-ı dehre meyyāl olmazuz
Cīfe-i dünyā için nādāne hem-ḥāl olmazuz (G52/1)

Dīnümüz imānumuz bey^ç itmezüz dünyā için
Ḥā'ifiz ḥıṣm-ı Ḥudā'dan kāsib-i māl olmazuz (G52/3)

Āşığın maksudu hiçbir zaman dünya mutluluğu değildir. O, sevgiliye kavuşmayı diler bunca yakarışın nedeni de budur:

Şanma maḫşūdum cihānda devlet-i dünyā ola
Zevk-i vaşluñdur faḫaṭ bunca temennādan ğarāz (G58/3)

O, dünyanın leşleri için, gelip geçici güzellikleri için yerini cehennem edenin çektiği bela yüküne ve işlerine yazıklar olsun der. Dünyaya hırs gösteren kişileri köpek açlığına müptela olarak düşünen şâir, bunların hırs ve amellerine yazıklar olsun der:

Cīfe-i dünyā için yirini dūzaḫ idenüñ
Çekdügi bār-i belāya ḥayf ü ef^ç āline yūf(G63/2)

Cu^ç -ı kelbe mübṭelā bāy ü gedā pīr ü civān
Ehl-i dünyānuñ cihānda ḥırş ü ^çāmāline yūf (63/7)

Ni'metî'ye göre akıllı insan gaddar feleğe güvenmemeli ve cihanın mutluluğunu, geçici lezzetlerini terk etmeli ki dünyaya sultan olsun. O dünya devletinden mahrum olduğuna üzülmeyiz; zīrā sevgilinin gamına mahrem olmak gibi büyük bir saadete nail olmuştur. Āşık için en büyük mutluluk budur. Āşık, aşk derdiyle hoştur ve haline şükreder:

Ṭayanma çarḫ-ı ğāddāra eger ^çākilsen ey ḥ^çāce
Cihānuñ devletin terk it bütün dünyāya sulṭān ol (G85/3)

Devlet-i dünyādan ey dil ğam degil maħrūm isem
 Ħamdulillāh kim ğam-ı cānāne ammā maħremem (G90/2)

Āşık kalbinden māsiva sevgisini çıkarmıştır. O yüzden dünyā ve içindekilere hiç meyl etmez. Mā-fiha kelimesinin anlamının ahiret olarak alınması durumunda şâir, dünyayla birlikte ahreti de kalbinden çıkarmıştır. Sadece Allah ve onun sevgisi vardır şâirin kalbinde. Tasavvūfî bakışın izleri görülen bu beyitlerde şâir, dünya insanı terk etmeden insanın dünyayı terk etmesi gerektiğini ifade eder. Dünyanın devletine ulaşmak için sıkıntı çekilmemelidir. Bu dünyaya gelen elbet gidecektir, ömrün bekası yoktur. Bu yüzden insan bir an gāfil olmamalıdır:

Çıkardum mā-sivā-yı dehri bi'l-külliyye ħalbünden
 Anuñcün Ni' metî dünyā vü mā-fihāya meyl itmem (G100/5)

Ol seni terk itmeden sen anı terk it ey gönül
 Devlet-i dünyā deyü çekme cihānuñ miñnetin (G105/6)

Gelen elbette dünyāya gider āħirle 'ukbāya
 Beķası yok dūrür 'ömrüñ behey gāfil cihān içre (G135/1)

E) TARİKATLA İLGİLİ MEFHÜMLAR

1. Mevlānā, Mevlevî, Semā', Ney

Ni'metî, divanına başlarken münācāt ardından na't ve onun ardından da Mevlānā'ya bir kasīde yazmıştır. Kasīdeler arasında ilk sırayı Mevlānā'ya yazılmış olan semā' redifli kasīdenin almış olmasının bir rastlantı olmadığı kanaatindeyiz. Bu kasīde ve diğer birkaç beytin Ni'metî'nin Mevlevî olma ihtimālını düşündürdüğünü belirtmiştik.

Mevlānā, sırların kāşifi ve ilim sırlarının vākıfı, ehl-i yakīnin uyduğu kişi, din güneşi, Anadolu mollası olarak ifāde edilir. Ālemi ayak basmasıyla şereflendirmiş ve

gün gibi aydınlatmıştır. Dervişler onun aşkıyla haşre dek semâ^ç eder. Sine tekyesinde can onun şevkiyle semâ^ç eder. Hâsılı kâinata her şey aşk ve şevk te'siriyle semâ^ç eder:

Didi aña ya Muḥammed ümmetüñden nāgehān
İde Mevlānā zuhūr ü eyleye her ān semā^ç

‘ Ālemi ide kudümüyla münevver gün gibi
‘ Işkı ile haşre dek eyleye dervîşān semā^ç

Cennet içre aña Mevlā bu külāhı giydire
Eyler anunçün küleh bî-şabr ü bî-sāmān sema^ç

Kāşif-i esrār-ı ma^ç nī vākıf-ı sırr-ı ‘ ulüm
Şevki ile tekye-i sinemde eyler cān semā^ç

Faḥr-i ḥayl-i evliyā zuḥr-ı gürüh-ı etḳıyā
‘ Ālem-i ‘ ukbāda oldur eyleyen el’ān semā^ç

Ḳıdve-i ehl-i yaḳīn ü Şems-i dīn Monlā-yı Rüm
Nüh felek mihriyle eyler zerreveş yeksān semā^ç (K4/10–15)

Şâirin dünyadaki arzu ve dileği Mevlānā'nın ayağına yüz sürmek ve göz yaşlarıyla semâ^ç etmektir:

Baña âlemde merām ü kām-ı dil ancak budur
Pâyüñe yüz sürsem ü hem eylesem giryān semā^ç (K4/18)

Varup dün ḥānḳāh-ı ‘ ışka girdim ḥalkā-i zikre
Baña ḥoş geldi gāyetde semā^ç içre vefā devri (G140/4)

Ni'metî'nin "ney"e bakışı da Mevlânâ'nın bakışına benzer. O da Mevlânâ gibi "ney" ile insan arasında benzerlik ilişkisi kurar. Âşığın bağı da belâ bezminde delinmiştir:

Dest-i mu'tribde hevâ-yı 'ışkuñ ile deff ü ney
Dem-be-dem itmekdedür ey gonçe-i ħandân semâ' (K4/19)

Delindi ney gibi bağrum belâ bezminde hicrũñle
İrişdi künbed-i çarĥ-ı berîne âh-ı efgânum (G97/4)

2. Abdâl,Derviş

Âşık, aşk tekkesinde sevgilinin hattının sırlarıyla abdâl gibi şaşkınlıkla semâ' eder. Gönül eğer abdâl gibi aşk sırlarına vakıf olmasaydı aşkını nasıl izhâr ederdi:

Fikr-i esrâr-ı ħaţuñla ħânķâh-ı 'ışķda
Eylerem abdâluñ olup vâlih ü ħayrân semâ' (K4/20)

Olmasam abdâlveş ger vâķıf-ı esrâr-ı 'ışķ
Dil ne keyfiyyet ile eyler idi izhâr-ı 'ışķ (G73/1)

Fikr-i esrâr-ı ħaţuñla dem mi var kim Ni' metî
Tekye-i 'ışķuñda abdâl gibi ħayrân olmaya (G123/6)

İnsan, gamlara müptelâ bir derviş de olsa devrânın şâhı da olsa felek, vücüt sarayını yıkar.

Felek ķaşr-ı vücũduñ 'âķıbet ber-bâd ider bir gün
Gerek dervîş-i ħam-ĥ'âr ol gerekse şâh-ı devrân ol (G85/4)

3. Pîr-i Mugān, Mürşid, Şeyh,

Şâire göre âşık, vâc izin meclisinde mutlu olmaz; ona asıl zevk ve mutluluk veren pîr-i mugānın sohbetidir. Pîr-i mugānın sözü varken harābāt ehli nāsihin sözüne kulak vermez:

Ḥazzımız yok meclisüñden vâc izā dā'im bize
Şohbet-i pîr-i mugāndan irişür zevk ü tarab (G17/4)

Var iken pîr-i mugānuñ kavli ey dil dünyede
Tütmez erbāb-ı ḥarābat nāşihüñ pendine semc (G59/4)

Divanda pir ve şeyh kelimeleri tasavvuf unsuru olarak değil yaşlı insanlar manasında kullanılır. Şâire göre dünyada artık helal rızık için çalışan kimse kalmamış; genç, yaşlı herkes kul hakkıyla geçinir olmuştur:

Ni' meti kesb-i ḥalāle sa'y ider bir kimse yok
Ḥaqq-ı 'abdile geçinür şimdi cümle şeyh ü şāb (G18/7)

Zamanın mürşitleri fakr ü fenā arkasına gizlenmektedir. Şâir, o mürşitlerin hırka ve şalına yazıklar olsun der:

Şüret-i fakr ü fenāyı kendüye dām eyleyüp
Sol zamāne mürşidinüñ ḥırka vü şāline yūf (G63/4)

4. Dergāh, Ḥānḳāh, Ḥarābāt, Mey-ḥāne, Tekye

Dergāh-ı mugān, dergāh-ı 'ulyā, ḥānḳāh-ı ışk, tekye-i 'ışk, tekye-i sine gibi terkiplerle anılan tekke âşığın şeyhinden istifade etmek için gittiği mekândır. Âşık, aşk şarabıyla sarhoş olmuş ve cihana rezil olmuştur. Bu aşk öyle bir aşktır ki sevgilinin dergāhının yolundaki toprağa bile âşık olunur (TB1/1/8). Dünya ve üzerindeki talip olmadığını ifade eden şâir, meskeninin meyhane olduğunu kendisinin de bāde-perest

olduğunu söyler(TB1/1/2). Şâir aşka tâliptir; aşkı şarap olarak düşünür. Şarabın bulunacağı yer de meyhâne yani tekkedir:

Ser-â-pâ dâğ-ı hûnîn birle zîn it cism-i şad-çâkuñ
Dilâ ger ârifisen tekye-i ‘ ışk içre ‘ uryân ol (G85/6)

5. Hırka, Tâc, Şal, Sûf, Misvak, Aba, Ridâ, Sûbha-i Mercân

Şâir, ilim ve hüneri olmayan kişi yeşil sûf da giyse hırka da giyse kıymeti olmayacağını söyler. Ni’metî Divânı’nda en çok eleştirilen tiplerin başında gösteriş düşkününü insanlar gelir. Misvak, aba, tâc, tesbih gibi unsurların gösteriş vesilesi yapılması eleştirilir:

Misvâk ü ‘ abâ tâc ü ridâ birle görenler
Ya kûtb-ı felek zann ider anı yâhud evtâd (TB1/10/2)

F) RİND, ZÂHİD, NÂŞİH, ŞÛFİ, VÂ‘İZ

Şâir, birçok dîvân şâiri gibi kendisini rind-meşreb olarak niteler ve daha önce de belirttiğimiz gibi dinin gösteriş vesilesi yapılmasını eleştirir. Sûfi’nin elindeki tesbihin bile çalışıp kazanmasının ürünü olmadığını ifade eden şâire göre o, yetim hakkı ya da vakıf malıdır. Zahitler bütün şer işlerin kaynağı olarak görülmektedir:

Şûfinüñ elinde görinen şübha-i mercân
Kesb-i ‘ ameli şanmañ anı hûn-ı cigerdür

Yidikleri hep mâl-ı yetimân ile evkâf
Zühhâd-ı zemâne ki kamu menba‘ -ı şerdür (TB1/9/6–7)

Vâ‘iz daha dün hafif, ağırbaşlılığı olmayan bir çocukken bugün üstatlık iddia edip âlemi irşat edeceğim demektedir. Onu elinde misvak üstünde rida ve tacla görenler ya kutb-ı felek zanneder ya da ricalullah’tan biri sanar:

Vā‘ iz dir imiş kim ideyin ‘ālemi irşād
Dün ıfl-ı sebağ-ḥān idi olmuş bugün üstād (TB1/10/1)

Nāsih, takva sahibi olmayı dilemektedir; fakat gününün kötülüklerle geçtiğinin farkında değildir. Şâire göre akıl sahibi olan kişi tâcı yere çalıp kalender-meşreb olmalıdır:

Nāşih diler imiş k’ola takvā ile mevşūf
Bilmez ki ḥabāşetle günü olmada maşrūf (TB1/13/1)

‘Ākil iseñ zāhidā rind-i kalender-meşreb ol
Çal yire tâcı ‘imāmuñ başdan ey ḥayvān çıkar (G32/4)

Şâir kendini bî-kayd ve rind olarak niteler, yarın gamı çekmeyeceğini söyler. Onun ilim ve irfânını bütün dünya kıskanmaktadır:

Ben ki bir bî-kayd rindüm çekmezem ferdā gamın
Vādi-i ‘irfānuma hep cümle dünyā reşk ider (G48/6)

Beli zühdle bükülmüş zahidin inadına meyhanede şarap içelim diyen şâir, zahidin görünüşüne bakan insanların onu kutb-ı beşer sanacağını ifade eder:

Mey nūş idelüm meygedede rağmına dā’im
Şol zāhid-i ḥuşkūn ki kadi zühdile ḥamdur (TB1/2/6)

Taklidle evzā‘ ını gör zāhid-i ḥuşkūñ
Zāhirde gören anı şanur kuṭb-ı beşerdür (TB1/9/2)

Zahitler ibadetlerini bile birilerini taklit ederek yapmaktadırlar. Yarın Rabb’e kavuşmaktan utanılacak o günde zahidin hali nasıl olacaktır. Görenler onu âlemin kutbu zanneder; lâkin o, zühd perdesi altında nice günahlar işler:

Zāhidā Ḥaqq'a ʿibādet deyü taḳlīd itdügün
Nic'olur ḫālün olursa vuşlata yārın ḫicāb

Ḳuṭb-ı ʿālem zann idersiñ zāhidi ammā ki ol
Perde-i zühd içre eyler niçe mekr ü irtikāb (G18/5–6)

Şâir, tarikatin zahide fayda sağlamayacağını ve onun bu yoldan dönmesi gerektiğini ifade eder:

Ṭarīkat saña ḫayr itmez bu sevdādan dön ey şūfī
Muḳarrerdür semā'ın hürmeti nā-ehle ey aḫmaḳ (G70/2)

Tama' ehli, fesat ve batıl kişiler zühd ve riyā perdesi arkasında âleme sâlih kişiler gibi görünüyorlar. Cahiller başına kubbe gibi bir sarık sarıp ulemā gibi dolaşmaya başladılar. Zahidin karnını yarsan asla eliften eser yokken, herkes onu fazilet sahibi bir kişi olarak değerlendirir:

Ne ḳadar ehl-i tama' fāsīd ü bāṭıl var ise
Perde-i zühd ü riyāda şuleḫā şeklinde (G134/4)

Şarınup ḳubbe ḳadar başa mükevver destār
Cühelā ṭütdı cihānı ʿulemā şeklinde

Ḳarnını yarsañ elifden yoğ iken hergiz eşer
Gören ādem şanur anı fuželā şeklinde (G134/7–8)

Vera, zühd, salah hatta ilmi yok iken zahit kendisini fıkıh âlimi gibi gösterir:

Vera' u zühd ü şalāḫı daḫı ʿilmi yoğ iken
ʿArz ider ʿāleme kendin fuḳaḫā şeklinde (G134/9)

Āşık vāizin meclisinde mutlu olamaz, onun için asıl zevk ve gerçek mutluluk ancak pîr-i muganın sohbetinden gelir:

Ĥazımuz yok meclisiñden vā' izā dā'im bize
Şohbet-i pîr-i muġāndan irişür zevġ ü tarab (G17/4)

III. CEMİYET

A) ŞAHISLAR

1-) Hükümdarlar, Şehzâdeler, Devlet Adamları, Din Büyükleri

a-) IV. Murat

Şâir, Dördüncü Murat döneminde yaşamıştır. Bu dönem çok uzun sürmüştür. Ni'metî, Revan'ın fethi dolayısıyla bir kaside yazmış ve Bağdat Kalesi'nin fethine bir tarih düşürmüştür. Bu şiirlerde Sultan Murat Han, şâh-ı bî-hemtâ, hizber-i şîr-efgen, kahramân-ı ma' reke ārâ, şeh-i zî-şân ü din -perver, şehensâh-ı kerem-güster, cihan-gîr-i zafer, sultan-ı azîmü'ş-şân, hâkân-ı felek-unvan gibi sıfatlarla anılır. Onun dönemi "Zaman-ı 'adl ü dād" olarak zikredilmiş; o zamanda kimsenin kimseye karışmayacağı ifade edilmiştir:

Cenâb-ı Ĥazret-i Sulţân Murâd Ĥan-ı murâd-âver
Dilîr-i şaf-şiken Rüstem-neberd ü şâh-ı bî-hemtâ (K11/6)

Zamân-ı 'adl ü dâduñda tolaşmaz kimseye kimse
Meger kim gerden-i yâre tolaşa zülf-i 'anber-sâ (K11/7)

Ĥazret-i Sulţân Murâd ol Ĥusrev-i âlî-nijad
Oldı ma' mûre zamân-ı devletüñde her şehir (KT1/1)

b-)Kaptan Mustafa Paşa

16. yüzyılın önemli vezirlerinden olan Kaptan Mustafa Paşa da bir kaside ile anılmıştır. Kaptan Mustafa Paşa şu sıfatlarla zikredilir: pertev-i hurşîd, rûy-i Āsaf,

güher-i kân-ı sehâ, ser-çeşme-i cüd ü ‘aṭâ, mâlik-i baḥr-i kemâl, dür-i deryâ-yı kerem,
dâver-i rüşen, server-i âlî-nijad, mihr-i burc-ı ‘adl ü dâd, sahib-i tîğ ü kalem...

Dâver-i rüşen-nihâd ü server-i ‘âlî-nijâd
Mihr-i burc-ı ‘adl ü dâd ü şâhib-i tîğ ü kalem (K9/3)

c-) Molla Gürânî, Molla Husrev, Fenârî Hâce-zâde

Şâir, zahidlerden, gösteriş düşkünü şahsiyetlerden sıkça şikâyet eder. Zahitler karşısında gerçek ilim sahibi olarak asrın ilim adamları Fenârî Hâce-zâde, Molla Husrev, Molla Gürânî’yi görür:

Bulardur ṭâlib-i ‘ilm ü ma‘ârif kâmil ü ârif
Fenârî Hâce-zâde Molla Husrev Molla Gürânî (K13/33)

2-) Tarihi ve Efsânevi Şahsiyetler

a-) Cem, Rüstem, Dârâ, Cemşid, Key-ḥusrev, Keykâvus

Cem, divan şiirinde işret ve içki meclislerinin sembolü olarak ele alınır. Ni’metî de bu geleneğe uymuş ve işret, eğlence, şarap, bezm gibi kavramlarla Cem’i tenasüplü kullanmıştır. Şâir kendisini Cem’e benzetir:

Bâde-i kâm ü merâmı nüş ider isem müdâm
Taḥt-ı ferruḥ-baḥt-ı ‘ayş ü ‘işrete gūyâ Cem’em (G90/4)

Rüstem, Dârâ, Cemşid, Key-ḥusrev ve Keykavus ise genellikle devlet adamlarının medhedilmesi sırasında kendisine benzetilen olarak kullanılmıştır:

Şeh-i Cem-bezm-i Rüstem-zerm Dârâ-yı felek temkîn
Hizebr-i şîr-efgen ḳahramân-ı ma‘rekeârâ (K11/3)

Dünyanın geçiciliği ifade edilirken de bu şahısların ismi geçer. Dünyaya hükmeden bir kişi olsan bile bir gün tacın ve tahtın elinden gider:

Çanı Cemşid ü Keyhüsrev ü çanı Dārā vü Keykāvus
Felek ber-bād ider tahtuñ gerek ise Süleymān ol (G85/5)

b-) Haccāc, Mervān

Haccāc ve Mervān zulümle anılan şahıslardır. Şâir, zamanın mürteşilerini eleştirdiği şiirinde artık hep haramla geçinen insanlar olduğunu; bunların, insanlara çokça cevr ettiğini ve zulüm etmede Haccāc ve Mervān'ı unuttuğunu söyler:

Ma' āş ü iğtināmı cümlesinin hep harām işrāf
Unutturdu bular zulm itmede Haccāc ü Mervān'ı (K13/24)

c-)Kārūn, Fir'avn, Hāmān

Kārūn, Fir'avn ve Hāmān zenginliği ile tanınan kişilerdir. Zamanın rüşvetle makam mansıp sahibi olan kişileri de zenginlikte Kārūn, Fir'avn ve Hāmān gibi olduğu halde kendisini fakir ve ihtiyaç sahibi gibi gösterir:

Bular Çārūn iken mālile yine iftikār eyler
Zamānuñ olmuş iken her biri Fir'avn ü Hāmān'ı (K13/40)

İnsan Kārūn kadar mala mülke sahip olsa da sonunda mekânı toprak içindeki çukur olacaktır. Bu dünya Kārūn'a bile kalmamıştır:

Mekānuñ çā' r-i hāk itmek muçarrer
Olur isen eger māl ile Çārūn (G109/5)

d-) İskender, Edhem

İskender hükmettiği toprakların genişliği ile tanınır. Edhem ise māsivayı terk edip sadece Allah'a yönelmesiyle tanınmıştır. Eserde bir kişi İskender'in toprağına ve Edhem'in verasına sahip olsa bile onun mutluluğuna ve elindekilere gıpta etmenin gereksiz olduğu ifade edilir. Zira bu dünya ve onun içindekiler gelip geçicidir.

Olsa şānī bir kişi 'ālemde el virse felek
Mülkile İskender'e zühd ü vera' la Edhem'e

Devlet ü iqbālīñe reşk itme anuñ Ni' metî
Uğramak bir gün muqarrer yine merg ü māteme(G118/4-5)

e-) Hātem

Zenginliği ve cömertliği ile tanınan Hātem, bu özellikleriyle benzeyen olmuştur. Mehmet İsmetî Efendi cömertliği ile Hātem'e benzetilir:

Dür-i yek-dāne-i baħr-i 'atā vü ma' den-i iħsān
Nigīn -i hātem-i cūd ü seħā vü Hātem-i şānī (K8/15)

f-) Nu' mān (Şānī-i Nu' mān, Evreng-i Nu' mānī, Şeyħ-i Nu' mānī)

Şeyhülislam Yahya Efendi, İmam-ı Azam (Nu' mān Bin Sabit)'a teşbih edilir. İlim ve irfanıyla ikinci Nu' man olduğu ifade edilir.

Şehenşāh-ı serīr-i fazl-ı ' irfān şānī-i Nu' mān
Cenāb-ı Şeyħü'l-islām kim virir rūħa ğidā devri (G140/8)

Mehmet İsmetî Efendi de adaletiyle Nu' mān'ın tahtının vārisi olarak ifade edilmiştir:

Şeref-bağş-ı şudür ‘adl ü dād ü hākim-i hāsım
Şeh-i taht-ı fazīlet vāriş-i evreng-i Nu‘ mānī (K8/17)

3-) Şairler

Şair, İnan şairlerini, kendisinden önceki ve kendi dönemindeki Divan şairlerini şiirinde anmış, onların şiirlerine tesdis ve tahmisler yazmıştır. Bazı şairlerin de ismini vermek suretiyle beyitlerini kullanmıştır.

a-) Cāmī, Hāfız, Sa‘dī, Selmān

Molla Cāmī, Hāfız, Sa‘dī ve Selmān İnan edebiyatının önemli şairleridir. Ni‘metī, onlar kadar kudretli şair olsan bile zamanın halkı şiire değer vermez diyerek şikâyet ediyor:

Zamāne halkı şimdi rağbet itmez gevher-i şi‘re
Gerek Cāmī gerek Hāfız gerek Sa‘dī vü Selmān ol (G85/2)

b-) Peyāmī

Şair, İnanlı bir şair olan Peyāmī’nin adını vererek onun bir beytini tazmîn etmiştir. Peyāmī, harabat ehli olarak nitelenir:

Bu maṭla‘-ı cān-bağşı Peyāmī’den işit kim
Ser defter-i erbāb-ı harābāt-ı ‘Acem’dür

Mā-rind-i şabūhī-zede-i bezm-i elestīm
Bīş ez heme dürdī-keş ü bīş ez heme mestīm (TB1/2/7-8)

c-) Hāşimī

Hâşimî, muamma ve tarihte ustalığı takdir edilen bir şâirdir. Peygamber soyundan gelen, döneminde ilim ve kemal sahibi olarak bilinen bir şahsiyettir.⁵⁷ Ni'metî de onun ismini zikreder ve bir beytini tazmîn eder.

Bu beyti ne hoş dir o gül-i bâğ-ı siyâdet
Kim Seyyid-i erbâb-ı hüner Haşimî-i zâr

Şöhretle yapup hâneleri itme 'imârât
Ey h̄'âce saña kıla mı bu şöhret ü dârât (TB1/7/7-8)

d-) Fehîm-i Kadîm

1627-1647 yılları arasında yaşayan şair, hacimli bir divan bırakmış ve herkesin takdirini kazanmıştır.⁵⁸ Ni'metî de Fehim'e duyduğu saygıyı ifade eder:

Gör Fehîmi ne dir ki şimdi odur
'Andelib-i riyâz-ı iz'ânî

Baňa hep cevri ma'rifet itdi
Al elimden Hudâ bu 'irfânı (Ş1/63-64)

e-)Nev'î

Malkaralıdır ve adı Yahya'dır. Büyük medreselerde müderrislik yapmış. Sultan Murad Han'ın çocuklarının hocalığına getirilmiş, padişahın ölümünün ardından kendi isteğiyle emekli olmuştur. Beyânî, Nev'î'yi şu sözleriyle tanıtır: *"Ulum-ı Sani Aşer adlı bir eseri ve bir niçe manzum ve mensur kitap ve risalelerinden başka nazımda da zamanın bir tanesidir. Şiirden anlayanlar elinde bir sefine yoktur ki ondan seçilmiş beyitler bulunmasın. Mürettep mükemmel bir divanı, büyük küçük herkesin yanında beğenilen sayısız eseri vardır."*

⁵⁷ BELİĞ, s.521.

⁵⁸ Tahir ÜZGÖR, Fehim-i Kadim Hayatı Sanatı Divan'ı ve Metnin Bugünkü Türkçesi, AKM Yay. , Ankara, 1991, s. 1.

Nev'î birçok nazım şekliyle şiir yazmışsa da onun en güzel şiirleri gazelleridir. Bu gazeller çoğunlukla âşıkâne, rindâne, felsefî ve tasavvûfî bir üslupla yazılmıştır.⁵⁹ Ni' emtî de şairin “neylesün” redifli gazeline tahmis yazmıştır.

Vusûlî

Molla Çelebidir. II. Selim'in şehzadeliğinde kapıcı başı olan Abdi Ağa'nın oğludur. Sağlam bir eğitim almış ve 'ulûm-i külliyyede yed-i tûlâ olarak tanınmıştır. Bursa ve İstanbul'da kadılık yapmıştır.⁶⁰ Kadıaskerlik, vâililik ve hâkimlik yaptığı nakledilir.⁶¹

'Ubeydî

Edirne'de doğmuş olup adı Abdurrahman'dır. Kadı-zade'den mülazım olmuş kadılığı seçmiştir. Muammada üst seviyeye ulaşmıştır. Aruzda ustadır. 980'de vefat etmiştir.⁶²

Hayâlî

Hayâlî Bey'in asıl adı Mehmed'dir. Vardar Yenicesi'nde doğmuştur. Doğum tarihi belli değildir. Şiir ve edebiyat açısından verimli topraklarda dünyaya gelmiştir. İlim tahsili neticesinde on dört yaşında iken şöhrete ulaşmıştır. Kanuni Sultan Süleyman'ın nedimleri arasına girmiştir.⁶³

Cevrî

Cevrî İstanbulludur. Asıl İbrahim'dir. 1065 tarihinde vefat etmiştir. İyi bir eğitim almıştır. Mevlevî bir şairdir ve güzel hattıyla meşhurdur.⁶⁴

⁵⁹ BANARLI, s. 579.

⁶⁰ Âşık Çelebi, Meşâirü'ş-Şuarâ or Tezkere of Âşık Çelebi, Hzl: G. M. Meredith Owen's, London, 1971,s.79-a.

⁶¹ BEYÂNÎ, s. 89.

⁶² BEYÂNÎ, s.57

⁶³ Hayâlî Bey Divanı'nın Tahlili, Hzl: Cemal KURNAZ, MEB Yayınları, İstanbul,1996 s.19-21.

⁶⁴ AYAN, 4.

Cemālî

Defterdar-zâde olarak tanınır. Alay(hezil) ve şakada(mutâyeye) farklı bir üslubu vardır.⁶⁵

Şem'î

“Pirezrenlidir. Mevlânâ'nın eşiğine yüzünü sürerek coşkulanmıştır. Ömrünün sonunda Şeyh Vefâ Tekkesinde yalnızlığa çekilmiştir.”⁶⁶

La'î

Rumeliden olup ilim yolunu terk etmiş ve bir iki cihetle geçimini sağlamıştır. Sağlam bir üslubu vardır. Diğer La'î'nin ise adı Muhammed'dir. La'leyn-i Kaba denilen bir kadının oğludur.⁶⁷

Makālî

Anadolu vilayetindedir. Eski şiiirlere ve şairlere aşinalığı vardır. Hattının güzelliği ile meşhurdur.⁶⁸

Misālî

Edirnelidir ve adı Hasan'dır. Önceleri sanatkâr iken sonra ilme değer vermiş ve kısa zamanda eşsiz bir şair olmuştur.⁶⁹

⁶⁵ Beyânî Mustafa BinCarullah, Tezkiretü'ş- Şu'arâ, Hzl: İbrahim KUTLUK, TTK Basımevi, Ankara, 1997, s.35.

⁶⁶ BEYÂNÎ, s.52.

⁶⁷ ÂŞIK ÇELEBÎ, s.107b.

⁶⁸ AŞIK ÇELEBÎ, s. 126-a .

⁶⁹ BEYÂNÎ, 73.

Veysî

Asıl adı Veys'tir. Şair Makâlî'nin kız kardeşinin oğludur. İlim ve ma'rifetle işigal etmiştir. Daha küçük yaşlarda büyük bir şair olacağı düşünölmüştür.⁷⁰

Visâlî

*“İstanbul'dan erbâb-ı tab'-ı makbuldandır. Hamamcı-zade dimekle ma'ruftur. Adı Sefer'dir.”*⁷¹ Bunun dışında bir de Niğdeli Visâlî vardır ki genç yaşta şiir yeteneğiyle tanınmıştır.⁷²

Hilâlî

İstanbuldudur. Zanaatkâr iken ilme yönelmiş yeteneği dolayısıyla parmakla gösterilen şairler arasına girmiştir. Çok zayıf olması nedeniyle bu mahlası kullanmıştır. Mükemmel bir divanı ve sayısız beyitleri vardır.⁷³

Eserde ayrıca Bâkî ve Şeyhülislam Yahya gibi şâirler anılsa da onları daha önce ele aldığımız için burada ele almayacağız. (Bkz. Etkilendiği Şahsiyetler)

4-) Aşk Kahramanları

a-) Leylâ ile Mecnûn

Leyla ve Mecnun aşk timsali olarak anılır. Leyla, siyah ve karanlık manalarıyla düşünölmür. Mecnûn da deli manasıyla ele alınır. Buna bağılı olarak girih, kâ'kül, beste, bend, silsile, zülf, saç, kayd-ı bend gibi kelime ve terkiplerle iham-ı tenasüp yapılır:

⁷⁰ BEYÂNÎ, s.89.

⁷¹ ÂŞIK ÇELEBÎ, s.79-a.

⁷² BEYÂNÎ, s.88.

⁷³ BEYÂNÎ, s. 90.

Dil-i Mecnūnumu zabt itmekiçün ey saçı Leylî
Aña zülf-i girih-gîrûñ gibi bir kayd-ı bend olmaz (G51/3)

b-)Hüsrev, Ferhād, Şîrîn

Hüsrev, Ferhād ve Şîrîn de aşk ile birlikte anılırlar. Hüsrev'in padişah ve Şîrîn'in tatlı, hoş manaları ile kelime oyunları yapılır. Kūhsār, zebān, kūh-ı muhabbet, sûtün-ı āh gibi kavramlarla iham-ı tenasüp yapılmıştır:

Ey hüsrev-i şîrîn-zebān leylî saçuñ fikri ile
Mecnūn-şifat gezdim birāz şahrāda vü kūhsārda (G122/2)

Şâir, kendisini Ferhād'a benzetir. Hüsrev, Şîrîn'e kavuşurken Ferhād, Bîsütün'u deldiği halde karşılık göremez. Şâir de Ferhād gibi aşk gamına alışır olmuştur:

Dil kūh-ı muhabbetde eyā hüsrev-i şîrîn
Ferhād-şifat oldı ğam-ı 'ışkuña mu' tād (TB1/10/7)

B) YER ADLARI

1-)İstanbul, Rūm, Bursa, Eyüp, Galata, Beşiktaş, Sarayburnu, Bozburun, Mudanya

Şâir, mektub-ı manzuma başlarken bazı yerleri anar ve oralara ve orada yaşayan dostlara selam gönderir:

Şabā Rūm'a gider isen Burūsā'ya selām eyle
Bizi bilüp su'āl iden ehibbāya selām eyle

Eger uğrār ise yoluñ muḳtezā-yı rūzgār ile
Sitanbül'a vü Eyyüb'e Ğalaṭa'ya selām eyle (MM1/1-2)

2-)Revān, Bağdat

Revan, Dördüncü Murad'a yazılan kasidede Revan Kalesi'nin fethi dolayısı ile anılır. Bağdat da fethi dolayısıyla düşürülen tarihte zikredilir:

O sulṭān-ı ' azīmü'ş-şān o ḥāḳān-ı felek-' unvān
Sa' ādetle revān oldu Revān üstüne bī-pervā (K11/9)

Feth-i Bağdād'ı Ḥudā kıldı müyesser zātuña
Düşmen-i bed-ḥ'āh-ı dīn ü devletüñ idüp ḳahr (KT1/2)

IV. İNSAN

A) SEVGİLİ, GÜZELLİK

Güzellik sevgilinin anıldığı her yerde konu edilmiştir. Sevgilinin misli benzeri dünyaya gelmemiştir. Sevgilinin yüzü, dudağı, dişleri, kaşları, kirpikleri, saçları, boyu ve beli ile ilgili benzetme ve istiareler yapılmıştır.

Sevgilinin dudağı kırmızı gonca saçı anberdir. Hilal kaşları ve melek yüzüyle onun kâinata benzeri yoktur:

Lebüñdür gönçe-i ḥamrā saçındur ' anber-i sārā
Naẓirüñ yok felekde ey hilāl-ebrü melek-simā(T6/1)

Sevgilinin güzelliği Allah'ın kudretinin izharı olarak düşünülmüş ve o, güzeller içinde eşsiz ve benzersiz bir şah olarak ifade edilmiştir:

Kemāl-i ḳudretüñ izhār idüp Ḥaḳ ḥazreti cānā
Güzeller içre itmiş sen şehi bī-mişl ü bī-hemtā (G7/1)

Sevgili cihan şahı olarak düşünölmüş, ben ve tüyler ise onun askerleri olarak ele alınmış. Birinci olarak askerlerine yüz verirse ahir-zaman fitnesinin ortaya çıkacağı söylenmiştir. Bunun arkasından sevgilinin yüzünün zaten güzel olduğunu bir de yüzünde hal ve hatt gibi güzellik unsurları olursa ahir-zamanın fitnesinin zuhur edeceği ifade edilmiştir. Ayrıca Hz. Muhammet'in ahir-zaman peygamberi oluşu da vurgulanmıştır:

‘ Asker-i hāl ü hața yüz virme ey şāh-ı cihān
Olmasun zāhir bu yüzden fitne-i āhir-zamān (G106/1)

İtdi zāt-ı pākūñi peygāber-i āhir-zamān
‘ Āleme haq dīni izhār itmek için ol Kefil (K2/11)

Papağanlar ayna karşısına konar ve şeker yer. Āşık da kendisini papağan gibi düşünür; onun aynası sevgilinin yüzü ve şekeri ise sevgilinin dudağıdır:

Nigārā tūñi-i řab‘ um eger söyletmek isterseñ
Ruñuñ gibi aña mir’āt ü la‘ lüñ gibi řand olmaz (G51/2)

Sevgili, güzellikle o derece vasıflanmıştır ki onun yüzünü ve yanaklarını gören güneş ve ay kıskanmaya başlamıştır:

Öykünörmüş cebhe vü ruhsāruña şems ü kamer
Āfitābum eyledüñ hüsñ ile zīrā ittişāf (G66/2)

Sevgilinin güzelliğı oranında āşıklara cevr ü cefa edeceğini söyleyen şâir, güzelliğın kimseye bāki kalmayacağını ifade eder. Sevgili geçici güzelliğine mağrur olup āşıkları ağlatmamalıdır:

Ne deñlü hüsñ ü āne mālİK olsa bir perī-peyker
Cefā vü cevrini ‘ uşşāka ol deñlü füzün eyler (T9/2)

Nigārā ḥüsnüñe mağrūr olup ađlatma ‘ uşşākı
Bilürsün kim güzellik kimseye cānā degil bākī (T 7/5)

Şâir, zaman zaman sevgilinin vefasızlığından şikâyet eder. Gönül, sevgiliye meyl edip aşığı cihana rezil eder; lâkin güzellerde vefa yoktur. Āşığın ah ü zârı göğese de sevgili ona acımaz:

Dilā meyl itme her ḥūba cihāne oluben rüsvā
Güzellerde vefā yoğdur bilürsün zerrece aşlā
İrerse āh ü zārın çarḥa ger ey ‘ āşık-ı şeydā
Teraḥḥüm eyleyüp saña fiğānuñ eylemez ışgā (T9/1)

Ni’metî’nin aşk anlayışının önemli bir boyutu da daha önce ifade ettiğimiz tasavvūfî aşktır. Ona göre ilim ve irfan ehli gelip geçici güzelliklere ve zamanın kadınlarına gönül bağlamaz. Burada şâir aşka bakış açısını da çok net bir tavırla ortaya koyuyor:

Dil bağlamaz erbāb-ı ma‘ ārif-zen-i dehre
Olmaz güzelim merd-i Ḥudā cīfeye mā’il (G84/3)

B) ĀŞIK (‘ Āşık-ı Sādık, ‘ Āşık-ı Ğam-Ĥ Ār, ‘ Āşık-ı Dil-Ĥaste, ‘ Āşık-ı Zār, ‘ Āşık-ı Bimār, ‘ Āşık-ı Efsürde-Dil)

Āşık sevgilinin kapısının sādık bendesidir. Sevgilinin cevri ve cefā ile anılması gibi āşık da āh ü fiğān ile anılır. Āşık hasret ile āh ederken rakip, vuslatın zevkine ermektedir:

Ḥasret ile āh eylemede ‘ āşık-ı şādık
Her vechile irmekde ‘ adū zevk-i vişāle (TB1/15/4)

Sevgilinin gamzesi bir ok gibi āşığın gönlünü yaralamaktadır; fakat sādık āşık bu yaraların tesiriyle feryād etmemelidir. Zira gönül, aşkın gamını çeker; ancak bedeni

haberdar etmez (Tah1/3). Āşık için sevgilinin diyarının toprağı, onun köpeğı bile çok değerlidir. Āşık sevgilinin köpeğıyle oturmayı âlemin pâdişâhı ile oturmaya tercih eder:

Hem-sifâl olmak seg-i kûyuñla yegdür âdeme
Hem-nişîn olmakdan ise Pâdişâh-ı ‘âleme (G118/1)

Āşık, aşk hastalığına yakalanmıştır. Sevgili ise tabiptir. Āşık derdine derman bulunmasını istemez. Çünkü o, aşk hastalığıyla yaşayıp onunla ölmeyi diler:

Derdüme ölmekden özge olmaya hergiz devâ
Eyleme ben hasteye tedbîr-i dermân ey tabîb (G16/2)

Āşık, sevgiliyi sadece rakipten değil, her şeyden kıskanır. Rakibin kadehten bir şey içmesi bile kadehin sevgilinin dudağını öpmesi gibi düşünülür. Bu da âşığın bağırmı kan eder:

Meclis içre âşıkun reşk ile bağırmı kan olur
Her ne dem nâziklik ile la‘ lüñi öper kadeh (G25/3)

Āşık, sevgilinin gamze oklarının göğsüne isabet etmesini ister. Hüsn-i talîl sanatı yoluyla âşığın ağlama sebebi sevgilinin diyarını nemlendirmek ve böylece sevgilinin ayağının toz olmasını engellemek olarak açıklanıyor:

Gelmedi şadr-ı dile deyü hadeng-i gamzeñ
Geçirür hasretile göğsünü her ‘âşık-ı zâr

Eşk-i çeşmümle reh-i kûyuñı nemnâk itdim
Dâmen-i pâkine tâ konmaya bir zerre gubâr (G41/3–4)

Sevgilinin güzelliğini en güzel görebileceğı yer aşığın gönül aynasıdır:

Görmek ise ğarazuñ ğüsnuñi ey ğonçe-dehen
Eyle mir'ât-ı dil-i 'âşık-ı bîmâre nazar (G43/2)

Sevgili ne kadar naz yaparsa yapsın âşığa niyaz etmek düşer:

Şive vü nâzı nigâr eyledügünce tekrâr
Ne kadar etse düşer 'âşık-ı ğam-ĥâre niyâz(G53/2)

Sevgilinin kaşlarının hayaliyle âşığın beli bükülmüştür:

Râ kaşuñ fikri ile her 'âşık-ı efsürde-dil
Ķâmet-i ğam-geştesin her laĥza dâl eyler imiş (G57/4)

Āşık, sevgilinin yolunda ölümden kaçmaz. Sevgili yolunda bin canla can vermek âşığın canına minnettir. Sevgili yolunda can vermenin mutluluğunu herkes bilemez. Şâir, cevri kıymetini bilmeyen vuslatla mutlu olmasın der:

Saña bin cân ile cân virmegi cānuña minnetdür
Reh-i 'ışkuñda şanma ölmeden ĥâşâ kaçır 'âşık (G74/2)

Yoluña cân virmenin bilmez şafāsın her kişi
Ķadr-i cevruñ bilmeyen vaşluñla dil-şād olmasun (G104/3)

Āşığın tasavvūfi hallerini daha önce ifâde ettiğimiz için burada ele almayacağız.

C) RAKİB ('ADŪ, RAĶİB-İ ĦĀR, RAĶİB-İ BED-LİKĀ)

Sevgilinin yanağı güzellik gülistanının gülüdür. Rakib ise dikendir. Āşık, sevgilinin rakib açılmasını istemez:

Ķarâvetde ruĥuñ verd-i gülistân-ı leĥâfetdür
RaĶib-i ĥâre açılma şaĥın ey ğonçe-i zibâ (G10/5)

Āşık, yârini kendinden ayıran rakibi Allah'ın imanından ayırmasını diler:

Yārümi taḥrîk idüp benden ayırduñ ey raķîb
İltimâsum bu ki îmānuñdan ayırsun Mucîb (G16/1)

Āşığın sabah akşam bülbül gibi āh eylemesi boşuna değildir. O taze gül olan sevgili, düşmanın yanında gezmektedir:

Bülbülāsā n'ola āh eyler isem şām ü seḥer
Ṭaķılur ḥār-ı 'adūnuñ yanına ol gül-i ter (G43/1)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SEYYİD NAĞİB-ZÂDE Nİ‘ METİ DİVÂNİ

I. KASİDELER

1

Kaşide-i münacât ilâ kâdiyü'l-hâcât ve refi' ü'd-derecât li- talebi'l-mağfireti ve'n-necâti mine'l-‘abdi'l-fakîri'l-müznibi'l-‘âşî eş-şârifü eyyâmi ‘ömrehü ile'l-ma‘âşî el-mütehevvinü fi edâi hidmeti't-tâ‘ati ve'l-ibâdeh ilâ ‘âlimi'l-gaybi ve’ş-şehâdeti es-Seyyid Ni‘metullâh el-ma‘rûf bi-Nağîb-zâde el Burusavî enâlehüllâhü te‘âlâ fi'd-dâreyni mâ-erâdehü ve'vfir külli yevmin ‘amelehü ve zâdehü

Fâ‘ ilâtün/ Fâ‘ ilâtün/ Fâ‘ ilâtün / Fâ‘ ilün

---- / ---- / ---- / ---

- 1) Ey şeh-i milk-i bekā ey Hâlık-ı kevn ü mekân
Pişgâh-ı kudretünde zerreden kemter cihân
- 2) Zü'l-celâlâ iki harfüñ içtimâ‘ın emr idüp
Kudretüñle eyledüñ ‘arz ü semâvâtı ‘ıyân
- 3) Pâdişâhâ kâ’inâtı yoğ iken var eyledüñ
Kudretüñ izhâr idüp ey şâh-ı milk-i kün fekân
- 4) Nüh felek her şubh ü şâm emrüñle ey Rabb-i enâm
Güvveş ser-geştedür çevgân-ı kudretle hemân
- 5) “‘Âlimü'l gayb ve’ş-şehâdeh” sensin ey Ferd ü Şamed
Hâzret-i ‘ulyâna yeksândur nihân ile ‘ıyân
- 6) Fi'l-hakîka kabz ü baş ü hall ü ‘ağd ü emr ü nehy
Kudretüñ destindedür ey pâdişâh-ı ins ü cân

- 7) Ādem ü Havvā'yı cennetden zemīne indirüp
Vech-i 'arzı hikmetüñle kılduñ insāna mekān
- 8) Yoğ iken halk eyleyüp insānı āb-ı nuḡfeden
Mazḡar-ı in'ām ü iḡsān eyledüñ bī-imtinān
- 9) Nesl-i pākinden cihāna enbiyā irsāl idüp
Yeryüzin Ādem'le kılduñ reḡk-i gülzār-ı cinān
- 10) Ḥazret-i Nuḡ-ı Necī'ye rehber idüp luḡfuñı
Feyz-i iḡsānuñla virdiñ aña tūfāndan emān
- 11) Ḥazret-i Ya'ḡūb'ı künc-i ḡamda giryān eyleyüp
Firḡat-i Yūsuf'la kılduñ piḡsesin āh ü fiḡān
- 12) Ba' dehū itdüñ esīr-i ḡāh ü zindān Yūsuf'ı
Mekr-i iḡvān ile kılduñ dīdesini dūr-feḡsān
- 13) Rīsmān-ı ḡudretüñle ḡāhdan ref' eyleyüp
ḡoñra kılduñ devlet-i cāh ile sulḡān-ı cihān
- 3- a
- 14) Naḡd-i canı yoluña teslīm idince ḡıdkile
Āteḡ-i sūzānı İbrāḡīm'e kılduñ gülsitān
- 15) Bā-ḡuḡuḡ ol ḡāḡib-i mi'rāc ü tāc-ı enbiyā
Nūr-i ḡeḡm-i aḡfiyā peyḡāmbere-i āḡir-zamān
- 16) Pādiḡāh-ı 'arḡ-ı müsned Aḡmed-i mürsel k'odur
"Raḡmeten li'l-'ālemīn" ü hem ḡefi'-i āḡiyān
- 17) Ḡaḡr-ı 'izz ü cāhına herḡiz anuñ iriḡmeye
Nūh felek olsa eger toḡuz ayaḡlu nerd-bān

- 18) Çār-yāri Ḥāzret-i Bū-bekr-i Şiddīk ü ‘Ömer
Ḥāzret-i ‘Oşmān ‘Aliyyü’l-Murtezā şīr-i jiyān
- 19) Aḥsen-i evlād-ı Ādem kim Ḥüseyn ile Ḥasan
Her biri mengūş gūş ü ‘arş-ı cennet-āsītān
- 20) Ya İlāhī gülşen-i ‘ışkuñda kuvvet vir baña
Feyz-i luṭfuñla olam bülbül-şıfat cārī zebān
- 21) Keşf-i rāza ba‘dehū bülbülveş āğaz ideyin
Destüme emrūñle alup ḥāme-i mu‘ciz beyān
- 22) Şun‘-ı feyz-āşār-i Rabbü’l-‘izzete eyle nazār
Dīde-i ‘ibretle her dem ey ḥakīm-i nükte-dān
- 23) Evvelā seyreyle gör āmed-şüd-i leyl ü nehār
Şāniyen baq gör nedir faşl-ı bahār ile ḥazān
- 24) Baḥr ü berr deşt ü cibāl ü kürre-i ‘arz ü semā
Ebr ü bād ü şā‘ıka bārān ü ra‘d ü kehkeşān
- 25) ‘Arş-ı a‘zam sidre vü levḥ ü kalem sükkān-ı çarḥ
Encüm ü şems ü kamer seb‘a-tıbāk-ı āsümān
- 26) Berg ü bār-ı naḥl-i gülşen süsen ü serv-i çemen
Bülbül-i güyā gül-i ra‘nā vü bāğ ü büstān
- 27) Hem-daḥı vaḥş ü tuyūr ü ins ü cinn ü mār ü mūr
Emrūñe bi’l-cümle me’mūr ey ḥakīm-i kār-dān
- 28) Mu‘terifdür her biri şıdk ile vaḥdāniyyetüñ
Rüz ü şeb emrūñde kār’im ey ‘alīm-i gayb-dān

- 29) Cümleñ vird-i zebānı zıkr-i pāküñdür şehā
 Hıdmet-i tesbıh ü tehlılüñde dāmen der-miyān
- 30) Cümlesi saña ‘ ibādet itmede ammā benim
 Māh ü sālum cürm ü ‘ işyān ile geçdi bī-gümān
- 31) Hıdmetüñde hayf kim tażyī‘ -i evķāt eyledim
 Zann iderdim k’ola eyyām-ı civān-ı cāvidān
- 32) Āh kim geçdi şitāb ile şebāb irdi meşib
 Elde bir hüsni ‘ amel yok k’ola saña armağān
- 33) Her ne kim emr eyledüñse tutmadum fermānuñı
 Emrüñe lāyık ‘ ibādet itmedim saña ‘ ıyān
- 34) Vechi vardur haşre dek sīnem döğüp kan ağlasam
 Geçdi zīrā ‘ ömrüm ‘ işyān ile rūzān ü şebān
- 35) Keffemi bastı eyleyüp hāl-i dilüm ‘ arz eyledim
 Hızretüñe ey Hudāvend-i zemīn ü āsümān
- 36) Raħmetüñden nā-ümīd olmam başum kaçı‘ etseler
 Hem kitābuñda didüñ “Lā-taknetü” ey Müste‘ ān
- 37) Her nefesde şad hezār “Estağfirullāhe’l-‘ azīm”
 İtdüğüm cürm ü günāha ey ğafūr-ı ‘ āşiyān
- 38) Seyyi‘ ātum ‘ afvidüp ya Rab kabül et tevbemi
 Raħmetüñden itme maħrüm ey kerīm-i kāmırān
- 39) Ben haķā itdim yoluñda sen ‘ aķā eyle baña
 Ey mürüvvet kāmı sulķān-ı selāķīn-i cihān

- 40) İtdüğüm ʿ işyāna bakma dūzaḥa yaḳma beni
Dāḥil-i ḥuld-i berīn it luṭf idüp bī-imtinān
- 41) Dergeh-i ʿ ulyāña ya Rab ʿ arz iderken ḥālümü
Lāyih oldu ḳalb-i maḥzune bu matlaʿ nāgehān
- 42) Rūz-ı maḥşerde sevād-ı vechümü idüp ʿ iyān
Ben günehkārı Ḥudāyā ḳılma rüsvāy-i cihān
- 43) Emrüne semʿ an vü ṭāʿ a cev r ü ya luṭf idesün
Luṭfuña ḳaldı işim ey vāḳıf-ı sırr-ı nihān
- 44) Meskenüm nār eyler isen yine sensin eyleyen
Her nʿ iderseñ eyle tek redd itme ḳapuñdan hemān
- 45) Ārzü-yı raḥmetüñle dem-be-dem ḳan ağlayup
Vechi vardur eyler isem rüy-i zerdüm zaʿ ferān
- 46) Ya ilāhī zāt-ı pāküñ ḥurmetiyçün cürmümü
ʿ Afvidüp ḳıl bendeñi iḥşānuñile şādmān
- 47) Ğonçe-i ḳalbüm güşād ide nesīm-i raḥmetüñ
Ḳalmayam tāb-ı semüm-ı ğamla mānend-i ḥazān
- 48) Keştī-i ten sāḥil-i maḳsüde irer mi deyü
Çeşm-i deryā-bār-ı dil oldu bu ğamla dür-feşān
- 49) Dem-be-dem ḳan ağlayup ḥün-i sirişküm silmeden
Pençe-i mercāne döndi iki destüm nāgehān
- 50) Çeşm-i terle zaḥm-ı dilden ğayrı sulṭānum baña
Ağlar acır kimse yoḳdur sen bilürsin bī-gümān

4a

- 51) Aḥsen-i vechile ir gör Ka‘be-i maḥşūduma
Sa‘yümü bu yolda meşkür eyle ey şāh-ı cihān
- 52) Cān ü dilden luṭfuña iḥşānuña dil-bestedür
Ṭālib-i na‘mā-i faẓluñ Ni‘meti-i nā-tüvān
- 53) Rīze-çīn-i süfre-i in‘ām-ı ‘āmuñ eyleyüp
Raḥmetüñ ḥānıyla sīr it anı ey Zü‘l-ımtinān
- 54) Ya ilāhī cebhe-i pākinde faḥr-i ‘ālemiñ
Berḫ uran nūr-ı nübüvvet ḥaḳḳı ey maḥşūd-ı cān
- 55) Kıl müyesser aḥsen-i vechile ḥüsn-i ḥātıme
Şol zamān kim ḥazretiñe eyleyem teslīm-i cān
- 56) Luṭfuñ ile ide ya Rab sidre üzre āşiyān
Nağme-sāz ola cinān içinde bu murğ-ı cinān
- 57) Soñ nefesde ya İlāhī ḥıfz idüp imānumu
Şerr-i şeytān-ı ‘adūdan el-amān ü el-amān
- 58) Mü‘minin ü mü‘minātı cümle etbā‘um ile
Mağfıret kıl ḥimmetüñle yarlığa bī-ımtinān

2

**Ḳasīde der medḥ-i faḥr-i ‘ālem eşref-i benī Ādem resūl-i mübeccel ü mükerrerem şefi‘ ü’l-
‘uşāt fi’l-‘arasāt Muḥammed Muştafā şallallāhü te‘ ālā aleyhi vesellem bi-‘adedi men
şāmete ve tekelleme**

Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün

---- / ---- / ---- / ----

- 1) Ey resūl-i ḥālīḳ-ı kevneyn ü maḥbūb-ı Celīl
Ḥādīm-i bāb-ı sa‘ ādet-intisābiñ Cebra’ıl
- 2) Ḳaşlaruñ yayına biñ cān ile ḳurbān olmağı
Emr idüp vaḥy itdi İsmā‘ il’e ol Rabb-i Cemīl
- 3) Şem‘ -i ‘ ışḳa kendüsin pervāneveş pertāb idüp
Yandı nār-ı ‘ ışḳuña yoluñda İbrāhīm Ḥalīl
- 4) Ḥilḳat-i eflāke ba‘ iş zāt-ı pāküñdür senüñ
Didi ḥaḳḳuñda şehā “Levlāke levlāk” ol Celīl
- 5) Bā-ḥuşuş ol leyle-i mevlidüñ ey şems-i cihān
Dehri pür-nūr itdi bā-emr-i Ḥudāvend-i Muḳīl
- 6) Emr-i Ḥaḳ’la ‘ ālemi teşrīf idince maḳdemüñ
Ser-nigün oldı o şeb eşnām-ı küffār-ı rezīl
- 7) Ḥāşıl oldı ehl-i İslām’a o şeb zevḳ ü şafā
Zümre-i küffār-ı bī-dīn oldı maḥzūn u zelīl
- 8) Oldı ma‘ mūr ol gice beyt-i ḳulūb-ı mü’minīn
Ṭāk-ı Kisrā yire geçdi müşrikīn oldı ‘ alīl

- 9) ‘Ālemī kıldı münevver mihr-i rüyuñ gün gibi
Ey şefi‘ ü’l-müznibîn ey lem‘ a-i nūr-ı Vekîl
- 10) Şānuña lāyık görüp Mevlā nübüvvet hil‘ atin
Eyledi zāt-ı şerīfūñ mazhar-ı luṭf-ı Cemîl
- 11) İtdi zāt-ı pākūñi peygāmbir-i āḫir-zamān
‘Āleme ḫaḫ dīni izhār itmek için ol Kefîl
- 12) Zūlmet-i küfr içre ‘ālem ḫalur idi ḫaşre dek
ḫaḫ ṭa‘ ālā itmeseydi nūr-i ruḫsāruñ delîl
- 13) Ḥ̄ān-ı vaşlile Ḥudā sîr itmekiçün ḫazretūñ
Geldi nāgeh dā‘ vete refrefle bir şeb Cebrail
- 14) Lā-mekāna nāgehān devletle sen itdüñ ‘urüc
Emr-i Ḥaḫ’la sidrede ḫaldı o dem peyk-i Celîl
- 15) Sidreden geçdüñ irişdüñ ḫurb-i “Ev ednā” ya hem
Vāşıl olduñ genc-i vaşla ey gül-i bāğ-ı aşîl
- 16) Kimse bilmez sırrını ol şoḫbet-i pür-‘ izzetūñ
Oldı ammā bî-ḫurūf ü savt niçe ḫāl ü kîl
- 17) Genc-i raḫmetden niçe ni‘ met ‘aṭiyye eyledi
Saña ol şeb Ḥazret-i Mū‘ tî-i Zü’l-Ḥadri’l-Celîl
- 18) Nāzil olduñ soñra yire āyet-i raḫmet gibi
Ey resül-i kibriyā maḫbūb ü maṭlūb-ı Muḫîl
- 19) Zarf-ı isti‘ dādı deñlü herkese baḫş eyledüñ
Olmadıñ ol Ni‘ metî aḫbābe i‘ ṭada baḫîl

4b

- 20) Lāyık oldur ba‘d’ezin aḥvālümü ‘arz ideyin
 Ḥazretüñe ey resül-i Ḥaḳḳ ü maḥbüb-ı Cemil
- 21) Ben ne küstāḥam ki medḥa kādir olām ḥazretüñ
 Zāt-ı pāküñ olmuş iken bî-mişāl ü bî-‘adil
- 22) Ḳudretüm yok medḥüñe vaşfuñda sulṫānum eger
 Nazmumuñ her mısrā‘ı olsaydı bir baḥr-i ṫavil
- 23) Rāh-ı Ḥaḳḳa reh-nümā ol ya Nebiyyallāḥ baña
 Vādi-i ‘iṣyānda ḳaldum zār ü giryān ü zelil
- 24) Yokdur elde ya Resülallāḥ zuḥr-i āḥiret
 Ğam yemem dünyā için zirā olupdur Ḥaḳ kefil
- 25) Müflis ü ‘avr ü tehī destüm ṫarīḳ-ı Ḥaḳda ben
 Elde bir şey yok kim ola ol daḥı şey’ün kalil
- 26) Gitdi elden āḥ kim ser-māye-i naḳd-i vücūd
 Luṫf idüp vire Ḥudā şabr-ı cemil ecr-i cezil
- 27) Zaḥm-ı ḥün-pāş-ı dile hergiz kifāyet itmeye
 Penbe olsa berf-i ‘ālem itseler aña fetil
- 28) Düşmedi ḳaṫ‘ā dilümden zıkr-i şām-ı irtihāl
 Gitmedi ḳalbümden aşlā fikret-i şubḥ-ı raḥil
- 29) Nıc’olur maḥşerde yārın ḥāl-i dil deyü bugün
 Aḡlamaḳdan eşk-i çeşmüm oldu çün Ceyḥün u Nil

30) Nîc' olur hâlüm o gün ey hâtem-i hayl-i Resûl
Olur ise keffe-i mîzânda o zârum şaķîl

31) Nîc' olur hâlüm şırâṭ-ı mustakîm üzre 'aceb
Bende-i dîrîne ki olmazsa iḥşānuñ delîl

32) Himmet it bu teşne-i âb-ı zülâl-i luṭfuña
Nüş idem tâ sâķî-i kevşer yedüñden selsebîl

5a

33) Ârzü-yı Ka'be-i küyuñla giryân olmadan
Nâvdân-ı çeşmüm oldı güyiyâ mecrâ-yı seyl

34) Sâ'il-i râh-ı deruñdur Ni' metî-i nâ-tüvân
İtme maḥrûm anı luṭfuñdan eyâ nûr-ı Celîl

35) Rabb-i 'izzetden şefâ' at eyle sulṭānum beni
Luṭf idüp aḥz itmeye maḥşerde bâ-aḥz-ı vebîl

36) Âliñe aşḥābuña yüz biñ şalât ile selâm
Ey Resûl-i Ḥālîķ-ı kevneyn ü maḥbûb-ı Celîl

3

Hāzihī tis'atü tis'ün ismen li-nebiyyinā Muḥammed 'aleyhi's-salātü ve's-selām ḳāle ba'zu'l-'ulemā min zikri hāzihī'l- esmāi i'tāhullāhü ta'āla şevābe tis'a ve tis'in şehiden ve şevābe men atā'ullāhü ta'āla tis'a ve tis'in seneten ve a'tā tis'a ve tis'ine dereceti fi'l-cenneh ve emine min mekri şeytān ve mevtü'l füc'e ve yuhfezu min külli'l-āfāti ve yekünü beyne'n-nāsi 'azizen ve mükerremen ve yerā seyyidi'l-evvelin ve'l-āhırine fi'l-menāmi ve yekünü'n-nebiyyü 'aleyhisselām mu'inen lehü fi'd dünyā ve şefi'an fi'l-aḫireti ve yüktebü lehü fi dīvān-i a'mālihi tis'a ve tis'ün ḥaccen mebrüren nazamtü hazihī'l esmāi'ş-şerifeti li-ṭalebi'ş-şefā'āh Allahümme yessir lī şefā'atü nebiyyike'l mükerrem bi'uluvvi 'arşike'l-a'zam

Mefā' ilün/Mefā' ilün/Feülün

· - - - / · - - - / · - -

- 1) Be ism-i 'Ālim ü 'Allām ü A'lem
Raḥīm ü Rāḥim ü Raḥmān ü Erḥam
- 2) Muḥammed Aḫmed ü Maḫmūd ü Ḳāsım
Ḥabīb ü Muştafā Dā' i vü Ḥātem
- 3) Sırāc ü 'Ākib ü Māḫi vü Ḥāsir
Müşeffi' uş-Şāfi' ü Nāhī ü Āmir
- 4) Ḳarīb ü Hādi vü Mehdī vü Ḥāfiz
İmām ü Hāşimī Muḫtar ü Va' iz
- 5) Ḳureyşī vü Ḥicāzī vü Muşaddaḳ
Şehid ü Şāhid ü Müzzemmil ü Ḥaḳ
- 6) Resül ü Mürsel ü Meşkür ü Şākir
Münīb ü 'Ādil ü Bürhān ü Zāhir

5b

- 7) Şabūr ü Muḳteşid Müddeşsir ü Nūr
 Ḳarīb ü Müctebā Ümmiyy ü mezkūr
- 8) Münīr ü hem Neẓīr ü hem Mübeşşir
 Raḥīm ü Ḳā'im ü Ṭāhir ü Muṭahhir
- 9) Nebī vü Mühtedī Yāsin ü Ṭāhā
 Raūf ü Murtezā Maḥbūb-ı Mevlā
- 10) Ḥalīl ü Ebṭāḥī Fettāḥ ü Sābıḳ
 Daḥı hem Bāṭın ü Ūlā vü Nātıḳ
- 11) Reşīd ü hem Faşīḥ ü hem 'Alīm'dür
 'Azīz ü Münzir ü 'Ālim Ḥalīm'dür
- 12) Ḥaṭīb ü hem Ṭabīb ü hem Şifā'dur
 O kim zıkrı dil ü cana şafādur
- 13) Muḥallil hem Muḥarrim'dür Şafī'dür
 Mu'allī vü Müzekkī vü Nakī'dür
- 14) Mütevassıṭ dūrür bir ismi anuñ
 O sulṭān-ı Resūl faḥr-i cihānuñ
- 15) Ki bir ismi Ḥarīs ü hem Ğanī'dür
 Beyān ü hem Muṭi' u Medenī'dür
- 16) Bir ismi Evvel ü Āḥir Kerīmdür
 Daḥı hem Ḥüccet ü Şādıḳ Ḥakīmdür

- 17) Cevād ü Hāmid ü Şāhib Mübīn'dür
O kim ey Ni' meti Hāḡḡ'a yakīndür
- 18) Cenāb-ı Rāzıḡ-ı perrānde vü mūr
Odur bī-şübhe rüzī-baḡş-i cumhūr
- 19) Hudāvend-i ezel Sulṡān-ı bākī
O var itdi yoḡ iken nüh tıbākī
- 20) Hayāt ārende-i iḡlīm-i ervāḡ
Ḳādīm ü Ḳādir ü Vehhāb ü Fettāḡ
- 21) 'İbāduñı o sulṡān-ı mükerrem
Esirger merḡamet eyler dem-ā-dem
- 22) Kim eylerse bu esmāyı tilāvet
Nice ecr ide aña Rabb-i ' izzet
- 23) Daḡı ṡoḡsan ṡoḡuz ḡaccıñ o Yezdān
Şevābını o ' abde ide iḡsān
- 24) Daḡı ṡoḡsan ṡoḡuz ' abdin o Mevlā
İde ' itḡı şevābın aña i' ṡā
- 25) Daḡı bāḡ-ı cinān içre muḡarrer
İde ṡoḡsan ṡoḡuz rütbe müyesser
- 26) Anı mekr-i ' adū vü füc'eden hem
Daḡı ḡıfz ide ol ḡallāḡ-ı ' ālem
- 27) Menāmında göre hem Muşṡafā'yı
ḡudā vīre aña işbu şafāyı

6a

- 28) Aña dünyā vü 'ukbāda muḡarrer
Mu' in olup ŧefi' ola peygāamber
- 29) Bu esmā-i Resūl'ün ŧerhi çoḡdur
ŧevāb-ı ecriniñ pāyānı yoḡdur
- 30) Olām dirseñ cihānda ḡamdan āzād
Bu esmā-i Resūl'ü eyle evrād
- 31) Dilā aḡvāliñi ' arz eyle aña
ŧefi' ola ḡuzūr-ı Ḥaḡ'da saña
- 32) Elā ey mālik-i baḡr-i ŧefa' at
Mürüvvet ma' deni kān-ı risālet
- 33) Ḥudā'nın maḡlabı maḡbūbı sensin
Gürüh-ı enbiyā mergūbı sensin
- 34) Kelām-ı münzel içre Ḥazret-i Ḥaḡ
Seni medḡ eylemiş iken muḡaḡḡaḡ
- 35) Ne ḡaddümdür ḡi medḡ idem seni ben
Siyeh-rū bir güneḡkār ' āḡi iken
- 36) Ḥuzūr-ı ' izzete vallāhi muḡlaḡ
Ġaraż ' arz-ı ubūdiyyetdür ancaḡ
- 37) Tażarru' eyleyüp geldim ḡapuña
Yüz urdum ḡāk-i pāyüñe ḡapuña

- 38) Ricāsı Ni‘ meti’nüñ rüz-ı maḥşer
Cenābuñdan şefā‘ at şefkat ister
- 39) K’onuñ ḥaḳḳı saña virdi nübüvvet
Baña rüz-ı cezāda kıl şefā‘ at
- 40) Ḥalāş it dām-ı ğamdan murğ-ı canı
Esirge ben ğarīb ü nā-tüvānı
- 41) Hemīşe şan‘ atum cürm ü ma‘ āşī
Benem ‘ işyān idici Ḥaḳḳ’a āşī
- 42) Ğafūr-ı āşiyāndur Ḥazret-i Ḥaḳ
Kerīm-i kāmrandur Ḥazret-i Ḥaḳ
- 43) Ümidüm kesmezem luḫfuñdan aşlā
Didi “Lā taḳnetū” zira ki Mevlā
- 44) Senüñ şer‘ üñi kıldılar münevver
Ebū-bekr ü ‘ Ömer ‘ Osmān ü Ḥaydar
- 45) O’laruñ rüḫ-ı pākine hemīşe
Taḫıyyāt ü şenādur baña pīşe
- 46) Daḫı āliñe vü aşḫābıña hem
Şalāt ile selām olsun dem-ā-dem
- 47) Hemīşe rüḫ-ı pāk-i Muştafā’ya
Taḫıyyāt ü şalāt-ı bī-nihāye
- 48) Resūlullāhı zıkr itdikçe her dem
Di şallallāhü ‘ aleyhi ve sellem

4

6b Kaside der medḥ-i Ḥazreti Mevlāna-yı A' zam ḳaddesallāhū sırrahū ve nevvere dārehū

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- . - - / - . - - / - . - - / - . - -

- 1) Dest efşān idicek ol yār-ı 'ālī-şān semā'
Ḥaḳḳ'a teslīm idüp eylerdi yüz biñ cān semā'
- 2) Cilve-i merdüm-güdāz ü şīve-i mümṭāzile
İtdi nice nāzile ol āfet-i devrān semā'
- 3) Şīve-i raḳşuñ beni meftün ü Mecnūn eyledi
Eylerem şahrā-yı 'ışḳun içre ser-gerdān semā'
- 4) Biri birine girüp reşkile raḳş eyler felek
Ḥānḳāh-ı 'ışḳ içinde eyleseñ bir ān semā'
- 5) Cān ü dilden üstüñe⁷⁴ dönmeḳde aḥbābuñ senüñ
Feyz-i 'ışḳuñla müdām itmekde dervīşān semā'
- 6) Luṭf-ı Mevlā gör ne yüzden itdi ḥaḳḳuñda zuhūr
Ey mürüvvet ma' deni ey gevher-i kān-ı semā'
- 7) Leyle-i mi' rācda şāh-ı risālet kim anuñ
Pāyüñe yüz sürdü eflāk eyledi devrān semā'

⁷⁴ اوستنکه şeklinde yazılmıştır.

- 8) ‘ Arşın altında mua‘llağ bir külâh-ı nürdan
Gördi emr-i Hakk ile itmekde nür-efşân semâ‘
- 9) Nağl idince sırrını peygâmbere peyk-i Celil
Eyledi gökde melâ’ik şevkle ol ân semâ‘
- 10) Didi aña ya Muhammed ümmetünden nâgehân
İde Mevlânâ zühür ü eyleye her ân semâ‘
- 11) ‘ Âlemi ide kudümüyla münevver gün gibi
‘ Işkı ile haşre dek eyleye dervîşân semâ‘
- 12) Cennet içre aña Mevlâ bu külâhı giydire
Eyler anınçün küleh bî-şabr ü bî-sâmân sema‘
- 13) Kâşif-i esrâr-ı ma‘nî vâkıf-ı sırr-ı ulûm
Şevki ile tekye-i sinemde eyler cân semâ‘
- 14) Fağr-i hayl-i evliyâ zuhr-ı gürûh-ı etkîyâ
‘ Âlem-i ‘uqbâda oldur eyleyen el-ân semâ‘
- 15) Kıdve-i ehl-i yakîn ü Şems-i dîn Monlâ-yı Rûm
Nüh felek mihriyle eyler zerreveş yeksân semâ‘
- 16) Mihr-i feyziînden eger ağız itmeseydi nûrunı
Eylemezdi mâh-ı nev geh bedr ü geh noğşân semâ‘
- 17) Pây-bûsuñla şeref-yâb olmağ ümmîd eyleyüp
Sen semâ‘ itdikçe eyler küşe-i dâmân semâ‘
- 18) Baña âlemde merâm ü kâm-ı dil ancak budur
Pâyüñe yüz sürsem ü hem eylesem giryân semâ‘

- 19) Dest-i muṭribde hevā-yı ʿışkuñ ile def ʿ ü ney
Dem-be-dem itmekdedür ey gonçe-i ḥandān semāʿ
- 20) Fikr-i esrār-ı ḥaṭuñ ile ḥānḳāh-ı ʿışḳda
Eylerem abdāluñ olup vālih ü ḥayrān semāʿ
- 21) Nūr-ı feyzüñle münevver olmasa eflākda
Eylemezdi şems-i enver ile meh-i tābān semāʿ
- 22) Nār-ı ʿışkuñla yanup aldı fitili nāgehān
Meclisüñde şemʿ ider giryān ü hem sūzān semāʿ
- 23) Cān gözüyle görmese pervāne nūr-ı zātuñı
İtmez idi şemʿ -i ʿışkuñ üstüne bir ān semāʿ
- 24) İltikāṭ-ı dāne-i luṭfuñ müyesser olmasa
Eylemez idi semāda zümre-i murḡān semāʿ
- 25) Cezbe-i feyzüñle ḥālā neşʿe-dār olmāḡile
Āfitāb eyler ufukda şubḥ-dem lertzān semāʿ
- 26) Dür-i dendānuñ ḡamuyla baḡrını nāgeh delüp
Ḥāceniñ destinde eyler subḥa-i mercān semāʿ
- 27) Pertev-i şems-i tecelli-i cemālüñ düşmese
Baḡre itmez idi hem gird-āb ü hem ʿ ummān semāʿ
- 28) Būy-i verd-i şevḳ ile mest ü bī-ḥoş olmasa
Bülbül itmezdi çemende eyleyüp eḡān semāʿ

- 29) Bāğa vardum yād-ı ruhsāruñla gördüm gül güler
Bülbül ağlar berg-i eşcār itmede rīzān semā^ç
- 30) Ni^ç metiāsā iderler gülşen-i ^ç ışkuñda hep
Sünbül ü nergis benefşe lāle-i nu^ç mān semā^ç
- 31) Bendeñe bir himmet it kim yümn-i na^ç tuñla senüñ
Eyleye destümde her dem hāme vü dīvān semā^ç
- 32) Hişşe-dār it feyz-i fazluñdan beni kim eyleyem
Cān ü dilden ^ç arşa-i ^ç ışkuñda ser-gerdān semā^ç
- 33) Nūr-i raḥmetle münevver ide Mevlā rūḥuñı
Eyledikçe emr-i Ḥaḳ ile felek her ān semā^ç

7-b **Çaşıde der vaşf-ı mefhari'l-‘ ulemā’i ve'l-muħādīm merħūm Muħammed Efendi el-
ma‘ rūf bi-Ebu’s-su‘ ūd-zāde ħālū kevnihī қаdıyyen be-‘ asākir-i Rūmeliyyū’l-ma‘ mūre**

Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/Fe‘ ilün
(Fā‘ ilātün) (Fa‘ lün)
(ˆ ˆ ˆ) ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ (ˆ ˆ)

- 1) Feyz-baħş oldu nebātāta nesīm-i eşhār
Eyledi bāğı mu‘ aţtar yine bŷy-i ezhār
- 2) Lāleler ğonçeler açıldı güzellendi çemen
Yine ezhārile zeyn oldu fezā-yı ğülzār
- 3) Yāsemen lāle vŷ ğŷl sŷnbŷl ŷ şeb-bŷ nergis
Her biri ħalbimŷz açdı nitekim faşl-ı bahār
- 4) Ālemi tŷtdı yine nāle-i murĝān-ı seħer
Ĝŷlleriñ şevķi ile başladı feryāda hezār
- 5) Bŷlbŷliñ canına kār eylemese ħār-ı sitem
Yolnup itmez idi şubħ ŷ mesā nāle vŷ zār
- 6) Şāħ-ı naħl-i ğŷl-i āl ŷzre yine bŷlbŷller
Başladı nāle vŷ zāre nitekim ‘ aşıķ-ı zār
- 7) Ne ‘ aceb yañşak olursañ öte tŷr deyŷ bugŷn
Bŷlbŷli eyledi āzŷrde çemende ħas ŷ ħār
- 8) Geydi sermā-yı libāsın yine enhār-ı çemen
K’ide bu vechile şāħ-ı ğŷle ‘ arz-ı dīdār

- 9) K̄ad-i dildāre özin nisbet idince ‘ar‘ ar
Çekdi zencīre anı şah̄n-ı çemende enhār
- 10) K̄aldırup dāmenini serv-i sehī gülşende
İde çāpüklük ile cūy-ı çemenzārı güzār
- 11) Serviler dāmenini şokdı miyānına k’ola
Her biri bezm-i şehensāh-ı güle h̄idmetkār
- 12) Menk̄abet-h̄ān-ı şehensāh-ı gül olduğunçün
Eli üstünde tutar k̄umri-i gülşende çenār
- 13) Rezm-i gülşende taq̄up beline sūsen h̄ançer
Ceyş-i ezhāre olur ise k̄afa-dār ne var
- 14) Nergis-i bāğ alup destüne zerrīn k̄adeh̄i
Seheri bezm-i gülistānda ider def‘ -i h̄umār
- 15) ‘Arağ-ı jāle ile lāle pür idüp k̄adeh̄in
Bezm-i gülşende seher ‘ işret ider nergisvār
- 16) Şandum idi anı tersā-beçe gülşende görüp
Şarıcağ sünbül-i ter başına mā’i destār
- 17) Misk-i Rūmī vü şakāyık-ı semen ü zanbağ u gül
Her biri virdi ferağ tab‘ a yine ey dil-i zār
- 18) Oldı her k̄üşe müzeyyen gül ile sünbül ile
Eylemez ‘ aşık olan h̄āşılı bir yerde k̄arār

8-a

- 19) Göricek bir yüzü gül lāle-ruḥ ü gönçe-femi
Murğ-ı dil āh ü fiġān itmegile çāre mi var
- 20) Şeb-külāhın kıvırup geydi benefşe başına
Şekl-i şayyāda girüp murğ-ı dili kıldı şikār
- 21) Tōnanup berg ü şükūfeyle dıraḥtān-ı çemen
‘ Āleme virdi şafā revnaḥ-ı eyyām-ı bahār
- 22) Şandılar kilik-i każā eyledi zer üzre sevād
Güneş üzre düşecek sāye-i berg-i eşcār
- 23) Şahn-ı gülzārı süpürdi yine ferrāş-ı nesīm
Kalmadı zerre kaçar rāh-ı gülistānda ğubār
- 24) Şahn-ı gülşende şabā döşedi naḥ-ı çemeni
Ta ki teşrif ide bāġı seher ol fahr-i kibār
- 25) Menba-ı cūd ü şiyem ma-ı den-i elṭāf ü himem
Gevher-i kār-ı kerem fāzıl-ı āli-miġdār
- 26) Bülbül-i naġme-serāy-ı çemen fażl ü kemāl
Gönçe-i bāġ-ı ‘ ilim verd-i riyāz-ı güftār
- 27) Mālik-i mülk-i hüner ḥakim-i pākīze-siyer
Mefḥar-i nev-ı beşer şāhib-i temkīn ü vaġār
- 28) Gül-i gülzār-ı ‘ aṭā ya-ı ni o hem-nām-ı Resül
Faḥr ider zāt-ı şerifiyle cihān leyl ü nehār
- 29) Kađ-i mevzūnı nihāl-i çemen-i ḥuld-i berīn
Reşk ider ‘ arız-ı pür-tābına güller her bār

- 30) Cismini gömgök idüp eyledi pür yāre tenün
Misk-i Rūmī şaçuña sünbül olur ‘ aşık-ı zār
- 31) Ruğuña kāmētüñe kākülüne bende geçer
Şahn-ı gülşende gül ü serv-i sehī zülf-i nigār
- 32) Kimse ‘ ahdünde senüñ kimseden efğān itmez
Dest-i muṭribden ider çengile deff nāle vü zār
- 33) Gül gibi ‘ ālemi şād itdi bahār-ı re’yüñ
Revnağ-ı ‘ adlūñile oldı cihān tāze bahār
- 34) Fāzılā derd-i dilüm şerḥ ideyin ḥazretüñe
Çāre yok söylemeden ğayrıya ḳaldum nā-çār
- 35) Gerçi kim şerḥ-i ğamum bā‘ iş olur taşdı‘ a
Luṭf idüp eyle ḳabül ‘ özrümü ey Faḥr-i Kibār
- 36) Bülbülü bend-i giriftār-ı ḳafes eyler çarḥ
Bāğ ü rāğ içre ider zāğ ü zağan seyr ü şikār
- 37) Dā‘imā ‘ aksine olmasa sipihrūñ kārı
Ḥār u ḥas olmaz idi zīnet-i şahn-ı gülzār
- 38) Murğ-ı dil derdile feryād ü fiğān eylemede
Gül gibi ‘ işret ider düşmen-i ḥār ile o yār
- 39) Ṭūṭı-i mışr-ı nazım Ḥazret-i Bākī ya‘ ni
Ḥasb-i ḥālın bu iki beytile itdi iş‘ār
- 40) Ezelī böyledür āyīn-i sipihr-i ğaddār
Ki gülüñ ḥ‘ābgehi ḥār ola ḥāruñ gülzār

- 41) Bir olur muydu bugün kıymet-i ehl ü nā-ehl
Nākıd-ı çarḥ eger eylese teşḥīş-i‘ ayār
- 42) Dünyede raġbet olaydı eger ehl-i hünere
Cühelā itmez idi mesned-i ‘ izzetde arār
- 43) Tāli‘ üm yok ki felekde ola baḥtum mes‘ üd
Yıldızı düşkün olur ehl-i dilüñ leyl ü nehār
- 44) Ğarka-i ḥün-ı sirişk olmaz idi dāmānum
Almasa ḥār u ḥası yanına ol lāle-‘ izār
- 45) Bāde-i eşkümle olmaz idi dīde müdām
İtmese cāmı Şikest sāı-i çarḥ-ı devvār
- 46) Def -i ğam kıılmaĝa gülzāre seḥer varsam eger
akılur yanuma ol demde ‘ adū niteki ḥār
- 47) ‘ Andelīb-i çemenistān-ı kemālem ki benüm
Pür vebālümü Şikest eyledi çarḥ-ı devvār
- 48) Tutuşup cümleten evrā-ı Şüküfe gül olur
Sūznāk āh ü fiĝān itsem eger ey dil-zār
- 49) oraram āh ü fiĝān itmeye zīrā ki beni
Yañsılar āh ü fiĝān eyledüĝimce kühsār
- 50) Muḥrib-i çarḥ delüp ney gibi āḥir baĝrum
ad-i ḥam-geştemi çeng ü baŐumı eyledi tār
- 51) Yād-ı ruḥsāruñla bāĝa varup ey gül-i ter
Eyledim Őaḥn-ı gülistānı biraz geşt ü güzār

- 52) Āşiyānunda seher güllere karşı gördüm
Oğudı bu ğazeli şevke gelüp bülbül-i zār
- 53) Gelürem deyü bu şeb külbe-i ahzānuma yār
İntizārıyla beni şubha dek itdi bīdār
- 54) Dāğ urup bağruma ol lāle-ruḥ ü gonçe-dehen
Şaḥn-ı gülzāre ider düşmen-i ḥār ile güzār
- 55) Murğ-ı dil gülşen-i kūyuñda o gül-ruḥsāruñ
Zaḥm-ı ḥār-ı sitemi ile ider nāle vü zār
- 56) Ğam-ı ğīsū-yı girih-ğīr-i nigār ile dilā
Ser-te-ser oldı cihān dīde-i ğam-dīdeme tār
- 57) Ni‘ metī vaşluña ger vāşıl olaydı cānā
Eyler idi güher eşkini pāyine nişār
- 58) Eskidür gerçi ki vādī-i bahāriyye dilā
Yine elbette virir ṭab‘ a şafā köhne-bahār
- 59) Zaḥm-ı ḥār-ı ğamile gülşen-i miḥnetde bugün
Bülbülāsā yeter itdün bu kadar nāle vü zār
- 60) Qaldır el eyle du‘ ā bārgēh-i Feyyāza
Naḥl-i iḳbālīñ ide ḥaşre degin ber-ḥūrdār
- 61) Nitekim bülbül ide güllere gülşende niyāz
Nitekim güller ide bülbüle nāzın tekrār
- 62) Nitekim gonçe bite gül açıla bülbül öte
Ola ezhārile pür şaḥn-ı çemen vaḳt-i bahār

63) Nitekim cümleten evrâķ-ı dıraķtānı Őabā

Cūylar ũzre ide   arŐa-i gũlŐende niŐār

64) Őadrũni mertebeni evc-i sa  adetde Hũdā

Mihr ũ meh gibi teraķķide kıla leyl ũ nehār

65) Gũl gibi hurrem ũ handān olasın devletle

DũŐmenin hār-ı felāketle ide girye vũ zār

6

**Ḳaside der ḥaḳḳ-ı ‘umdeti’l-‘ulemā’i mütebaḥḥirīn ḳıdveti’l-fuzalā’i’l-müteverri‘īn
merḥūm ‘Abdullāh Efendi el-ma‘rūf be-ḥāce ḥālū kevnihī ḳaḍıyyen be-asākīr-i Anaṭolu**

Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/Fe‘ ilün
(Fā‘ ilātün) (Fa‘ lün)
(ˆ ˆ ˆ) ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ (ˆ ˆ)

- 1) Ḥamdulillah ki dilā luṭf-ı Ḥudā-yı Müte‘āl
Ḥāmemi eyledi serv-i çemenistān-ı kemāl
- 2) Feyz-i endişem ile cümle eḥibbāya benim
Sükker-i şı‘r-i şafā-baḥşum olur āb-ı zülāl
- 3) Gün gibi evc-i ma‘arifde ser-efrāz olāl
Rütbe-i şı‘rūmi Ḥaḳ itdi benim ‘ālū’l-‘āl
- 4) Gülşen-i nazma ṭarāvet viren endişem iken
İtdi dem-beste beni cevr-i felek gönçe mişāl
- 5) Niçe yıldan berü taḥşīl-i kemāl üzre iken
Beni lāyıḳ mı felek eylese pest ü pā-māl
- 6) Evc-i ‘irfānda şāhīn-i hümāşıydum ben
Hüner ü ma‘rifetüm baña olupdur per ü bāl
- 7) Āfitāb-ı hünerüm şalmış iken dehre ziyā
Reh-i ğamda beni ḥāk itdi felek zerre mişāl
- 8) Ḥam idūb ḳāmetümi bār-ı ğam-ı çarḥ-ı felek
Ḳomadı miḥnet-i endūh ü sitem tende maḥāl

9-b

- 9) Bu kadar ma' rifete mālīk iken dilde yine
Cāy-gīr olmuşıdı ğuşşa vü endūh ü kelāl
- 10) Pister-i ğamda bu şeb ağlar iken firqatla
H̄āb geldi gözüme h̄ābda açıldı me'āl
- 11) Vākı' amda baña bir pīr gelüp virdi selām
Didi ey miḥnet-i devrānile meksürü'l-bāl
- 12) Sīneñi tīr-i ğama çarḫ siper mi itdi
Gerdiş-i devr ile çaḫ böyle nedir bu aḫvāl
- 13) Yūri var dergeh-i maḥdūm-i kerīmü'ş-şāne
Ḥalūñi ' arz it aña her ne ise mā-fi'l-bāl
- 14) Bir kerem kānı seḫā ma' denidür kim göricek
Mazḫar-ı luḫfi ider ehl-i kemāli fi'l-ḫāl
- 15) İltifāt-ı kerem ü himmetine mazḫar olup
Cūd u in'āmı ile eyleyesin def' -i melāl
- 16) Sālīk-i rāh-ı kerem mālīk-i emlāk-i himem
Lāyık -ı devlet ü şāyeste-i ' izz ü iḫbāl
- 17) Āb-ı rüy-ı büleġā meḫḫar ḫayl-i fuşaḫā
Dest-gīr-i zu' afā dādger-i ehl-i kemāl
- 18) Ḥākīm-i maḫkeme-i ' adl ü reīsü'l-ulemā
Ki odur taḫt-ı faẓīletde şeh-i nīk-ḫıṣāl
- 19) Ruḫları bāġ-ı ma' ārifde açılmış gül-i ter
Lebleri ğonçe-i nev-ḫīz-i gülistān-ı maḫāl

- 20) Var mıdur nev^ç -i beşerde bu cihân içre ^ç aceb
Anı yâd eylemeye hayrile eyyâm ü leyâl
- 21) Şadr-ı devletde revâdur aña her şâm ü seher
Eylese her ne kadar ^ç izz ü sa^ç âdet iqbâl
- 22) Ğam degil toğmaz ise mihr-i cihân-tab-ı felek
Nûr-i ihsânı ile oldı cihân mâl-â-mâl
- 23) Çekme bî-hûde elem ğam yeme bî-hûde senüñ
Raħm ider hâlûñe ol şâhib-i milk-i efdâl
- 24) Tîğ-i hasret bedenüm eyledi pür yâre benim
Merhem-i raħmüñ ile bendeñi eyle hoş-ħâl
- 25) Kalemeye döndi ten-i zâr ü nizârum ğamla
Oldı cânım benim ey rûħ-ı muşavver aña nâl
- 26) Taķatum bâr-ı ğam-ı derd-i firâke eyledi taķ
Kâmetüm miħnet-i endüh ü melâl eyledi dâl
- 27) Her şebâñgeh görünen şanma şafaķ sultânım
Ğûn-ı çeşmüm felegiñ dâmenini eyledi âl
- 28) Mazħar-ı merħametüñ olmaķ ümîdiyle bugün
Geldi nâñeh kapuña Ni^ç metî-i şifte-ħâl
- 29) Ğâk-i zilletde bir üftâdedür ey gevher-i cüd
Dest-i ihsânüñile merħamet eyle elin al

10-a

- 30) Şerh-i aḥvāl-i ḡamuñ bā' iş olur taşdı' a
Yeter itdün o şeh-i muḥtereme 'arz-ı melāl
- 31) Kaldır el eyle du' ā Ḥāl-ı eflāke dilā
İrmeye devletinün mihrine 'ālemde⁷⁵ zevāl
- 32) Şu' arānuñ nitekim eyleye Mevlā dā'im
Ḥāmesin 'ar' ar-ı mevzūn-ı çemenzār-ı maḳāl
- 33) Der-i dergāhuñ ola secdegehi heft iḳlīm
Ḥalk-ı 'ālem eşigün ḥākine itsün rū-māl
- 34) Şadr-ı ālīde sa' ādetle ser-efrāz olasın
'Ömrünüñ tül ü dırāz ide Ḥudā-yı Müte'āl
- 35) Kelle-i düşmen-i bed-ḥ'āhuñı çevḡān-ı ḳazā
Eyleye 'arşagehi ḡamda hemīşe pā-māl

⁷⁵ عالمه ('āleme) yazılmıştır.

7

**Ḳasīde-i bahāriyye der medḥ-i ḳıdveti'l-fuḫalā'i's-sāde Mevlānā Muḫtafā Efendi
el-ma'rūf bi-Āvāre-zāde ḫālū kevnihī ḳadıyyen be-Burūsa**

Müstef' ilün/ Müstef' ilün / Müstef' ilün/ Müstef' ilün

--- / --- / --- / ---

- 1) Bezm-i çemende gül gibi 'ayş itmekiçün şubḫ-dem
Zerrīn ḳadeḫ aldı ele nergis yine mānend-i Cem
- 2) Açıldı naḫl-i erguvān zeyn oldı şaḫn-ı gülsitān
Oldı cihān reşk-i cinān ḳalmadı dillerde elem
- 3) Feyz-i ḳudūm-ı nev-bahār itdi zemīni lāle-zār
İtsün fiğān bülbül hezār itdikçe muḫribler nağam
- 4) İrdi bahār-ı dil-güşā virdi dil-i zāra şafā
Olsa revādur her gedā 'ayş ü ḫarabla muğtenem
- 5) Bād-ı bahār oldı vezān döndü behište büstān
'Ālem cinān ender cinān şaḫn-ı çemen bāğ-ı İrem
- 6) Serv-i sehīler cilvede bülbüllere gül şivede
Feryād ü efğān itmede āşüfte bülbül dem-be-dem
- 7) Taşdı' idince gülleri ürkütdiler bülbülleri
Yañşaklık itme öte ḫur didiler aña lā-cerem
- 8) Gülbang-i murğān şit-āb-ı milk-i dili ḳıldı ḫarāb
Āb üzre güyā her ḫabāb 'ibret-nümā-yı cām-ı Cem

- 9) Gülşende nergis dīdebān naḥl-i şanevber pāsbān
Serv-i ḥırāmān sāye-bān ḳad-i benefşe dāḫi ḫam
- 10) Verd-i sefid ü zaymurān cān-baḫş ü rūh-efzā-yı cān
Lāle vü sūnbül ergūvān ḫalet-res-i cümle ümem
- 11) Sūsen benefşe nārven hem yāsemen hem nesteren
Açıldı zeyn oldı çemen her kūşe gülzār-ı İrem
- 12) Güller ile zeyn oldı bāḡ düşmez müdām elden ayāḡ
Hem ‘ aşıḳa ṭaḡ üsti bāḡ ‘ ayş ü safāda bīş ü kem
- 13) Üftāde jāle güllere gül nāz ider bülbüllere
Kāküllerüñ sūnbüllere beñzer mi gör ey gönçe-fem
- 14) Faşl-ı bahār irdi güle geldi şetāret bülbüle
Olmaz ber-ā-ber sūnbüle rūyuñda zülf-i ḫam-be-ḫam
- 15) Āh ü fiḡānı bülbülüñ gūşına girmez ol gülüñ
Ḳaddin ḫilāle döndürüp feryād iderken dem-be-dem
- 16) Geldi hevāya i‘ tidāl oldı cihān cennet mişāl
Ey zāhid-i ferḫunde- fāl gel gül açıl sen de bu dem
- 17) Ey şūfi-i ehl-i şafā bülbül gibi şubḫ u mesā
Āh u fiḡān it dā’imā gel gülşene ḳıl def‘ -i ḡam
- 18) Meclisde sākī yār ola yār ise bir ḫünkār ola
Būs ü kenārdur kār ola n’olmaḳ gerek ādem o dem
- 19) Meclis ise tenhā ola dil-ber de bī-hemtā ola
Peymāne pür-şahbā ola irse vişāle dil ne ḡam

10-b

- 20) Oldı seher bād-ı vezān gülşende dāmen-der-miyān
Yildi yopurdı nāgehān esdi şavurdu şubh-dem
- 21) Saqqā-yı ebr-i nev-bahār oldı zemīne kaçre-bār
Pāk oldı şahn-ı lāle-zār gitdi has ü hāşāk-ı gam
- 22) Ezhār-ı gülşen ser-be-ser olup çemende cilve-ger
Nergisi gözcü kodular yārūñ kudūmına bu dem
- 23) Ca'iz ki bāğa uğraya gülzārı teşrīf eyleye
Ahbābı talīf eyleye ol hātem-i ehl-i kerem
- 24) Sulţān-ı mülk-i ma' rifet hāķān-ı taht-ı mekrümet
Hurşid-i evc-i merhamet ol dāver-i Dārā-şaşem
- 25) Hem şāhib-i milk-i kerem hem şāhib-i zeyl-i himem
Hem dāfi' -i endūh ü gam hem muhterem hem muhteşem
- 26) Hem-nām-ı Faħr-i enbiyā hem āb-ı rüy-ı eşhiyā
'Ayn-i 'atā baħr-i seħā hem ma' den-i cūd ü şiyem
- 27) Nām-ı şerīfi Muştafā zāt-ı laţīfi pür-şafā
Şirin-keleām ü hoş-edā ' İsi-şıfat ferhunde-dem
- 28) Cān ile herkes bendesi bernā vü pīr efgendesi
Olmaķda ihsān dīdesi a' lā vü ednā dem-be-dem
- 29) Her bir kelāmı bir kitāb rāħat-fezā-yı şeyh ü şāb
Ol fāzıl ü āli-cenāb dünyāya bezl itdi direm
- 30) Te'sīr-i yūmn-i maķdemi gül gibi açdı ' ālemi
Maħv itdi dillerden gamı oldı cihān reşk-i İrem

11- a

- 31) Ey ‘ālim-i ‘ālī vaḳār v’ey fāzıl-ı ‘izzet medār
Hāl-i dili ben ḥāk-sār sulṭānuma nakl eyleyemem
- 32) Bālā-niṣīn-i dānişem ‘İsī-şıfat mu‘ciz-demem
Medḥūnde yine ḳāşıram destüme aldıkça ḳalem
- 33) ‘Ahdūnde erbāb-ı hüner luṭfuñla dil-şād oldılar
Ben daḥı iḥsānuñla ger ḳılsam revādur def‘-i ḡam
- 34) Hār-ı felāketle benim çāh-ı ḡam olsa meskenüm
Habl-i metīn-i himmetüñ var iken elde ḡam yemem
- 35) Var ise zaḥmumdur baña ḳan aḡlar acır dā’imā
Bir kimse raḥm itmez dilā biñ yıl eger āh eylesem
- 36) Cellād-ı çarḡ bī-emān bir ehl-i dil destinde nān
Görse cihānda nāgehān başına ḳaşd eyler o dem
- 37) ‘Ālemde erbāb-ı ‘ukūl maḳşūdına bulmaz vüşül
Bāḡ-ı cihānda her cehül nāz ü ni‘amla muḡtenem
- 38) Hāl-i sipihr-i bī-ḳarār böyledür ey dil ḡam me-ḥ‘or
Ber-muḳtezā-yı rüzgār ḡamnāk olup çekme elem
- 39) Bu Ni‘metī-i nā-murād etmiş ḡam ile ittiḥād
Luṭfuñla anı eyle şād ey mālik-i mışr-ı kerem
- 40) İḥsānuña şāyestedür elṭāfuña vābestedür
Dīdāruña dil-bestedür ol nā-murād ü pür-elem
- 41) Şimden geru ey dil yeter lāf ü güzāf-ı derd-i ser
Eyle kelāmı muḥtaşar virme cenābına elem

- 42) Dergāh-ı Hāḡḡ'a dā'imā ḡaldır eliñ eyle du'ā
Aña du'ā itmek saña hem elzem oldu hem ehem
- 43) Niteki güller ide nāz bülbüller itdikçe niyāz
Mānend-i serv-i ser-firāz ola hemīşe muḡterem
- 44) Bār-i Cenāb-ı Kibriyā evlādı ile dā'imā
Anı ide şubḡ u mesā hem müsteşār ü muḡteşem
- 45) Günden gün'arta rif'ati āfāḡı tuta ḡal'ati
Bāḡ-ı şehāda ḡāmeti mānend-i serv ola 'alem
- 46) Şadr-ı safāda şubḡ ü şām devletle ola şād-kām
Zahm-ı 'adūsına müdām merhem ola elmās-ı ḡam

8

Kaşide-i bahāriyye der vaşf-ı mef̄ari'l-‘ulemā’i’l- kirām Mevlānā Mehemmed ‘İsmetī Efendi hālū kevnihī kādıyyen be-Burūsatū’l-maḥrūse.

Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

- 1) Bi-ḥamdillāh vezān oldı nesīm-i feyz-i Şubḥānī
Kulūbı ğonçeveş açdı bahār-ı luṭf-ı Rabbānī
- 2) Şükūfe ‘ askeri yir yir gelüp şahrālara kōndı
Yine ḥākān-ı gül kurdı çemen şaḥnında eyvānı
- 3) Şabā şol deñlü ḥālet-baḥş ü cān-perver ki bir demde
İder ‘ İsi-şıfat iḥyā dil-i ‘ uşşāk-ı nālānı
- 4) Açıldı erğuvān ü yāsemen şaḥn-ı çemen oldı
Mişāl-i bāĝ-ı cennet ehl-i ‘ ışkun rāḥat-ı canı
- 5) Seḥer gülşende gördüm yāri mestāne ayaĝ elde
Kızarmış bādeden ruḥsārı çāk itmiş girībānı
- 6) Vezān olduqça gülşende nesīm āheste āheste
Döker āb-ı revān üzre seḥer gülberg-i ḥandānı
- 7) Temāşā it yed-i üstād-ı kudret sūr-i gülşende
Dür ü yāķūutile kılılmış müzeyyen naḥl-i rümmānı
- 8) Gelüp nāz ile gülzāre nażar kıl şun‘-ı Settār’e
Gezüp seyr it gülistānı ḥırāmānı ḥırāmānı
- 9) Döker bārānı saķā-yı ebir deşt ü cibāl üzre
Diler kim ḥār ü ḥasdan pāk ide rāh-ı gülistānı

11-b

- 10) Seher teşrif ide cā'iz ki gülzārı o hercā'î
Hazer eyler ki olmaya ğubār-alūde dāmānı
- 11) Terennüm-sāz olup bülbül nihāl-i verd-i āl üzre
Oğur gördüm bu ebyātı idüp feryād ü efġānı
- 12) Gül-i âmālümü pejmürde kılmışken ħazān-ı ğam
Gelüp açdı anı feyz-i şehāb-ı ' anber-efşānı
- 13) Mişāl-i ğonçe dil dem-beste iken güldi açıldı
İdince gülşeni devletle teşrif ol kerem kānı
- 14) Anuñ vaşf-ı cemīlinde sezādur ħāme-i zerle
Yazarsam şafha-i evrāk-ı gül üzre bu ' unvānı
- 15) Dür-i yek-dāne-i baħr-i ' atā vü ma' den-i ihsān
Nigīn-i ħātem-i cūd ü şehā vü Ĥātem-i şānı
- 16) Şeh-i milk-i belāġat şehsuvār-ı ' arşa-i ' izzet
' Azīz-i mışr-ı ma' nı mālīk-i mülk-i süħan-dānı
- 17) Şeref-baħş-ı şudür ' adl ü dād ü ħākim-i ħāsım
Şeh-i taħt-ı fazīlet vāriş-i evreng-i Nu' mānı
- 18) Cenāb-ı Ĥazret-i Mevlā Mehemmed ' İsmetī k'oldur
Ķudūmuyla iden reşk-i cinān şahn-ı gülistānı
- 19) Nihāl-i ħadd-i bālāsı ħodı tūbāyı ħayretde
Kelām-ı cān-fezāsı lāl idüp şad murġ-ı büstānı
- 20) Leb-i la' lidür iden ğonçeyi gülşende şermende
Ruħ-ı ālı dürür iden şüküfte verd-i ħandānı

12 – a

- 21) Cihānı lem^ç a-i ħurşid-i ^ç adli pür-ziyā kıldı
İĥāta eylemişken kā'inātı ebr-i zulmānı⁷⁶
- 22) Ĥudāvendā ser-efrāzā kerīmā nükte-perdāzā
Eyā iĥlīm-i ^ç ilm ü dānişin sulţān-ı zī-şānı
- 23) Kemāl ü fazl ü luţfuñdan olursa baña ger ruĥşat
Cenāb-ı müsteţāba ^ç arz idem ĥāl-i perişānı
- 24) Felek itse murādum üzre devre ^ç ahd ü peymānı
Döner tırmaz o peymāne çeküp cām-ı peşimānı
- 25) Ne deñlü meclis-ārā pür-ma^ç ārif ehl-i dil olsañ
Olursuñ rüzgārın mazĥar-ı cevri-i firāvānı
- 26) Gözüñden yaş yerine dem-be-dem ĥün-ı ciger aĥsa
Teraĥĥüm eyleyüp silmez kimesne çeşm-i giryānı
- 27) Sirişk-i lāle-gūnumdur ki tutdı dāmen-i çarĥı
Şafaĥ şanur görenler dīdeden cārī olan ĥanı
- 28) Recāi luţf ü iĥsānuñla düşdüm ĥāk-i pāyine
Diriğ itme baña düşdükçe sen de luţf-u iĥsānı
- 29) Zamānuñda revādur deşt-i ġamda dest-i miĥnetle
Keş-ā-keşden ĥalās olsa dilin kūy-ı girībānı
- 30) Gören tercīĥ ider elbette fānūs-ı ĥayāl üzre
Ziyā-ı şem^ç -i ^ç işkuñla münevver cism-i sūzānı

⁷⁶ ظلمتانى şeklinde yazılmıştır.

- 31) Ğaraż ‘ arz-ı ubūdiyyetdür ancaķ saña sultānum
Ne ħaddümdür ħuzūruñda kılam da‘ vā-yı ‘ irfānı
- 32) Kıuşūr-ı nazmumu dāmān-ı ‘ afvuñ birle setr eyle
Eyā iklīm-i ‘ adlūñ dāver-i pākize-dāmānı
- 33) Benim tab‘ -ı ħayāl-engīz ü siĥr-āşāruma bir kez
Nazār kılsañ eger çeşm-i irādet birle pinhānı
- 34) Olurdı pāye-i şi‘ rāya şi‘ rüm gün gibi vāşıl
İrerdı başum eflāke nitekim mihr-i raĥşānı
- 35) Tabīb-i cān ü dilsin Ni‘ metī-i ħastenūñ luĥf it
Şarāb-ı iltifātuñ birle kıl derdine dermānı
- 36) Odur tūṭı-i şeker-ĥār-ı mışr-ı ma‘ rifet şimdi
Mükerrer gördü kıand-ı luĥfuñ añmaz şekeristānı
- 37) ‘ İnān-ı esb-i güft ü güyı tıtsun rā’iz-i tab‘ um
Bu deñlü bes dürür tih-i ma‘ ānīde feres-rānı
- 38) Du‘ ā kıl devletine ba‘ d-ezīn taşdı‘ a ruĥşat yok
Du‘ ādur āĥir olduķda resm-i nazm-ı şenā-ĥānı
- 39) Nitekim gül bite bülbüller öte şahn-ı gülşende
Müşerref eyledikçe ‘ ālemi nev-rüz-ı sultānı
- 40) Ĥudā tek ‘ işmeti’nde zāt-ı pāki ber-ķarār olsun
Cenāb-ı Ĥazret-i Bārī ola dā’im nighbānı
- 41) Bahār-ı naĥl-i ‘ ömrini Ĥudā ĥıfz ide āfetden
Mu‘ ammer ide evlādiyle Rabb-i Zü’l-minen anı

12-b **Ḳaṣīde der medḥ-i vezīr-i mükerrerem Ḳapudān Muṣṭafā Pāṣā el-ma‘ rūf be-
Cānpolād-zāde**

Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün / Fā‘ ilün

- · - - / - · - - / - · - - / - · -

- 1) Mihr ü mähāsā ziyā virdi cihāne şubḥ-dem
Pertev-i ḥurşīd-rüy-i āşaf-ı encüm-ḥaşem
- 2) Gevher-i kân-ı seḥā ser-çeşme-i cūd ü ‘ aṭā
Mālik-i baḥr-i kemāl ü dūr-i deryā-yı kerem
- 3) Dāver-i rüşen-nihād ü server-i ‘ āli-nijād
Mihr-i burc-ı ‘ adl ü dād ü şāḥib-i tığ ü ḳalem
- 4) Muṣṭafā Pāṣā-yı ‘ āli-ḳadr ü Ḥātem-i mekrümet
Āşaf-ı Cem-menḳabet-i düstür-ı Key-ḥusrev-şiyem
- 5) Luṭf u iḥsānı yanında ḳatreden kemter biḥār
Zāt-ı pür-cūdı dūr-i yek-dāne-i baḥr-i himem
- 6) Adı ḳaldı dünyede cūd u seḥā-yı cāmuñ
Ol ḳadar bezl itdi kim dest-i güher-pāşī direm
- 7) Ḥālḳ-ı ālem dā’imā olmaḳda iḥsān-dīdesi
Dehre mebzül eyledi iḥsānın ol ferḥunde-dem
- 8) Ni‘ met-i bī-minnet-i cūduñdan ey mihr-i münār
Bende-i kemter ne var bir zerre olsam muḡtenem
- 9) Çāh-ı ḡam olsa mekānum derd-i hicrile eger
Var iken ḥabl-i metīn-i luṭfuñ aşlā ḡam yemem

- 10) Der-kenār itmek naşib olmadı dürr-i maqşadı
Ağlamaqdan eşk-i çeşmüm olmuş idi gerçi yem
- 11) Gerdiş-i gerdün-ı dūn itdi gözüm yaşunı hūn
Qāmetüm bār-i ğam-ı çarḥ-ı felekle oldı ḥam
- 12) Şefkat eyler ḥāline ehl-i kemālūñ görse ger
Ḥāk-i pāyine varup kıl rūyuñı ferş-i qadem
- 13) Ni‘ metī-i ḥaste-dil geldi der-i dergāhuña
Eyle iḥsānuñla mesrūr anı ey vālā-himem
- 14) Cür’et olmaz idi taşdı‘ a kemāl-i mertebe
Olmasa ḥālüm diġer-gūn ey gül-i bāġ-ı kerem
- 15) Şerḥ-i ḥāl-i pūr-melālūñ birle taşdı‘ eyleme
Cān ü dilden kıl du‘ ā-yı devletini dem-be dem
- 16) Gülşen-i ‘izz ü sa‘ ādetde hemişe gül gibi
Şād ü ḥandān olasın ey serv qadd ü ġonçe-fem
- 17) Sen sa‘ ādet cāmını şorduqça devletle müdām
Düşmenūñ bezm-i fenāda nūş ide şahbā-yı ġam

Kaşide-i der medh-i fahri'l ümerā Hasan Big Mir Livāi Burūsa

Fe' ilātün/ Fe' ilātün/ Fe' ilātün/Fe' ilün

(Fā' ilātün) (Fa' lün)

(- ' - -) ' - - - / ' - - - / ' - - - / ' - - - (- -)

- 1) Bārekallāh zihī luṭf-ı Hūdā celle celāl
Levḥaşallāh zihī fazl-i Kerīm-i Müte' āl
- 2) Şeref-i maḳdemi bir zāt-ı kerīmü'ş-şānuñ
Ġonçe-i ḳalbimizi açdı mişāl-i gül-i āl
- 3) Kimdür ol kân-ı kerem deyü eger ey dil-i zār
Benden eylerseñ anuñ vaşf-ı cemīlünü su'āl
- 4) Maṭla' -ı mihr-i cihān-tāb-ı semā'ı rif' at
Āfitāb-ı felek-i devlet-i ' izz ü iḳbāl
- 5) Bermekī-haslet ü Hātem-kerem ü zerre-nüvāz
Ma' delet-pīşe ' aṭā-keştir ü sencīde-maḳāl
- 6) Maẓḥar-ı luṭf-ı Hūdā muẓḥir-i in' ām ü ' aṭā
Serv-i gülzār-ı seḫā merdüm-i pākīze-ḥışāl
- 7) Gül-i gülzār-ı kerem ya' ni Hasan Big kim odur
Ġonçe-i bāġ-ı himem şem' -i şebistān-ı kemāl
- 8) Meclis-i ehl-i dile ravza-i firdevs-i berīn
Cān virir şoḫbeti baña nitekim āb-ı zülāl
- 9) Göricek zāt-ı pesendinde ḥışālını anuñ
Oldı üftāde-i luṭfı bu dil-i şifte-ḥāl

- 10) Olmasa bende-i fermān-beri ger şems ü kamer
Çihre-sāy olmaz idi dergehüne sāye-mişāl
- 11) Gülşen-i medhūñe ey gonçe-i gülzār-ı kerem
‘Andelib olsa revādur dil-i meksürü’l-bāl
- 12) Sensin ol neyyir-i iqbāl-i sa‘ ādet ki bugün
Oldı sāyeñde kamu pīr ü civān ferruḥ-fāl
- 13) Gonçeniñ leblerini beste kılan gülşende
Leblerüñ gonçesidür ey gül-i gülzār-ı kemāl
- 14) Çāre mi var ki saña olmaya dil-dāde cihān
Ey kerem kāmı eyā faḥr-ı gürūh-ı emşāl
- 15) Keh-rübā olmasa ger seng-i der-i dergāhuñ
Aña olmazdı rübūde bu gönül kāh emşāl
- 16) Rişte-i mekrümetüñ elde iken sultānum
Meskenüm olsa ne gam ka‘ r-ı çeh-i ḥüzn ü melāl
- 17) Sensin ol şems-i ziyā-baḥş-ı ḥarīm-i elṭāf
Pertev-i cūduñile oldı cihān māl-ā-māl
- 18) Olmadı cilve-nümā āyine-i kalbümde
‘Ārız-ı şāhid-i luṭfuñ gibi bir ḥūb-cemāl
- 19) Rişte-i mihrüñe beste olalı ḥaste gönül
Pişesi saña du‘ ā oldı gudüvv ü āşāl
- 20) Çarḫa ııerdi başum mihr-i cihān-ārāveş
Meclisüñde eger olsaydı yerüm şaff-ı ni‘ āl

- 21) Lāfi o Ni metiyā virme cenābına şudā
Ber-araf arz-ı ubūdiyyet ü izhār-ı kemāl
- 22) Hadd-i zātında o bir zāt-ı kerīmü'ş-şāndur
Etse lāyıkdur aña izz ü şa ādet ibāl
- 23) Ne adar arşa-i medhūñde olursañ pūyān
Peyk-i endişeye yo haddi irmege mecāl
- 24) aldur el dergeh-i Mevlā'ya tazarru eyle
Artura devlet-i ömrini Hudā-yı Müte āl
- 25) Rūz ü şeb ola teraide meh-i ibālī
İrmeye devletinüñ mihrine ālemde⁷⁷ zevāl
- 26) Şadr-ı izzetde muim ide seni Rabb-i Raim
Kāmkarı ile her dem olasın alü'l- āl
- 27) Kelle-i dūşmen-i bed-āhuñı evgān-ı azā
Eyleye pāy-i semendüñde hemişe pā-māl

⁷⁷ عالمه (āleme) şeklinde yazılmıştır.

Kaşide der haqq-ı Sultān Murād Hān berāy-ı tonanma-yı feth-i Kal' ā-i Revān

Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

- 1) Ta' āla'l-lāh zihī peygām-ı feth-i memleket-ārā
 Kulüb-ı mürdeye oldı şafā-baḥş ü ḥayāt-efzā
- 2) Bi-ḥamdillāh ki ' ahdinde yine bir şāh-ı Cem-cāhuñ
 Nüvīd-i feth ü nuşretten şeref buldı bugün dünyā
- 3) Şeh-i Cem-bezm Rüstem-zerm ü Dārā-yı felek-temkīn
 Hizebr-i şīr-efgen qahramān-ı ma' reke-ārā
- 4) Şehensāh-ı kerem-güster şeh-i zī-şān ü dīn-perver
 Cihān-gīr-i zafer-yāver cihānbān-ı ' adil-pīrā
- 5) Murād-ı ' ālem ü ādem medār-ı devlet-i İslām
 Nigīn-i ḥātem-i nuşret veliyy-i ni' met-i dünyā
- 6) Cenāb-ı Ḥazret-i Sultān Murād Hān-ı murād-āver
 Dilīr-i şaf-şiken Rüstem-neberd ü şāh-ı bī-hemtā
- 7) Zamān-ı ' adl ü dāduñda tolaşmaz kimseye kimse
 Meger kim gerden-i yāre tolaşa zülf-i ' anber-sā
- 8) Eger seng-i deri olmasa anuñ güherāsā
 Rübūde olmaz idi āña geh geh bu dil-i şeydā
- 9) O sultān-ı ' azīmü'ş-şān o ḥāqān-ı felek-' unvān
 Sa' ādetle revān oldu Revān üstüne bī-pervā

- 10) Cenāb-ı Hāzret-i Bārī kılıp ol dem aña yāri
 ̇Toķuz günde Revān fethin mŷyesser eyledi Mevlā
- 11) İrince mŷjde-i nuşret açıldı gŷl gibi ‘ālem
 Cihāna haķ bu kim oldu meserret-baħř ŷ rŷħ-efzā
- 12) ̇Tonandı gŷl gibi ‘ālem açıldı ğonçeveş diller
 Bu zevķ ile ħayāt-ı tāze kesb itdi bŷtŷn dŷnyā
- 13) ̇Kumāř-ı zer-keş ŷ zer-beftle zeyn oldu her kŷře
 Baķılmaz sŷķ ŷ bāzāra ser-ā-ser atlas ŷ dībā
- 14) Murāda ten virŷp dā’im murādı ŷzre řād idŷp
 Sŷrŷr-ı fetħ ŷ nuşretle daħı mesrŷr ide Mevlā
- 15) Yeter ey Ni‘ meti şimden gerŷ tařdī‘ a ruħřat yok
 Du‘ ā eyle Ĥudā’ya diye āmīn pīr ile bernā
- 16) Hemīře Āl-i ‘Ořmān’ıñ niĝebānı ola ey dil
 Cihānı yoĝ iken var eyleyen Ĥallāķ-ı bī-hemtā
- 17) Hemīře ‘asker-i İslām’ı manřŷr ŷ muzaffer kııl
 ‘adŷ-yı dīni maķħŷr it mŷdām ey ‘Ālim ŷ Dānā
- 18) Sŷhŷletle nařīb eyle aña fethini Baĝdād’ıñ
 Be-ħaķķ-ı sŷre-i Meryem be-fazl-ı sŷre-i ̇Tāhā

12

Kaşıde-i latife der haqq-ı zügürtlükMef^ç ülü/Mefā^ç ilü/Mefā^ç ilü/Fe^ç ülün

---/·---/---/·---

- 1) Zaḥm urdı dile tır-i ğam encām-ı zügürtlük
Çāk eyledi sīnem yine şamşām-ı zügürtlük
- 2) Dil bezm-i felāketde yed-i sākī-i ğamdan
Çekmekde müdām miḥnetile cām-ı zügürtlük
- 3) Bilmem kime şekvā ideyin dest-i felekden
Halk içre beni eyledi bed-nām zügürtlük
- 4) İtdim seni milk-i ğama vālī deyü nāgeh
Geldi şeh-i ğamdan baña peygām-ı zügürtlük
- 5) Dikdim felege nevbet-i şāhī baña degdi
Mānend-i meh-i nev yine a^ç lām-ı zügürtlük
- 6) Bir mertebe ṭab^ç umda seḫā var ki cihānda
Etsem yeridür herkese in^ç ām-ı zügürtlük
- 7) Bir vechile yoḫ zevḫ ü şafā ḫāne-i dilde
Āyā nic' olur işbu ser-encām-ı zügürtlük
- 8) Ḥayfā vü dirīgā yine ol vaḫşi ğazālı
İtdürdi edānīye görüñ rām-ı zügürtlük
- 9) Şayd itdürür ol gözleri āhūyı raḫībe
Revnaḫ ḫomaz ādemde hele nām-ı zügürtlük

- 10) Pāyıma benim düşdi şafā guşşa vü şādī
Taqsīm idicek herkese kıassām-ı zügürtlük
- 11) Yazmış beni dībāce şeref-nāme-i zevka
Taşvīr idicek şeklümü ressam-ı zügürtlük
- 12) İrişmez elüm dāmen-i maqsūd ü merāma
‘ Ālemde beni eyledi nā-kām zügürtlük
- 13) Ey şāh-ı cihān devlet-i‘ işkuñda ne çāre
Dil oldı giriftār-ı ğam-ı vām-ı zügürtlük
- 14) Cānumdan uşandırdı beni bir yaña miñnet
Hem bir yañadan guşşa-i evhām-ı zügürtlük
- 15) Cānā dehenüñ gibi yine ‘ arşa-i ğamda
Teng itdi cihānı başa hengām-ı zügürtlük
- 16) Pervāz-ı bülend eyler iken evc-i safāda
Şayd eyledi murğ-ı dilümü dām-ı zügürtlük
- 17) Kıldı beni ser-geşte-i şahrā-yı kıasāvet
Endüh-ı tehī-destī vü ālām-ı zügürtlük
- 18) Aşşāma irişmez mi ola rüz-ı felāket
Āyā ire mi şubha ‘ aceb şām-ı zügürtlük
- 19) Levh-i dilüme yazmış ezel hāme-i kıudret
Dībāce-i nā-kāmī vü erkām-ı zügürtlük
- 20) Her ‘ uşrın olur yüsri elem çekme cihānda
Elbette geçer ğam yeme eyyām-ı zügürtlük

21) Bi'l-cümle cihân halkına hep itdi sirāyet

Bir sende degil guşsa-i ālām-ı zügürtlük

22) El-kışsa seni eyledi bīmār ü dil-efgār

Ey Ni' meti-i zār ser-encām-ı zügürtlük

23) Hācātuñı ' arz eyle der-i bār-ı Hudā'ya

Eşhāşa şağın eyleme i' lām-ı zügürtlük

13

Kaside-i bî-bahane der-haqq-ı mürteşiyân-ı zamâne

Mefâ' ilün/Mefâ' ilün/Mefâ' ilün/Mefâ' ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

- 1) Zihî rüsvâyi-i âyîn ü resm-i devlet-i fânî
‘Acâ’ib şekle girdi milket-i şâh-ı cihānbānî
- 2) ‘Udül itdi tarîk-i haqdan İstanbul mevālisi
İrişür qorqaram bunlara bir gün hışm-ı Rabbānî
- 3) Dağı erbāb-ı hall ü ‘ağdile aşhāb-ı ‘izz ü cāh
Ser-ā-pā cife-i dünyāya şatdı dîn ü imānî
- 4) Bir iki mürteşî cāhil olunca devlete nāil
Perişān eyledi ‘ırz ü vaqār-ı şâh-ı zî-şānî
- 5) Mülakqab bir bölük bî-raḥm ü bî-sefkat ḥarāmiler
Ḥarāba virdiler ḥayfā ki milk-i Āl-i ‘Oşmān’ı
- 6) Kimi oğlan pūzevelki kimi cāriye dellālî
Kimi cinci kimi kancı kimi gul-i beyābānî
- 7) Nedīm-i bezm-i ḥāşşî kiminiñ mef’ ul ü müsta‘ mel
Yed-i rüşvet idinmiş her biri bir cilt-i nādānî
- 8) Bu kavmiñ sū’i ef’ āli ne şekle qodı dünyāyı
Bu ḥāle ‘ayn-i ‘ibretle nazār kıl eyle seyrānı
- 9) Bulardur ihtilāl-i kā’ināta bā’ iş ü bādî
Bular zulm ü fesādıñ ma‘ denidür fitnenüñ kânı

16-a

- 10) Ne h aletd r gel p  adre  uz te olalar  ad 
  anı ya  ayret   n m s   neng    an-ı h ak n 
- 11) Fer m ş itdi bunlar H a  'ı bi'l-k lliyye unuttu
   Az b-ı  abri v  r z-ı cez yı yevm-i m z n 
- 12) Cih nu  r şvet ile altın  st ne get rdiler
 H laf-ı emr-i Rabb n  id p bi  d rl    i y n 
- 13) Bular  c vechile maz har olupdur la' net-i H a  'a
 Bu  avmi  mekr    errinden H ud  h fz ide ins n 
- 14) Bey n idem o  c vechi  ula  t t istim  eyle
 Bu  amla dem-be-dem  an a layup   k it gir b n 
- 15) İki vechi h di   zre biri ber-m ceb-i  yet
 Bu bir sırr-ı İl h d r h red fehm idemez anı
- 16) Mu addem r şvetile her birisi aldı bir man ıb
  o ında m rte i oldu id p z lm-i fir v n 
- 17) Seb l-i H zret-i H a 'dan   ud l itdi bular hayf 
  anı icr -i  er' u ya  anı a k m-ı Yezd n 
- 18) Da'  v -i   ib du'l-l h   er' a eylemez ta b  
 "Ve men lem yahk m"   bilmez ider cehl ile no  n 
- 19) Tec v z eyledi  o dan bular ser- add-i in  fi
 Sez dur bunlara ger n zil olsa  ahr-i Rabb n 
- 20)   Az b i re mu im olmak mu arrerd r bu z limler
 Mu a  a  na  -ı  atı' da budur ta' y n-i S bh n 

- 21) Eger ‘ilm ile bunlar ‘āmil olsa ‘adl ü dād itse
 Koyun kurd ile āhū şır ile eylerdi cevlanı
- 22) Bular ger rüz-i haşri münkir olmasaydı ‘ālemde
 Ne mümkün bunların olmağ zünüb-ālūde dāmānı
- 23) Hudā’dan havf idüp dağı resülünden hicāb itse
 ‘İbādu’l-laha itmezdi bular cevr-i firāvānı
- 24) Ma‘āş ü iğtināmı cümlesinin hep harām işrāf
 Unutturdu bular zulm itmede Haccāc ü Mervān’ı
- 25) Şefā‘at şöret ü rüşvet fenāya virdi dünyāyı
 Bular nefsi hevāsına uyup itmekde ‘işyānı
- 26) Tarīk-i ‘ilm-i pāki itdiler cühhālile nā-pāk
 Bu hāle dīdelerden yaş yerine ağıduñ kanı
- 27) Ne deñlü hīz ü kün dāde var ise dār-ı dünyāda
 Müderris kādī oldı hep virüp bir iki hem-yānı
- 28) Mükemmel tarz ü refārı mükevver başda destārı
 Kabāhatkār-ı muhtārı gören ādem şanur anı
- 29) Cehāletde ‘ālem iken müselleme geçinüp yine
 Söze gelse ider da‘vā-yı ‘ilm ü fażl ü ‘irfānı
- 30) At üstünde vecāhetle dağı ‘izz ü izāfetle
 Kıyās eyler gören anı İmām-ı A‘zām-ı şānī
- 31) ‘İlimden zihni bī-behre ma‘ārifden dili sāde
 Başında kubbedür güyā ki destār-ı perişānı

16-b

- 32) Mevālīnūñ ‘ulüvv-i şānını bilmek dilerseñ ger
Şakāyık’da muşarrahdur nazār kııl oku gör anı
- 33) Bulardur tālib-i ‘ilm ü ma‘ārif kāmīl ü ‘ārif
Fenāri H̄āce-zāde Molla H̄usrev Molla Gūrānī
- 34) Esīr-i cīfe-i dūnyā ser-ā-pā şimdi hep h̄ukkām
Ferāmūş itdi bunlar H̄azret-i Qaḥḥār-ı Deyyān’ı
- 35) Şarāb-ı irtişānuñ hem daḥı esrār-ı eşrāruñ
Olupdur bezm-i ‘işyānda bular sekrān ü ḥayrānı
- 36) Mevālī böyle olunca ‘avāmuñ nic’olur ḥālī
H̄udā ḥıfz eyleye bundan beterden ehl-i imānı
- 37) Tefekkür eyler iken bunlaruñ aḥvālını bir şeb
Getürdi yāduma bu maḥla‘ı ilḥām-ı Rabbānī
- 38) Bu ḳavmuñ irtikāb itdügi mekrūḥāt ü ‘işyānı
Başın kessen ḳabūl itmez cihānda ḳamu Süryānī
- 39) Cihāt ehli vefāt etse cihātın kendüler alur
Yedirmezler faḳīre bir cihetle bir dilim nānı
- 40) Bular Ḳārūn iken mālile yine iftikār eyler
Zamānuñ olmuş iken her biri Fir‘avn ü Hāmān’ı
- 41) Daḥı Sulṭān Mehemmed Cāmī‘inin ḳubbesi içre
Defā’in vaz‘ idübdür her birisi künc-i pinhānı

- 42) Geberse emr-i Hakk ile birisi gitse dünyadan
Zuhur eyler fakirim dir iken bir nice hem-yani
- 43) Ilahi ruz-ı mahşerde bu kavmin nic' olur hali
Girince dest-i mazluma giriban ü damani
- 44) Bulari Hakk te'ala soñ nefes imandan⁷⁸ ayırsun
Bulardur tac ü tahtından ayıran şah-ı devrani
- 45) Cenab-ı Hazret-i Hak'dur muhakkaq fa' il-i mutlak
Ne hikmettir ara yerde bu eskalün nümeyani
- 46) Ya bundan sonra 'alemde safâ mı kalur ademde
Cezâ-yı nefsimüzdür hep görürüz dâ'imâ anı
- 47) Eger biz nefsimiz ıslâh idüp Hak'dan hicâb itsek
Olup mustagfir ü tâ'ib çeküp câm-ı peşimani
- 48) Bize zalimleri Mevlâ müvellî eylemez idi
Gözetsek şer' i vü olsağ mu'ti-i emr-i Sulţani
- 49) Hudâ bir kavme hışm idüp cezâsın ihtiyâr etse
O kavmin hâkimi zalim olur be-emr-i Subhâni
- 50) Karib oldı gibi sâ'at 'alâmâtı zuhûr itdi
Hudâ nazm-ı şerifinde beyân etmiş idi anı
- 51) Emânâtı Hudâ ehline virün deyü emr itdi
Bular nâ-ehle virdi hep hilâf-ı emr-i Rahmâni

17-a

⁷⁸ ایمانندن (imânından) şeklinde yazılmıştır.

- 52) Gerek seccāde-i şer‘ ü gerek begler begilikler
Şatıldı irtişā ile kuruldu sūķ-ı sulţānī
- 53) İlähī sen ‘ Alīm ü ‘ Ālim ü ‘ Allām ü A‘ lem’sin
Ki bunda hikmet ü kudret nedir ey ma‘ delet kānī
- 54) Neye müncerr olur bilmem bu aḥvāl-i melāl āver
‘ İbādu’l-laha cā’izdür ire şoñra perīşānī
- 55) Dirīgā Rūm’uñ aḥvāli acā’ib şekle girmiştir
Niçün te’ḥīr ider bilsem bu milkin şāḥibi ḳanı
- 56) Nüzül itmez ise ‘ İsi ümīdüñ kes bu devletden
Cihānda zulm ü āşūbıñ ne ḥaddi var ne pāyānı
- 57) İrüp Ḥaḳ’dan hidāyet ger ḥurūc itmez ise Mehdī
Çıkar ehl-i zemīnin āsümāna āh ü efġānı
- 58) Bu ‘ asruñ iḥtilālīne nedir bā‘ iş deyü şorsañ
Nedir bunda cevāb-ı bā-şavāb Şeyḥ-i Nu‘ mānī
- 59) Bu ḳavme maġfīret eyler ise ger Ḥāzret-i Ğaffār
Cināna dāḥil eyler şübhesiz hep ehl-i ‘ işyānı
- 60) Dirīgā ḥalk-ı ‘ ālem hep gerek ‘ ābid gerek fāsīd
Hevā-yi nefsine uymuş unutmuş fażl-ı Mennān’ı
- 61) Ne ḥ‘āce devlete şākir ne faḳrına gedā şābir
Ne bir kes ḥaḳḳına rāzī bu ancak emr-i Rabbānī
- 62) Fenāsın kā’inātıñ bilmiş iken her kişi görseñ
Yine inşāfa gelmez ḳomaz elden buġz ü ‘ udvānı

- 63) Mürüvvet merḥamet şefkat diyānet gitdi ‘ālemden
Diriġ eyler gedādan ehl-i dūnyā bir dilim nānı
- 64) Cihānda çekdüġüñ hep muḳtezā-yı nefsi-i şūmuñdur
Gözüñ aç ḥāb-ı ġafletden uyan hey Ādem oġlanı
- 65) Seni bu nefsi-i emmāre şaḳın bī-çāre dūr eyler
Ḥudā’dan kim odur ḥalk eyleyen bu heft eyvānı
- 66) Şikāyet rūzgār-ı bed-eserden kim cihān içre
Yirile sevmez aşlā zümre-i erbāb-ı ‘irfānı
- 67) Şikāyet dest-i çarḥ-ı kīne-perverden ki devrinde
Ḥülāşa çāre yok bir dem yed-i ġamdan girībānı
- 68) Revā görmezdi bir dāne felek merd-i sūḥan-dāne
Simaḫ-ı bezm-i devletde diriġā rīze-i nānı
- 69) Bu ‘asruñ devleti bu ise geçdim ben bu devletden
Gerekmez ‘ālemiñ baña bu ġüne devlet ü şānı
- 70) Yeter ser-māye devlet ü cihānda ḫālib-i Ḥaḳḳ’a
Sirişk-i ālı vü ruḥsār-ı zerdi çeşm-i giryānı
- 71) Ḥudā’dan ḥavf idüp şol kes hevādan nefsi nehy etse
Cināna dāḫil eyler Ḥaḳ te‘ālā ḫāzreti anı
- 72) Ḥudāvendā kimini raḥm-i māderde sa‘īd itdüñ
Aña bildiri luḫfuñ neydüġin āyīn ü erkānı
- 73) Şaḳı kılduñ kimini ḫikmetüñle rüz-i evvelde
Su’āl itseñ aña bilmez nedir resm-i müselmānı

17-b

- 74) Şu kim emrüne rām olup yoluñda terk-i ser eyler
Naşib it şoñ nefesde aña imān ile Qur'an'ı
- 75) Şu kim nefse uyup ya Rab itā' at eylemez saña
Virüp inşāf aña eyle hidāyet ey kerem kânı
- 76) Görür mişkāl-i zerre hayr u şer ' amālını insān
Gözün aç ğāfil olma nefse uyma itme ' işyānı
- 77) Hudā mişkāl-i zerre nāsa zulm itmem buyurmuşdur
Ne luţf işşı kerem kânıdır ey dil gör o sultānı
- 78) Kitābında didi "Lā taqnetu" ol Hālîk-ı yektā
Ümîdüñ kesme luţfîñdan ki oldur mağfîret kânı
- 79) Hudā'nın ni' meti mebzûldür maḥlûkâta her laḥza
Dirîğ itmez ' ibādından ' atā vü luţf ü ihsānı
- 80) Elem çekme bi-ḥamdillāh ki bildüñ ni' metü'l-lāhı
Hemîşe şükr idüp zîkr it kemāl-i fazl-ı Mennān'ı
- 81) Kemāl-i luţfuña āḥrā vü elyāk ḥîdmet-i şükri
Naşib it baña ya Rabbî edā idem saña anı
- 82) İşüm sehv ü ḥaṭādur ' arşa-i ' işkuñda sultānum
Biḥār-i luţfuñuñ ammā ne ḥaddi var ne pāyānı
- 83) Hüdāvendā kerīmā mağfîret kıl baña luţf eyle
Daḥı gösterme ya Rabbî ' azāb-ı ḳabr ü nîrānı

- 84) Bu nazma gerçi kim kûşîş idüp tazıyî' -i vaqt itdim
Çeküp silk-i beyāna bir bölük ħar-bende nādānī
- 85) Buña nādım olup ğam çekmezem zīrā ki 'ālemdē
Çerā kārī küned 'āķil ki bāz āred peşīmānī
- 86) Revādūr ħāme-i zerle yazarsam şafĥa-i çarĥa
Bu nazm-ı vaĥşet-engīzi görenler ola ĥayrānı
- 87) Yeter ey dil şikāyet rūzgār-ı sifle-perverden
Demidür tayy ide ħāme bu nazm-ı ğuşşa-' unvānı
- 88) Ğazā-i ekber itdūñ mürteşīden intikām alduñ
Ki aşduñ zirve-i 'arş-ı berīne tīĝ-i bürrānı
- 89) Su'al idenlere sāl-i ğazāmı aña tāriĥin
Di "ĝāzīyem"⁷⁹ ma' ārif ehli lā-büd fehmi ider ānı
- 90) Beķā-i dīn-i İslām'a du' ā it ba' d-ezīn ey dil
El açup diye āmīn ħudsiyān-ı 'arş-ı Raĥmānı
- 91) Hemīşe Ĥazret-i Bārī ide luĥf eyleyüp yāri
Ola iĥsānı ile Āl-i 'Oşmān'ın nigāhbānı
- 92) Ne deñlü mürteşī zālīm var ise Ĥaķ belā virsün
Ser-i nā-pāki olsun 'arşagāh-ı ğuşşa ğaltānı

⁷⁹ "ĝazīm" 1058 tarihine işarettir.

II. MEKTÜB-I MANZŪM

Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

- 1) Şabā Rūm'a gider isen Burūsa'ya selām eyle
Bizi bilüp su'al iden ehibbāya selām eyle
- 2) Eger ugrārsa yoluñ muḳteżā-yı rūzgār ile
Sitanbül'a vü Eyyüb'e Ğalaṭa'ya selām eyle
- 3) 'Ubūr itdikde baḫri bendeñüzden luṭf ü iḫsān it
Muḳaddem Bozburun ile Mudanyā'ya selām eyle
- 4) Düşerse reh-güzāruñ ba' d-ezīn ger cānib-i baḫre
Beşiktaş'a Sarāyburnu'na deryāya selām eyle
- 5) Seḫer üftān ü ḫizān gülşen-i kūyına dil-dāruñ
Varup benden o şāh-ı 'ālem-ārāya selām eyle
- 6) Su'al eylerse ḫālüm sen de taḫrīr eyle aḫvālüm
Yüzüñ sür ḫāk-pāy-i ğāliye-sāya selām eyle
- 7) Niyāz-ı cān-güdāz ile biraz 'arz eyle iḫlāşum
Cenābına anuñ bī-ḫadd ü bī-ğāye selām eyle
- 8) Du'ā kııl devletine ba' dehū taşdı' a 'özü eyle
Der-i devlet-penāh-ı āsümān-pāye selām eyle
- 9) Varup ādābile evvel temellük eyle derbāne
Elin öp ben ḫulundan şoñra āğāya selām eyle

- 10) Su'āl it hāṭır-ı ehl-i kemāli ba' dehū bir bir
Ma' ārif kānı erbāb-ı mu' ammāya selām eyle
- 11) Ser-ā-pā cümleten erbāb-ı dīvāna vü küttāba
Vezire mīr-i mīrāne vü pāşāya selām eyle
- 12) Sevād-ı çeşm-i 'ālem hāl-i ruhsār-ı benī Ādem
'Arab-zāde 'Alī'ye Kāra Mūsā'ya selām eyle
- 13) Semā'i 'ilm ü 'irfānuñ meh-i hūrşid-i tenvīri
Var ol rūḥ-ı muşavver ya'ni 'İsā'ya selām eyle
- 14) 'Acā'ib müsteşār oldı şaḫal gösterdi dünyāya
Varırsañ dest-būs it Köse Yahya'ya selām eyle
- 15) Gül-i bāğ-ı siyādet seyyid-i erbāb-ı ḫayşiyet
Varup Seyyid Hüseyn-i nükte pir āya selām eyle
- 16) Peyk başı Mehemmed Şāh'a benden 'arz-ı ihlāş it
O rind-i bād-refṭār ü sebük-pāya selām eyle
- 17) Şolāḫ-zāde eger şāğ ise varup ḫāk-i pāyine
Yüzüñ sür ol hilāl-ebrū ḫāşı yaya selām eyle
- 18) Leb-i deryāda eyler mi ayaḫ seyrin Çāvuş-zāde
Görür iseñ o rind-i bāde-peymāya selām eyle
- 19) Ḥasan Şāh-ı semen-sīmā añarsa bendesin saña
Elin öp sen de benden aña bī-gāye selām eyle

15-b

- 20) Ser-ā-pā cümle ihvāna huşūşan kim Süleymān'a
 ‘Ömer Şāh ile ‘Oşmān’a vü Monlā’ya selām eyle
- 21) Mü’ezzin K̄ara K̄ız ger ölmedi ise şaқın zinhār
 Dimem saña varup benden o bed-rāya selām eyle
- 22) H̄ār-ı lā yefhem ü hayvān-ı nāṭıķ gāv-ı bed-āvāz
 Öküz hey’et Mehemmed Şāh-ı dānāya selām eyle
- 23) K̄amu yārān ü aḥbāba gerek dervīş ü dil-rīşe
 Derūn-ı dilden el-ḥāşıl eḥibbāya selām eyle
- 24) Saña dirlerse anlar da bu ‘abd-i pür-kuşūr için
 Görürseñ ol ğarīb-i zār ü şeydāya selām eyle
- 25) Kemīne zerre-i aḥkar faķīr-i dergeh-i dil-ber
 Ki ya‘ nī Ni‘ metī-i meclis-ārāya selām eyle
- 26) Selām olsun saña benden hemişe ey cefā-pīşe
 Gehī düşdükce sen daḥı bu şeydāya selām eyle

18-a

III. ŐİKĀYET-NĀME

Őikāyet-nāme li-Muħarririhi'l-faķır

Fe' ilātün/ Mefā' ilün/Fe' ilün

· · · · / · · · · / · · ·

- 1) Al ele ħāme-i dūr efşānı
Ey gönül eyle dāstān ħ'ānı
- 2) Eyle bir bir Şikeste beste-raķam
Dīde-i terden aķıdup ķanı
- 3) Őafħa-i rūzgār ü bed-esere
Mā-cerā-yı ğumūm-ı devrānı
- 4) Tāli' -i dūndan Őikāyet ķıl
Çāk idüp kūşe-i girībānı
- 5) Eyle esrār-ı ğuşşanı izħār
İstima' iden ola ħayrānı
- 6) Saķr-ı nazm üzre ķıl resen-bāzī
Ĥāme olsun elüñde mīzānı
- 7) Hem yūmin ü yesāre cilveler it
Tih-i ma' nāda eyle cevlanı
- 8) Ey felek t'ali' üm ne ħikmetdür
İtmedi āh kesb-i ħandānı
- 9) Zā'il itmege çāre yok dilden
Nakş-ı jeng-belā-yı hicrānı

- 10) Dest-i ğamdan ħalāşa yok çāre
Ĥāşılı dāmen-i girībānı
- 11) Sākī-i rüzgār-ı kīne-güzār
Ĥutmadı cām-ı ‘ ahd ü peymānı
- 12) Şunar aġyāra cām-ı iġbāli
‘ Āşıķa sāġar-ı müfācānı
- 13) Şunmadı baña sākī-i devrān
Bezm-i ‘ ālemde cām-ı şādānı
- 14) Ki budur muġtezā-yı tālī‘ -i bed
Çekerem sāġar-ı perīşānı
- 15) Rüzgārın ħadīmī pīşesidür
Sevmez elbette ehl-i ‘ irfānı
- 16) Kimde zann etse ‘ ilm ü ma‘ rifeti
Tīr-i cevre siper ider anı
- 17) Nāķıd-ı kem-‘ ayār-ı gerdūnuñ
Köhne oldu bozıldı mīzānı
- 18) Şalar ehl-i ma‘ ārifi ħāke
Çeker eflāke şaġş-ı nādānı
- 19) Şimdi bu‘ aşr içinde devletmend
Diyeyin kimdür işit anı

18-b

- 20) Ol ki meçhül ola anuñ nesebi
Pîşesi ola hem feres-rānī
- 21) Nā-sezā bir hıred ü pāküm ola
Kārı evvel anın şütür-bānī
- 22) Kānde var ise bir fūrū-māye
Devlet ü cāha olur erzānī
- 23) Tālib-i cīfedür kāmı yine
Bir pula bulsa virir imānı
- 24) Var kıyās eyle şimdi bunlar ola
Rūzgārın kibār ü a' yānı
- 25) Mālik iken künūze her birinüñ
Füls-i aḥmer için çıkar cānı
- 26) Cān virir hıssat ü denāetle
Fuḡarādan dirīg ider nānı
- 27) Böyle cūhhāl-i bed-fi' āle felek
Eylar iḡbāl ey kerem kānı
- 28) 'İlm ü ' irfāna i' tibār olsa
Cūhelā bulmaz idi ' unvānı
- 29) ' Ālemiñ devleti bu gūne ise
Ehl-i ḥaḡ eylemez ḡabūl anı
- 30) Tālib-i Ḥaḡḡ'a bu yeter devlet
Ruḡ-ı zerdī vü çeşm-i giryānı

- 31) Herkese devleti mübârek ola
 ‘Āşıkā yāri ḥāceye şānı
- 32) ‘Āyn-ı ‘ibretle ḥālūme nazār it
 Nicedür bunda sırr-ı Yezdānı
- 33) Bāğ-ı ‘ilm ü kemālūñ olmuş iken
 Murğ-ı dil bülbül-i ḥoş-elḥānı
- 34) Zaḥm-ı ḥār-ı ğamile leyl ü nehār
 Çıkar eflāke āh ü efgānı
- 35) Oldı ol bülbülüñ o bāğ içre
 Rüy-i cānān verd-i ḥandānı
- 36) Bir sehī kāmete hevādāram
 Serde sevdāsı dilde hicrānı
- 37) Sidretü’l-Müntehāya ta‘n eyler
 Reviş-i kāmēt-i ḥırāmānı
- 38) Dil-i bīmāra oldı‘ ayn-i belā
 Ğamze-i cān-sitān ü fettānı
- 39) Şadr-ı sīnemde ber-ḳarār oldı
 Zaḥm-ı peykān-ı tır-i müjgānı
- 40) İrmege çāre yok vişāline
 Ger virirseñ yoluña biñ canı

19-a

- 41) Ğam-ı la‘liyle⁸⁰ eyledim cārī
Eşk-i ħūnīn çeşm-i giryānı
- 42) Girye vaḳtiñde ‘aynuma almam
Eres ü Şaṭṭ ü Baḫr i ‘Ummānı
- 43) İnkisārumdan ey felek ḫazer it
Alma āh-ı derūn-ı vīrānı
- 44) Bu ne ṭālī‘dür ey felek bilmem
Ki nedir bunda sırr-ı seccānī
- 45) Mihr-i enver ṭulū‘ idüp seḫeri
İtse deşt ü cibāli nūrānī
- 46) Nażar etsem cemāliñe ol dem
Setr ider anı ebr-i zūlmānī
- 47) Bir kişi olsa luṭfile meşhūr
Baña geldikde itmez iḫsānı
- 48) Ḫātemi görsem ol daḫı nāgeh
Benden umardı bir dilim nānı
- 49) Her kime eyledimse ‘arż-ı ḫulūş
Eyledi baña buğz u ‘udvānı
- 50) Çeşm-i iḫvāna ḫod-senān oldum
Ṭut benem şimdi Yūsuf-ı şānī

⁸⁰ لعيله şeklinde yazılmıştır.

- 51) Hār-ı ğuşşa olurdı dāmen-gīr
Cilvegāh eylesem gülistānı
- 52) Āteş-endāz-ı ħirmen-i dil olur
Āfitābıñ baña nümāyanı
- 53) Sa‘ y idüp şaқladum haқıқatle
Levh-i sīnemde ‘ ahd ü peymānı
- 54) Benim içün kimesne şaқlamadı
Şafha-i dilde rāz-ı pinhānı
- 55) Bī-vefādur hemīşe ey dil-i zār
Gördüğüñ cümle Ādem oğlanı
- 56) Kimseye yoқ dūrür ğaraż bende
Buna vāqıfdur ‘ ilm-i Rabbānı
- 57) İtmedüm kimseye bilür Mevlā
Hased ü buğz u zulm ü bühtānı
- 58) Mālına kimsenüñ ihānetle
Haқ bilür itmedüm tama‘ -rānı
- 59) Baña bunca ihānete sebebiñ
Aşlını diyeyin işit anı
- 60) Çekmege ya nedir sebab dir isen
Bār-ı endüh ü cām-ı ħırmānı
- 61) Felegiñ şun‘ ı yoқ dūrür bunda
Yoқ yere itme çarha bühtānı

62) ‘ İlme sa‘ y itdügüm içündür hep

Baňa çarhın bu nev‘ i ‘ udvānı

63) Gör Fehīmi ne dir ki şimdi odur

‘ Andelīb-i riyāz-ı iz‘ ānī

64) Baňa hep cevri ma‘ rifet itdi

Al elimden Hūdā bu ‘ irfānı

65) Ma‘ rifet oldı mūris-i iflās

Ma‘ rifetdür belā-yı rūhānī

66) Hābbezā ma‘ rifet ki hükmi anuñ

Şeb gibi rūzum itdi zulmānī

19-b

67) Tīr-i cevre felek siper eyler

Şafha-i sīne-i suhan-dānı

68) Felegiñ şimdi muqtezāsı budur

Kāmiliñ dīdeden aqar qanı

69) Ehl-i dil bezm-i gāmda çekmededür

Dürd-i derdi şarāb-ı hüsrānı

70) Olma zinhār Ni‘ metī maḥzūn

Çekme bār-i gumūm-ı devrānı

71) Resm-i gerdūn budur ki devrinde

Eylemez kimse kesb-i şādānī

- 72) Rā'iz-i ṭab^ç a söyle zabt itsün
Esb-i çālāk-i kilik-i fettānı
- 73) Yeter itdün şikāyeti şükr it
Yād idüp luṭf u faẓl ü Mennān'ı
- 74) Hāḳḳ'a ḥamd eyleyüp tezekkür kııl
Saña itdügi luṭf u iḥsānı
- 75) Levḥ-i maḥfūza böyle yazmış ezel
Kilik-i dür-bār-ı şun^ç -ı Yezdānı
- 76) Evvelā zātumu cihān içre
ç İlm ü ç irfāna kıılmış erzānı
- 77) İmdi Hāḳḳ'a mūti^ç olup sen de
Ḳoma elden rızā' -i Raḥmānı

IV. TERKİB-İ BENDLER

20-b Terkīb-i bend li-muḥarririhi'l-faķır berāy-ı nazīre-i merḥūm Rūḫi-i Baġdādī
aleyhi'r-raḫmetü Rabbi'l-Meliki'l-Hādī

Mefülü/Mefāilü/Mefāilü/Feülün

--- / .--- / .--- / .---

I

- 1) Şanmañ bizi her gördüğümüz mey ile mestiz
Biz mest-i mey-i bezm-i feraḫ-baḫş-ı Elestiz
- 2) Mā-fevķına nāzır degiliz bezm-i cihānuñ
Mey-ḫāne dūrür meskenimiz bāde-perestiz
- 3) Mā'il degiliz ḫātırını yıķmaga ḫalkıñ
Züḫḫād-ı teḫi-ķalbile biz dest-be-destiz
- 4) Bī-dillere şad-pāre görünseñ ne ġam ey dil
Āyine-şifat şūret-i zāhirde şikestiz
- 5) Erbāb-ı riyā yanumuza gelmege ḫā'if
Düşmez yere atdığımız oķ mālik-i şaştız
- 6) Sāķi-i devir bizi düşürmüşdür ayaķdan
Cür' a gibi biz kūy-i ḫarābātde pestiz
- 7) Hem-şürb-i rindān-ı cihānuz ġamumuz yoķ
Meydān-ı muḫabbetde ki lā ya' ķıl ü mestiz
- 8) Biz cām-ı mey-i 'ı şķuñ ile rüsvāy-ı cihānız
Üftāde-i ḫāk-ı reh-i dergāh-ı muġānız

II

- 1) Sākī şun o peymāneyi kim dāfi‘ -i ğamdur
Dilden giderirseñ kederi luţf u keremdür
- 2) Dil-teşne vü dil-besteyiz itme bizi maħrûm
Şol bādeden ey sākī ki āb-ı ruĥ-ı Cem’dür
- 3) Biz ehl-i diliz süfre-i ‘ âlemde şeb ü rûz
Hep yedüğümüz ĥ‘ân-ı sitem ni‘ met-i ğamdur
- 4) Faqr ehlini ey ĥ‘āce görüp eyleme taĥķīr
Te’şīr ide şāyed saña sūz-i dili kemdür
- 5) Şāhān-ı cihānbāne ki anlar nażar itmez
Ĥāk-i reh-i ‘ ışķ içre bugün zīr-i ĳademdür
- 6) Mey nūş idelüm meygedede raġmina dā’im
Şol zāhid-i ĥuşküñ ki ĳadi zühdile ĥamdur
- 7) Bu maţla‘ -ı cān-baĥşı Peyāmī’den işit kim
Ser-defter-i erbāb-ı ĥarābāt-ı ‘ Acem’dür
- 8) Mā rind-i şabūĥī-zede-i bezm-i elestīm
Bīş ez heme dürdī-keş ü bīş ez heme mestīm

III

- 1) Ĥoş vādī-i ‘ işret idi ehl-i dile ‘ âlem
Nūş eylemese şerbet-i mevti eger ādem
- 2) Bu ĥānede āsāyişe yoĳ kimseye ruĥşat
Ĥikmet ile Loĳmān ola ger zühdle Edhem

- 3) Şoĥbet soñı olmasa nedāmetle perīşān
Şıĥĥat soñı mevt olmasa zevĥ āĥiri mātem
- 4) Erbāb-ı ĥıred devlet-i dūnyāya baĥar mı
Şol nesne ki fānī ola neyler anı ādem
- 5) Dīnārı ile dirhemünün gör ki olupdur
Kim birisinün gāyeti nār ü birinün hem
- 6) Fıkr it o şabāĥı ki gide pertev-i ruĥsār
Yād eyle o vaĥti kim ola murġ-ı dil ebkem
- 7) Dūnyāya gelen āĥir-i kār gitse gerekdür
Ger ehl-i ġınā ola vü ger faĥrile tev'em
- 8) Bildük ki şebātı yoġımiş bezm-i cihānuñ
Bī-hüde ġamın çekmeyelim devr-i zamānuñ

IV

- 1) Ey ĥāce niĥe bir çekesin bā-ġam ü miĥnet
Deh-rūze 'ömürden ötürü bunca meşakĥat
- 2) Bir şeb ola kim hāver-i 'ömr ire ġurūba
Bir şubĥ ola kim ĥalmaya rūyuñda tarāvet
- 3) 'Üryān gelesin ortaya keşf ola vücūduñ
Bir pāre bezi eyleyeler cismüñe ĥil'at
- 4) Bunca elem ü miĥnetile kesbüñ olan māl
Vārişlerüñe şoñra ola bā' iş-i devlet

- 5) Sūduñ ne dūrür bilsem ‘aceb sūķ-ı cihānda
Kālā’-i ‘amelden neñ ola lāyık -ı ĥazret
- 6) Yoķdur ōñı bu kūſiſ-i bī-fāideniñ gel
Bih-kāra çalıſ çekmeyesin ōñra nedāmet
- 7) Terk eyle eger ‘ākıl isen devlet-i dehri
Çekme bir iki gün bu fenā dūnyede zaķmet
- 8) İķbāli ĥalel-yāb olur evvel ü āķir
İķbālinüñ ol ‘ārifisen ķalbine nāzir

V

- 1) Ey ĥāce bugün olduñise ſād ü feraĥnāk
Yarın cesed-i ferbihüñe mesken olur ĥāk
- 2) Bākī ķala zannetme saña devlet-i dūnyā
İķbāline cān ü dilile olma hevesnāk
- 3) Dūnyā saña el virdi bugün devlete erdiñ
Yārın ayağın alup ider çeſmünü nemnāk
- 4) Endūh-ı ġam-ı ‘asr ile ey tālīb-i devlet
Ķaddüñ ĥam ider bāğ-ı cihānda nitekim tāk
- 5) ſimdi tūtalım itdi seni vaſl ile mesrūr
Elbette ider ōñra niçe derd ile ġamnāk
- 6) Ĥurſīd gibi dehre ſalup pertev-i nīrū
Olmuſ tūtalım cilvegehün zirve-i eflāk

- 7) Mālũnden ü hem ehl ü 'ıyālũnden idüp dũr
Eylar cesedũñ deşne-i fırkat ile şad-çāk
- 8) Cem' eyledũgũñ māl-ı firāvānuñı āħir
Terk idecegũñ oldu bugün gũn gibi zāħir

VI

- 1) Ey devlet-i dũnyāya olan řālib ü rāģib
Geldikde ecel mihr-i ħayātuñ ola ğārib
- 2) Dirsın bilũrem nefsũm olur "zā'ıķatũ'l-mevt"
Bu ħāli bilũrken olasın cıfeye řālib
- 3) Gerdũn seni bir gũn ayırur ħubb-i vaşandan
Giryān ola irdikçe eħibbā vũ aķārib
- 4) Envā' -ı ni' am birle tenũñ eyleme ferbih
Yer anı yer altında efā'ı vũ ' aķārib
- 5) Şol sā'ati fikr it ki girũp kũnc-i mezāra
Bĩ-kes kalasın bulmayasın yār-ı mũnāsib
- 6) Şeyřān-ı la'ın eylemeye tā seni mağlũb
' Ālemde eger merd iseñ ol sen oña ğālib
- 7) Fırşat bugün el virmiş iken eyleme ğaflet
Terk eyle ma' āşiyi olup cānile tā'ib
- 8) Dũnyāya nedir gelmeden ey ħ'āce murādıñ
Sa' y it aña kim ħaşre deĝin yād ola aduñ

VII

- 1) Bu çarh-ı denî-perver ü merdüm-küş ü hûn-h'âr
Bir gün seni canuñdan ider derd ile bîzâr
- 2) 'İsî gibi etmiş nefesüñ mürdeler ihyâ
Be-emr-i hümâyün-ı hudâvend-i nigûkâr
- 3) Emrüñi kazâ şubh ü mesâ eyleyüp imzâ
Taqdîre muvâfîk ide tedbîrini Dâdâr
- 4) Ālem saña maḥkûm ola sen 'āleme ḥâkim
İcrâ ide ḥükm-i kazâ 'āleme her bâr
- 5) Zann it ki ola ḥ'âbgehüñ kâkum u semmûr
Ya cilvegehüñ mihr gibi çârüm-i devvâr
- 6) Dâs-ı meh-i nev birle biçer ḥâşıl-ı 'ömrüñ
Kârende-i gerdün-ı sitem-pîşe vü bedkâr
- 7) Bu beyti ne ḥoş dir o gül-i bâğ-ı siyâdet
Kim Seyyid-i erbâb-ı hüner Hâşimî-i zâr
- 8) Şöhretle yapup ḥâneleri itme 'imârât
Ey ḥ'âce saña kıala mı bu şöhret ü dârât

22-a

VIII

- 1) Aç cān gözünü eyle nazâr devr-i zamâne
Gör şun' -ı hudâvendi nigâh it bu cihâne
- 2) Bir kaçre menîden yoğ iken itdi seni var
Geldi dilüñ emriyle anuñ nutq ü beyâne

- 3) Lāyık görüben kıldı o dem mazhar-ı elţāf
İtdi seni şāyeste niçe ‘ izzet ü şāne
- 4) Lāyık mı ki sen olmayasın emre müdāvim
Cān virmede aña qalasın baş ile cane
- 5) Hātırda şeb ü rüz ola zülf ü ruḥ-ı yār
Dil-beste olup qalmadasın dām-ı bütāne
- 6) Terk eyler idin zīnet-i bī-sūdını dehrüñ
Bilseñ niye geldüğüñü sen işbu cihāne
- 7) Gehvāre-i ‘ ālemde tıfilveş şalınurken
Bir gün ‘ ademe olasın āḥirle revāne
- 8) Ğaflet ile geçmekde müdām vaqt-i ‘ ibādet
Fā’ide virir şanma saña şoñra nedāmet

IX

- 1) Zāhirde velī añladuğuñ ma’ nide ḥardur
Ḥar yine aña nisbetile ehl-i başardur
- 2) Taqlīd ile evzā’ ını gör zāhid-i ḥuşküñ
Zāhirde gören anı şanur kuṭb-ı beşerdür
- 3) Ya yer mi başar ayağı hiç kibr ü riyādan
Esterle gezer kendüsi ḥod ‘ ayn-ı baqardur
- 4) Tağyīr-i şekilden ğaraż-ı maḥz ekldür
Peşmīne-i pür-kīnesi gūyā çul-i ḥardur
- 5) Başındaki dāl tācı ise ḥubşine dāldur

Āyine-i albi daı pr jenk-i kederdr

- 6) Őfnn elinde grinen Őba-i mercn
Kesb-i  ameli Őanma anı hn- cigerdr
- 7) Yidikleri hep ml- yetimn ile evaf
Zhd- zemne ki amu menba - Őerdr
- 8) Ya Rab bizi ol tifeden sala ki her dem
Hırş  vlu u zhd vera la ola tev'em

X

- 1) V iz dir imiş kim ideyin  lemi irŐad
Dn tfl- seba-hn idi olmuş bugn std
- 2) Misvk   ab tc  rid birle grenler
Ya ub- felek ann ider anı yhud evtd
- 3) Bir serv-i ser-efrze hev-dr ola gr kim
Őfi diler isen olasın uŐsadan zd
- 4) Elden ayaı oma yere def -i am eyle
T kim olasın one-Şifat hurrem  dil-Őd
- 5) Efkr- am u uŐsa ile gedi  mr hayf
Dil oldu bugn minet-i cnn ile n-Őd
- 6) Zhir olanı Şanma Őafa taŐt- nh eflk
Oldı gzmn anı ile k'se-i faŐŐad
- 7) Dil kh- muabbetde ey husrev-i Őirn
Ferhd-Şifat oldu am-  Őuna mu td

- 8) Geçmem felek eylerse eger sînemi şad-çāk
Gözyaşı ile eylemeden ‘ālemi nemnāk

XI

- 1) Dil gavta-ḥ̄ār-ı baḥr-i melāl ü yem-i ğamdur
Bîgâne ise zevka hele maḥrem-i ğamdur
- 2) Nūş itmede cām-ı elemi bezm-i cihānda
Dil taḥtuña ğuşşada ğüyā Cem-i ğamdur
- 3) Ümmīd-i devā eyledüğimce bu felekden
Zaḥm-ı dil-i şeydāya iren merhem-i ğamdur
- 4) Şol kes kim ola nükte-şinās ü süḥan-ārā
Elbette o her şām ü seḥer tev’em-i ğamdur
- 5) Ḥum-ḥāne-i ‘ālemde bugün sākī-i devriñ
Şunduğı müdām ehl-i kemāle sem-i ğamdur
- 6) Eylerse ‘adū da‘ vā-yı bed-ḥ̄āhı vü zişti
Takrīr-i kelām eyleyemez ebkem-i ğamdur
- 7) Şermende olur kendi kelāmı ile lābüdd
Söz söylemege tākati yoq mülzem-i ğamdur
- 8) Derdā ki beni eyledi bīmār ü dil-efgār
Te’şīr-i ğam-ı ḥāsīd-i bed-kīş ü sitemkār

XII

- 1) Ben na‘re-zen-i ḥānḳāh-ı ‘ālem-i ‘ışkam
Ben vāḳıf-ı esrār-ı nihān-ı ğam-ı ‘ışkam

23-a

- 2) Ben güm-şüde-i rāh-ı beyābān-ı cünūnem
Mecnūn-ı felāket-zedeveş maḥrem-i ʿışķam
- 3) Gülzār-ı ḥaķīķatde bulup neşv ü nemāyı
Mānend-i gül-i bāğ-ı İrem ḥurrem-i ʿışķam
- 4) Pervāz-ı bülende neʿaceb eylesem āğāz
Şeh-bāz-ı hümā şayd-ı cihān-ı ğam-ı ʿışķam
- 5) Ben gevher-i zī-ķıymet kān-ı dil ü ʿaķlem
Ben dürr-i şadef-pāre-i ķaʿr-ı yemm-i ʿışķam
- 6) Destimdeki saġardan alur pertevi ḥurşid
Ben salţanat-ı ʿişrete ğūyā Cem-i ʿışķam
- 7) Dil-beste-i zülfüñ girih-gīr-i bütānem
Pā-beste-i ķullāb-ı kemend-i ḥam-ı ʿışķam
- 8) Ben ḥāk-i reh-i zümre-i erbāb-ı vefāyem
Ḥidmet-ber-i cemʿiyyet-i yārān-ı şafāyem

XIII

- 1) Nāşih diler imiş k'ola taķvā ile mevşūf
Bilmez ki ḥabāşetle ğünü olmada maşrūf
- 2) Zanneyley imiş kendüsini ķuţb-ı felekdür
Aḥvālinüñ olduĝunu bilmez bize mekşūf
- 3) Ekl eyledüĝi şām ü seḥer māl-ı vaķıfdur
Toymaz yine olsa bütün ālem aña mevķūf

- 4) Başuñda ‘ imāme ola arķanda siyeh řāl
‘ Ār itmeyesin olduđına cehlile ma‘ rūf
- 5) şol kimse ki bī-‘ ilm ü hüner ola o ĥardur
Ya ĥırķa-i řad-pāre gir yaĥud⁸¹ yeřil sūf
- 6) ‘ Ālemde kişi her ne ķadar kāmil olursa
Eyyāmı olur ol ķadar ālāmile mařrūf
- 7) Ayaķda kemāl ehli ola şadrda cāhil
Yūf borusını ķalmaz isem baña da řad yūf
- 8) Kılmaz nazarı ĥāřa felek meyl ider ‘ āmma
Āġāz idelüm biz daĥı biĥūde kelāma

XIV

- 1) Yūf gülřen-i dehre gül-i ĥandānına hem yūf
Bülbüllerinüñ nāliř ü efġānına hem yūf
- 2) Gülzār-ı cihānuñ gül-i şad-bergine şad ĥayf
Nergisine yūf lāle-i nu‘ mānına hem yūf
- 3) Yūf ġonçe-i nev-hîzine vü sünbülüñe yūf
Yūf yāsemen ü serv-i ĥırāmānına hem yūf
- 4) Dil-beste-i dām-ı girih-i zülf olana ĥayf
Ser-geřte-i sevdā-yı civānānına hem yūf
- 5) Dil-berlerinüñ va‘ de-i iĥsānıña efsūs
Ma‘ řūķına yūf ‘ āřıķ-ı giryānına hem yūf

⁸¹ یاخو şeklinde yazılmıştır.

23-b

- 6) Yok zerrece ārām ü şebâtı bu cihānuñ
İqbālîñe yūf t̄alibinüñ canına hem yūf
- 7) Yūf h̄issetile ‘ömrü geçen h̄āce-i dehre
Yūf hey’etine vü ‘ızam ü şānına hem yūf
- 8) Bildim ki felek olmaz imiş ehl-i dile yār
H̄ūn itmeyicek bağrını gün başına şad bār

XV

- 1) Kılmaz nazarı h̄alk-ı cihān s̄iret-i h̄āle
Ta‘n eylemede cāhil olan ehl-i kemāle
- 2) Dağl-i süfehā birle dirigā ki felekde
H̄urşid-i kemāl irişe lāyık mı zevāle
- 3) Yoğdur yeri ‘ālemde dilā ehl-i kemālîñ
Mağbūl ü mu‘azzedür erbāb-ı rezāle
- 4) H̄asret ile āh eylemede ‘āşık-ı şādık
Her vechile irmekde ‘adū zevk-i vişāle
- 5) Almaz ağıza şi‘rini kimse şu‘arānuñ
Olursa müşābih sözü ger āb-ı zülāle
- 6) Bāķī kıala şanma saña bu ‘ālem-i fāñi
Aldanma gönül ārifiseñ cāh ü celāle
- 7) Her fenne bugün yazmada bir niçe risāle
Olduñ idi şāñi t̄utalım İbn-i Kemāl’e

- 8) Olmaya saña şüret-i maşşūd nümāyān
Bir vechile yüz virmeye āyīne-i devrān

XVI

- 1) Bir devre getürdi beni bu çarḥ-ı nigünsār
Bu devri ne görmüş ne işitmiş ola her bār
- 2) Ḳalbinde ahālisinüñ ol devr-i ğarībiñ
Yok bŷy-ı vefā lāle-şıfat ey dil-i ğam-ḥ̄ār
- 3) Da‘ vā-yı fazīlet iden eşḥāşı ḥuşūşan
Hem bātıl ü hem mubḥal ü hem zālīm ü ğaddār
- 4) Hem nāşib-i rāyāt kerāmāt ü fesādāt
Hem vā‘ iz ü hem zāhid ü hem daḥı ribā-ḥ̄ār
- 5) Yoḳ cūd ü ‘aḫā luḫf ü seḥā birle ‘alāḳa
Şānında anuñ kim ola bir zāt-ı nigŷkār
- 6) Ḳuḫḫā‘ -ı ḫarīḳ anlara nisbet ile munşıf
Günden güne itmekde ḥabāşetlerin izḫār
- 7) Endişeleri pişeleri ḥīle vü ḥud‘a
Ḥıfz it bizi bunlardan eyā Ḥāfız ü Settār
- 8) Etmiş fuḳarāsı götürü şabrı ferāmüş
Erbāb-ı ğınāsı daḥı şŷkr itmede ḥāmüş

XVII

- 1) Ey Ḳādir ü Ḳayyŷm ü ḥudāvend-i tŷvānā
Ey Ḥālīḳ-ı yektā vü eyā a‘ lem ü bīnā

24-a

- 2) Ey vākıf-ı esrār-ı zamīr-i heme maḥlūk
Ey rāzık-ı zī-ruḥ ü eyā mücid-i eşyā
- 3) Ya Rabb be ḥaḳḳ-ı şeref-i Mescīd-i Aḳşā
Ya Rabb be-bālā teri-i ‘arş-ı mu‘allā
- 4) Ya Rabb be nūr-i ruḥ-ı pākīze-i Aḥmed
“Levlāke levlāk” buyurduñ aña Ḥaḳḳā
- 5) Ya Rabb be esrār-ı nihān-ı şeb-i mi‘rāc
Ya Rabb be-fazl-ı şeref-i sūre-i İsrā
- 6) Ya Rabb be envār-ı tecellī-i cemālet
K’olmuş götüri cümle-i eşyāda hüveydā
- 7) Ya Rabb be ḥaḳḳ-ı ḥarem-i Ka’be-i vuşlat
A‘lāya vü ednāya odur maḳşad-ı aḳşā
- 8) Bu Ni‘metī-i zāre mu‘īn ol keremüñden
Ḥıfz it anı mekr ü ḥiyel ü keyd-i ‘adūdan

Mersiye li-muḥarririhi'l-fakīr berāy-ı vefāt-ı merḥūm maḡfūr es-Seyyid 'Oṣmān Çelebi
aleyhi'r-raḡmetü ve'l-ḡufrān

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- · - - / - · - - / - · - - / - · -

I

- 1) Yine ey cellād-ı gerdün bir 'aceb ḡan eyledüñ
Serv-i ḡad bir nev-civānı ḡāke yeksān eyledüñ
- 2) Yine ey çarḡ-ı bed-aḡter kendiñi beyne'l-enām
Böyle bir ḡulm-i ciger-süz ile destān eyledüñ
- 3) Ḥ'āb-ı rāḡatda yaturken ḡalḡ-ı ālem bir gice
Cümlenin vaḡt-i seḡer giryān⁸² ü nālān eyledüñ
- 4) Çeşm-i a' yāna şeb-i deycūr ḡılduñ 'ālemi
Gözden ol mihr-i cihān-ārāyı pinhān eyledüñ
- 5) Ḥasret-i ḡāl-i ruḡıyla zülf-i pür-çini gibi
Sineni pür-dāḡ idüp 'aḡlım perīşān eyledüñ
- 6) Zülf-i şeb-būyı gibi ḡılduñ perīşān dilleri
Kārını 'uşşāḡ-ı zārın āh ü efḡān eyledüñ
- 7) Neyledüñ 'Oṣmān'ı ey çarḡ-ı ḡālim neyledüñ
Firḡat ile baḡrumu ḡan çeşmim 'ummān eyledüñ
- 8) Zirve-i eflāke irḡördüñ kemend-i āhumu
Ḥāke şalduñ ḡāmet-i bālā-yı 'Oṣmān Şāh'umu

⁸² كریلان şeklinde yazılmıştır.

24-b

II

- 1) Hâk budur kim ol perî-rû hüsniile mümtâz idi
Rûzgâr-ı bî-sebât içre nazîri az idi
- 2) Dâ'ire alsa ele nâzile olsa nağme-sâz
Añladırdı nâyveş 'uşşâkı bir şeh-nâz idi
- 3) Hüsni ta' bir-i edâsına cihân meftûn idi
Nükte-senc ü meclis-ârâ vü sühan-perdâz idi
- 4) La' l-i nâbı gūyiyâ kand-i nebât idi anuñ
Sebz-i destâr ile hem tūfî-i mısr-ı nâz idi
- 5) Reşk iderdi gönçe-i ter la' l-i gevher-bâruña
Berg-i gülden gâyet ile lebleri mümtâz idi
- 6) Mâtemile halk-ı âlem niçe pür gam olmasun
Her biriñe bir nigâh-ı luţfile dem-sâz idi
- 7) Murğ-ı rûhın âkıbet şayd itdi şayyâd-ı ecel
Dâma düşmez yire qonmaz bir hümâ-pervâz idi
- 8) Rûh-bahş-ı elfazla etse tekellüm dem-be-dem
Cân virirdi mürdeye 'îsî-şifat ol gönçe-fem

III

- 1) Gönçeler dil-beste idi la' l-i rûh-efzâsına
Verd-i ter âlüfte idi 'ârız-ı hamrâsına
- 2) Şive-i refârına meftûn idi halk-ı cihân
Cân nişâr eylerdi âlem tarz-ı bî-hemtâsına

- 3) ‘Azm-i sū-yi bāğ ü rāğ itse kebg-i hoş-ıırām
Şarulur hayrān olurdı kām̄et-i bālāsına
- 4) Dilleri bend itmişidi bir kıl ile kākülü
Hep muqayyed idi dünyā zūlf-i ‘anber-sāsına
- 5) Tīr-i müjgānına ‘ālem sīne itmişdi siper
Şeyh ü şāb olmuşdı qurbān qaşlarunuñ yāsına
- 6) İricek zūlfı gibi eflāke bu kara haber
Başladı gökde melā’ik māt̄emine yasına
- 7) Hāşılı ey çarh-ı dūn olduñ yine āteş figen
Hırmen-i şabr ü qarār-ı ‘āşık-ı şeydāsına
- 8) Kā’inātı yoğ iken var eyleyen Rabb-i Celīl
Zümre-i aḥbābına rūzī kıla şabr-ı cemīl

IV

- 1) Yād idüp ref̄tārın olsun serv-i gülşen ḥāk-sār
Çeşm-i bīmārından ayru ola nergis zerd ü zār
- 2) Nağme-i cān-sūzını añdıkça gülşende seher
Āh idüp bülbül fiğān itsün hezār ender hezār
- 3) Būy-i zūlfıyle seher gülzāre vardıkça şabā
Gülşen içre yolınup sünbüller olsun tār ü mār
- 4) Cennet-i ruḥsār-ı pür-envāri içre hāşılı
Dāne-i ḥālın gören ādemde kalmazdı qarār
- 5) Ḥasret-i zūlf ü dehānıyla o şāhuñ ākıbet
Dār-ı dünyā başına ‘uşşākuñ oldu teng ü tār

- 6) Dūd-ı āhumla siyāh oldı semāvāt ü zemīn
Şem‘-i rüy-i tābına gün söndürünce rūzgār
- 7) Gürg-i merge kapdırınca Yūsuf-ı maşşūdumı
Çeşm-i Ya’kūb-ı dilüm kıldı felek gevher-nişār
- 8) Tāzelendi dāğ-ı dil maḥv oldı sīnemden sürür
Kalmadı miqdār-ı zerre giryeden çeşmümde nūr

V

- 1) Cebhesin yād eyledikçe ebre girsün māh-tāb
Sāyeāsā yollara düşsün bu ğamla āfitāb
- 2) Dāmen-i kühsāre şaçsun kanlu yaşın ağlasun
Mātemin tutsun felekde kara çul giysün sehāb
- 3) Bağrını pür dāğ kılsın lāle-i bāğ-ı behişt
Ḥāl-i miskīninden ayru meskenin itsün türāb
- 4) Bezm-i ğamda nāy delsün bağrın efgān eylesün
Çeng kıaddın ḡam idüp āh eyleye deff ü rübāb
- 5) Āteş-i nazmuñla ey dil ‘ālemi yakduñ yine
Gökde murğāmı bahırde māhiyi itdün kebāb
- 6) Ey gönül şimden gerü taqrīr-i derd-i ser yeter
İstimā‘ına bunuñ itmez taḡammül şeyḡ ü şāb
- 7) Ni‘ metī tayy it kelāmı vaḡşet-encāmı gider
Rūḡ-ı pākine du‘ā kııl eyleye Ḥaḡ müstecāb
- 8) Ḥaḡ te‘ālā kıabrini cennet nedīmin ḡūr ide
Seyyi’ātın ‘afv idüp luḡfi ile mağfūr ide

VI. BAHR-İ TAVİL

25-b Baħr-i tavil li'l-‘abdi’z-zelil el-muħtāc-ı ile’l-Mevlā el Celil es-Seyyid Ni‘meti el-mezkūr

Güle ey bād-ı şabā kūy-i nigāre seheri ‘azm idüben hāl-i dil-i zārumu bir bir aña taķrİR ü beyān ki ben ‘āşık-ı āvāresine şāyed ola raħm ide ol yār-i cefākār ü sitemkār ü perī rūy melek hūy dil-ārā vü şeh-i zümre-i hūbān * Varıcaķ südde-i dergāhına yüz sür ayağı hākine luţfile vü rıfķile hiţāb idüp aña söyle ki ey ruħları gül lebleri mül kāküli sünbül ķadi ‘ar‘ ar deheni ğonçe-i ħamrā vü gözü nergis-i şehlā vü ķaşı ğurre-i ğarrā vü cemālī meh-i tābān *Ĝam-ı ‘ışķuñla senüñ ey gül-i ter pister-i hākister-i hicrūñde yatur vālih ü dem-beste vü ħayrān dağı leb teşne zülāl güher la‘ l-i revān-baĥşuñna ey rūħ-ı muşavver ķad-i ħam-geştesini bār-ı belā itdi dü-tā dest-i firāķile çeküp çāk-ı girībān idüp ağlar * Dest-i elţāf-ı ‘aliyyeñ ile sel dīde-i ğam-dīdesinin ķanlu yaşıñ merhem-i vaşluñ ile ile ķıl zaħm-ı ciger pāş ü dem ālūdına her laĥza müdāvā saña lāyık mıdur ey serv-i ķad ‘uşşāk-ı perişān dile raħm itmeyesün ağlayalar derdüñile eyleyüp efġān * Bu gice kūşe-i bī-tüşe -i ğam-ĥānede feryād ü fiġān eyleyüp ol lāle-ruħ-ı ğonçe-fem ü sim-ber ü serv-i ķadi būs ü kenār itmek olur mu deyü ħasretle gözüm yaşını nehr eyleyüp efķār-ı ğam la‘ l-i lebi cānuma kār itmişidi şöyle ki ey dil * Tutuşup yanmışidim nār-ı ğam-ı ‘ışķı ile sīne-i bī-kineme kār itmişidi sūz-i firāķi gözümüñ ķanlu yaşı şubĥ ü mesā nehr olup aķmasa eger cismimi kül eyler idi sūz-i elem ben bu ķadar derdle āh eyler iken ol meh-i nev oldı nümāyān*Ĥamdulillāh ki tülü‘ eyledi ĥurşid-i murādum beni hākister-i zilletden o dem zerre-şifat pertev-i elţāfı(26-a)ile ref‘ idüp aĥvālīmi şefķatla su’āl eyleyüp ol sā‘id-i semīni ile gerdenime şarıluben luţfla tatyıbe şuru‘ eyleyicek ĥātırım ol yār* ‘Aķlumu zā’il idüp sāye-şifat düşmesem ayağuna dem-beste vü ħayrān o gül-i bāġ-ı ‘aţā ğonçe-i gülzār-ı şafā şem‘-i şebistān-ı vefā dest-i kerem birle alup başımız önüye koyup ĥüsn-i edā birle hiţāb eyleyüp ol dem baña dir çekme ğam ey ‘āşık-ı nālān Yok yere fikr-i dehānumla şaķın āh ü fiġān eyleme kim zaħmuna şimden gerü inşāfa gelüp merhem-i vaşlumla devā eyleyeyin āb-ı ĥayāt-ı lebüm ey ‘āşık-ı dil-ĥaste revādur şunayın aġzuña em leblerümü ķoc belümü būs-ı kenār eyle ki canın gele miskīn* ğöricek bendesine tā bu ķadar luţf-ı firāvānımı ayağuna düştüm elünü öptüm ü didim aña cānā bu ne ‘ālem dūrür ey rūħ-ı muşavver ‘acabā yoĥsa düşüm mi ki, ĥayālüm mi ki deyücek ol gülp nazile dir düşiñise ĥayr ola ey ‘āşık-ı giryān * Minnet Allah’a yine

kevkeb-i bed mihr tūlū‘ eyleyicek burc-ı su‘uddan açılıp bahtı bedim devlet-i vuşlat
baña el virdi şafâyı şeref-i şöhet-i yârile müşerref oluben la‘ l-i güher-pâşin umup kesb-
i şafâ zevk ü sürür eyler iken neyleyeyin ey dil-i şeydâ *irişüp vaqt-i seher pertev-i
hurşîd-i cihân-tâbla memlû olucak kevn ü mekân tırdı o mihr-i felek hüsn ü bahâ şîve
vü nâzile tūlu‘ eyledi vü şa‘ şa‘ a-i mihr-i cemâli ile ğam-hânemi pür-nūr idicek düşdüm
ayağuna didim ey şeh-i hūbân *Künc-i hasretde ğam-ı hicr-i güle âh ü figân eyleyüp
efkâr-ı ğam-ı la‘ l-i lebi ey gönçe-fem ebrûlarınıñ fikri ile kâmetümü ham idüp eflâke
ğam-ı ‘ışkunla nâle vü zârum irişüp böyle felâket ile âh eyler iken tâlî‘üm el virdi dil-i
hasteyi bir lahza vişâlün ile itmiş(26-b) idi mesrûr *Beni senden ayırıp künc-i firāk içre
kodı zâr ü harın âh ü enîn eyleyeyim çâre nedir girye vü zâr eylemeden ğayrıya elbette
felek her kimi bir lahza vişâlile ferahnâk ide şöra niçe biñ dürlü belâ vü elem ü derde
giritâr idüp eyler anı nâlân * Resm-i gerdün-ı denî böyle dürür çarh-ı felek devr-ideli
kimseyi güldürmez iken bari hele ‘ ilm ü hüner ehliniñ erbâb-ı kemâliñ yıkılıp bir dem
eger kûtb-ı murâdı üzre devr idecek olur ise şöra niçe cevri ü cefâ zecr ü ‘ anâ birle ider
bağrını pür-hün * Āh elünden felek-i sifle-nüvâzın ki kemâl ehline raħm eylemez aşlâ
nidelüm meyli edânîye dürür sende hünerden eşer olduğunu bilse hedef-i tîr-i belâ eyler
o dem sîneni ey ‘ aşık-ı şürîde kemâl ehli iseñ ma‘ rifetün saña olur bā‘ iş-i hürmân *
Nedir ey çarh-ı denî-perver ‘ aceb Ni‘ metî’niñ cürm ü günâhı k’ona cevri itmedesin
döne döne şubh ü mesâ anda haţâ yoħsa hemân ma‘ rifete şarf idüp evķâtunu taşşil-i
kemâl üzre iken hayf* Gösterirseñ anı noķşânla mânend-i sühâ neyleyelim şabr idelüm
böyle imiş kelle-i bî-devletine dest-i kader kilik-i kaçâ birle ne taħrir ü beyâz itdi ise
emr-i Hudâ’nın çekelim şabr idelüm ola ki raħm eyleye aħvâl-i melâl-âverüne Hâzret-i
Yezdân⁸³

⁸³ “Olub evc-i hünerde ayın on dördü gibi mihr-i kemal üzre” şeklinde hâşiye konmuştur.

VII. TESDİS VE MÜSEDESLELER

27-a

Tesdīs ü maṭlaḥ li-muḥarririhi'l-fakīr

Feḥ ilātün/ Feḥ ilātün/ Feḥ ilātün/Feḥ ilün
 (Fāḥ ilātün) (Faḥ lün)
 (̣̣̣̣) ̣̣̣̣ / ̣̣̣̣ / ̣̣̣̣ / ̣̣̣̣ (̣̣̣̣)

Bir ḥ aceb devre getürdüñ bizi ey Rabb-i Raḥīm
 Çāre ne neyleyim bilmeziz ey Ḥayy ü ḥ Alīm
 Ṭutdı dünyā yüzünü şahş-ı le'īm ile saḳīm
 Ḳalmadı şadr-ı keremde daḫı bir merd-i kerīm
 Kāmile maḥ rifeti vāsıṭa-i cürm-i ḥ aẓīm
 Zālime māye-i-i zulmi sebep-i nāz ü naḥ īm

Bu mudur resm-i felek tā ezeli bilsem ḥ aceb
 Ehl-i diller çeke hep bār-ı ğam u cām-ı teḥ ab
 Ḥāzele nüş ide hem sāğar-ı şahbā-yı ṭarab
 Sen bilürsin yine bu ḫikmet ü sırrı ya Rab
 Kāmile maḥ rifeti vāsıṭa-i cürm-i ḥ aẓīm
 Zālime māye-i-i zulmi sebep-i nāz ü naḥ īm

Ne ḳadar ehl-i maḥ ārif var ise ey dil-i zār
 Fāḳadan cümlesi bī-ṭāḳa zelīl ü ğam-ḫ̣ār
 Ne ḳadar hırsız u zālīm var ise āḫir-i kār
 Eylemiş her birisi mesned-i cāh üzre ḳarār
 Kāmile maḥ rifeti vāsıṭa-i cürm-i ḥ aẓīm
 Zālime māye-i-i zulmi sebep-i nāz ü naḥ īm

Kim ki sa‘y eyler ise şām ü seher ‘işyāne
 Her cihetle irişür devlet-i ‘izz ü şāne
 Muqtezāsı felegiñ şimdi budur dīvāne
 Bā‘ iş-i nekbet olur ‘ilm ü hüner insāna
 Kāmile ma‘rifeti vāsıta-i cürm-i ‘azīm
 Zālime māye-i-i zulmi sebep-i nāz ü na‘īm

Ne kadar olsa kişi ‘ālim ü ya ehl-i hüner
 Halk-ı ‘ālem o kadar aña ihānet eyler
 Ne kadar zālīm olursa bu zamān içre eger
 Devlet el virir aña rütbe-i ‘ālīye irer
 Kāmile ma‘rifeti vāsıta-i cürm-i ‘azīm
 Zālime māye-i-i zulmi sebep-i nāz ü na‘īm

Bulmağ isterseñ eger dünyede ‘izz ü devlet
 Cāhil ol kim bulasın sen dağı nām ü şöret
 Saña didim hazret yok yere çekme zahmet
 İlme sa‘y eyler iseñ eyler işābet nekbet
 Kāmile ma‘rifeti vāsıta-i cürm-i ‘azīm
 Zālime māye-i-i zulmi sebep-i nāz ü na‘īm

27-b

Sine-i ehl-i hüner yeter gama oldu siper
 Mişnet-ğarın ü keder birle ider ‘ömri güzer
 Böyledür hükmi-i kazā Ni‘metiyā çekme keder
 Görelim şabr idelüm bir gün olur bu da geçer
 Kāmile ma‘rifeti vāsıta-i cürm-i ‘azīm
 Zālime māye-i-i zulmi sebep-i nāz ü na‘īm

Tesdīs li- kātibihi'l-‘abdi'l-fakīr maṭla‘-ı merhum ‘ Abdülbāķī Efendi

Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/Fe‘ ilün
 (Fā‘ ilātün) (Fa‘ lün)
 (ˆ ˆ ˆ) ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ (ˆ ˆ)

Ya İlähī baña ihsān ü mürüvvet senden
 Zaḥm-ı şemşir-i ğama merhem-i rāḥat senden
 ‘ Āleme senden irer şādi vü miḥnet senden
 Ey kerem kānı Ḥudā luṭf u mürüvvet senden
 Meded Allāh meded ‘avn ü ‘ināyet senden
 Bu firāk āteşine döymege tākāt senden

Demidür ğuşşa-i firķat ile āh eyleyeyin
 Dūd-ı āh-ı dil ile çarḥı siyāh eyleyeyin
 Ğam-ı cānānile şimden gerü āh eyleyeyin
 Zekānı fikri ile yirimi çāh eyleyeyim
 Meded Allāh meded ‘avn ü ‘ināyet senden
 Bu firāk āteşine döymege tākāt senden

Beni dūr eyledi devr ol meh-i tābānumdan
 Kime feryād ideyim tālī‘-ı bī-şānumdan
 Bī-ḥuzūr oldu cihān nāliş ü efgānumdan
 N’ola ḳan āğlar isem dīde-i giryānumdan
 Meded Allāh meded ‘avn ü ‘ināyet senden
 Bu firāk āteşine döymege tākāt senden

Māh-rūlardan ayırdı beni bu çarḥ-ı rezīl
 N'ola ḳan ağlamadan dīde-i ter olsa 'alīl
 Ḥazretiñden umaram rüz-ı şeb ey Rabb-i Celīl
 Baña rüzī ḳılasın şabr-ı cemīl ecr-i cezīl
 Meded Allāh meded 'avn ü 'ināyet senden
 Bu firāk āteşine döymege tākāt senden

Reşk-i māh-ı nev idi ebrū-yı ğarrāsı anuñ
 Rūḥ-baḥş-i dil idi ğonçe-i ḥamrāsı anuñ
 Sidreye şīve iderdi ḳad-i bālāsı anuñ
 Ḥaḳ budur rūḥa ğıdā idi temāşāsı anuñ
 Meded Allāh meded 'avn ü 'ināyet senden
 Bu firāk āteşine döymege tākāt senden

28-a

İki 'ālem güneşi faḥr-i risālet ḥaḳḳı
 Şeb-çerāĝ-ı ḥarem-i Ka'be-i vuşlat ḥaḳḳı
 Dür-i deryā-yı kerem baḥr-i şefā' at ḥaḳḳı
 Ma'den-i mu'cize ol kân-ı nübüvvet ḥaḳḳı
 Meded Allāh meded 'avn ü 'ināyet senden
 Bu firāk āteşine döymege tākāt senden

Şerḥa-i tīĝ-ı cefā sīnede her dāĝ-ı belā
 Merhem-i luḫfuñile zaḥm-ı dile eyle devā
 Ya İlāhī kerem it Ni'metī'ye eyle 'atā
 Şefḳat ü merḥametüñ ey kerem ışşı Mevlā
 Meded Allāh meded 'avn ü 'ināyet senden
 Bu firāk āteşine döymege tākāt senden

Müseddes li-kātibihi'l-fakīr

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - - -

Ey gönül zemm-i ' adū-yı bed-liqādan çekme ğam
 Pādişāh-ı baħr u berr olsañ iderler yine zem
 Düşmen-i bed-h'āh iderse saña ger cevır ü sitem
 Kendü vaşfin zıkr ider ' ālemde herkes dem-be-dem
 Düst medħinden ne aşşı zemm-i düşmenden ne ğam
 Fāriğ ü āzādeyem birdür yanumda medħ ü zem

Qalmadı ħalk-ı cihānda birbirine i' tibār
 Qadħ ü zemdür her birinüñ pişesi leyl ü neħār
 Ma' rifet ' addeyleyüp zemmi iderler iftiħar
 Dünyede ger ' ārif iseñ olma zemmām ile yār
 Düst medħinden ne aşşı zemm-i düşmenden ne ğam
 Fāriğ ü āzādeyem birdür yanumda medħ ü zem

Olduñise zaħm-ħurde ta' n-ı a' dādan eger
 Böyledür aħvāl-i ' ālem çekme biħūde keder
 Zemm ü ğıybet itdüğünden saña ne her bī-hüner
 Düşmesün her dem dilüñden işbu beyt-i mu' teber
 Düst medħinden ne aşşı zemm-i düşmenden ne ğam
 Fāriğ ü āzādeyem birdür yanumda medħ ü zem

Her Һar-ı lā yefhem ile olma ey dil hem-niŝin
 Һaққ-ı nānı bilmeyen bed-fi‘ le olma gel қарin
 Dest-i cevründen muқarrer ŝoñra feryād ü enin
 Vir tesellī қalbüne bu beytile olma Һazin
 Düst medҺinden ne aşşı zemm-i düşmenden ne ğam
 Fāriğ ü āzādeyem birdür yanumda medҺ ü zem

28-b

Ṭa‘ n ü teŝnī‘ -i ‘ adū virise қalbe infī‘ āl
 Қonmasun mir’āt-ı ṭab‘ a zerrece gerd-i melāl
 Yaқdı ise қalb-i vīrānuñ ‘ adū-yı bed-Һiŝāl
 Sen hemān ey Ni‘ metī anı cenāb-ı Һaққ’a şal
 Düst medҺinden ne aşşı zemm-i düşmenden ne ğam
 Fāriğ ü āzādeyem birdür yanumda medҺ ü zem

Tesdis li-muḥarririhi'l-fakīr maṭla' -1 merḥūm 'Ubeydī

Fe' ilātün/ Fe' ilātün/ Fe' ilātün/Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

() / / / ()

Bī-vefā ile dilā dünyede ülfet itme

Gördügüñ ḥūba daḥı ' arz-ı muḥabbet itme

Göricek düşmenile dil-beri nefret itme

' Āmil ol bu söz ile kendiñe zaḥmet itme

Dime cānāneye aḡyār ile şoḥbet itme

Seni sevsün dir iseñ aña naşīḥat itme

Ḥāba vardıkda bu şeb pister-i ğamda dil-i zār

Gördi rü'yāda gelür ḥüznile Mecnūn-ı nizār

Didi ey miḥnet-i ' ışık ile zā' if ü bīmār

Olmaḡ isterseñ eger vāşıl-ı vaşl-ı dil-dār

Dime cānāneye aḡyār ile şoḥbet itme

Seni sevsün dir iseñ aña naşīḥat itme

' Aḡluñ alınca ider saña niçe mihr ü vefā

Şoñra eyler niçe biñ dürlü daḥı⁸⁴ cevr ü cefā

Şefkat itmez saña el-ḥāşılı ol māh-liḡā

Ḥasb-i ḥāl oldı dilā saña bu beyt-i ra'nā

Dime cānāneye aḡyār ile şoḥbet itme

Seni sevsün dir iseñ aña naşīḥat itme

⁸⁴ وخی Şeklinde yazılmıştır.

Künc-i miḥnetde seni derdle giryān itse
 Eşk-i çeşmiñ aqıdup cevri⁸⁵ ʿummān itse
 Āteş-i hicri ile sīneñi sūzān itse
 Bezm-i ğam içre daḥı ney gibi nālān itse
 Dime cānāneye aġyār ile şoḥbet itme
 Seni sevsün dir iseñ aña naşīḥat itme

Baña raḥm eylemedi zerrece ol sīm-tenim
 Dem-be-dem düşmene luḥf itmede ammā ki benim
 Āteş-i ʿışķı ile yandı kül oldu bedenim
 Niʿ metī ʿāķılisen ḥāşılı gūş it sūḥānum
 Dime cānāneye aġyār ile şoḥbet itme
 Seni sevsün dir iseñ aña naşīḥat itme

⁸⁵ جولة Şeklinde yazılmış ve “r” sesi gösterilmemiştir.

29-a

Tesdis-i fakir maṭla' -ı Veysi

Fe' ilātün/ Fe' ilātün/ Fe' ilātün/Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

(̣̣̣̣) ̣̣̣̣ / ̣̣̣̣ / ̣̣̣̣ / ̣̣̣̣ (̣̣̣̣)

İrdi eflāke ğam-ı ' ışkuñile efgānum

Hālūme zerrece raḥm eylemedüñ sulṭānum

Haste-i hicrūñ olup ey şeh-i ' āli-şānum

Pister-i ğamda kıılır nāle dil-i nālānum

Sīneden çıkmağa az kaldı ğamuñla cānum

Şeref-i maḳdemüne muntazırem sulṭānum

Pūte-i derd-i ğamuñda senüñ ey sīm-beden

Yandı ḥākister olup āteş-i ' ışkuñ ile ten

Hāsret-i la' lūñ ile ṭa' līm ider ey ğonçe-i dehen

Pister-i ğuşşadan her şeb n'ola etsem şīven

Sīneden çıkmağa az kaldı ğamuñla cānum

Şeref-i maḳdemüne muntazırem sulṭānum

Ḳāmetim bār-ı ğam u derd ü elem eyledi ḥam

Ḳıldı şad pāre tenüm ḥançer-i ḥūn-riz-i sitem

İtmedüñ zaḥm-ı dil-i zāre vişālūñ merhem

Menzilüm ola gibi cevrūñile milk-i ' adem

Sīneden çıkmağa az kaldı ğamuñla cānum

Şeref-i maḳdemüne muntazırem sulṭānum

İtdi teşrîf bu şeb hâneme ol kâşî hilâl
 Karşu çıkdı aña cân eyleyüben istikbâl
 Luţfile kıldı o dem hâl-i dil-i zârı su'âl
 Ağlayup didim aña ey gül-i gülzâr-ı cemâl
 Sînenen çıqmağa az kıaldı ğamuñla cânım
 Şeref-i maqdemüne muntazırem sulţânım

Haste-i derd-i ğamuñ olalı cânâ dil-i zâr
 Nâlesi ile ider her gice halkı bîdâr
 Ni' metîveş ne 'aceb eyler isem nâle vü zâr
 Gözümün yaşına raĥm eylemedüñ âhîr-i kâr
 Sînenen çıqmağa az kıaldı ğamuñla cânım
 Şeref-i maqdemüne muntazırem sulţânım

29-b

Tesdis li-muḥarririhi'l-fakīr maṭla' -ı Lā-edri

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- / - / - / -

Gülşen-i ḥüsnünde bülbül gibi nālān olduğum
 Ruḥlarıñ şevkiyle her dem zār ü giryān olduğum
 Zülf-i müşgīnün gibi her şeb perişān olduğum
 Rāh-ı kūyuñda senin ḥāk ile yeksān olduğum
 Hep senünçündür benim yoluñda ḫurbān olduğum
 Ya kimünçündür benim kūyuñda nālān olduğum

Bir ğarīb üftādeñe hiç itmedün bir kez vefā
 Dā'imā yanuñdan ayrılmaz raḫīb-i bed-liḫā
 Saña lāyıḫ mı dem-ā-dem idesin baña cefā
 Kūy-ı ' ışḫ içre nigārā çekdüğim derd ü belā
 Hep senünçündür benim yoluñda ḫurbān olduğum
 Ya kimünçündür benim kūyuñda nālān olduğum

Ağlamaḫdan gözlerim yaşını 'ummān itdügüm
 Bülbülāsā gülşen-i kūyuñda efgān itdügüm
 Dest-i ğam birle çeküp çāk-ı girībān itdügüm
 Sīnemi nār-ı ğam-ı ' ışḫuñla sūzān itdügüm
 Hep senünçündür benim yoluñda ḫurbān olduğum
 Ya kimünçündür benim kūyuñda nālān olduğum

Kūyuñ içre eyledim cism-i zā' ifim pāy-māl
 İtmedüñ bir kez teraḥḥum baña ey Yūsuf-cemāl
 Ğamla irdi gerçi mir'āt-ı dile jeng-i melāl
 Mū-miyānuñ fikri ile ḳaddüm olduğu ḥibāl
 Hep senüñçündür benim yoluñda ḳurbān olduğum
 Ya kimüñçündür benim kūyuñda nālān olduğum

Āteş-i hicie yaḳup sīnem kebāb itdüklerüm
 Ni' metīveş gözlerüñ yaşın şarāb itdüklerüm
 Pāy-mālūñ olmağı hūd irtikāb itdüklerüm
 Cismimi yoluñda sulṭānum türāb itdüklerüm
 Hep senüñçündür benim yoluñda ḳurbān olduğum
 Ya kimüñçündür benim kūyuñda nālān olduğum

30-a

Tesdīs li-kātibihi maṭla‘ -1 Bāḳī Efendi

Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün

· - - - - / · - - - - / · - - - - / · - - - -

Ta‘ ālallah zihī ḥüsn-i şafā-baḥş ü sürür-efzā
 Cihāna gelmedi mişlün senün ey dil-ber-i ra‘ nā
 Lebündür gonçe-i ḥamrā şaçıñdur ‘ anber-i sārā
 Naẓirün yok felekde ey hilāl-ebrū melek-sīmā
 Nedir bu ḥandeler bu ‘ işveler bu nāz ü istiğnā
 Nedir bu cilveler bu şiveler bu kāmēt-i bālā

Ḳad-i mevzūnuñ ey serv-i revānum naḥl-i tūbā mı
 Gülistān-ı tarāvetde ruḥuñ verd-i muṭṭarā mı
 Gül-i bāğ-ı behişt mi ‘ arızuñ ya verd-i ḥamrā mı
 Dür-i dendānuñ ey kân-ı güher lü’lü-yi lālā mı
 Nedir bu ḥandeler bu ‘ işveler bu nāz ü istiğnā
 Nedir bu cilveler bu şiveler bu kāmēt-i bālā

Ġam-ı zülfüñle her şeb çıkmada eflāke efgānum
 Baña raḥm itmedün bir zerre ey mihr-i dıraḥşānum
 Benim ‘ ömrüm benim rūḥum benüm serv-i ḥirāmānum
 Serīr-i ḥüsnē şāh olduñ benim devletlü sulṭānum
 Nedir bu ḥandeler bu ‘ işveler bu nāz ü istiğnā
 Nedir bu cilveler bu şiveler bu kāmēt-i bālā

Hırāmān olmada cānā ḳadūñ naḥl-i şanevber mi
 Melāḥat gülşeninde leblerūñ gül-berg-i aḥmer mi
 Güzellik āsümānında ruḥuñ mihr-i münevver mi
 Ziyā-baḥş olmada mihr-i münevver saña beñzer mi
 Nedir bu ḥandeler bu ‘ işveler bu nāz ü istiḡnā
 Nedir bu cilveler bu şīveler bu ḳāmet-i bālā

Nigārā ḥüsnüñe maḡrūr olup aḡlatma ‘ uşşāḳı
 Bilürsün kim güzellik kimseye⁸⁶ cānā degil bāḳī
 Esirge Ni‘ metī-i müstmend-i zār ü müştāḳı
 Bu beyt-i dil-güşāyı hasb-i ḥāl etdi saña Bāḳī
 Nedir bu ḥandeler bu ‘ işveler bu nāz ü istiḡnā
 Nedir bu cilveler bu şīveler bu ḳāmet-i bālā

⁸⁶ كمنته şeklinde yazılmıştır.

30-b

Tesdīs-i fakīr maṭla‘-ı Vuṣūlī

Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün

--- / --- / --- / ---

Gördüğün her-cāyīye itme muḥabbet ey gönül
 ‘Āşık olup kendünü kıılma melāmet ey gönül
 Dil-rübālarda bilür yoḡ ḡadr ü ḡıymet ey gönül
 Bundan özge ārife olmaz naşīḡat ey gönül
 Olmaḡ isterseñ cihān içinde rāḡat ey gönül
 Bī-vefā dil-dārdan eyle ferāḡat ey gönül

‘Āşıkuñ ḡadrin bilür bir yār-ı⁸⁷ şādık ḡalmanı
 Rāh-ı ‘ışık içre daḡı ‘ışıkile fāyık ḡalmanı
 ‘Ahdüñe şābit-ḡadem yār-ı muvāfık ḡalmanı
 Naḡd-i cān teslīmine ‘ālemde lāyık ḡalmanı
 Olmaḡ isterseñ cihān içinde rāḡat ey gönül
 Bī-vefā dil-dārdan eyle ferāḡat ey gönül

Zülf ü ruḡsārı ḡamıyle āḡ idüp leyl ü nehār
 Miḡnet ü derd ü ḡam-ı ḡasretle olma dil-fiḡār
 Ḥün-ı eşkiñ her dem etseñ ḡāk-i pāyine nişār
 Ḥalkā raḡm eylemez ol serv-i ḡad-i lāle-‘ izār
 Olmaḡ isterseñ cihān içinde rāḡat ey gönül
 Bī-vefā dil-dārdan eyle ferāḡat ey gönül

⁸⁷ Metinde “yār-ı” bulunmuyor. Vezin gereḡi yazıldı.

  Ar a-i   iŐkında y ri n olma ey dil p y-m l
 Yok yere fikr-i deheni birle oldu n  aste- al
 Ebr vanu n hicri eyler k amet n  hir hil l
  oŐ dimiş bu ma la   bir Ő ir-i Ő ir n-ma  al
 Olma  isterse n cih n i inde r hat ey g n l
 B -vef  dil-d rdan eyle fer gat ey g n l

Bezm-i  amda ba ru n  del ney gibi fery d  l
  h-  ateŐn ku n ile    lemi ber-b d  l
 Ni   met veŐ her cihetle kend n  n -Ő d  l
  albi ne  am    ar z oldu ca bu beyti y d  l
 Olma  istersen cih n i inde r hat ey g n l
 B -vef  dil-d rdan eyle fer gat ey g n l

31-a

Tesdīs ü maṭla' li-muharririhi

Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün

· - - - / · - - - / - - - / - - -

Dilā meyl itme her hūba cihāne oluben rüsvā
 Güzellerde vefā yoḳdur bilirsün zerrece aṣlā
 İrerse āh ü zāruñ çarḫa ger ey 'āşıḳ-ı şeydā
 Terahḫüm eyleyüp saña fiḡānuñ eylemez ıṣḡā
 Reh-i 'ıṣḡında 'ömr-i nāzeninüñ eyleseñ ifnā
 Yüzüñe zerrece baḳmaz o ḫurşid-i cihān-ārā

Nedeñlü ḫüsn ü āne mālīk olsa bir perī-peyker
 Cefā vü cevriñi 'uṣṣāḳa ol deñlü füzün eyler
 Belā-yı bār-ı hicri cismüñ eyler 'āḳıbet bī-fer
 Dilā bu maṭla' -ı ḡarrāyı gūṣ it 'āḳıl isen ger
 Reh-i 'ıṣḡında 'ömr-i nāzeninüñ eyleseñ ifnā
 Yüzüñe zerrece baḳmaz o ḫurşid-i cihān-ārā

Varınca pister-i ḡamda bu ṣeb ḫāba dil-i nālān
 Gelür rü'yāda gördü ḫüznile Mecnūn-ı ser-gerdān
 Didim var mı cihānda derd-i 'ıṣḡun terkine dermān
 Didi bir āh idüp ol 'āşıḳ-ı şürīde vü giryān
 Reh-i 'ıṣḡında 'ömr-i nāzeninüñ eyleseñ ifnā
 Yüzüñe zerrece baḳmaz o ḫurşid-i cihān-ārā

Göñül virseñ eger bir gönçe-fem gül yüzlü dil-däre
 İdüp nefret kaçır senden varır rām olur ağyāre
 Yolında ol sehī kıddüñ sirişkün dönse enhāre
 Saña meyl itmez elhāşıl sözüñ gūş eyle bīçāre
 Reh-i ‘ışkında ‘ömr-i nāzeninüñ eyleseñ ifnā
 Yüzüñe zerrece bakmaz o hūrşid-i cihān-ārā

Raķib-i bed-liķāya yār olur varır o gül-ruhsār
 Esir-i derd-i ‘ışk idüp seni candan ider bīzār
 Göñül virme cihānda bī-vefāya Ni‘ meti zinhār
 Bu beyt-i dil-keş ile ‘āmil olup dilde kııl tekrār
 Reh-i ‘ışkında ‘ömr-i nāzeninüñ eyleseñ ifnā
 Yüzüñe zerrece bakmaz o hūrşid-i cihān-ārā

VIII. TAHMİSLER

34-b

Tahmīs li-muharririhi'l-fakīr gāzel-i Nev' i Efendi

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - - -

Mūnis-i hicrūñ olan zevk ü şafāyı neylesün
 Mübtelā-yı derd-i 'ıŝkuñ ya devāyı neylesün
 Ayagın tozu variken tūṭiyāyı neylesün
 Ŗalbünü şaf eyleyen cām-ı şafāyı neylesün
 'ıŝkla demsāz olan sāz ü nevāyı neylesün

Devlet-i dünyā ile faḥr eyleyen ŝāhib-vaḳār
 İriŝe ol dem ki nāzik cismūñ ola ḥāksār
 'Ālemūñ itme libās ü efseriyle iftiḥār
 Bu riyā-yı faḫrla besdür sıfāl-ı kūy-i yār
 Maḥrem-i bezm-i fenā tāc ü ḳabāyı neylesün

Dem mi vardur zaḥm-ı ḡamzeñ cānuma kār eylemez
 'Āŝıḳ-ı ŝādıḳ ḡamuñla nāle-i zār eylemez
 Dil çeker bār-i ḡamın cismi ḥaber-dār eylemez
 Sālik-i 'ārif vücūdın kendüye bār eylemez
 Ğarḳa-i emvāc-i ḥayret āŝināyı neylesün

Dāmen-i vaşl-ı nigāre irmedi ḥayfā elüm
 Miḥnet-i bār-i belā vü derd-i ḡam bükdi belüm
 Yoḡ iken ay āfītābum zerre deñlü medḥalüm
 Ŗabr idermiş yādlar ṭa' nına 'āŝıḳ ṭotalum
 Āŝinālardan gelen seng-i cefāyı neylesün

Āteş-i ʿıŝkuñla cānā döndü ten hākistere
Beñzedi her dāğ-ı sīnem nār-ı ğamla aḥkere
Nıʿ metī sözüñü izhār itmek için dil-bere
Āteş-i nazmuñ yakup Nevʿī çıkardı göklere
Ol şeh-i ʿālī-nazar görmez gedāyı neylesün

35-a

Tahmīs ü ğazel li-rākımıhi'l-fakīr

Mef' ülü/ Mefā' ilün/ Mef' ülü/Mefā' ilün

- - · / · - - · / - - · / · - - -

Ağyārile gülşende ' ıyş itmede cānānum
 Redd itdi beni şimdi ol gözleri mestānum
 Raḥm eylemedi baña ol ğonçe-i ḥandānum
 Cevr itmege yüz tıtdı ol āfet-i devrānum
 Künc-i ğam-ı miḥnetde irdi göge efgānum

Fikr-i leb-i la' lile girmez gözüme uyḥu
 Cevr itmek aña olmuş ' uşşāka dem-ā-dem ḥū
 A' dā ile nūş eyler her laḥza mey-i gül-bū
 Zevḳ eylemede hergün ağyārile ol meh-rū
 Ḳan ağlamada her dem bu dīde-i giryānum

Bu ālem-i fānīde ğam oldı baña maḥrem
 Rāzum dimege ey dil bulunmadı bir hem-dem
 Cevrine o dil-dāruñ şabr eylemez ādem
 Ol ğonçe-dehen baña cevri eylemede her dem
 ' İşḳ āteşine yandı bu sine-i sūzānum

Bilmem ne günāh itdi yoluñda dil-i şeydā
 Luḫfuñla añup anı raḥm eylemedüñ aşlā
 Budur dilegüm senden ey lebleri bī-hemtā
 Luḫf eyleyüp ağyāre ağlatma beni cānā
 Zülfüñ gibi ayağa şalma beni sulṫānum

Künc-i ğam-ı ' işḳuñda derdüm oluben efzün
 Oldı gözümüñ yaşı ḳan ağlamadan Ceyḥün
 Her demde belā vü ğam bağrumu idüp pür ḥün
 Leylī saçıñuñ fikri itdi beni çün Mecnün
 Raḥm itme misün daḥı bu Ni' meti'ye cānum

IX. GAZELLER

39-b

Fi-ḥarfi'l-elif

1

Fe' ilātün/ Fe' ilātün/ Fe' ilātün/Fe' ilün
 (Fā' ilātün) (Fa' lün)

· · · · / · · · · / · · · · / · · · ·

Ruḥuñ üzre tağıdup zülf-i semen-sāyı şabā
 Eyledi yine perîşān dil-i şeydāyı şabā

Ṭoğrusını mı diyeyin kāmētüñe öykünücek
 Yere çaldı kıparup serv-i dil-ārāyı şabā

Lebüñe beñzemesün deyü senüñ ey gül-i ter
 Açdı gülşende seḥer gönçe-i ḥamrāyı şabā

Görmedi kāmēt-i mevzūnuña beñzer 'ar' ar
 Gezdi ser-tā-be-ka-dem gülşen-i dünyāyı şabā

Lezzet-i kand-i lebüñden ḥaber almağa bugün
 Şordı söyletdi biraz tūṭi-i gūyāyı şabā

Reviş-i kāmēt-i dil-dāre görüñ öykündü
 Yine taḥrîk idicek sidre vü tūbāyı şabā

Ḳopmadı bāğ-ı cihānda saña beñzer bir gül
 Devr idelden berü bu künbed-i mīnāyı şabā

Nigeh-i mestüñe teşbîh idicek kendisini
 İtdi pejmürde seḥer nergis-i şehlā-yı şabā

Arayup bulmaya hergiz reh-i ʿışkuñda senüñ
Niʿ metīveş yine bir ʿāşık-ı şeydāyı şabā

2

Mefāʿ ilün/Feʿ ilātün/Mefāʿ ilün/Feʿ ilün
(Faʿ lün)

· · · / · · · / · · · / · · · (-)

Ölürsem itmezem ol laʿ l-i nāba istiğnā
İder mi ḥaste-i dil-teşne āba istiğnā

Cemālüñ ayına bir kez nażar iden ʿāşık
Revādur etse eger āfītāba istiğnā

Olurdu ʿillet-i bīmār-ı ʿışkuñda dermān
Ṭabībüm itmese şāfi cevāba istiğnā

Düşürmez elden ayağı ḡamuñla rind-i cihān
İder mi bāde-perestān şarāba istiğnā

Pür olsa dāğ ü eliflerle sāʿ id ü bāzū
Ben eylemem yine deff ü rebāba istiğnā

Ḥaṭ-ı siyāhuna bakdıkça yazılır ḡalbim
Gelür mi ṭālib-i ʿilme kitāba istiğnā

ʿAceb ṭabīʿ atı var Niʿ metī-i zārın ider
Kibāre itmek için intisāba istiğnā

40-a

3

Fe' ilātün/ Fe' ilātün/ Fe' ilātün/Fe' ilün

(Fā' ilātün) (Fa' lün)

(- · - -) · · - - - / · · - - - / · · - - - / · · - - (- -)

Gönlümü silsile-i zülfüne bend itdi şabā

Himmetüñ yine dil-i zāre bülend itdi şabā

Gönçe eṭfāli gibi 'iydgeh-i gülşende

Bülbüle şāḥ-ı güli āli semend itdi şabā

Boğmağa 'āşık-ı ğam-ḥ'ārı reh-i 'ışkuñda

Zülf-i ḥam der ḥam-ı cānānı kemend itdi şabā

Girih-i ka'küline beste idüp Leylā'niñ

Dil-i Mecnün'ı yine silsile-bend itdi şabā

Ni' metīveş reh-i 'ışkuñda ğubār olduğuma

Seḥerī baña gülistānda pesend itdi şabā

4

Fe' ilātün/ Mefā' ilün/Fe' ilün

(Fā' ilātün) (Fa' lün)

(- · - -) · · - - - / · · - - - / · · - - - (- -)

Nāzil olsa zemīne tīr-i қаzā

Sīnede cāy ider be-emr-i Ḥudā

Āşinādan gelen belā vü sitem

Yād ü biġāneden cefā vü ezā

Kimseniñ devletine yoқ ḥasedüm

Devlete irse hep қamu dünyā

Kimseye zerre deñlü albümde
 Ğarazum yok dürür bilür Mevlā

Mutezā-yı sipihr-i kec-reftār
 Böyledür çekme ğam ne çāre dilā

Yūsuf-ı mıřr-ı ma rifet olsañ
 Cümle ivān olur saña a dā

Sehven  arz eyleseñ metā -ı dili
 Ğıybet ü zemm ider seni süfehā

Oldı dil mazhar-ı ğumūm-ı  umūm
 Böyledür mutezāyı hūkm-i azā

Emr-i Ha'dur bu Ni meti her dem
  Āil olan virir azāya rızā

5

Fe ilātün/ Fe ilātün/ Fe ilātün/Fe ilün
 (Fā ilātün) (Fa lün)

()  /  /  /  ()

ılmek olmadı müyesser baña  ālemde dilā
 Künc-i minetde enisüm ğamile derd ü belā

Def -i ğam kıлмаğa ğülzāre eger  azm itsem
 olaşur dāmenime hār-ı ğam-ı zecr ü  anā'

Minet-i far ü felāketle eger hā olsam
 Ser-fürü eylemezem dünyede nādāne dilā

Felegiñ meyli edāniye dūrür ve'l-ḥāşıl
Ey gönül şimdi edānī ider ʿālemde şafā

Zīnet-i dehr-i denī ādemi maḡrūr eyler
Niʿ metī devlet-i dūnyā olur elbette fenā

40-b

6

Fāʿ ilātün/ Fāʿ ilātün/ Fāʿ ilātün/Fāʿ ilün
- · - - / - · - - / - · - - / - · - -

Şīve-i reftāruña cānum fedā olsun fedā
Lezzet-i güftāruna cānum fedā olsun fedā

Nāzile etseñ tekellüm kesb-i rūḥ eyler gönül
Laʿ l-i gevher-bāruña cānum fedā olsun fedā

Elde ḥāmeñ naḥl-ı gülzār-ı maʿārifdür senüñ
Mīve-i eşʿāruña cānum fedā olsun fedā

Cān virür ʿuşşāka şīʿ rüñ ey gül-i bāḡ-ı hüner
Naẓm-ı siḥr-āşāruna cānum fedā olsun fedā

Pertev-i ḥurşīd-i naẓmuñ dehri pür nūr eyledi
Ṭabʿ -ı maʿnī-dāruña cānum fedā olsun fedā

Kākülüñ gibi perīşān itdi cānā dilleri
Zülf-i ʿanber-bāruña cānum fedā olsun fedā

Ḥalk-ı ālem Niʿ metīveş hep muḡayyed zülfüñe
Ṭurre-i ṭarrāruña cānum fedā olsun fedā

7

Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

Kemāl-i kudretiñ izhār idüp Haḳ ḥazreti cānā
Güzeller içre itmiş sen şehi bī-miṣl ü bī-hemtā

Leb-i la' lüñ gamın def' itmekiçün levḥ-i ḥāṭırdan
Elimden dā'imā düşmez benim cām-ı mey-i ḥamrā

Göreldeñ mū-miyānuñ kılca ḳalmamışdur ārāmum
Beni sevdā-yı zülfüñ birle āḥır eyledüñ şeydā

Gidüp 'aqlum başumdan çeşmüme ālem olur deycūr
Siyeh-püş olduğun vaḳtī nitekim Ka'be-i 'ulyā

Gözümüñ ḳanlı yaşıdur ki tutdı dāmen-i dehri
Şafaḳ şanma görinen her şebāngeh ey melek sīmā

Çemen şahnında ey gül gonçe-i ḥamrā ile nergis
Lebüñle çeşmüñe her biri oldı 'āşık-ı şeydā

Revā mı Ni' meti-i ḥāksarı pāy-māl itmek
Firāḳ-ı kākülüñle olmuşiken 'āleme rüsvā

8

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - - -

Zir-i zülfüñde ruḥuñ zerd olsa vechi var şehā
Niliñ altında yazılmış zerle güyā ve'd-ḍuḥā

Ey ṭabībüm gelmedün ben ḥaste-ḥālī görmege
İtmedüñ gitdi muḥaşşal bu dil-i zāre devā

Mîr ü paşası ile ʿaşruñ müşāhib olmadañ
İtlerüñle bir gün ülfet eylemek yegdür baña

Bend-i ʿışkuñdan hülāşā çāre yok murğ-ı dili
Bir hümādur āşiyān-sāz oldı güyā ber-hevā

Tîr-i āhumdan hāzer kıl ey gül-i bāğ-ı cemāl
Niʿ metî-i nā-murāda itme bî-hūde cefā

41-a

9

Mefāʿ ilün/ Mefāʿ ilün/ Mefāʿ ilün/ Mefāʿ ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

Dehānuñ gülşen-i hūsn içre bitmiş gönçe-i hamrā
Ruḥuñ bāğ-ı melāhatda açılmış bir gül-i raʿ nā

O zülf-i ʿanber-āmîziñ muʿaṭṭar eyledi dehri
Cihānı ṭutdı büy-i verd-i ḥaddüñ ey semen sîmā

Çaçan reftāre gelseñ gülşen içre nāz-ı şeb-būyla
Olur üftāde-i ḳaddüñ çemende ʿarʿ ar-ı bālā

Leb-i laʿ lüñ hevāsıyla elüme cām alam her çend
Gözüm yaşını hūn eyler felek ol dem benim cānā

Ki bitmez mîve-i vaşlı anuñ ey Niʿ metî her bār
Aḳıtma eşküñ ol serviñ ayağına şaḳın ḳaṭʿ ā

10

Mefāʿ ilün/ Mefāʿ ilün/ Mefāʿ ilün/ Mefāʿ ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

Muḳārif⁸⁸ olmasaydı ʿārîz -ı gülgünuña cānā
Ḳızarmazdı ṭarāvet kesb idüp berg-i gül-i hamrā

⁸⁸ مفارق (Mukārık) şeklinde yazılmıştır.

Ḥayāl-i mū-miyānuñla vucūdum⁸⁹ nā-bedīd olsa
Ölünce zevk-i vaşlundan ümīdim kesmezem kaçā

Sürüme yerlere cānā yazıkdur kākülün başma
Ayāğın öpmege şarkar senün ol zülf-i müşkāsā

Behişt-i ʿarızında dāne-i ḥālün gören ādem
Nice şabr etsün Allah'ı severseñ ey melek-sīmā

Ṭarāvetde ruḥuñ verd-i gülistān-ı leṭāfetdür
Raķīb-i ḥāre açılma şakın ey gönçe-i zībā

Nevālem guşşa vü gamdur simāt-ı bezm-i hicründe
Revā mı ḥān-ı vaşluñla beni sīr itmek cānā

Ḳoyup künc-i gamuñda Niʿ meti'yi zār ü ser-gerdān
ʿĀdū-yı ḥārele bāğa teveccüh itme bī-pervā

11

Feʿ ilātün/ Feʿ ilātün/ Feʿ ilātün/ Feʿ ilün
(Fāʿ ilātün) (Faʿ lün)
(ˆ ˆ ˆ) ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ (ˆ ˆ)

Neyledi bilsem ʿaceb bu dil-i nā-kām saña
Dimedün kim kılayın vaşlumu inʿām saña

Ḥazer it her-kese rām olma gel ey kebg-i ḥırām
Ḳorḳaram kim ḳuralar şaydın içün dām saña

Şubḥa dek muntazır oldum şeref-i maḳdemüñe
Dimedün mi varayın bu gice aḥşām saña

⁸⁹ وجودمك (Vücūdumuñ) şeklinde yazılmıştır

Cismümü lerze tutar nuḡka mecālüm kalmaz
Her kaçan vaşluñ için eylesem ibrām saña

Reşkile meygedede bağrumu pür-ḡün itdi
Çağırup ayağına şundi ‘ adū cām saña

Ḥātem-i la‘ l-i güher-bārını būs itmekiçün
Ni‘ metī cür’et idüp idemez iḡdām saña

41-b

12

Mefā‘ ilün/ Mefā‘ ilün/ Mefā‘ ilün/ Mefā‘ ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

Olaldan zülfüne beste gönül ey saçları Leyli
Kararı yok gezer ‘ işkuñla tih-i ġamda Ḳaysāsā

Benim meh-ruları sevmekde elde ihtiyārum yok
Naşihat eylemiş vā‘ iz tatalım ey dil-i şeydā

Cihāne gelmedi mişlüñ senüñ ey ġonçe-fem hergiz
Görenler dir ruḡuñ olmaz buña benzer gül-i ra‘ nā

O zülfeyn-i ‘ abir-efşānı nāz ile kaçan çözseñ
Gözüme tār olur ‘ ālem ser-ā-pā ey meh-i ġarrā

Yine ey Ni‘ metī bir şūḡ-ı şehri āşūbe dil virdün
Belā-yı derd-i ‘ işḡı ile olup ‘ āleme rüsvā

13

Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - - -

Sineden kaç‘ etse başum tiğ-i cellād-ı ḡazā
Şanma rü-gerdān olam yoluñda olmaḡdan şehā

Mihr-i âlem-sūzi çarḥuñ toğmaz ise ğam degil
Pertev-i ḥurşid-i ruḥsāruñ virir dehre ziyā

Sinede her dāğ-ı ḥūn-ālūd-ı ıŝkı dil-berin
Reşk-i verd-i gülşen-i cennetdür ey ŝufi baña

Gülşen-i ğamda idelden bülbül-i dil āŝiyān
Zaḥm-ı ḥār-ı hicrle feryād ider ŝubḥ ü mesā

‘Iyd-ı ezhā-yı viŝālūñ birle mesrūr eyleseñ
Ni‘ meti ḳurbān iderdi kebs-i canıñı saña

14

(Bu ğazel mu‘ammādır her beytinden bir isim çıkar)

Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün

- . - - / - . - - / - . - - / - . - -

(İlyās) Cilveger olsañ çemende nāz ü şiveyle ŝehā
Ḳaddūñi tā kim göre başın virir ‘ar‘ ar saña

(Murād) Açılır ḳalb-i ḥazīnim ğonçeveş ḥandān olur
Tīr-i dil-dūzuñ irince ey perī-peyker baña

(Selām) Āfitābum ğün gibi ‘arz-ı cemāl etseñ eger
Pāyüñe yüz sürmekičün dil ider başın fedā

(Selām) Sīne-i ‘uŝŝāḳ ider zevḳıyle kesb-i inŝirāḥ
Ḥadd-i ḳalbe fark-ı tīrūñ iricek ey kāŝı ya

(Ḥāver) Miḥnetile bülbül-i ŝüride feryād itmede
Ḥār ü gül her biri bī-ḥad bāğda eyler ŝafā

(Hüsām) Vāşıl-ı sırr-ı dehānuñ olsa ‘ālemde gönül
Yoluña bezl eyler idi cümle varın bî-merā

(‘Alī) Göricek zülfi gibi başdan perîşān olduğum
Yār dîmiş Ni‘ metî ‘āşık gibi şimdi baña

42-a

15

Mefā‘ ilün/ Mefā‘ ilün/ Mefā‘ ilün/ Mefā‘ ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

Resūline idüp inzāl kelāmın Hāzret-i Mevlā
Kelāmında buyurdi kim “Ve nezzelnāhü tenzīlā”

Buyurdi ũāhir olmayan āña mess itmesün dağı
Didi Hāķķ kırā’ atda “Ve rattelnāhü tertīlā”

‘Urūc itdirdi maĥbūbın idüp da‘ vet ĥuzūrına
Didi furķān-ı pūr nūr içre “Sübĥānellezi esrā”

İdüp leyl ü nehārı ātiyen ol Hālīķ-ı kevneyn
Dağı her şey için didi “Ve faşşalnāhü tafşīlā”

Ķuluñdur Ni‘ metî-i zāre ya Rabbī hidāyet Ķıl
Be-ĥāķķ-ı Āyete’l- Kürsī be-fāzl-i Meryem ü ũāhā

43-a

Fi ĥarfî’l-bā

16

Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - - -

Yārümü taĥrīķ idüp benden ayırduñ ey raķīb
İltimāsum bu ki imānuñdan ayırsun Mucīb

Derdüme ölmekden özge olmaya hergiz devā
Eyleme ben hasteye tedbîr-i dermān ey ṭabîb

Bā' iş ü bādî nedir feryāda yoḥsa ḥār-ı ḡam
Baḡruñî ṣad pāre mi itdi senüñ ey ' andelîb

Künc-i ḡamda aḡladup ben ' aşık-ı dil-ḡasteñî
Göz göre a' dāya cānā vaşluñ eylersin naşîb

Ni' metîveş eyleyüp peygüle-i firḡatde zār
Yārümü taḡrîk idüp benden ayırduñ ey raḡîb

17

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün
- - - - / - - - - / - - - - / - - - -

Ben ḡam-ı zülf ü ruḡuñla āh iderken rüz ü şeb
Bir yañā sen cevr idersin cānuma ey ḡonçe-leb

Giceler tā şubḡ olunca zār ü giryān olmama
Var ise ey dil hevā-yı zülf-i cānāndur sebeb

Lāleāsā sāḡar alsam destüme bu çarḡ-ı dūn
Seng-i ḡam pertāb idüp ṣad-pāre eyler der ' aḡab

Ḥazımuz yoḡ meclisüñden vā' izā dā'im bize
Şoḡbet-i pîr-i muḡāndan irişür zevḡ ü ṭarab

Ni' metîveş olmadum dünyāda bir dem şādmān
Rāh-ı ḡamda dā'imā çekmedeyin bār-ı tea' b

18

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- · - - / - · - - / - · - - / - · - -

Havf idersin ölmeden ey h̄'āce-i ālī-cenāb

Zerre deñlü eylemezsin Haḡ te'ālādan ḡicāb

Cem' -i māl-i bī-me'āle kūşış idüp māh ü sāl

Hidmet-i Rabbūñden ammā kim idersin ictināb

Her ne deñlü mālile Kārūn-ı 'aşr olsañ yine

Şol demi fikr eyle kim olur yerūñ ḡa' r-ı tūrāb

Hidmet-i Haḡ' da tehāvün üzresin ammā yine

Emr-i dünyāda idersin cān ü başile şitāb

Zāhidā Haḡḡ'a 'ibādet deyü taḡlīd itdügūñ

Nic' olur ḡālün olursa vuşlata yarın ḡicāb

Ḳuṭb-ı 'ālem ḡann idersiñ zāhidi ammā ki ol

Perde-i zūhd içre eyler niḡe mekr ü irtikāb

Ni' metī kesb-i ḡalāle sa' y ider bir kimse yoḡ

Haḡḡ-ı 'abdile geḡinür şimdi cümle şeyḡ ü şāb

43-b

Fi-ḡarfi't-tā

19

Mefülü/Mefāilü/Mefāilü/Feülün

- - - / · - - - / · - - - / · - - -

Hüsñüñ ger ola encümen-efrüz-ı kıyāmet

Hāşşıyyet-i nev-rüz virir rüz-ı kıyāmet

Bu hüsniyle gelseydüñ eger maşşere ey gül
Cibril ola bülbül-i nev-rüz-ı kıyâmet

Reftâr-ı kadüñ velvele viridi dü cihâne
Âyin-i hırâmuñ reviş-âmûz-ı kıyâmet

Şol dil kim ola kıddüne üftâde olur ol
Âzâde-i teşvîş-i ğam-endûz-ı kıyâmet

Bir âh-ı derün çekse eger Ni‘ meti-i zâr
Yanar yaqılur dūzah-ı cân-sûz-ı kıyâmet

20

Mefâ‘ ilün/Mefâ‘ ilün/Feülün

· - - - / · - - - / · - -

Olaldan sâkin-i künc-i muhabbet
Mükedder itdi hâlüm derd ü mişnet

Dilâ bî-hüde efgân itme zirâ
Saña olmaz müyesser zevk-i vuşlat

Dil-i şeydâya ey serv-i revânum
Ayağın öpmege gelmez kanâ‘ at

Felek zâr eyleyüp ğam şeş-derinde
Küşâd olmadı baña bâb-ı devlet

Giriftâr-ı kemend-i zülfüñ oldı
Nigârâ Ni‘ meti’ye eyle şefkat

21

Fe^ʿ ilātün/ Fe^ʿ ilātün/ Fe^ʿ ilātün/Fe^ʿ ilün(Fā^ʿ ilātün) (Fa^ʿ lün)

(٠ ٠ ٠ ٠) ٠ ٠ ٠ ٠ / ٠ ٠ ٠ ٠ / ٠ ٠ ٠ ٠ / ٠ ٠ ٠ (٠ ٠)

ʿ Ālemi yıkdı ʰarāb eyledi ʰayfā rüşvet
Pāy-māl itdi re^ʿ āyāyı dirīgā rüşvet

Olsa ʿ ālimde ʿ amel ʿ ilmile ʿ ālemde eger
Raḡne virmezdi cihān mülkine ašlā rüşvet

Rüşveti ʰufyeten alur idi evvel ʰükkām
Āşikāre alınur şimdi ser-ā-pā rüşvet

Mesned-i ŧer^ʿ -i nebī düşdi edānī yedine
Olalı gün gibi ʿ ālemde hüveydā rüşvet

ʿ Ulemā ʿ ālemi rüşvetle ʰarāb itdi velī
Bunları daḡı ʰarāb eyledi ammā rüşvet

İrtiŧā mezra^ʿ ina toḡm-ı fesādı ekicek
Ḥāşıl itdi bulara nice belāyā rüşvet

Ḳalmadı zevḡ ü ŧafā emn ü emān dünyāda
Mülk-i Rüm içre olaldan berü peydā rüşvet

Rüşvet ile ŧatılır oldu menāşib şimdi
Devleti eyledi ber-geŧte vü rüsvā rüşvet

44-a

Zālimi Ḥaḡḡ'a ʰavāle idelüm Ni^ʿ metiyā
Şoñra neyler görelim bunlara āyā rüşvet

22

Mefülü/Mefâilü/Mefâilü/Feülün

- - · / · - - - · / · - - - · / · - - -

Bir dilde zühür eylese âşâr-ı muhabbet

Şâh ise gedâya ider izhâr-ı muhabbet

Cismümde müzeyyen olalı pîne-i dâğuñ

Zann itdi gören sînemi gülzâr-ı muhabbet

Te'sîr ideli sîneme süz-ı gam-ı 'ışkuñ

Kül itdi dil-i zârı yaqub nâr-ı muhabbet

Hürşîdi ider zerre vü hem zerreyi hürşîd

Pertev şalıcak 'âleme envâr-ı muhabbet

Teşhîş idemez Ni' metî'nin nabzını Loqmân

Derdüñle olaldan berü bîmâr-ı muhabbet

Fî-Harfi's-şâ

23

Mefâ' ilün/ Mefâ' ilün/ Mefâ' ilün/ Mefâ' ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

Sirişkümde felek dolâbı gerdân olmağa bā' iş

Derūnum nārîdur dūzaḡ fūrūzan olmağa bā' iş

Beyāza çıkdı naqşı oldı zātı gün gibi zāhir

Budur ḡalk-ı cihān cümle perîşān olmağa bā' iş

Var ise şeyḡ-i şehriñ sū'-i tedbîridür elbette

Ser-i kūyuñda dün yārüñ yine ḡan olmağa bā' iş

‘ Aceb ey rûzgâr-ı bed-eşer devrinde ben dağ
Nedir bilsem ma‘ arif ehli giryân olmağa bā‘ iş

Olur hayy külli şey cānā zılāl-i āb-ı rahmetden
Sirişkümdür cihān gülzārı reyyān olmağa bā‘ iş

Ġubār-ı haṭṭ-ı la‘ lüñdür dil-i zārı iden muğber
Ġamuñdur Ni‘ metī her laḫza ḫayrān olmağa bā‘ iş

44-b

Fī-ḫarfi’l-ḫā

24

Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün

- · - - / - · - - / - · - - / - · - -

Şanma zevķinden mecālis içre raķs eyler ķadeḫ
Dest-i sāķī-i ķazādan gör ne ķan ağlar ķadeḫ

Devr elinden bağrı pür-ḫün olmadan ḫālī degil
Muķtezā-yı ‘ aşrile her laḫza ķan yudar ķadeḫ

‘ Āķil olan ğam yemez bezm-i cihān içre müdām
Sāđar-ı ‘ ömrüñ sürer zevķini nüş eyler ķadeḫ

Meclisüñde olsa encüm nuķl ü mey āb-ı ḫayāt
Mihr-i enver ṭut ki destüñde olupdur zer ķadeḫ

Ni‘ metī peymāne-i ‘ ömri şikest eyler felek
Bir gün olur āķıbet ‘ aksine devr eyler ķadeḫ

25

Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün

- · - - / - · - - / - · - - / - · - -

Sāķiyā la‘ lüñ ğamıyla gerçi ķan ağlar ķadeḫ
Destüñe alsañ yine kesb-i şafā eyler ķadeḫ

Mest olup çāk-ı girībān eylerem mey-ḥānede
Çağırup ayağına şunsa baña dil-ber ḳadeḥ

Meclis içre āşıkuñ reşk ile bağı ḳan olur
Her ne dem nāziklik ile la‘ lüñi öper ḳadeḥ

Tāb-ı meyden ruḥları olur ‘ araḳ-rīz ol gülüñ
Nāz ile mey-nüş idüp alsa eline ger ḳadeḥ

Sāgar-ı billūr ile bir mi sifāl-i kūy-i yār
Lāyık-ı bezm-i vişāl olmaz cihānda her ḳadeḥ

‘ Aḳlın alur göreniñ hergiz felekde görmedim
Dil-berā la‘ lüñ gibi rengin ü cān-perver ḳadeḥ

Dest-i sāḳī-i felekden Ni‘ metīveş dem-be-dem
Bağrını pür ḥūn idüp derdile ḳan ağlar ḳadeḥ

26

Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/Fe‘ ilün

(Fā‘ ilātün)

(Fa‘ lün)

(ˆ ˆ ˆ) ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ (ˆ ˆ)

Büy-i gülden irişür bülbül-i gülzāre feraḥ

Sende ey gönçe ne var vir dil-i ğam-ḥāre feraḥ

Etse mir’āt-ı cemālūñe nazar ‘ āşıḳ eger

Kesb ider görmek ile rūyuñı bir pāre feraḥ

Şerbet-i la‘ l-i ḥayāt-āveriñi nüş itsem

Ḥāşıl olurdu ṭabībā dil-i bīmāre feraḥ

Dest-būsuñla şeref-yāb olabilsem bir kez
Devlet el virüp irerdi dil-i hūn-bāre feraḥ

Leblerüñdür viren ey rūḥ-ı muşavver her dem
Künc-i ʿışkuñda senüñ Niʿmeti-i zāre feraḥ

45-a

27

Mefʿ ülü/Fāʿ ilätü/Mefāʿ ilü/Fāʿ ilün

--- / - - - - / - - - - / - - -

Teşrif idince gülşeni cānān ʿaleʿş-şabāḥ
Döndi behişte şahñ-ı gülistān ʿaleʿs şabāḥ

Tahrīk-i bād-ı şubḥile gülşende nāgehān
Geldi kıyāma serv-i hırāmān ʿaleʿş-şabāḥ

Naḥl-i gül üzre zeyn olanı jāle şanmañuz
Dür taḫdı gūş-ı ğonçeye bārān ʿaleʿş-şabāḥ

Her ḥāre gülleriñ göricek maḥrem olduĝuñ
Bülbül hezār eyledi efĝān ʿaleʿş-şabāḥ

Ṭıtdı cihānı zemzeme-i nāle-i tuyūr
İrdi sipihre nāra-i murĝān ʿaleʿş-şabāḥ

Çarḫa irince velvele-i ḥüsni ol mehin
Mihr aña çıḫdı müşterī ey cān ʿaleʿş-şabāḥ

Aḫşamlamışdı bu gice ĝam-ḥānede o māḥ
Kör ṫālīʿ üm ki gitdi o fettān ʿaleʿş-şabāḥ

Ḳande bulurdı Niʿmetiyā gül bu revnaḫı
Almasa destine anı cānān ʿaleʿş-şabāḥ

Fî-ḥarfî'l-ḥā

28

Fe' ilātün/ Fe' ilātün/ Fe' ilātün/Fe' ilün

(Fā' ilātün) (Fa' lün)

(· · · · ·) / · · · · · / · · · · · / · · · · · (· · · · ·)

Nāz ile ṭaḡsa ḡaçan başına cānān gül-i sürḡ

Arturur revnaḡ-ı ruḡsārını ol ān gül-i sürḡ

Bülbül-i dil n'ola eylerse hezār āh ü fiḡān

Şunmuş aḡyāre yine ol şeh-i ḡübān gül-i sürḡ

'Arz-ı dīdār idicek güllere ol ḡonçe-dehen

Oldı ḡülşende seḡer ḡayli perīşān gül-i sürḡ

Beñzemez kākül-i ḡoş-būñile ḡaṭṭ u ruḡuñā

Bāḡ-ı 'ālemde bugün sünbül ü reyḡān gül-i sürḡ

Ber-ḡüzār eylese tīr-i müjesin baña nigār

Açılır ḡülşen-i sīnemde hezārān gül-i sürḡ

Çāk olur ḡonçe-şıfat sīnedeki dāḡlarum

Alsa ger destine ol serv-i ḡırāmān gül-i sürḡ

Bu meşeldür ki yeter ārife bir gül baña da

Bes dūrür Ni' metiyā 'ārız-ı cānān gül-i sürḡ

29

Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün

· · · · · / · · · · · / · · · · · / · · · · ·

Şafā-yı vaşluña irdim olunca fetḡ-i bāb-ı çarḡ

Bi-ḡamdillāh ki oldum devlet ile kām-yāb-ı çarḡ

Temevvüc eylese ‘ummān-ı eşk-i çeşm-i giryānum
 Ḥabāb-ı kemter olmaz anda cānā nüh kıbāb çarḥ

Ne ğam ger mużtarib olduńsa ey dil çarḥ kec-revden
 Senüñ de bād-ı āhuñdandur ammā ıztırāb-ı çarḥ

45-b

Şerār-ı nār-ı āhumdur ki oldı çarḥa peyveste
 Degildür āsümān üzre görinen āfitāb-ı çarḥ

Revān olmasa cūy-i eşk-i çeşmim vādī-i ğamda
 Ḳalurdı dönmeden ey Ni‘ metī bu āsiyāb-ı çarḥ

Fī-ḥarfi’ d-dāl

30

Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün

- - - - - - - - - - - - -

Luṭfi çok iḥsānı çok Mevlā meded
 Luṭfuña iḥsānuna yoḳdur ‘aded

Mağfıret-cūyān yüz urdum ḳapuña
 Ben günahkārı ḳāpuñdan itme red

‘Işḳuñ ile dem-be-dem ḳan ağlasun
 Çeşm-i ter yoluñda ey Ḥayy ü Eḥad

Ey ḥudāvend-i zemīn ü āsümān
 Ey Ḳadīm ü Ḳādir ü Ferd ü Şamed

Raḥmetüñle yarlığa iḥsān idüp
 Ni‘ metī’-i nā-murāda ḳıl meded

46-a

Fî-ḥarfi'r-rā

31

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - - -

Eyler iken rüz u şeb dil arzū-yı nev-bahār
Geldi irişdi meşāmm-ı cāna bŷy-ı nev-bahār

Mest-i cām-ı ıışķ olup çāk-ı girībān eylerem
Meclis-i gülşende devr itse sebŷy-ı nev-bahār

Ḥānķāh-ı dehri tŷtdı nağme-i murğ-ı seķer
ķubbe-i eflāke çıķdı hāy ŷ hŷy-ı nev-bahār

Yine fetḥ itdi çemen mŷlkin ŷŷkŷfe ' askeri
Bağlu ezhār ile tŷldı çārsŷy-ı nev-bahār

Zŷlf-i ŷeb-bŷy-ı nigārı yine taḥrīk eyledi
Çin seķer bād-ı ŷabā-yı mŷşk bŷy-ı nev-bahār

Ĝonçeler gŷller açıldı geldi ḥab' a inşirāḥ
Gŷl gibi ķıldı mu' aḥḥar dehri bŷy-ı nev-bahār

Ĝonçe-i la' lŷñ ĝamıyla Ni' meti ķan ağlasa
Eşk-i çeşmine anuñ beñzer mi cŷy-ı nev-bahār

32

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - - -

Her ne dem kim ķatlŷme ol tiğ-ı ḥŷn-efşān çıķar
Evvel istiķbāline ḥa' zimen anuñ cān çıķar

Sebze-zār-ı hıttı içre la^ç l-i renginüñ göreñ
Güyyā kim rüz-ı hızr içre gül-i handān çıkar

Ey gönül germ-ābe-i dünyāya ger şāh ü gedā
Kim gelürse ‘ākıbet ‘uryān girer ‘uryān çıkar

‘Ākil iseñ zāhidā rind-i kalendar-meşreb ol
Çal yire tacı ‘imāmuñ başdan ey hayvān çıkar

Nāz ile hurşide karşı ‘arz-ı dīdār etse yār
Āfitāb ol gün ufukdan Ni^ç metī lerzān çıkar

33

Mefā^ç ilün/ Mefā^ç ilün/ Mefā^ç ilün/ Mefā^ç ilün

· · · · / · · · · / · · · · / · · · ·

Gönül kim rāh-ı ‘ışkuñda tabībim haste-ḥālūñdür
Ḥayāt-efzā olan aña cemāl-i bā-kemālūñdür

Virürseñ büseñi biñ cāna cānā ḡabn-i fāhişdür
Bu dil naqd-i ḥayāt ile ḥarīdār-ı vişālūñdür

Perişān eyleyen her dem beni sevdā-yı zülfūñdür
Daḡı rüsvāy-ı ‘ām iden ḥayāl-i hıttı u ḥālūñdür

Sürüme yirlere cānā yāzıkdur kākülün zirā
Niçe yıldır ki ol miskīn yoluñda pāy-mālūñdür

Miyānyla kelāmı bulsa şöret Ni^ç metī yāriñ
Anuñ bu iştiḥāruna senüñ hep kıyl ü kālūñdür

46-b

34

Fe^ʿ ilātün/ Fe^ʿ ilātün/ Fe^ʿ ilātün/Fe^ʿ ilün(Fā^ʿ ilātün) (Fa^ʿ lün)

(ˆ ˆ ˆ ˆ) ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ (ˆ ˆ)

Bülbüli cāzibe-i ʿışkı gülistāne çeker

ʿĀşık-ı haste-dili dergeh-i cānāne çeker

Ġam-ı ebrū-yı dil-ārāsını mānend-i kemān

Kimse çekmez anı illā dil-i dīvāne çeker

Ĥāk-i pāyüñ senüñ ey gevher-i pākīze-vücūd

Cümle a^ʿ yān-ı cihān dīde-i giryāne çeker

Nice çāk eylesün erre-i ġam cismini kim

Ġam-ı ġisū-yı dil-āvīzüñi hep şāne çeker

Keh-rübāveş eşigüñ taşı senüñ sultānum

Kendüye kāh-i dil-i zārı zarīfāne çeker

Tırveş kıddümi dāl itdi ġam-ı müjġānuñ

Yā kışuñ fikri ile gör dil-i şeydā ne çeker

Ĥün-ı dil nüş iderek bezm-i muĥabbetde müdām

Ġam-ı şahbā-yı lebüñ ʿāşık-ı mestāne çeker

Ey tabīb-i dil ü cān ĥasret-i la^ʿ lüñle senüñ

Zurafā bādeyi gör nice ĥaķīmāne çeker

Ārzū-yı leb-i mey-gūnuñ ile ey sākī

Ni^ʿ metī şām ü seĥer bir iki peymāne çeker

35

Fā^ˆ ilātün/ Fā^ˆ ilātün/ Fā^ˆ ilātün/Fā^ˆ ilün

- · - - - / - · - - - / - · - - - / - · - -

Her kimüñ ayağına cān naq̄din itdimse nişār

ˆ Āķıbet cām-ı sitem çekdim elinden şad hezār

Böyle ancak tā ezelden kār-ı sāk̄i-i każā

ˆ Aķsine devr eylemekde cām-ı çarḥ-ı bī-ķarār

Bir muvāfık yār-ı şādık girmede ḥayfā ele

Eyledim kūy-ı vefāda nice dem geşt ü güzār

ˆ Āleme bünyād uraldan şāni^ˆ -i heft āsümān

Ḥār-ı ğuşşa maḥrem-i gül kār-ı bülbül āh ü zār

Ni^ˆ meti'nüñ olmasa zāhir şikāf-ı sīnesi

Olmaz idi ˆ āleme rāz-ı nihānı āşikār

36

Mef^ˆ ülü /Fā^ˆ ilātü/Mefā^ˆ ilü/Fā^ˆ ilün

- - - / - - - - - / - - - - - / - - - -

Şol dil-rübā ki meclis-i a^ˆ dāda açılır

Bir naḥl-i tāzedür dem-i sermāda açılır

ˆ Aks-i lebi ki çeşm-i terümde ˆ iyān olur

Ya şīşe içre ğonçe dūrür māda açılır

Sīnemde dāğuñ üzre olan penbe cā-be-cā

Beñzer şu sāde verde ki şaḥrāda açılır

Destine lāle gibi piyāle alur o gül

Varır hemīşe ˆ işret ider yāde açılır

48-a

Gülzâr-ı ğamda Ni' metî'yi qor o ğonçe-fem
Ammâ raķibe gül gibi tenhâda açılır

37

Fe' ilâtün/ Fe' ilâtün/ Fe' ilâtün/Fe' ilün

(Fâ' ilâtün) (Fa' lün)

(ˆ ˆ ˆ) ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ (ˆ ˆ)

Rûh-baḡş olur o dem mürdeye etse reftâr
Eyleye bâr-i Hudâ naḡl-i qadûñ berḡurdâr

Dehenûñ gibi yoĝ itsün dilerem Ḥazret-i Ḥaḡ
Dil uzatmış lebûñe yine işitdim aĝyâr

Ḥasret-i la' l-i güher-pâşûñ ile çeşmümden
Ḳatre ḡatre dökülür ḡanlı yaşum leyl ü nehâr

Bâĝ-ı dehre gözümüñ yaşı revân olmasa ger
Âsiyâb-ı felek olmazdı yirile devvâr

Şararup şoldı göñül gülşen-i hicründe senûñ
Firḡat-i dide-i mestānuñile nergîsvâr

Ne 'aceb ḡali' imüz var bu gice Ni' metiyâ
Bende aḡşamladugun ḡuymuş o mâhuñ aĝyâr

38

Fe' ilâtün/ Fe' ilâtün/ Fe' ilâtün/Fe' ilün

(Fâ' ilâtün) (Fa' lün)

(ˆ ˆ ˆ) ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ (ˆ ˆ)

Güli pejmürde iden 'arîz-ı gül-nâruñdur
Servi pâ-beste kılan şive-i reftâruñdur

Teng ü tār eyleyen ey meh başuma dünyāyı
 Ḥasret-i la' lūñ ile zūlf-i siyehkāruñdur

Ġonçe-i nev-resi dem-beste kılan gülşende
 Ḥarekāt-ı leb-i cān-baḥş-ı güher-bāruñdur

Tār iden çeşmüme baḥtum gibi heft iḳlîmi
 'Uḳde-i pür-şiken-i turre-i tarrāruñdur

Pister-i gamda bugün Ni' meti'yi ḥaste kılan
 Ġamze-i pür-fiten ü nergis-i bīmāruñdur

39

Mefā' ilün /Mefā' ilün/Fe' ülün

· - - - / · - - - / · - - -

Melāḥat kişverüñ ey mihr-i enver
 Cebīnūñ nūrudur iden münevver

Ġam-ı zūlfüñle her şeb dāde giryān
 Ḥayāl-i ḥaṭtuñ ile dil mükedder

Ḳad-i ḥam-geştemi ey şāh-ı ḥübān
 Belā-yı bār-ı hicrūñ itdi bī-fer

Raḳīb-i bed-liḳāya hem-dem olmaḳ
 Düşer mi şānuña ey māh-peyker

Ġubār-ı ḥaṭṭ-ı sebzūñ fikri cānā
 Dil-i şeydāyı itdi ḥayli muḡber

Seḫer gūş eyledim gülşende bülbül
 Oḳur bu maḳṭā' ı derd ile ezber

48-b

Seni ey Ni' meti aşüfte itdi
Nigāh-ı nergis-i mestān-ı dil-ber

40

Fe' ilātün/ Fe' ilātün/ Fe' ilātün/Fe' ilün
(Fā' ilātün) (Fa' lün)

(ˆ ˆ ˆ) ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ (ˆ ˆ)

Gelürem deyü bu şeb külbe-i aḫzānuma yār
İntizār ile beni şubḫa dek itdi bī-dār

Dāḡ urup baḡruma ol lāle-ruḡ ü ḡonçe-dehen
Şaḫn-ı ḡülzāre ider düşmen-i ḡār ile ḡüzār

Murḡ-ı dil ḡülşen-i kūyuñda o ḡül-ruḡsāruñ
Zaḫm-ı ḡār-sitemi ile ider nāle vü zār

Ġam-ı ḡisū-yı girih-ḡir-i nigār ile dilā
Ser-be-ser oldı cihān dīde-i ḡam-dīdeme tār

Ni' meti vaşluña ger vāşıl olaydı cānā
Eyler idi ḡüher-i eşküñi pāyüñe nişār

41

Fe' ilātün/ Fe' ilātün/ Fe' ilātün/Fe' ilün
(Fā' ilātün) (Fa' lün)

(ˆ ˆ ˆ) ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ (ˆ ˆ)

Var mı bir şeb ki ḡam-ı zülfüñile bu dil-i nizār
Şubḫa dek āhı ile itmeye ḡalkı bī-dār

Merḫamet eylemedüñ ben ḡuluña sulṫānum
Nāleden nāle dönüpdür ḡamile cism-i nizār

Gelmedi şadr-ı dile deyü hadeng-i gamzeñ
Geçürür hasretile gögsiñi her ‘ aşık-ı zār

Eşk-i çeşmümle reh-i küyuñı nemnāk itdim
Dāmen-i pāküñe tā konmaya bir zerre ğubār

Bāde-i ‘ ışkile “lā ya‘ kı” olup dünyāda
Ni‘ metī derd-i dili itme ‘ adūya izhār

42

Mef‘ ūlü /Fā‘ ilātü/Mefā‘ ilü/Fā‘ ilün

--- / - - - - / · - - - - / - - - -

Cāhil cihānda ğurrem ü ğandān olup gider
‘ Ākil hemīşe ğüznile nālān olup gider

Ħalk-ı cihānda zevk ü şafā kalmadı dilā
‘ Ālem cefā-yı zulmile virān olup gider

İrdi dilā merātib-i ‘ āliye her denī
Dānā dehrde ğāk ile yeksān olup gider

Erbāb-ı dil ğamile delüp baĝrını müdām
Bezm-i belāda ney gibi nālān olup gider

Ħayfā ki ‘ izz ü cāhile ey Ni‘ metī-i zār
Cāhil cihānda ğurrem ü ğandān olup gider

43

Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/Fe‘ ilün

(Fā‘ ilātün) (Fa‘ lün)

(- - -) · - - - / · - - - / · - - - / · - - - (- -)

Bülbülāsā n’ola āh eyler isem şām ü seĝer
Taķıllur ğār-ı ‘ adūnuñ yanına ol ğül-i ter

49a

Görmek ise ğaražuñ ğüsñüñü ey ğonçe-dehen
Eyle mir'ât-ı dil-i ' aşık-ı bımāre nazār

Nākış-ı nākıdı gerdün çıkarır bālāya
Kāmılüñ mertebesin ğāk ile yeksān eyler

Felek-i şu'bede-bāzın nazārı ' aksinedür
Pertevin seng-i mezār üzre şalar şems ü kamer

Bir gedā tab' ü fūrū-māye güher nā-dānı
Lāyık-ı devlet ider çarġ-ı esāfil-perver

Döndürüp yaya felek kāmētümü bükdi belüm
Sīnemi itdi sihām-ı ğam-ı hicrāne siper

Ni' meti şadr-ı sa' ādetde edānī mesrūr
Kūşe-i ğamda felāket-zededür ehl-i hüner

44

Fe' ilātün/ Fe' ilātün/ Fe' ilātün/Fe' ilün
(Fā' ilātün) (Fa' lün)

(˘ ˘ ˘) ˘ ˘ ˘ ˘ / ˘ ˘ ˘ ˘ / ˘ ˘ ˘ ˘ / ˘ ˘ ˘ (˘ ˘)

Saña lāyık mıdur ey çarġ-ı edānī-perver
Tīr-i cevre idesin sīnemi her yerde siper

Bir yaña ta' n-ı ' adū bir yañadan cevri felek
Ķomadı cism-i naĥifimde benim kuvvet ü fer

Mihnet ü derdile gāyetde zā' ifü'l-hālem
YoĶdur ' ālemde meded ħālime bir şefkat ider

Bilmezem cürm ü günāhum nedir ey çarḫ-ı denī
Ki baña cevr ü cefā itmedesin şām ü seḫer

Dem-be-dem aḫmadadur ḫanlu yaḫum çeşmümden
Niç metīveş elem-i hicrile ḫālüm muḫber

45

Fe^ç ilātün/ Fe^ç ilātün/ Fe^ç ilātün/Fe^ç ilün

(Fā^ç ilātün) (Fa^ç lün)

(- - -) / - - - - / - - - - / - - - - / - - - (-)

Maḫla^ç -ı mihr-i vefā çāk-i girībānuñdur

Murḫ-ı dil şaydına dām zülf-i perīşānuñdur

Ḫün iden eşk-i terim la^ç l-i şafā-baḫşuñdur

Çāk iden sīnemi ḫod ḫaçer-i bürrānuñdur

Ġamdan azāde ḫılan bir ḫuluñu sulṫānum

Ṭogrusın mı diyeyin serv-i ḫırāmānuñdur

Beni bīmār-ı dil-efḫār iden ey ḫonçe-dehen

Şīve-i fitne-res-i ḫamze-i fettānuñdur

Reşkile Niç metīyi sāye-şıfat ḫāke şalup

Rū-mālīde iden pāyüñe dāmānundur

46

Fā^ç ilātün/ Fā^ç ilātün/ Fā^ç ilātün/Fā^ç ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - - -

Fırḫatüñle künc-i ḫasretde idince āḫ ü zār

Oldı cānā ç āleme rāz-ı derūnum āşikār

Cevrūñ ile çekdügim ālāmı taḫrīr itmege

Bulmadum bir ehl-i dil hem-derd ü yār-ı ḫam-güsār

49-b

Pāyüñe yüz sürmek ümmīdiyle ey serv-i revān
Gülşen-i kūyuñda itdim eşk-i çeşmüm cūy-bār

Künc-i hüsñüñü ihāta eylemiş şām ü seher
Ejdehā-yı heft-serdür güyyiā zülf-i nigār

Seyr idince şīve-i reftāruñ ey naḥl-i revān
Gitdi destümden benim ser-rişte-i şabr ü qarār

Ṭāğa düşsem ger ğam ile ağlasam Mecnūn gibi
Ḥālūme raḥm eyleyüp ağlar benimle kühsār

Ni‘ metī verd-i ‘ izār-ı tābnākıñ şevķına
Bülbülāsā gülşen-i ‘ ışkuñda eyler āh ü zār

47

Mefā‘ ilün /Mefā‘ ilün/Fe‘ ülün
· - - - / · - - - / · - - -

‘ Aceb midür idersem nāle vü zār
Ḥarīm-i vaşl-ı yāre maḥrem aġyār

Ser efrāz olalı ol naḥl-ı kāmēt
El irmez mīve-i vaşlına her bār

Cihānı ğarķ-ı ḥūn eyler dem-ā-dem
Ġam-ı la‘ l-i lebūñle ḥışm-ı ḥūn-bār

Dehānuñ ḥasretiyle künc-i ğamda
Cihān mülki olupdur başuma dar

Diriġā Ni‘ metīye iftirādan
Mübālāt eylemez aġyār-ı ‘ ayyār

48

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Kāmet-i mevzūnuña ey serv tūba reşk ider

' Ārız-ı rengīnüne gül-reng hamrā reşk ider

Jāleler üftāde ey gül gonçe-i handānuña

Yāsemenler zülf-i şeb-būyuña cānā reşk ider

Pāyüñe gülşende cūlar yüz sürer ey serv-қad

Şive-i ref tāruña serv-i dil-ārā reşk ider

Vaşf-ı zülfünde olan eş' ar-ı sihr-āşāruma

' Ālemiñ sihr-āferinānı nigārā reşk ider

Devlet-i nā-pāy-dār-ı dehre yoқdur rağbetüm

İntizām-ı hālime aḥbāb ü a' dā reşk ider

Ben ki bir bī-қayd⁹⁰ rindüm çekmezem ferdā ḡamın

Vādi-i ' irfānuma hep cümle dūnyā reşk ider

Feyz-i nazmum mürde-i sāleye virir ḡayāt

Baña ey rūḡ-ı revānum gökde İsā reşk ider

Olalı kān-ı ma' arif ṭab' -ı pākūñ Ni' metī

Nükte-perdāzān-ı ' ālem saña ḡaққā reşk ider

49

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Ḡarқа virse ṭañ mıdur gülzār-ı dehri çeşm-i ter

Cūy-bār-ı eşküme ol serv-қad қılmaz nazār

⁹⁰ قیدم (қaydum) şeklinde yazılmıştır.

50-a

Murg-ı dil hār-ı ğam-ı hicrũñle ey ğonçe-dehen
Yolnup bũlbũl-şıfat feryād ider şām ü seher

Cevr idüp bĩ-hũde baña alma cānā āhumu
İrmesũn mir'āt-ı řab' a seng-i hicrũñle zarar

Dehri řarĩk eyler idi zũlf-i şeb-bũyũñ gibi
Mihr-i ruřsāruñdan almasa eger nũrı şamer

Lāleveř baĝrına cānā Ni' metĩ'niñ dāĝ urup
Şahn-ı gũlzāre raķĩb-i hārla şılma gũzār

50

Fe' ilātũn/ Fe' ilātũn/ Fe' ilātũn/ Fe' ilũn
(Fā' ilātũn) (Fa' lũn)
() / / / ()

Şanmañuz hāne-i şalbim benim ol yār yıķar
Đarb-ı seng-i ğam-ı aĝyār dilā zār yıķar

Tĩře-i ğuşşa-i hicrānla mũzdũr-i felek
Hāne-i hāřır-ı ehl-i dili her bār yıķar

Kesb-i 'ilme nice sa'y eylesũn erbāb-ı şaleb
Ehl-i 'ilmũñ ũzerine bu felek yār yıķar

Zālim-i bed-eşeri şanma olur berhur-dār
Bir gũn anı daĝı bu řarĝ-ı sitemkār yıķar

Bezm-i mişnetde şunup sāĝar-ı ğam sākĩ-i řarĝ
Rind-i mey-h'āreyi ey Ni' metĩ-i zār yıķar

51-a

Fi Harfi'z-za

51

Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

Kemāl ehli felekde zerre deñlü südmend olmaz
Güneş gibi göge irse başı aña pesend olmaz

Nigārā tūṭi-i ṭab' um eger söyletmek isterseñ
Ruḥuñ gibi aña mir'āt ü la' lüñ gibi kıand olmaz

Dil-i Mecnūnumu zabṭ itmekičün ey saçı Leylī
Aña zülf-i girih-girüñ gibi bir kayd-ı bend olmaz

Ne deñlü iltifāt itseñ aña vaşluñla lāyıkdur
Yoluñda bu dil-i şeydā gibi bir müstmend olmaz

Eger dārü'ş-şifā-yı vaşluña lāyık şorar iseñ
Ṭabībüm Ni' meti-i ḥasteveş bir derdmend olmaz

52

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Devlet-i nā-pāy-dār-ı dehre meyyāl olmazuz
Cife-i dünyā içün nā-dāne hem-ḥāl olmazuz

İstiḳāmet bāğınuñ serv-i ser-efrāzı biziz
Tīşe-i müzdür-ı ğam ḍarbıyla pā-māl olmazuz

Dinümüz imānumuz bey' itmezüz dünyā içün
Ḥā' ifiz ḥışm-ı Ḥudā'dan kāsib-i māl olmazuz

Pişemiz endişe-i rüz-ı cezādur dā'imā
Anuñiçün her denīye mahrem-i hāl olmazuz

Devlet-i deh-rūze içün haqqı ibtāl itmezüz
Hem muğill olup cihānda hem dağı dāl olmazuz

Cürmümüz 'ilm ü ma'arif kesbidür ancağ bizim
Vađti zāyi' eyleyüp bi-hūde bađtāl olmazuz

Bir dilim nān pāre içün devr-i ebvāb itmezüz
Rīze-çin-i sürfe-i dūnān ü erzāl olmazuz

Biz tağammül itmezüz bāz-ı cefāya nāzikiz
Hem hār-i 'īsī gibi her yāre hāmmāl olmazuz

Ni' metīveř itmezüz iqbāl-i çarha i' tibār
Devlet-i nā-pāy-dār-ı dehre meyyāl olmazuz

53

Fe' ilātün/ Fe' ilātün/ Fe' ilātün/Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

(ˆ ˆ ˆ ˆ) / ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ (ˆ ˆ)

İdemem şabr ü qarār eylesesem yāre niyāz
Oldı nār-ı dili teskīne dağı çāre niyāz

Şive vü nāzı nigār eyledügünce tekrār
Ne kadar etse düşer 'āşık-ı gam-hāre niyāz

Öpmege 'arızını üstüne şarçar mengüş
Tırmayup lerze-kūnān eyler o ruhsāre niyāz

51-a

Ḥarem-i vaşluñile maḥrem olam deyü seḫer
Bāğda nāle idüp bülbül ider ḥāre niyāz

Beni maḥrūm-ı vişāl itme deyü Ni‘ metiyā
Eyledim sūz ü güdāz ile biraz yāre niyāz

Fi ḥarfı’s-sīn

54

Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün
- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Bulmadum bir hem-dem ü hem-derd yār-ı hem-nefes
Yok dūrür bir kes ki ola derdüme feryād-res

Dāmen-i dehri gözüm yaşı iḥāṭa eyledi
Eşkümün yanında kaṭre olamaz cūy-i Eres

Ḳāf-ı istiğnāda murğ-ı dil idelden āşiyān
Dīde-i ğam-dīdeme görünmez ‘ anḳālar meges

Menzīl-i maḳşūda āḫir irmek olmadı naşīb
Sīt-i nālem tutmuş iken dehri mānend-i ceres

Zevḳ-i vaşl-ı yār ile mesrūr olmaḳ Ni‘ metī
Çün muḫāl ender muḫāldür itme bī-hūde heves

51-b

Fī-Ḥarfı’ş-şīn

55

Mefā‘ ilün/ Mefā‘ ilün/ Mefā‘ ilün/ Mefā‘ ilün
· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

Gülistān-ı ṭarāvetde ‘ izāruñ verd-i āl olmuş
Göñül murğı aña bir bülbül-i şūrīde-ḫāl olmuş

Şafağ şanma cihānı tutdı ey dil hūnı ‘uşşākuñ
Ser-i kūyuñda dün yārūñ ‘acā’ib pek kıtāl olmuş

Ser-i zūlfeyniñüñ sevdāsı ile ‘arşa-i gamda
Niçe biñ gülleler şāhum kesilmiş pāy-māl olmuş

Yine ağıyārla var ise gülşende mey içmişdir
Kızarmış ‘arız-ı gül-rengi zīrā gāyet āl olmuş

Degildür cā-be-cā beñler ruñında Ni‘ meti yāriñ
Gözüm merdümlerinüñ ‘aқsidür kim anda hāl olmuş

56

Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Feülün

· - - - / · - - - / · - -

Olup cām-ı mey-i şiveyle medhūş
Helāk itdi beni nāz-ı siyāvūş

Cihānda şabr ü ārām idemem ben
O servi itmesem bir dem der-āğūş

Ol āhū peççeyi şayd itmek için
Raқīb-i hūke virdim h‘āb-ı hār-gūş

Yedi deryā habābı olmaz anuñ
İdince baħr-i ‘ışkuñ sīnede cūş

Benim devletlü sulţānum kerem it
Huқūq-ı Ni‘ meti itme ferāmūş

57

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Ol güneş tal'at seher ' arz-ı cemāl eyler imiş
Zerreves ' uşşāk-ı zārı pāy-māl eyler imiş

Ey gönül seyr eyle gör her dem oğunu dil-berin
Kanını dökmekde ' uşşākın ne āl eyler imiş

Hañçerün mäh-ı neve kaşuñ hilāle beñzeden
Toğrusın mı diyeyin egri hayāl eyler imiş

Rā kaşuñ fikri ile her ' aşık-ı efsürde-dil
Kāmet-i ham-geştesin her lahza dāl eyler imiş

Eşheb-i nāza süvār olduğda tih-i cilvede
Ni' meti-i hāk-sarı pāy-māl eyler imiş

52-a

Fi-Harfi'd-dād

58

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Ruğlaruñdur gülşen içre verd-i hamrādan ğaraz
Kāmetüñdür toğrusı cennetde tūbādan ğaraz

Serv-i kaduñ sāyesinde baña vallāhü'l- ' azim
Gülşen-i kūyuñ dürür firdevs-i a' lādan ğaraz

Şanma maķşūdum cihānda devlet-i dünyā ola
Zevk-i vaşluñdur faķať bunca temennādan ğaraz

Mezra^ç -ı hırşa dem-â-dem tohm-ı ğam ekmekdesin
 Hâşılı bilsem nedir ey h^çâce dünyâdan ğaraž

Ni^ç metiveş hayrile yâd olmadur beyne'l-enâm
^ç İlme kûşiş eyleyüp eş^ç âr ü inşâdan ğaraž

53-a

Fî-Harfi'l-^ç Ayn

59

Fâ^ç ilâtün/ Fâ^ç ilâtün/ Fâ^ç ilâtün/Fâ^ç ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Şevk-i la^ç lûñle dem-â-dem dîdeden aqmağda dem^ç
 Qılmaduñ bir zerre şefkat baña ey hırşîd-lem^ç

Şüle-i ruhsâruña qarşu bu gice şubha dek
 Bağrınıñ yağın eritdi âteş-i ^ç ışkuñla şem^ç

Fikr-i zülfüñle perişân oldı ^ç aqlum başdan
 Şefkat idüp dest-i luftuñ birle cānā eyle cem^ç

Var iken pîr-i muğānuñ kavli ey dil dünyede
 Tutmaz erbāb-ı harābāt nāşihîñ pendine sem^ç

Top-ı āhum Ni^ç metî sîr eyler gör bir gün hele
 Bî-sütün-ı qal^ç a-i hicrānı eyler kal^ç ü kam^ç

60

Mef^ç ülü/Mefāilü/Mefā^ç ilü/Fe^ç ülün

- - - / - - - - / - - - - / - - -

Etsem ne ^ç aceb vuşlat için yāre tazarru^ç
^ç Ādetdür ider her kişi dil-dāre tazarru^ç

Vaşluña gülün irmek için bülbül-i şeydā
Gülşende ider nāle-künān ħāre tazarru^ç

Ümmīd-i vişāl eyleyuben pāyine düşdüm
Öpdüm elüñi eyledim ol yāre tazarru^ç

Oldı iki yüzlü idügi gün gibi zāhir
Dil eyleyicek ol şeh-i ğaddāre tazarru^ç

Ķalbüm açılup kesb-i ferah idemem aşlā
Ger eylemesem dil-bere bir pāre tazarru^ç

Bezmine düħül itmek için ol şeh-i ħüsnüñ
Der-bānına yalvar idüp aġyāre tazarru^ç

çArz eyleyuben ħāl-i dili Ni^ç metī-i zār
Dün eyledi ol yār-ı sitemkāre tazarru^ç

61

Fā^ç ilātün/ Fā^ç ilātün/ Fā^ç ilātün/Fā^ç ilün
- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Ey gözü cellādum olsañ ħālüme ger muṭṭalı^ç
Tiġ-i zulmü çekmez idiñ üstüme “lā yanḳaṭı^ç”

Vaşf-ı dendānuñda olan nazm-ı gevher-bāruma
Ey dür-i yektā şadefdür cümle gūş-ı müstemı^ç

Görmesem mir’āt-ı rüyuñ nuṭḳa kādır olmazam
Bāġ-ı ruḡsāruñdan olmaz ṭuṭı-i dil mümteni^ç

‘Aql ü dil ber-bād olur gözden nihān olsañ eger
Zülf-i perçinüñden ayru qalbim olmaz müctemi‘

Ni‘ metiveş hāk-i pāy-i dil-rübā ol zāhidā
Olmaq istersen eger aqrān içinde mürtefi‘

53-b

Fī-Ḥarfi'l-Ġayn

62

Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/Fe‘ ilün

(Fā‘ ilātün)

(Fa‘ lün)

(ˆ ˆ ˆ ˆ) ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ (ˆ ˆ)

Eylemem ben yoluña virmede biñ canı dirīğ
Yine sen baña idersen leb-i ḥandānı dirīğ

Ya İlähī ne ‘aceb ‘aşra müşādif olduk
İder oldı felek ehl-i dile iḥsānı dirīğ

Devlet-i dehr-i denī düşdi erāzil yedine
Qaldı şadr-ı sa‘ ādetde kerem kānı dirīğ

Fuqarānın dişine ehl-i ğinā taş virmez
Canuñı virir ider zerre qadar nānı dirīğ

Ya İlähī nic’ olur ḥālim ‘aceb maḥşerde
Dest-i ḥaşma viricek küşe-i dāmānı dirīğ

Ni‘ metī bendeñe ya Rabbī mu‘in ol kerem it
Ḥaşmı irzā idüben eyleme iḥsānı dirīğ

Fî-Harfi'l-fâ

63

Fâ' ilâtün/ Fâ' ilâtün/ Fâ' ilâtün/Fâ' ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Hisset ile 'ömrü geçen h'âcenüñ mâline yūf

Tumturāk u şevketine kadr ü iqbâline yūf

Cife-i dünyâ için yirini dūzağ idenüñ

Çekdügi bār-i belāya hayf ü ef' âline yūf

Ehl-i 'ilmem deyü da' vâ-yı fazilet eyleyüp

'İlmi ile 'âmil olmayanlaruñ hâline yūf

Şüret-i fakr ü fenâyı kendüye dām eyleyüp

Şol zamâne mürşîdinüñ hırka vü şâlına yūf

Turfе kuşdur vâ' iz' anqâyem deyü uçmağ diler

Öyle mez-geldek kuşuñ ey dil per ü bāline yūf

Rūz ü şeb haqq-ı 'ibādı bî-tehāşî ekl idüp

Māl için yirin cehennem ideniñ mâline yūf

Cu' -ı kelbe mübtele bāy ü gedā pîr ü civān

Ehl-i dünyāniñ cihānda hırş ü amāline yūf

Hāşş ü 'ammuñ pişesi şām ü seher ekl-i harām

Böyle kavmiñ 'ömrine hayf ü meh ü sâline yūf

'Ömrini taşşil-i mâle şarf idüp ey Ni' metî

Kadr-i 'ömrü bilmeyen nā-dānuñ aḥvāline yūf

54-a

64

Fe' ilātün/ Fe' ilātün/ Fe' ilātün/Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

(˘ ˘ ˘) ˘ ˘ ˘ ˘ / ˘ ˘ ˘ ˘ / ˘ ˘ ˘ ˘ / ˘ ˘ ˘ (˘ ˘)

Felek ayırdı beni gönçe-dehānumdan hayf

Bī-ḥuzūr oldı cihān ḥalkı fiğānumdan hayf

Nāyler nāle-i dil-sūzuma dem-sāz olmaz

Çarḥ uşandırdı beni ḥaşılı cānumdan hayf

Derd-i dil çāre-pezīr olmağa yoḫdur imkān

Āh kim devr olalı serv-i revānumdan hayf

Gül gibi ḥurrem iken dünyede bir dem ola kim

Zerresin bilmeyeler nām ü nişānumdan hayf

Ṭālī' ümden kime feryād ideyin Ni' metiyā

Felek ayırdı beni gönçe-dehānumdan hayf

65

Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün

˘ ˘ ˘ ˘ / ˘ ˘ ˘ ˘ / ˘ ˘ ˘ ˘ / ˘ ˘ ˘ ˘

Melāḥat mısırınıñ sulṭān-ı 'ālī-şānıdur Yūsuf

Leṭāfet kişveriniñ ḥusrev-i zī-şānıdur Yūsuf

Sipih-r-i ḥüsne māh-ı nev dürür ebrü-yı garrāsı

Semā'-i şiveniñ ḥurşid-i nūr-efşānıdur Yūsuf

Ziyā'-i mihr-i rüyıyla münevverdür dil-i 'āşık

Güzellik āsümānınıñ meh-i tābānıdur Yūsuf

Gülistān-ı cinānuñ verd-i bî-hemtāsıdur rüyu
Çemenzār-ı cinānuñ gönçe-i ħandānıdur Yūsuf

Olup mālîk serîr-i izz ü nāza Ni' metî şimdi
Melāĥat mısırınıñ sulţān-ı ālî-şānıdur Yūsuf

66

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- · - - / - · - - / - · - - / - · - -

Naĥd-i cānı yoluña itdim fedāya i' tirāf
Şādır olmaz rāh-ı ıŝĭ içinde şādıĥdan ĥilāf

Öykünürmüş cebhe vü ruĥsāruña şems ü ħamer
Āfitābum eyledüñ ĥüsn ile zîrā ittişāf

Hiç düşer mi ey perî-peyker adāvet şānuña
Bende-i ġamġiniñ ile n'ola olsañ sine-şāf

İ' timād⁹¹ itme nigārā kizb-i aġyāre şaĥın
Her ne söz söyler ise ĥaĥķumda hep lāf ü ġüzāf

Çekse ger cellād-ı ġamzeñ Ni' metiye tiġ-i nāz
Leblerüñ cānā nezāket birle dir kim lā-teĥāf

54-b

Fî-Ĥarfi'l-Ķāf

67

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- · - - / - · - - / - · - - / - · - -

İçmesem bezm-i elest içinde ger şahbā-yı ıŝĭ
Olmaz idim aleme bir vechile rüsvā-yı ıŝĭ

⁹¹ اعا تمامد şeklinde yazılmıştır.

‘Ālemi tıtdı o dem şīt ü sadā-yı nūş-ı cān
İçicek bezm-i ezelde cām-ı ğam-fersā-yı ‘ışķ

Muķtezā-yı rūzgāriyle temevvüc eyledi
Sīne-i sūzānda pinhān iken deryā-yı ‘ışķ

Dilde efkār-ı ğaṭ ü zūlf-i siyāhuñ olmasa
Tār ü mār itmezdi başdan ‘aķlumu sevdā-yı ‘ışķ

Saña meftūn olalı gitdikçe efzūn olmada
Serde sevdā-yı cünūn ü dilde hūy ü hāy-ı ‘ışķ

Pādişāh-ı kişver-i ‘ışķam ne ğam şimden gerü
Ķabza-i teshīre geldi mülk-i istiġnā-yı ‘ışķ

Şol hümā-yı lā-mekān-pervāz-ı ‘ışķam Ni‘meti
Zīr-i bālümde uçar lā-būd benem anķā-yı ‘ışķ

68

Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/Fe‘ ilün
(Fā‘ ilātün) (Fa‘ lün)

(ˆ ˆ ˆ ˆ) ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ (ˆ ˆ)

Ma‘rifet ehline ‘ālemde dilā raġbet yok
Miḥnet ü derd ise çok zerre kadar rāḫat yok

Pāy-māl-i reh-i ğam etse aceb mi dünyā
Ĥalk-ı ‘ālemde daḫı merḫamet ü şefķat yok

Çār deh-sāle civān sevmek olurdu ammā
Dil-i şeydāda zer ü sīme ise vüs‘at yok

Ḳāmetim oldı dü-tā ey şeh-i ḥübān-ı cihān
Çekmege bār-ı cefānu güzelüm tākat yok

Vaşluna irmek olurdı o şeh-i ḥübānuñ
N'eyleyem Ni' metiyā başda ise devlet yok

69

Fe' ilātün/ Fe' ilātün/ Fe' ilātün/ Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

(ˆ ˆ ˆ ˆ) ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ (ˆ ˆ)

Nāle vü āhumu gūş it dil-i bīmāruma baḳ

Çeşm-i pür-ḥūnumu gör derd-i dil-i zāruma baḳ

Zāhidā itme melāmet dil-i sevdā-zedemi

Beni āşüfte kılan ol büt-i ğaddāruma baḳ

Nice ser-geşte-i şahrā-yı melāl olmayayın

Dili āzürde kılan düşmen-i mekkāruma baḳ

Çekme gam fā'idemend olmaduğuna hünerüm

Dīde-i 'ibret ile baḳt-ı siyāhkāruma baḳ

Ni' metiyem ḥazer it girye-i şeb-ḥizümden

Sūziş-i sīnemi gör āh-ı şerir-bāruma baḳ

55-a

70

Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün

ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ

Ayağūñ şūfi nāzik yire baş ol başduğın toprak

Senin gibi vücūd idi aña 'ibret gözüyle baḳ

Tarīkat saña hayr itmez bu sevdādan dön ey şūfi
Muḳarrerdür semā^ç ın ḫurmeti nā-ehle ey aḫmaḳ

Nedir maḳşūduñ ey şūfi bu hāy-ı hūydan bilsem
Ele bir şey getürdüñ mi ola Mevlā'ya ol elyaḳ

Süleymān olsañ eyler dīv-i gerdün baḫtunu ber-bād
Vuhūşı emrüne rām eylese ol Ḳādir-i muḫlaḳ

Cihān-ı bī-beḳāda devlet-i deh-rūza⁹² dil virme
Ḫuzūr-ı Ḫaḳḳ'a vardıḳda dilerseñ yüzün aḡ olmaḳ

Döker bād-ı fenā ḫāke çemende berk-i eşcārı
Fenā-yı dehri iş^ç ār eyler ol rīzān olan yapraḳ

Şefi^ç -i rüz-i maḫşer Muştafā'ya ḳalmadı^ç ālem
Felekde māhı itmişken benān-ı mu^ç ciziyle şaḳ

Neye müncerr olur bilsem^ç aceb ol gün benim ḫālüm
Varınca pīş-i Dādār'a bürehne-ser yalın ayaḳ

Dirīgā Ni^ç meti^ç de Ḫaḳḳ'a lāyık bir^ç amel yoḳdur
Kemāl-i cūd ü luḫfundan hidāyet ide yoḫsa Ḫaḳ

71

Mef^ç ülü/Fā^ç ilātü/Mefā^ç ilü/Fā^ç ilün

--- / - - - - / - - - - / - - -

Geldi çekildi meclise bāde ayaḳ ayaḳ
Zeyn itdi bezmi nuḳl ile sāḳī tabaḳ tabaḳ

Vaşf-ı lebinde her ḡazel-i āb-dārumu
Şaḫn-ı çemende oḳudı bülbül varaḳ varaḳ

⁹² ده دوزه (deh-dūza) şeklinde yazılmıştır.

Mecnûn okudu muşhaf-ı ʿışk içre leyli ben
 Hatm eyleyince okudum anı sebak sebak

Ferdâ gamuñı çekmeyelim mey içüp müdâm
 Gülzâr-ı dehri geşt idelüm gel ayak ayak

Küy-i nigāre Niʿ meti ile varup bu şeb
 Ağyâr-ı bed-fiʿ âli kaçırđık bucağ bucağ

72

Feʿ ilātün/ Feʿ ilātün/ Feʿ ilātün/ Feʿ ilün
 (Fāʿ ilātün) (Faʿ lün)

(˘ ˘ ˘) ˘ ˘ ˘ / ˘ ˘ ˘ / ˘ ˘ ˘ / ˘ ˘ ˘ (˘ ˘)

Şāhid-i ʿarīzuña dīde-i giryān müştāk
 Leb-i cān-bağşuña ey rūḥ-ı revān cān müştāk

Jāleler ğonçe-i ḥandānuña üftāde senüñ
 Berk-i laʿ l-i lebüñe bülbül-i nālān müştāk

Ṭarḫ-ı refṭār-ı dil-āvizüñe ṭübā meftün
 Reviş-i kāmētüñe serv-i ḥırāmān müştāk

Yanalı nār-ı ğam-ı ʿışkuña pervāne şıfat
 Şemʿ -i ruḥsārüña murğ-ı dil-i sūzān müştāk

Saʿ y ider Қаʿbe-i kūyuñı tavāf itmekiçün
 Niʿ metiveş gören ü görmeyen el-ān müştāk

55-b

73

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Olmasam abdâlveş ger vâkıf-ı esrâr-ı 'ışk
Dil ne keyfiyyet ile eyler idi izhâr-ı 'ışk

Penbe-i hūnîn-i dâğ-ı hicr-i yâr ile tenüm
Görinür 'ayn-i 'adūya dem-be-dem gülzâr-ı 'ışk

Cāme-i h̄'āb ārzū-yı vuşlat-ı dil-dārda
Bu dil-i sevdā-zede oldu yine bīmār-ı 'ışk

Şerbet-i vaşluñ umar darü'ş-şifā-yı gāmda dil
Dermendiñdür ṭabībüm kılmı meded tımār-ı 'ışk

Lezzet-i güftār-ı şirinkāruñ ile hūsrevā
Meskenüm Ferhādveş olmuş dürür kühsār-ı 'ışk

Ol şacı Leylî gāmundan düşmeseydim tağlara
Eylemezdim ben dahı Mecnūn şıfat izhâr-ı 'ışk

Nāle kılmazdı delüp ney gibi bağrın Ni' meti
Cism-i zārı muṭribā olmasa mūsikār-ı 'ışk

74

Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

İrişse 'ıyd-i vaşla ey hilāl-ebrū eger 'āşık
Yoluñda kebş-i canını saña ḳurbān ider 'āşık

Saña bin cānile cān virmegi cānına minnetdür
Reh-i 'ışkuñda şanma ölmeden h̄şā ḳaçar 'āşık

Kemān-ebrūlaruñ ile görelden tîr-i müjgānuñ
Sihām-ı derd ü ālāma ider sîne siper ‘āşık

Taḥammül eylemekdir pîşesi bār-ı ğam-ı ‘ışқа
Yine derd ü belañu her ne ḥāl ise çeker ‘āşık

Leb-i gevher-nisāruñ ḥasretiyle Ni‘ metiāsā
Mişāl-i la‘l-i rümmān çeşm-i terden қan döker ‘āşık

75

Mefā‘ ilün/Fe‘ ilātün/Mefā‘ ilün/Fe‘ ilün (Fa‘ lün)

· · · · · / · · · · · / · · · · · / · · · · · (-)

Ḥarīm-i vaşluña maḥrem olursa ger ‘āşık
Yoluña cānile başım fedā ider ‘āşık

Şikeste eyleme mir’āt-ı ḳalbin eyle ḥazer
Ġamuñla āh ide cā’iz ki bir seḥer ‘āşık

Kişiye şanma murāda irişmek āsāndur
Ne mümkün ire vişāle bu yolda her ‘āşık

Ne deñlü tîr-i ğama sînesin siper etsen
Kemān-ı cevır ü cefāñu yine çeker ‘āşık

Cihānda böyle dürür muḳtezā-yı çarḥ-ı felek
Gehi cefā çeker ü geh şafā sürer ‘āşık

Meta‘ -ı vaşluñ olur Ni‘ meti ḥarīdārī
Bu yolda naḳd-i sirişkin döker saçar ‘āşık

56-a

Fî-Ḥarfî'l-Kef

76

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- · - - / - · - - / - · - - / - · -

Ṭağıdup gīsūlaruñ seyr-i gülistān eyledüñ

Zülfüñü ' arz eyleyüp reyḥānı ḥayrān eyledüñ

Allar giydüñ ser-ā-ser qatl-i ' āma āl idüp

Hem boyuñca qana girdüñ hem daḥı qan eyledüñ

Dür dişüñ vaşında ' āciz qaldum aḡlatduñ beni

Eşk-i deryā-bārumu bir baḥr-i ' ummān eyledüñ

Ey ṭabīb-i cān ü dil dārū-yı la' lüñle yine

Derde dermān eyledüñ luṭf itdüñ iḥsān eyledüñ

Yūsuf-ı dil göricek çāh-ı zenaḥdānuñ senüñ

Ni' meti'nin başına dünyāyı zindān eyledüñ

77

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- · - - / - · - - / - · - - / - · -

Nev-bahār irdi yine ' azm-i gülistān eyledik

Ġonçe-lebler şevḳına bülbülveş efgān eyledik

Bezm-i ġamda sāḡar-ı şahbā-yı la' lüñ yādına

Mest-i cām-ı ' ışḳ olup çāk-ı girībān eyledik

Der-kenār itmek ümīdi iledür maḳşūdumuz

Eşk-i gevher-pāşumuz deryā-yı ' ummān eyledik

İrmekiçün ʿıyd-i azhā-yı vişāl-i dil-bere
 ʿArşa-i ʿışkuñda kebs-i canı kırbān eyledik

Mübtelā-yı ʿışk olup rüsvāy-i ʿālem olsağ ne ğam
 Mā-cerā-yı ğamla gözden eşki rīzān eyledik

Şuʿ le-i şemʿ -i ruḥuñ şevkı ile pervānevār
 Sīnemiz nār-ı ğam-ı ʿışkuñla sūzān eyledik

Ġonçe-i laʿ lūñ ğamıyla ey gül-i bāğ-ı behişt
 ʿAndelībāsā yine feryād ü efgān eyledik

Pāyüñe yüz sürmek ümmīdiyle ey şāh-ı cihān
 Kūyuñ içre cismümüz ḥākile yeksān eyledik

Niʿ metīveş ey göñül biz de ʿalā-rağmiʿl-ʿadū
 Cemʿ -i eşʿār eyleyüp tertīb-i dīvān eyledik

78

Fāʿ ilātün/ Fāʿ ilātün/ Fāʿ ilātün/Fāʿ ilün

- . - - / - . - - / - . - - / - . -

Ḥīn-i vaşluñda virir baña keder pīrāhenüñ
 Girmesün mā-beyne sulṭānum çıkar pīrāhenüñ

Ḳorḳaram āzürde eyler yine ol nāzik tenüñ
 Berk-i gülden olsa ger ey verd-i ter pīrāhenüñ

Olmasun hergiz cihānda iki yağa sāḥibi
 Ḳocduğıyçün cismüñü ey sīm-ber pīrāhenüñ

Reşkile ʿāşık niçe çāk-ı girībān itmesün
 Kim seni cānā ḳocar şām ü seḫer pīrāhenüñ

56-b

Çekdügiçün sînesine sîne-i sîmînüñi
 ʿĀķibet seyr eyle gör başdan çıkar pîrāhenüñ

Niʿ metî ḥāʿil olur yāri der-āgūş itmege
 Māniʿ -i vaşl olmasun tā kim çıkar pîrāhenüñ

79

Mefʿ ülü/Fāʿ ilātü/Mefāʿ ilü/Fāʿ ilün

--- / - - - - / · - - - / - - -

Ḥalk-ı cihāna farz olur āḫir adāvetüñ
 Zuʿ muñca zāhidā vārise ger diyānetüñ

Tesfih idüp temeshur ider her kişi seni
 Şānuñda olsa zerre kadar istikāmetüñ

Māluñ çoğ ise mālîk iseñ cîfeye eger
 Mergüb olur cemîʿ fesād ü ḳabāḫatüñ

Ḳalmazdı toğrusı hele ḫasret ḳıyāmete
 Sürsem ayağına yüzüm ol serv-ḳāmetüñ

ʿİlm ü kemāli bir pula almaz kibārumuz
 Minḳār deger mi Niʿ metiyā bu ḫikāyetüñ

80

Fāʿ ilātün/ Fāʿ ilātün/ Fāʿ ilātün/Fāʿ ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Dür-i eşküm pāyüñe cānā nişār etsem gerek
 Yoluña nem var ise hep ḫāksār etsem gerek

Devlet el virir ise pāyüñe yüz sürmek için
Cism-i zārum rāh-ı kūyuñda ğubār etsem gerek

Dest-i hicrūñden ŧikāyet itmege sulţānuma
Aĝlayup ħāl-i dilüm feryād ü zār etsem gerek

Dergehūñden sürmege ŧeyţān raķībi her gice
Āteŧ-i āhum ŧihāb-ı pür ŧerār etsem gerek

Rāh-ı ı ŧıŧıñda yeñilmez aĝlamaķdan çāre ne
Ni‘ metīveŧ tıfl-ı eŧküm bī-ķarār etsem gerek

81

Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün
- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Bezm-i vaŧluñda ŧarāb-ı la‘ lünü görsem gerek
Ayagūñ topraĝuna cānā yüzüm sürsem gerek

Feyz-i bārāndan çemende gül bulur neŧv ü nemā
Anuñ için aĝlayup ben yāri güldürsem gerek

ŧarŧar-ı āhum ile rūy-i ‘ adūyı nāgehān
Nitekim berk-i ħazān miĝnetle ŧoldursam gerek

Hem-sifāl olmaķ murād etmiŧ kilāb-ı yārile
Seg raķībi kūy-ı cānān içre öldürsem gerek

Dest-i ķudret kelle-i bī-devlete rüz-ı ezel
Her ne taĝrīr itdi ise ben anı görsem gerek

İricek vaķt-i ecel ey Ni‘ metī-i nā-murād
Defter-i ‘ ömr-i ‘ azīzi āķıbet dürsem gerek

57-a

Fî-Ḥarfi'l-Lām

82

Ġazel-i bî-nuḡaṭ

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Gülmedüm 'ālemde aṣlā olmadum āsūde-ḡāl

Hem-demüm derd ü elemdür maḡremüm her dem melāl

Dergeh-i dil-dāre varsam ḡālūme a' dā güler

Ṭālī'üm ṭālī' degil ḡālüm mükedder mäh ü sāl

Ḥamdülillāḡ serverā olduñ dehrde dād ile

Sālik-i rāḡ-i ' aṭā vü mālīk-i mülk-i kemāl

Her mesā vü her seḡer vaṣluñ umar āvāre dil

Olsa ger 'ālemde vaṣluñ her-kese emr-i muḡāl

Nī' metiāsā mükedder olsa ḡālüm tañ degil

Dilde māl-ā-māldur derdüñle ālām ü melāl

83

Ġazel-i bî-nuḡaṭ

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Āḡ kim 'ālemde aṣlā olmadum mesrūr-ḡāl

Sūd-ı dil kālā'-i hemdür ḡāṣılum derd ü melāl

Mürde-dil olsam dehrde tañ degildür derdile

Levḡ-i dilde var dürür ṣad dürlü ālām ü kelāl

Kār-ı dehr olmasa ma' kūs olsa mesrūr ehl-i dil
Vāşıl olsa vaşl-ı dil-dāra mūdām ehl-i kemāl

Derd ile olsam melūl 'ālemde her dem tañ degil
Āh kim oldum meded derd aña maħrūm-ı vişāl

Medħ-i la' lüñ aña kār olmasa her dem serverā
Derd ü ālām-ı dehirle dil olur 'ālemde lāl

Ĥāriş-i dergāhuñ ola Dāverā Mevlā mūdām
Her-kes ol derde murāda vāşıl olur māh ü sāl

Vaşl-ı dil-dārumla mesrūr olmadum 'ālemde āh
Vardürür levħ-i göñülde Ni' meti gerd-i melāl

84

Mef' ulü/Mefā' ilü/Mefā' ilü/Fe' ülün

---/·---/·---/·---

Çan ağlamada kāmil olan derdile ey dil
Her vecihle mer' i olup 'ālemde erāzil

Yüz gösterir eşhāşa dilā şāhid-i maşşūd
Bir ĥabbeye mālīk olamaz dünyāda kāmīl

Dil bağlamaz erbāb-ı ma' ārif zen-i dehre
Olmaz güzelim merd-i Ĥudā cīfeye mā'il

Ehl-i hünere zerre kadar rağbet ider yok
Ĥurşīd-şīfat irişe başı göklere ey dil

Ey Ni' meti bu ālem-i fānīde muħaşşal
Zilletde kemāl ehli vü rif' atde esāfil

57b

85

Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

Yeter 'aḳsine devr itdüñ felek ḥāk ile yeksān ol
Ma' ārif ehlinüñ ḳalbi gibi sen daḥı vīrān ol

Zamāne ḥalkı ſimdi raḡbet itmez gevher-i ſi' re
Gerek Cāmī gerek Ḥāfız gerek Sa' dī vü Selmān ol

Ṭayanma çarḥ-ı ḡāddāra eger 'āḳilsen ey ḥ'āce
Cihānuñ devletin terk it bütün dünyāya sultān ol

Felek ḳaşr-ı vücūduñ 'āḳıbet ber-bād ider bir gün
Gerek dervīſ-i ḡam-ḥ'ār ol gerekse ſāh-ı devrān ol

Ḳanı Cemſīd ü Keyḥüsrev ḳanı Dārā vü Keykāvus
Felek ber-bād ider taḥtuñ gerek ise Süleymān ol

Ser-ā-pā dāḡ-ı ḥünin birle zeyn it cism-i ſad-çāküñ
Dilā ger ārifisen tekye-i 'ıſḳ içre 'uryān ol

Şadefāsā dehānuñ beste etse çarḥ ḡam çekme
Dür-i 'irfānile pür it derūnuñ baḥr-i 'ummān ol

Bu mıſra' Ni' meti'nüñ rüz ü ſeb vird-i zebānidur
Yeter 'aksine devr itdüñ felek ḥāk ile yeksān ol

86

Fe^ʿ ilātün/ Fe^ʿ ilātün/ Fe^ʿ ilātün/Fe^ʿ ilün(Fā^ʿ ilātün)(Fa^ʿ lün)

(ˆ ˆ ˆ ˆ) ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ (ˆ ˆ)

Ruĥu ol ğonçe-dehānuñ gül-i ĥamrā mı degil

Leblerü berg-i gül-i ter gibi ra^ʿ nā mı degil

ʿ Ārıızı lāle'-i ter kāküli ĥod zülfi nigār

Çeşm-i bīmārı ise nergis-i şehlā mı degil

Yürise şalınur ʿ uşşākına bin dürlü belā

Kad-i bālāsı ya bir serv-i dil-ārā mı degil

Her gören kimse ʿ aceb mi getürürse şalavāt

Ebrūvānı o mehin ğurre-i ğarrā mı degil

Nice meyl itmesün ʿ uşşāk añā zīrā o perī

Nükte-perdāz ü hünerver süĥan-ārā mı degil

Ġamzesi āfet-i cān ü nigeĥi cāzib-i dil

Şivesi fitne-res-i ʿ āşık-ı şeydā mı degil

Mālik-i baĥr-i melāĥat olan ol gevher-i pāk

Şadef-i ĥüsne dilā bir dür-i yektā mı degil

Ġam-ı la^ʿ l-i lebiñi def^ʿ içün muĝbeçenüñ

Bāde āmāde ayaĝ elde müheyyā mı degil

Mīve-i vaşluna irmek diler ol naĥl-i ĥadiñ

Ni^ʿ metī'nin ĥama^ʿ -ı ĥāmı temāşā mı degil

87

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- . . . / - . . . / - . . . / - . . .

Gülşen içre hüsnuñe mağrūr olup bî-çāre gül
Kendüsin teşbîh idermiş 'arız-ı dil-dāre gül

Güllere 'arz eyleyince rüyunı ol gönçe-fem
Güldi açıldı kızardı oldu hem şad pāre gül

58-a

İrdi 'ayyūka figānı oldu bî-şabr ü qarār
'Arz-ı ruhsār eyleyince 'andelīb-i zāre gül

Zāhidā gül devridür sen-dāhī açıl gönçeveş
Niçe bir giryān olursañ bāga gel bir pāre gül

Āb ü tāb-ı revnağ-ı hüsniñi efzün eyledi
Taķıcağ ol çeşm-i nergis kūşe-i destāre gül

Taķılırsa gül gibi ol gönçe her hār ü hāse
Ġam degil maħrem dūrür gülşende zīrā hāre gül

Nergisiñ beñzi şarardı reşk ile gülzārda
Şuncak nāz ile dil-ber Ni' meti-i zāre gül

Fi Ĥarfi'l-Mim

88

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- . . . / - . . . / - . . . / - . . .

Murg-ı cānuñ ol kebūter-bāz şeh-bāzum müdām
Ĥalka-i zūlf-i girih-girūñ ider şaydına dām

Varma ağyārın şaķın mey-ḥānede ayağına
Saña nūş-ı cām için cā'iz k'ide iķdām-ı tām

Olma bā' iş girye-i şeb-ḥīze alma āhumu
İtme nāfir cāmile mey-ḥāne içre nūş-ı cām

Ḳāf-ı istignāda mesken ide gör anķā gibi
Zāğlarla varma bāğa ey tiz-rev hoş-ḥırām

Mīve-i vaşlını dirmek ḳaşd idüp ey Ni' meti
Ol nihāli egmek için eyledüm çok ihtimām

58-b

89

Fe' ilātün/ Fe' ilātün/ Fe' ilātün/ Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

(̣ ̣ ̣) ̣ ̣ ̣ ̣ / ̣ ̣ ̣ ̣ / ̣ ̣ ̣ ̣ / ̣ ̣ ̣ (̣ ̣)

Kāmile ma' rifeti vāsıta-ı cürm-i 'azīm

Zālime māye-i zulmü sebep-i nāz ü na' im

Müstakīmiñ yeri yok zīr-i felekde zīrā

Mu' teberdür ḥāzele her ne ḳadar olsa sakīm

Kān-ı ' irfān-ı hünerde benim ol gevher-i pāk

Bilmedi ḳıymetümü şayrefi-i çarḥ-ı le'im

Fıkr-i zūlf-i siyehüñle şeb-i tār-ı gāmda

Şubḥa dek ḡuşşa vü ḡam baña olur yār ü nedīm

Sırrını ḥikmetini fehm idemez ḥurde-şinās

Ḥikmetini yine kendi bilür ol Ḥayy ü ' Alīm

Çande bir zālīm ü reh-zen varise anı felek
Şāhib-i taḅl ü ʿalem eyleyüp eyler taʿzīm

ʿĀlim ü nükte-güzār ü hüner-endūza olur
Dāniş ü maʿrifeti Niʿmetiyā cürm-i ʿazīm

90

Fāʿ ilātün/ Fāʿ ilātün/ Fāʿ ilātün/Fāʿ ilün
· · · · / · · · · / · · · · / · · ·

Olduğum için kemāl ü maʿrifetle müttehem
Sāyeveş pāyime düşdi guşşa vü endūh ü ğam

Devlet-i dünyādan ey dil ğam degil maḅrūm isem
Ḥamdülillāh kim ğam-ı cānāne ammā maḅremem

Zaḅmuma merhem ricā itdikçe cerrāḅ-ı felek
Urdu zaḅm-ı sīneme merhem yerine niş-i ğam

Bāde-i kām ü merāmı nūş ider isem müdām
Taḅt-ı ferruḅ baḅt-ı ʿıyş ü ʿişrete gūyā Cemʿem

Niʿmeti olsam ne ğam şöhret-şīār-ı rūzgār
Minnet Allāhʼa kemāl ü maʿrifetle tevʿemem

91

Mefāʿ ilün/ Feʿ ilātün/ Mefāʿ ilün/Feʿ ilün (Faʿ lün)
· · · · / · · · · / · · · · / · · · ()

Baḅna ki cām-ı leb-i laʿlün idi aşl-ı merām
Mūsāʿ id olmadı ḅayfā ki devr-i nā-fercām

Kenāre çekmek o servi müyesser olmadı ḅayf
Aḅarken ayāğuna cūy-bār-ı dīde müdām

Kişiye fā'ide virmez kemāl ü ma' rifeti
Ġarīb ü bî-kese olmaz ' arūs-ı maṭlabı rām

Şikeste eyler anı çarḥ ehl-i ṭab' a eger
Şunarsa sāğar-ı iḳbāli sāḳī-i eyyām

Metā' -ı vaşl-ı nigāra vüşül ise kaçduñ
Muḳaddem eyle ḳuşağını çözmege iḳdām

Şafā-yı ḥātīrile naḳd-i cānı çarḥ ideyin
' Arūs-ı şāhid-i kām olur ise ger baña rām

Şıḳılma Ni' metiyā bu ' aşırda ' ādet-i çarḥ
Budur ki ehl-i hüner zerre deñlü bulmaya kām

59-a

92

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün
- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Cān ü dilden ḳulu oldum bir efendüm var benüm
Nāz-perver ' işveger bir şeh-levendüm var benüm

Ḳaşları yayına biñ cān ile ḳurbān oldı dil
Bir sipāhi-zāde serv-i ser-bülendüm var benüm

Ṭūṭī-i dil n'ola güyā olsa mışr-ı ' ışḳda
La' l-i sükker-bār-ı dil-ber gibi ḳandüm var benüm

Ma' rifet bezminde mażmuñlar ḳoparsam dā'imā
Ṭab' -ı pāküm gibi çāpuk-rev semendüm var benüm

Dil-rübālar baḡş iderken her biri ʿ uşşāḡdan
Ol da dimiş Niʿ metīveş derdmendüm var benüm

93

Fāʿ ilātün/ Fāʿ ilātün/ Fāʿ ilātün/Fāʿ ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Bir perī-peyker melek-rū ḡamzekārum var benüm
Ḥüsñile mümtāz-ı ʿ ālem şīvekārum var benüm

Dest-res mümkin degildür ʿ uḡde-i şalvārına
Bir sipahī-zāde çār ebrū nigārum var benüm

Sāyeveş pā-māli oldum bülbül-i zārı olup
Bir seḡī-ḡad ḡonçe-fem gül yüzlü yārüm var benüm

Nāzenīn ü meh-cebīn hem şāʿ ir-i siḡr-āferīn
Ḥūş-bürd ü āfet-i dīn şehsüvārum var benüm

Māh-peyker rūḡ-perver şāhid-i ʿ ābid-firīb
Nükte-dān-ı şīrīn-zebān her-cāyī yārüm var benüm

Dergehinden sürmege şeytān-ı aʿ dāyı bugün
Āh-ı dilden bir şihāb-ı pür şerārüm var benüm

Bülbülāsā Niʿ metī feryād idersem ḡam degil
Serv-ḡad ü lāle-ḡad bir gül-ʿ izārüm var benüm

94

Feʿ ilātün/ Feʿ ilātün/ Feʿ ilātün/Feʿ ilün

(Fāʿ ilātün) (Faʿ lün)

(- - - -) - - - - / - - - - / - - - - / - - - (- -)

Rüz ü şeb fikr-i ruḡ ü zülfün olupdur ʿ amelüm
Lebüñi emmedür ḡaḡ bu ki tül-i emelim

Nice cān-baḡş ü safā-perver olur ey sākī
Yok dime cām-ı lebūñ biz daḡı bir kez görelim

Va'd idüp bendeñe būs-i dehenūñ aldatma
Yok yere cevr ü cefā eyleme baña güzelüm

Devr ider meclis-i ehl-i dili peymāne gibi
Vaşf-ı la' lūñde ki ey ḡonçe-dehen her ḡazelüm

Ḳāmetüm naḡl-i çemenzār-ı hünerdür ki benüm
Mīve-i dāniş ü ' irfānile büküldi belüm

Ni' metī bu ṭama' -ı ḡāmı gider kim her bār
Mīve-i vaşlına ol naḡl-i ḡadün irmez elüm

59-b

95

Mefülü/Mefāilü/Mefāilü/Feülün

--- / .--- / .--- / .---

Açıldı bugün gül gibi ol ḡonçe-dehenüm
Mānend-i hezār irdi yine çarḡa fiḡānum

Peymāne-şifat ḡūnile ṭolsa n'ola çeşmüm
' Iyş itmede aḡyārla ol şāh-ı cihānum

Seylāb-ı sirişküme ḡabāb olmaz eflāk
Cüş eyleyicek dīdeñi eşk-i revānum

Feth eyledi ḡışn-ı bedenüm ceyš-i melāmet
Dikdi tepeme ra'yet-i ḡam dūd-ı duḡānum

Ben piş-rev-i ḡāfile-i rāh-ı ḡamam kim
Mānend-i ceres ' ālemi inletdi fiḡānum

Ol serv-ḳadi eylesem ʿālemde der-āgūş

Pāyine nişār eyler idim eşk-i revānum

Ḳuvvet ḳomadı Niʿ metīyā tende ğam-ı ʿışḳ

Āh eylemeden ḳalmadı cismümde tüvānum

96

Mefāʿ ilün/Mefāʿ ilün/Mefāʿ ilün/Mefāʿ ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

Ġam-ı zülf ü ruḥuñla nāle eyler rüz ü şeb göñlüm

Ḥayāl-i mū-miyānuñla çeker bār-i taʿ ab göñlüm

Ġül-i ruḥsāruñı ʿarz eyleyüp ğülzār-ı ḥüsn içre

Hezārān ālile alduñ yine ey ğonçe leb göñlüm

ʿİlāç it şerbet-i vaşluñla aña ey ṭabīb-i cān

Ḳapuñda uğradı zīrā bu deñlü derde hep göñlüm

Firāḳ-i sâʿ id-i sīmīnūñ ile pūte-i ğamda

Yaḳıldı ḳāl oldu olup pür tāb ü teb göñlüm

Ölünce kesmeyüp ḳaṭʿ ā ümīdün zevḳ-i vaşluñdan

Dem-ā-dem Niʿ metī āsā ider luṭfuñ ṭaleb göñlüm

97

Mefāʿ ilün/Mefāʿ ilün/Mefāʿ ilün/Mefāʿ ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

Ġam-ı ʿışḳuñla eflāke çıkar feryād ü efgānum

Teraḥḥüm ḳıl güzel başuñ çün olsun baña sulṭānum

Görenler sīne-i şad-çāküm üzre penbe-i dāğum

Açılmış ak güle teşbīh ider ey verd-i ḥandānum

Kerem kıl pertev-i mihrüñle ref^ç it hâk-i zilletden
Yoluñda zerreveş üftâdeñüm ey mihr-i raşşānum

Delindi ney gibi bağrum belā bezminde hicrüñle
İrişdi künbed-i çarḥ-ı berīne āh-ı efgānum

Çalurdı dönmeden dolāb-ı gerdün bāğ-ı ʿālemede
Eger ey Ni^ç metī su sepmeseydi çeşm-i giryānum

60-a

98

Mef^ç ülü / Mefā^ç ilün / Mef^ç ülü / Mefā^ç ilün

--- / · --- / --- / · ---

Cevr itmege yüz tıtdı ol āfet-i devrānum
Künc-i ğam-ı miḥnetde irdi göge efgānum

Zevk eylemede her gün ağıyārla ol meh-rū
Çan ağlamada her şeb bu dīde-i giryānum

Ol gönçe-dehen baña cevır eylemede her dem
ʿİşğ āteşüne yandı bu sīne-i sūzānum

Luḥf eyleyüp ağıyāre ağlatma beni cānā
Zülfüñ gibi ayağa şalma beni sultānum

Leylī saçınuñ fikri itdi beni çün Mecnūn
Raḥm itme misün daḥı bu Ni^ç metīye cānum

99

Mefā^ç ilün / Mefā^ç ilün / Mefā^ç ilün / Mefā^ç ilün

· --- / · --- / · --- / · ---

Çaçan kim saña ʿarz itse ğamuñla mācerā çeşmüm
Tolar çan ile ol demde benim ey bī-vefā çeşmüm

Ḥayāl-i zülf ü ḥaṭṭuñla aḳar diñmez gözüm yaşı
Felekde nem ḳapar her dem bulutdan dil-berā çeşmüm

Göz açdurmaz amān virmez reh-i ʿışḳ içre bir laḫza
Diriġā bulmadı seyl-i sirişkümden rehā çeşmüm

Gözüme geldi cām-i bāde-i ġam bezm-i miḫnetde
Ḳızardı şanmañuz ḳan aġlamaḳdan dā'imā çeşmüm

Ḥabāb-ı kemter olmaz baḫr-i ʿummān nehr-i eşkümden
İdince Ni' metiāsā cihān içre baña çeşmüm

100

Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün

· · · · / · · · · / · · · · / · · · ·

Ġamuñdur künc-i miḫnetde nedim ü hem-demüm her dem
Naşibüm yok feraḫdan devlet-i ʿışḳuñda illā ġam

Benimçün saña cānā yine bir söz mü didi a' dā
Dil-i zāre bu deñlü cevre bā' iş neydügin bilsem

Gülistān-ı ġamuñda nāle ḳılmazdı gönül murġı
Eger ey gonçe-fem aġyār-ı ḫāre olmasañ maḫrem

Cihānda ġam-küsār ü hem-demüm ġam maḫremüm ġuşşa
Feraḫ gelmez dil-i maḫzūna bir dem olmadum ḫurrem

Çıḳardum mā-sivā-yı dehri bi'l-külliyte ḳalbümünden
Anuñçün Ni' meti dünyā vü mā-fihāya meyl itmeme

60-b

101

Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

Süvār olduğda esb-i nāze ihsān eyle sulṭānum

Beni pā-māl idüp ḥākile yeksān eyle sulṭānum

Vişālũñ gülşeninde gül ruḥın ' arz idüp ey gönçe

Göñül murğını bülbül gibi nālān eyle sulṭānum

Ele nāz ile al şāne çözüp zülf-i semen-sānı

Dil-i ' uşşāḳ-ı şeydāyı perişān eyle sulṭānum

Delüp ney gibi bağrını aḳıtsun eşk-i çeşmini

Ġamuñla cümlesin nālān ü giryān eyle sulṭānum

Gözü yaşıña raḥm eyle ḥazer kıl tır-i ahından

Ḳuluñdur Ni' meti ğangini ḥandān eyle sulṭānum

102

Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

Benem ol Yūsuf-ı mışr-ı hüner kim cümle iḥvānum

Mükerrer gördi hep ḳand-i nebāt-ı ' ilm ü ' irfānum

Cülūs itdim emirāne serir-i milk-i ' irfāne

Çalındı nevbetüm şāḥāne ṭurdı yine dīvānum

Emir-i milk-i nazmem deyü etsem germ olup da' vī

Beni ikrār-ı meşrū' amda taşdik eyler aḳrānum

Nücüm-ı zāhire şanma semāda zeyn olan her şeb

Olupdur çarḥa peyveste şerār-ı cism-i sūzānum

Hz̄er kı̄l inkis̄arumdan Őaķın te'Őir-i āhumdan
Yoluñda olduğum gel alma āh-ı ķalb-i vır̄anum

Zam̄an-ı h̄usne aldanma Őaķın ey Ȳusuf-ı Őānī
Ḡuzellik kimseye b̄āķī kalur Őann eyleme c̄anum

Civ̄ānānīñ eger b̄āķī olaydı devlet-i h̄usnū
Neye m̄uncerr olurdı Ni' meti'nin h̄ālī sulṫānum

103

Mefā' il̄un/ Fe' il̄āt̄un/ Mefā' il̄un/Fe' il̄un (Fa' l̄un)

· · · · / · · · · / · · · · / · · · ()

Yaķar v̄üc̄udumu hem acıdur dili muķkem
Gehī Şer̄āre-i ĖuŐŐa gehī mer̄āre-i Ėam

Fī-Ėarfi'n-N̄un

104

Fā' il̄āt̄un/ Fā' il̄āt̄un/ Fā' il̄āt̄un/Fā' il̄un

· · · · / · · · · / · · · · / · · ·

Naķd-i canı yoluña Ėarc itmeyen Őād olmasun
Őāye-i serv-i ķad̄ūñde Ėamdan āzād olmasun

Yār olup āĖyārla Ėamnāk idersin ' āŐıķı
Yine dirsın cevr̄um ile kimse nā-Őād olmasun

Yoluña c̄ān virmenin bilmez Şaf̄āsın her ķiŐi
Ėadr-i cevr̄ūñ bilmeyen vaŐluñla dīl-Őād olmasun

Derd-i ʿışkı ol perīnūñ bir görünmez derd imiş
Ya İlähī ins ü cān bu derde muʿ tād olmasun

Niʿ metī'nūñ rüz ü şeb Hıağ'dan temennāsı budur
Hāne-i qalb-i ʿ adū vaşluñla ābād olmasun

105

Fāʿ ilātün/ Fāʿ ilātün/ Fāʿ ilātün/Fāʿ ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - - -

Hızr elinden çekmez ey dil āb-ı hayvān minnetin
Añlayan şahbā-yı laʿ l-i dil-rübā keyfiyyetin

Çekdim āyāğumu bezminden şarābından geçüp
Nüş idince sākī-i devr-i zamānuñ şerbetin

Kürside qadḥ eyleyüp vāʿ iz ḥarābāt ehlini
Meclisinde bādeniñ işʿ ar kılmış ḥurmetin

Ol perīyi görmemek yegdür raqīb-i dīv ile
İhtiyār it ey gönül anuñ belā-yı firqatin

Āsiyāb-ı dehrden lā-büd muqarrerdür güzer
Bunda bekler ḥaşılı her kişi ey dil nevbetin

Ol seni terk itmeden sen anı terk it ey gönül
Devlet-i dünyā deyü çekme cihānuñ miḥnetin

Defʿ -i ğam itmek dilerseñ rüz ü şeb ey Niʿ metī
Qoma elden ayağı terk itme bāde şoḥbetin

106

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

‘Asker-i hāl ü hāta yüz virme ey şāh-ı cihān
Olmasun zāhir bu yüzden fitne-i āhır-zamān

Vechi vardur rüyuña meh disem ay alnı kamer
Beñlerüñ pervin ruñuñ gün ebrüvanuñ kehkeşān

Āfitābum evc-i ruhsāruñda hāl üzre o mūy
Necm-i gīsūdāra beñzer k’ola bu yüzden ‘ıyān

Ĥasret-i la’ lünle her dem hūn-ı çeşmüm silmeden
Pençe-i mercāna döndü ellerim cānā hemān

Tar-ı çengin Zühre kırdı gökde şevkından bu şeb
Ni’ meti miskin zülfüñ vaş iderken nāgehān

61-b

107

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Pāy-būsa dest-res mümkün mü didim yāre ben
Didi şimdi saña pür-pāy virürem bī-çāre ben

Şahñ-ı gülzār-ı cihānda gamdan āzād olmadum
Olmayınca mübtelā ol serv-i hoş reftāre ben

Yaşuma rahm eyleyüp meyl-i kenār etse nigār
Ağlamağdan döndürürdüm gözyaşın enhāre ben

Nice feryād itmesün dil mübtelā oldum yine
Bī-vefā her-cāyī zālīm bir büt-i ‘ ayyāre ben,

Bir yalıñ yüzlü fedāyi dil-ber-i hūn-h̄ardur
Cān virir isem n’ola tıguñ gibi ğāddāre ben

Dün geđerken āh idüp kūyuñdan ey serv-i sehī
Rāst geldim reh-güzāruñda senüñ ağyāre ben

Didim ikrār it baña būs-ı dehānuñ dostum
Didi ey bī-çāre gelmem yoğ yere ikrāre ben

Çanla ol dem ıolup çeşmüm döner peymāneye
La‘ l-i mey-gūn-ı nigāra eylesem nazżāre ben

Ni‘ metī dendān-ı cān-bağş-ı nigārı vaşf idüp
Dür ü gevher dizdim el-ğak rişte-i efkäre ben

108

Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

‘ Ārıż-ı pür-nūruñ üzre turra-i ‘ anber-ğarīn
Bağr-i hūsnüñ içre ğüyā oldı mevc-i ‘ anberīn

Zerreveş lertzān olurdı tāb-ı hūsnüñden saña
Müşterī çıksa felekde mihr-i çarğ-ı çārümīn

Zahm-ı hūn-ālūd hār-ı ğuşşadan bülbül-şifat
Murğ-ı dil ey ğonçe-fem itse nağam-ı āh u enīn

Dest-i ğudret bāb-ı devlet-ğānene yazmış ezel
Hazihi cennātü ‘ adnīn “Fe’ dğulūhā ğālidīn”

62-a

Nice geçsün Ni' meti derbend-i ' ışkuñdan senin
 Ğamzeñ almış destine tır-i müjeñ bekler kemîn

109

Mefā' ilün /Mefā' ilün/Fe' ülün

· - - - / · - - - / · - -

Cihānuñ devletine olma meftūn
 Muḳarrerdür fenā-yı çarḫ-ı gerdūn

Bir iki gün yüzüñe gülse lā-būd
 Dutar şoñra ider çeşmüñi pür-ḫūn

Bugün vuşlatla mesrūr eyler ise
 İder yarın ğam-ı firḳatle maḫzūn

Ḳılur iḳbālūñü idbāre tebdīl
 Derūnuñ eyler ālām ile meşḫūn

Mekānuñ ḳa' r-i ḫāk itmek muḳarrer
 Olur iseñ eger māl ile Ḳārūn

Gedāveş bir kefenle rıḫlet eyler
 Olanlar pādişāh-ı rub' -ı meskūn

Ḥuzūr itmek dilersen Ni' metiveş
 Cihāniñ devletiñe olma meftūn

110

Fe' ilātün/ Fe' ilātün/ Fe' ilātün/Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

(· - - -) · - - - / · - - - / · - - - / · - - (· - -)

Reh-i ' ışkuñda seniñ cān ile geçdim serden
 Şanma kim olmağa cān virmeyem ol ḫaçerden

Fikr-i zülfüñ ile dil deyr-i ğamuñda şanemā
Rūz u şeb oqumada küfri ise ezberden

Ĥāk-i pāyiñ senüñ ey serv-ķad ü ğonçe-dehen
Yeg görür ārif olan ehl-i nazār cevherden

Ėarķa virirse ne ğam milk-i cihānı eşküm
Beni dūr itdi felek şimdi der-i dil-berden

Pāy-māl-i reh-i ğam itdi beni Ni' metīyā
Görmedim mihr ü vefā ol şeh-i sīmīn-berden

111

Fe' ilātün/ Fe' ilātün/ Fe' ilātün/Fe' ilün
(Fā' ilātün) (Fa' lün)

(ˆ ˆ ˆ ˆ) ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ (ˆ ˆ)

Yeter itdüñ beni peygüle-i ğamda giryān
Dideden yaş yerine ĥün-ı ciger oldı revān

Gül gibi düşmenile her dem idersin ' işret
Yaķdı yandırdı beni nār-ı ğam ey şūĥ-ı cihān

Nāle vü zār ider isem n'ola mānend-i hezār
Çeşm-i pür-ĥünuma raĥm itmedi ol ğonçe-dehān

Ĥālüme eylemedüñ ' ayn-ı ' ināyetle nazār
Eyledi ' āleme ' işķuñ beni rüsvāy-i cihān

Bülbülāsā nola āh eyler isem ey gül-i ter
Deldi zīrā cigerüm nāvek-i ĥār-ı hicrān

Der-kenār itmek için Ni' metīya ol servüñ
Pāyüñe eyleyeyin eşk-i firāvānı revān

62-b

112

Münacât ilā kâdi'î'l-hâcât ve refî'î'd-derecât li-talebi'l-mağfireti ve'n-necât

Müstef' ilün /Müstef' ilün /Müstef' ilün /Müstef' ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - - -

Ey Zü'l-Minen sen var iken ya ben kime yalvarayın
 Ahvâlüme vâkıf iken ya ben kime yalvarayın

Ey pâdişâh-ı bî-vezir ey şehriyâr-ı lâ-nazîr
 A' mâlüme sensin başîr ya ben kime yalvarayın

Ey Hâlık-ı leyl ü nehâr her-kes kapuñdan hisse-dâr
 Ey luţfu çok Perverdgâr ya ben kime yalvarayın

Ey Şâh-ı Milk-i Kibriyâ zâtuñda yoķ kibr ü riyyâ
 Sen var iken ya Rabbenâ ya ben kime yalvarayın

Ey Vâsi' ü Hayy ü Mucîb derd-i dile sensin şabîb
 'İşkuñla oldum bî-şekîb ya ben kime yalvarayın

Ey kudret ışşı Zü'l-Celâl ey Pâdişâh-ı bî-zevâl
 Kapuñ tûrurken mâh ü şâl ya ben kime yalvarayın

Ey Kâdir ü Ferd ü Şamed ihsânuña yoķdur 'aded
 Senden olur iken meded ya ben kime yalvarayın

Dergâhuña idüp niyâz cânile itdim keşf-i râz
 Ey ehl-i derde çâre-sâz ya ben kime yalvarayın

Halkdan idüp kaţ'-ı recâ itdim kapuña ilticâ
 Ey Fâtır-ı 'arz ü semâ ya ben kime yalvarayın

Sensin Ḥakīm-i kār-dān sensin Kerīm-i kāmṛān
Sensin Ğafūr-i ‘āşiyān ya ben kime yalvarayın

Her derde dil derde devā ḥāşā ki eyleye recā
Mefṭūḥ iken ḫapūñ baña ya ben kime yalvarayın

Her yerde sen ḥāzır iken ef‘ ālüme nāzır iken
Hep saña yalvarır iken ya ben kime yalvarayın

Şol-dem ki ḫabre varıcaḫ tenhā vü bī-kes kalıcak
Nālān ü giryān olıcak ya ben kime yalvarayın

‘Ālemleri var eyleyen ol luṭfu çok Mevlā iken
Ey Ni‘ metī-i pür-miḫan ya ben kime yalvarayın

63-a

113

Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

‘Aceb mi murğ-ı dil etse dem-ā-dem nāle vü efgān
Zaḫımnak eyledi cismin ḫadenk-i ḡamze-i cānān

Düşer mi şanuña bir kerre fikr it sen de sulṭānum
Ḳalam ben künc-i ḫasretde ḡarīb-i zār ü ser-gerdān

‘Ubur itdi felekden tır-i āhum ey kemān-ebrū
Şu deñlü eyledim zülfüñ ḡamıyla bu gice efgān

Ḳomaz bir gün varup tenhā yüz uram ḫāk-i pāyine
Yanumca sürünüp pā-bend olur sāyem baña her an

Şoyunsañ nāzla hammāma girseñ ey perī-peyker
Görüp pehlü-yı sım endāmuñ olur ins ü cān ḫayrān

Bağup hâl-i dil-i zâre gözi giryân olur çarhuñ
Felek nâzil olanı yire zann itmeñüz bārān

Uzatma kes sözü ey Ni‘ metī vaşf eyleyüp zülfin
Tolama barmağuña bulduğunu söyleyüp her ān

114

Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

Sütün-ı āhum olmasa eger ey husrev-i hūbān
Cihānda hayme-i gerdūn olurdu hākile yeksān

Sirişküm cūy-bārı rüz ü şeb olmasa ger cārī
Çalurdı dönmeden bu āsiyāb-ı çarḥ ser-gerdān

Dil-i dīvāne derdile helāk olmaḥ muḥarrerdür
Açılmazsa der-i dārü’ş-şifā-yı vuşlat-ı cānān

Behişt-i cāvidān-ı vaşl-ı yāre ger irem dirseñ
Vücūduñ nār-ı ğamla dūzaḥ-ı ‘ışkuñda kıl sūzān

İrersin ākıbet ser-menzīl-i maḥşūda ‘ālemde
Ceresveş rāh-ı ğamda dil ucundan eyleme efġān

Eger toz ḳonmasun pāyine dirseñ Ni‘ metī yārīñ
Sirişküñden reh-i kūyīña yāğdır dā’imā bārān

115

Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

Hüsñile meşhūr-ı ‘ālem olduñ ey nāzik beden
Hüsñüñe mağrūr olup ‘uşşāḳa cevr itmek neden

Ey şanem dil bağladumsa zülfüñüñ zünnârına
Deyr-i 'ışkuñda senin kâfir mi oldum yoğsa ben

Sâgar-ı la' lüñ şunup ' arz eyle esrâr-ı haţuñ
Mest ü hayrân olayın bezm-i vişâlüñ içre ben

Ey kamer-ţal' at hilâl-ebür Nigâr-ı mâh-rû
Zahm-ı peykanuñla pürdür cism-i zârum cümleten

Bezm-i ğamda Ni' metiyi cür' aveş pâ-mâl idüp
Gül gibi ' işretdesin gülşende hâr ü hasla sen

65-a

Fî-Ĥarfi'l-Vāv

116

Mefâ' ilün/Mefâ' ilün/Mefâ' ilün/Mefâ' ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

Şeb-i zulmetde girmezse ' aceb mi çeşmüme uyğu
İhâta itdi zîrâ hadd-i yâr-i haţı-ı ' anber-bü

Żiyâ'-ı mihri târ eyler gözine ' aşık-ı zârın
Ruĥı üzre tağıtsa kâkül-i pür-çinin ol meh-rû

Ĝam-ı hâl ü ' izâruñla nigârâ şahñ-ı gülşende
İder pür dâğ bağrın nâr-ı ğamla lâle-i hod-rû

Ĥırâma gelse şahñ-ı gülşen içre nâz u şiveyle
Tolaşur kâkül ü zülf-i nigâra sünbül ü şeb-bü

Ne lâzım Ni' metiniñ katline ol hañçer-i ser-tîz
Var iken ğamze-i hün-rîz ile ol küşe-i ebrü

65-b

Fî-Harfî'l-Hâ

117

Fâ' ilâtün/ Fâ' ilâtün/ Fâ' ilün

- - - - / - - - - / - - -

Geçmesün 'ömrüm dir iseñ āh ile
Ülfet itme cāhil-i güm-rāh ile

Bā' iş olur şoñra maḥzūn olmağa
Hem-dem olmağ her denī bed-ḥāh ile

Olma zinhār ey göñül germ iḥtilāt
Dünyede aşḥāb-ı 'izz ü cāh ile

Ser-fürū' ü minnet itme kıl ḥazer
Cāh ile faḥr eyleyen her cāhile

Hem-sifāl ol kelb-i kūy-ı yār ile
Hem-nişīn olma cihānda şāh ile

Münkaṭi' ol ḥalk-ı 'ālemden göñül
Āşinālīk ide gör Allāh ile

İtme şoḥbet Ni' metī cūhhāl ile
Geçmesün 'ömrüm dir iseñ āh ile

118

Fâ' ilâtün/ Fâ' ilâtün/ Fâ' ilâtün/Fâ' ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - -

Hem-sifāl olmağ seg-i kūyuñla yegdür ādeme
Hem-nişīn olmağdan ise pādişāh-ı 'āleme

Bülbül-i āşüfte oldum gitdi elden iḥtiyār
Bir yüzü gül saçu sünbül lāle-ḥad gonçe-feme

Şol kadar cām-ı leb-i la‘ lüñden oldum neş’e-dār
Dilde minnet kalmadı keyfiyyet-i cām-ı Cem’e

Olsa şānī bir kişi ‘ ālemde el virse felek
Mülk ile İskender’e zühd ü vera‘ la Edhem’e

Devlet ü iqbālīñe reşk itme anuñ Ni‘ metī
Uğramağ bir gün muqarrer yine merg ü māteme

119

Fe‘ ilātün/ Mefā‘ ilün/Fe‘ ilün

(Fā‘ ilātün) (Fa‘ lün)

(- · - -) · · - - - / · - - - - / · · - - (- -)

H̄āceye fikr-i mālđür eglence

Baña ‘ ilm ü kemālđür eglence

Murğ-ı tab‘ a mişāl-i pervāne

Şem‘ -i ruhsār-ı āldur eglence

Gülşen-i hüsñ içinde ‘ uşşāğa

Gerçi seyr-i cemālđür eglence

Baña da şafha-i cemālũñde

O hatı bī-mişālđür eglence

Ni‘ metīye gamuñla şubha degin

Fikr-i zevk-i vişālđür eglence

66-a

120

Fe‘ ilātün/ Mefā‘ ilün/Fe‘ ilün

(Fā‘ ilātün) (Fa‘ lün)

(- · - -) · · - - - / · - - - - / · · - - (- -)

Her-kese gerçi vardur eglence

Baña dīdār-ı yārdur eglence

‘Andelīb-i hezār-ı fenne dahı
Nāle-i şad-hezārdur eglence

Şeb-i yeldā-yı ğamda ‘uşşāka
Fikr-i zülf-i nigārdur eglence

Sidret’ül-müntehā vü tūbāya
Şive-i qad-i yārdur eglence

Bülbül-i zāre āşiyānuñda
Ğonçe-i gül-‘izārdur eglence

Fikr-i la‘ lüñle sākiyā baña
Bāde-i hoş-güvārdur eglence

Teşne-i la‘ l-i gevher-efşāna
Sühan-ı āb-dārdur eglence

Bu ğazel zümre-i civānāna
Ola bir yādigārdur eglence

Sāye-i devletüñde Ni‘ meti’ye
Girye-i bī-ğarārdur eglence

121

Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/Fe‘ ilün

(Fā‘ ilātün)

(Fa‘ lün)

(ˆ ˆ ˆ) ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ (ˆ ˆ)

ˆıtıcıq āteş-i ‘ışkuñla mekān külhanda

Görse süz-i dilümü eyler idi gül ğande

Dögünüp hasret-i zülfüñle vücūd oldı kebūd
Görse eylerdi gamuñdan beni sünbül hānde

Cām-ı billūru müdām alsañ ele ey sākī
Üstüne ‘ aks-i lebūñ düşse ider mül hānde

La‘ l-i mey-gūnuñla görmeseler ‘ arızuñı
Açılup gönçe-i ter itmez idi gül hānde

Ni‘ metī’ nūñ şerer-i nār-ı dili çıkdı göge
Tutıcak āteş-i ‘ ışkuñla mekān külhānda

122

Müstef ilün /Müstef ilün /Müstef ilün /Müstef ilün

--- /--- /--- /---

Bülbüllerin feryādını gūş eyledim gülzārda
Gördüm ki baña benzemez bülbül fiğān ü zārda

Ey husrev-i şirīn-zebān leylī şaçuñ fikri ile
Mecnūn-şifat gezdim birāz şahrāda vü kühsārda

Şahn-ı cemende nāgehān kālā’-i vaşl-ı yāre ben
Naqd-i sirişküm ‘ ād idüp hem eyledim bazārde

Kesb-i hayāt itdi gönül irince vaşl-ı dil-bere
Bilmem ne hālet var ‘ aceb zevk-i vişāl-i yārde

Zülfīn perīşān eyleyüp şalınca kolın boynuma
Kalmadı şabr ü ihtiyār bu Ni‘ metī-i zārda

66-b

123

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- . - - / - . - - / - . - - / - . -

Çıksun ol göz kim gam-ı 'ışkuñla giryān olmaya

Çıksun ol cān kim yoluñda saña qurbān olmaya

Serv-i qaddūñ sāyesinde var mı bir dil kim bugün

Rāh-ı 'ışkuñda senin hākile yeksān olmaya

Va' de-i vaşl itmişiken döndüñ inkār eyledüñ

Nādim olup itdügüñ 'ahde pişmān olmaya

Devlet el virdüğine ey h'āce maqrūr olma kim

Var mı bir devlet cihānda soñra vīrān olmaya

Var mı bir cism-i laṭif āyā ki 'ālemde 'aceb

Tahta-i ten-şüy üzre soñra 'üryān olmaya

Fikr-i esrār-ı haṭuñla dem mi var kim Ni' metī

Tekye-i 'ışkuñda abdāl gibi hayrān olmaya

124

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilün

- . - - / - . - - / - . -

Şarf idenler naqd-i canı yārına

Bugünüm qalsun dimezler yarına

Şād olmaz 'āqıl olan dünyede

Devletiñ iqbāline idbārına

Şol hümādur murğ-ı dil kim istese

Dāneveş çarḫı alur minkārına

Yāre söyleñ itmesün sīne siper

Tīr-i āh-ı ‘āşık-ı ğam-ı ħārına

Ol kemān ebrū sipāhī-zādeniñ

El irişmez ‘uğde-i şalvārına

Ol ṭabīb-i cān ü dil ḫālin şorup

Şefkat itmez ‘āşık-ı bīmārına

Tāk gibi ḳad-i ḫamla ağlasun

‘Āşıkuñ bāğ-ı cihānda kārı ne

‘Āşıkı vaşl ile iḫyā eylemek

Hiç gelür mi ḫātır-ı dil-dārına

Ol gözü āhū teraḫḫüm eylemez

Ni‘ metī’niñ çeşm-i güher-bārına

67-a

125

Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/Fe‘ ilün

(Fā‘ ilātün) (Fa‘ lün)

(- - -) / - - - / - - - / - - - (- -)

Döndi gülşende ğamuñla yine nāle lāle

Dili olsa eger eyler idi nāle lāle

Açılup şaḫn-ı çemende ne ḳadar şād olsa

Bir gün elbette irer yine zevāle lāle

Bezm-i gülşende ğam-ı la‘ lüñi def‘ itmekçün

Nergisāsā eline aldı piyāle lāle

Şermsār oldı kızardı şararup şoldu hele
Kendüyi beñzedicek ol ruḡ-ı āle lāle

Ebrūvanuñ ğamını çeke çeke gülşende
Meh-i nev gibi şehā döndi hilāle lāle

Lem^ʿ a-i şem^ʿ -i cemālūñle münevver olıcaḡ
Döndü her vech ile fānūs-ı hilāle lāle

Bağrına bir niçe dāğ urmaz idi Ni^ʿ metiyā
Olmasa ^ʿāşık eger ol ḡaṭ ü ḡāle lāle

126

Mefā^ʿ ilün/Mefā^ʿ ilün/Mefā^ʿ ilün/Mefā^ʿ ilün
· · · · · / · · · · · / · · · · · / · · · · ·

Edānī şadr-ı ^ʿizzetde erāzil bezm-i ^ʿişretde
Ahālī künc-i miḡnetde kemāl ehli rezāletde

Kemālūñ kendüye ser-māye-i devlet bilenler hep
Ayaḡda cür^ʿ aveş pā-māl olupdur rāh-ı zilletde

Aña maḡşūdu el virir daḡı iḡbāl ider devlet
Yed-i tūlāya mālīk olsa bir ādem ḡabāşetde

Ne deñlü müttehem zālīm var ise dār-ı dünyāda
Mükerrem şadr-ı rif^ʿ atda mu^ʿ azzez cāh ü devletde

O kim ferdāyı fikr itmez Ḥudā'dan daḡı ḡavf itmez
Olur maḡşūdına vāşıl geḡer eyyāmı vuşlatda

Buyurdu Faḡr-i ^ʿĀlem kim kaçan sā^ʿ at ḡarīb olsa
Muḡill ü kāzīb ola ümmetim kesb-i ma^ʿ işetde

Bu kavmiñ Ni' meti hali neye müncerr olur bilmem
 Huzür-1 ' izzete vardıkda her biri kıyâmetde

127

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün
 - - - - / - - - - / - - - - / - - -

Nāz ile alsañ ele ey serv-ķāmet mirvaķa
 İrgürür bād-1 hevādan cānā rāķat mirvaķa

Şöyle nāzıkdür ruķuñ olur hevādan hūn-ķegān
 Olsa ger perr-i melekden yine biñ ķat mirvaķa

Nār-1 ' ıķķuñdan eger sīnemde olsa pür şerer
 İtmege anı fūrūzān oldı ālet mirvaķa

Almasun bir kez ele ey serv-ķadd ü ğonķe-fem
 Bulmaz idi ķalk içinde böyle rağbet mirvaķa

Ni' meti bir sen degil dūnyā ķased itdi aña
 Dest-i dil-dāre girüp bulunca şöhret mirvaķa

67-b

128

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün
 - - - - / - - - - / - - - - / - - -

Ey ğoñül ğam ķekme bir zībā cemālūñ var ise
 Hıarc ü şarf it yoluña dūnyāca mālūñ var ise

Cāme-i zer-beftle ey h'āce itme iftiķār
 Dā'imā faķr it eger bir kōhne şālūñ var ise

Böyledür aķvāl-i ' ālem ğam ķeküp āh eyleme
 Tır-i ğam amacısıñ ' ilm ü kemālūñ var ise

‘İlmile olsañ ‘alem virir saña ‘ālem elem
 Her sözüñ maqbül olur halk içre mālūñ varise
 Ger huzūr itmek dilersen Ni‘ metīveş ‘uzlet it
 Vādī-i ‘irfāna ey dil ittişālūñ var ise

129

Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün
 - - - - / - - - - / - - - - / - - -

Ger gireydim bir gice ol yār-ı ra’nā koynına
 Ağlamazdum girmesem huld içre hūrī koynına

Haste-i hicrānuñam⁹³ raħm eyleyüp aħvālūme
 Bir gice girsen ne var ben zār ü şeydā koynına

Ġam degil kan ağlayup çāk-ı girībān eylesem
 Bu gice almış raķīb ol yāri zīrā koynına

Raķş iderdim şevķla mānend-i fānūs-ı hayāl
 Girse ger ben ‘āşıkıñ ol şem‘-i ġarrā koynına

Ġalmaz idi devlet-i Dārā’ya reşķüm Ni‘ metī
 Ger gireydim bir gice ol yār-i ra’nā koynına

130

Mef‘ ülü/Mefā‘ ilü/Mefā‘ ilü/Fe‘ ülün
 - - · / · - - - / · - - - / · - - -

Ĥat eyleyicek ‘arız-ı dil-dārı ihāta
 Ġam itdi muħaşşal dil-i bīmārı ihāta

⁹³ Bu kelimenin yazılışında “nu”yu vurgulamak için “و” kullanılmıştır. Yazılışı هجرانوکم şeklindedir.

Ḥaṭ-ı ruḥuṅa çekme elem kim ḥas ü ḥāşāk

‘Ādetdür ider ḥıyta-i gülzārı iḥāṭa

Tār oldu cihān çeşm-i tere çün şeb-i deycūr

Ḥaṭṭ-ı siyeh idince o ruḥsārı iḥāṭa

Öldüğüme ğam çekmezem ol ince miyānı

Mānend-i kemer etse қolum bārı iḥāṭa

Zann eyledi herkes ki kūsūf oldu felekde

Āhum idicek қubbe-i devvārı iḥāṭa

Ey dil ne қadar bilmek için kūşış iderse

‘Aқl eylemez қudret-i Settār’ı iḥāṭa

Efḫār-ı ḥaṭ ü ḥasret-i rūyuṅla şeb ü rüz

Ġam itdi yine Ni‘ metī-i zārı iḥāṭa

68-a

131

Mef^ʃ ūlü/Mefā^ʃ ilü/Mefā^ʃ ilü/Fe^ʃ ūlün

--·/·---/·---/·---

Açıldı bugün bāğda her-cāyī benefşe

Zeyn itdi çemende yine her-cāyī benefşe

Nergis şararup şolsa bu reşk ile aceb mi

Ṭaқmış başına gördüm o her-cāyī benefşe

Ağyāru helak itmege rağmen o gül-i ter

Şundi yine bir ṭob baṅa her-cāyī benefşe

Sevdā-yı ser-i zülfüñile ey gül-i ra‘ nā
Şaldı ayağa sünbül-i zibāyı benefşe

Reşk-āver-i gülzār-ı cinān oldı gülistān
Gülşende bitince yine sermā-yı benefşe

Bir mertebe zeyn eyledi gülzārı şüküfe
Başdan başa tutdı şahrāyı benefşe

Nāz ile tutar Ni‘ metiyā şunmağa elde
Gülşende gör ol serv-i dilārāyı benefşe

132

Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün

· · · · / · · · · / · · · · / · · · ·

Ne deñlü devr iderse çarḥ-ı dūn-perver murād üzre
Döner bir gün yine ‘aqsine devr eyler ‘inād üzre

Ḥarāba virmez idi kā’inātı fitne vü āşüb
Olaydı ḥalḳ-ı ālem birbiriyle ger vidād üzre

Kimisi mest olup ḥalḳıñ kimi olmaz idi hüş-yār
Eger pemāne-i devlet sürülse ‘adl ü dād üzre

Zemāne ağniyāsı bin yıl evvel gelse dünyāya
Aceb çoban olurdu kūsferd-i ḳavm-i Ād üzre

Ne ḥikmettir bunun sırrı bilinmez Ni‘ meti dā’im
Felek erbāb-ı isti‘ dāda her yerde ‘inād üzre

133

Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

Mu' aṭṭar eyledüñ dehri ferah virdüñ dil-i cāne
Ne yeller esti geldüñ bu yana ey büy-ı cānāne

Vücūduñ erre-i ğamla felek itmezdi şad pāre
Dolaşup zülf-i cānāna eger tel kırmasa şāne

Müşābih olmasa şem' -i şebārā rüy-i dil-dāre
Düşüp üstine bāl ile perin yaqmazdı pervāne

Girer bir gün ele ser-rişte-i zülf-i siyekāruñ
Ne ğam düşdi ise şimdi gönül çāh-ı zenaḥdāne

İrer maḫşūdına bir gün gönül giryān olup qalmaz
Elem çekmez cihānda merd-i 'ārif vaż' -ı devrāne

Bu ' asrın muḫtezāsı tā ezelden böyledür cānā
Felekde ehl-i dil olmaya nā'il bir dilim nāne

Eger ey Ni' meti fetḥ olmadıysa bāb-ı maḫşūduñ
Yüri ' arz eyle aḫvālūñ der-i dergāh-ı Sübhāne

68-b

134

Nev-güfte li-muḫarririhi

Fe' ilātün/ Fe' ilātün/ Fe' ilātün/Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

(· · · ·) · · · · / · · · · / · · · · / · · · (· ·)

Görünürsem ne ' aceb ḫalkā gedā şeklinde

' Arz-ı züll eylemezem nāsa recā şeklinde

Ehl-i dil her ne kadar fakre giriftār olsa
Görünür halka yine ehl-i gınā şeklinde

Ne kadar merd-i hüner-perver ü kāmīl var ise
Cümlesi guşşa vü gamla fuqarā şeklinde

Ne kadar ehl-i tama‘ fāsīd ü bātıl var ise
Perde-i zühd ü riyāda şulehā şeklinde

Ne kadar nekbet-i cerrār ü müzahref var ise
Şüret-i faqr-ı fenāda budalā şeklinde

Ne kadar der-be-der ü cāhil ü ebter var ise
Ziyy-i erbāb-ı hünerde zurefā şeklinde

Şarınup kubbe kadar başa mükevver destār
Cühelā tutdı cihānı ‘ulemā şeklinde

Çarnını yarsañ elifden yoğ iken hergiz eşer
Gören ādem şanur anı fuzelā şeklinde

Vera‘ u zühd ü şalāhı dahı ‘ilmi yoğ iken
‘Arz ider ‘āleme kendin fuqaḥā şeklinde

Rüz ü şeb sa‘y idelüm kesb-i kemāl ü hünere
Serserī gezmeyelim ehl-i hevā şeklinde

Dergeh-i Ḥaḳḳ’a tazarru‘ idelüm Ni‘metiyā
Keşf-i rāz itmeyelim halka gedā şeklinde

135

Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

Ne bilsin kāmīlūñ qādrūñi her cāhil cihān içre

Bilürsin qātil-i Hābil dūrür Qābil cihān içre

Sipihrūñ muqtezāsı bu durur şadre geçer cāhil

Ayaqlarda qalır elbette her kāmīl cihān içre

Zemīn-i himmete bir merd-i kāmīl tohm-ı sa' y ekse

Muhaşşal aña bir şey olmaya hāşıl cihān içre

Gelen elbette dünyāya gider āhırle ' uqbāya

Beqāsı yoq dūrür ' ömrūñ be-hey gāfil cihān içre

Sipihre rif atile irmede her cāhilūñ başı

Ġam ile ehl-i dil olmaqda pā-der-gīl cihān içre

Ne deñlü naqd-i eşki dökse şaçsa ' aşık-ı şeydā

Metā' -ı vaşl-ı yāre olmaya vāşıl cihān içre

Şikāyet eyler idim kevkeb-i baht-ı siyāhumdan

Bulaydum Ni' metī bir hākīm-i ' ādil cihān içre

69-b

Fī-Harfı'l-Yā

136

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

- - - - / - - - - / - - - - / - - - -

Hidmet-i hāk-ı derūñden sürme sulţānum beni

Kūyuñ içre düşmene güldürme sulţānum beni

Pister-i ʿışkuñda cānā haste-i hicrānuñam
Eyle ihyā vaşl ile öldürme sulṭānum beni

Şarşar-ı hicrūñ ile gülzār-ı miḥnetde bugün
Berk-i pejmürde gibi şoldurma sulṭānum beni

Cān ü başı yoluña harc eylemekden kaçmazam
Düşmen-i mekkārla bir görme sulṭānum beni

Niʿ metīveş ağlamağdan çeşm-i ter olur ʿ alīl
Ḥidmet-i ḥāk-ı derūñden sürme sulṭānum beni

137

Mefāʿ ilün/Mefāʿ ilün/Mefāʿ ilün/Mefāʿ ilün
· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

Bahār irdi yine gülzār-ı ʿ ālem sebzēzār oldu
Çemende bülbülūñ kārı fiğān ü āh ü zār oldu

Der-āğūş eyleyem cāʿiz ki bir gün deyü dil-dārı
Ḥayāl-i serv-ḳaddiyle sirişküm cūy-bār oldu

Nihāl-i vaşla el irmez o naḥl-i tāze ber virmez
Ümīd-i mīve-i vaşlı dil-i bīmāre bār oldu

Ḥavāle itdi naḳl-i cāna tīr-i gamzesin dil-ber
Geline şadre geçti sīnem üzre ber ḳarār oldu

Ġam-ı ʿışkuñ şu deñlü Niʿ metīʿyi eyledi rüsvā
Ṭuyuldu rāz-ı pinhānı cihāna āşikār oldu

138

Mef' ūlü/Fā' ilātü/Mefā' ilü/Fā' ilün

- - · / - · - · · / · - - - · / - · - ·

Gül yüzüne denildi Cemālî gazelleri

Güftāruña oğundu Maqālî gazelleri

Dendānuñ ile vaşf-ı miyānuñ dūrür senüñ

Dürri gazeller ile Hayālî gazelleri

Şirîn lebüñle kaşlarıñuñ medhidür müdām

La' lî gazelleriyle Hilālî gazelleri

Ruhsārı ile vaşf-ı haç-ı bî-mişālidür

Şem' î gazelleriyle Mişālî gazelleri

Vird-i zebānı Ni' metî-i zāruñ 'ākıbet

Cevrî gazelleriyle oldı Vişālî gazelleri

70-a

139

Mef' ūlü/Mefā' ilü/Mefā' ilü/Fe' ūlün

- - · / · - - · / - - · / · - - ·

Cevrüñle helāk itmez idüñ ehl-i niyāzı

Bilseydüñ eger n'eydüğini bende-nüvāzı

Sāyeñde senüñ hoş geçer 'uşşāk dem-ā-dem

Mevlā vire ey serv saña 'ömr-i dırāzı

Çāk eylemese sinesini hañçer-i gamzeñ

Keşf olmaz idi 'aşıkuñ 'ālemlere rāzı

Cān-bağş ü hayāt āver olur cilvesi yārüñ

'Uşşākına cān virir anuñ şive vü nāzı

Nağş1 gibi yāriñ göremez Ni‘ metīyā ger

Seyr eylese ‘uşşāk ‘ Irāk’1 vü Hicāz’1

140

Şeyhülislām Yahyā Efendi’nün gazeline nazīredür

Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün

· · · · / · · · · / · · · · / · · · ·

Bi-ḥamdillāh ve’l-minnet yine irdi şafā devri

Açıldı gül gibi ḥātır gidüp ḥüzn ü ‘ anā devri

Esīr-i bāde-i gül-reng olan yārān-1 hoş-ṭab‘ a

Şalādür kim yine geldi bahār-1 ğam-zedā devri

Ayağı elden eksik itme sākī vaqt-i ‘ işretdür

Olup hengām-1 gül geldi yine ‘ ıyş ü şafā devri

Varup dün ḥānḳāh-1 ‘ ışka girdim ḥalkā-i zikre

Baḥa hoş geldi gāyetde semā‘ içre vefā devri

Şunar cām-1 murādı sākī-i devrān eşḥāşa

İder ‘ aqsine elbette sipihr-i kec-‘ aṭā devri

Gönül çāh-1 zenaḥdānunda ḳalmışdı ḥalāş oldı

Gelüp ḥaṭ āḥir olunca o ḥaṭṭ-1 cān-fezā devri

Çemenzārı ḥaṭ-1 ḥüsnine virdi Ni‘ metī revnaḳ

Mü’ebbed ola ‘ ālemde o ḥaṭ-1 dil-güşā devri

Şehenşāh-1 serīr-i fazl-1 ‘ irfān şānī-i Nu‘ mān

Cenāb-1 Şeyḥü’l-islām kim virir rūḥa ğidā devri

Re'is-i ehl-i dil üstād-ı kül Yaḥyā Efendi kim
Olur 'ıyd ü ḳadır ḫalka anuñ şubḫ u mesā devri

Edīb-i re' yinüñ ṭa' limine olmasa ger maḫhar
Neden ḳadır olurdu itmeye gerdün dilā devri

Hemīşe evc-i rif' atde güneş gibi ola raḫşān
Olunca āḫir emr-i Ḥaḳ'la çarḫ-ı bī-beḳā devri

70-b

141

Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

' Aceb mi künc-i ḡamda eyler isem nāle vü zārı
Getürmez dīde-i cana şabā ḫāk-i der-i yārı

Nigāh-ı nergis-i mestüñ beni şürīde-ḫāl itdi
Gönül murḡı olaldan dām-ı zülfünüñ giriftārı

Ne ārām itmege bir laḫza bir yerde ḳarārım var
Dili bend eyleyelden rişte-i zülf-i siyehkārı

Yoluñda zerreveş pā-mālün oldı ey güneş ṭal' at
Esirge ḫākdan ref' it kerem kıl bu dil-i zārı

Der-āḡuş ise ḳaşduñ Ni' meti ol serv-i bālāyı
Sirişk-i çeşm-i ḫün-ālūduñ eyle pāyüñe cārı

142

Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün

· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

Cefāya meyl idüp aḡlatma her dem bu dil-i zārı
Yoluñda öldüğüm gel alma āh-ı ḳalb-i bīmārı

‘ İzār-ı lāle-gūnuñ ḥasretinden ey sehī-ķāmet
Olupdur gülşen-i kūyuñda eşküm sū-be-sū cārī

Raķīb-i ḥārila hem-dem olaldan ol gül-i ra‘ nā
İder bülbül-şıfat dil dām-ı gamda nāle vü zārī

Yoluñda cān viren ‘ uşşāķa rağmen ey dil-i şeydā
Yanıñdan ol semen-sīmā ayırmaz bir dem ağıyārī

Sözini Ni‘ metī’ nūñ gūş idüp ey şāh-ı ḥübānum
Cefāya meyl idüp ağılatma her dem bu dil-i zārī

143

Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/Fe‘ ilün

(Fā‘ ilātün) (Fa‘ lün)

(ˆ ˆ ˆ ˆ) ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ / ˆ ˆ ˆ ˆ (ˆ ˆ)

Luţf idüp alsañ ele nabz-ı dil-i bīmārī

Ey ṭabīb-i dil ü cān itseñ aña tīmārī

Maḥrem-i rāz idinüp düşmeni lāyık mī saña

Göz göre ağıladasın dāde-i gevher-bārī

Gülse dil bir gün eger bir niçe yıl girye ider

‘ Acabā bunda nedir ḥikmet ü sırr-ı Bārī

Çekdüğüñ bār-ı belā bār-ı gam-ı yār olsa

Ey gönül çünki çekersin hele bārī bārī

Öldüğüme hele gam çekmez idi ‘ ālemde

Çekebilseydim eger sīneye yārī bārī

Āh kim Ka‘be-i kūyuñı tavāf itsem anuñ
Eylese ben kılına Hāzret-i Bārī yārī

Hāzret-i Ka‘be-i kūyuñla müşābih oldı
Dīde-i mīzāb-zere ağlamadan her bārı

Teng idüp başa cihānı günümü kıldı siyāh
Hoķka-i la‘li lebi kā’külünñ her tārı

Nice olur hāl-i dil-zārı ‘aceb Ni‘metiyā
‘Aşıkuñ böyle nigār ile ola bāzārı

71-a

144

Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün
· - - - / · - - - / · - - - / · - - -

Hāzret kıl inkisārundan şaķın vallāhi billāhi
Olur ser-menzīl-i maķşūda vāşıl ‘aşıkuñ āhı

Düşer lerze zemīn ü āsümāna ihtiraz ile
Ġarībiñ irse eflāke kaçan āh-ı sehergāhı

İşidüp şād ü handān olmasun düşmen deyü cānā
Nihānī eyler ehl-i dil ġam-ı ‘ışkuñ ile āhı

Ne hikmetdür tabīb-i çarķ bilmez ‘ilm-i kanūnı
Degil teşhīşa kādīr nabz-ı bed-ķāhı hayır-ķāhı

Şikāyet kevkeb-i baht-ı siyāhumdan ki ‘ālemde
Felek bildirmedī ķadr-i kemāl-i Ni‘metullāh’ı

145

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün
 - - - - / - - - - / - - - - / - - -

Kākülün ' arz eyleyüp ' aqlum perīşān eyledi
 Her ne itdi ise baña ol perīşān eyledi

Sāyeveş ey serv-ķāmet reh-güzāruñda beni
 Tūl-i fikr-i kākülün ħāk ile yeksān eyledi

Gülşen-i ħüsne cemālün verd-i āl iden Ĥudā
 Ol güle ' uşşāķı bir murğ-ı ħoş-elĥān eyledi

Neş'e-i esrār-ı ħaţtuñ bu dil-i āvāreyi
 Tekye-i ' ışķuñda abdāl gibi ħayrān eyledi

Devlet ü ' unvāna mağrūr olma ey ħ~āce felek
 Niçe yüz biñ devleti ber-bād ü vīrān eyledi

Ĥanümānuñ āķıbet dīv-i felek ber-bād ider
 Tūt ki şimdi meskenün taĥt-ı Süleymān eyledi

Dil virelden mū-miyānına nigāruñ Ni' mefī
 Gizlü rāzın ' āleme ħayfā ki destān eyledi

146

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün
 - - - - / - - - - / - - - - / - - -

Meclisünde dostum bir gice miĥmān it beni
 Şoĥbetünde şem' veş sūzān ü giryān it beni

Lem^ç a-i şem^ç -i cemāle kâni^ç am pervâneveş
Dimezem zevk-i vişālũñ birle şādān it beni

Ey tabībüm şerbet-i la^ç l-i şifā-bağşuñ ile
Derdüme dermān idüp ihyā vü handān it beni

Ola kim pāyũñe bir gün yüz sürem ihsān idüp
Reh-güzāruñda bugün hāk ile yeksān it beni

Ni^ç metīveş hāk-i pāye hālümü taqrīr için
Meclisũñde dostum bir gice mihmān it beni

X. KITÇALAR

72-b

1

Tārīh li-kātibihi berāy-ı kal^ç ā-i fetḥ-i Bağdād

Fā^ç ilātün/ Fā^ç ilātün/ Fā^ç ilātün/Fā^ç ilün
- - - - / - - - - / - - - - / - - - -

Ḥazret-i Sulṭān Murād ol ḥusrev-i āli-nijad
Oldı ma^ç müre zamān-ı devletũñde her şehir

Fetḥ-i Bağdād'ı Ḥudā kıldı müyesser zātına
Düşmen-i bed-h'āh-ı dīn ü devletiñ idüp qahir

Ni^ç metī tārīh olur aña ḥurūf-i mu^ç ceme
Sa^ç y idüp Bağdād'ı aldı hākim-i berr ü baḥir⁹⁴

⁹⁴ سعي ايدوب بغدادي الذي حاكم بر و بحر mısra^ç ı 1048'e işaret etmektedir.

2

Ḳudsî-zāde Efendi İstanbul'a ḳādı olduklarında dinmişdür

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

· · · · / · · · · / · · · · / · · ·

Ḥazret-i Ḳudsî Efendi-zāde kim şām ü seḫer

Piḫesi luṭf u keremdür bende vü āzādeye

Ḥamdülillāh 'adlile oldı Sitanbul ḫākimi

Bu ḫaber ḫaḳḳā şafā virdi dil-i üftādeye

Güş idince naşbını ey Ni' meti tārīḫini

Didim İstanbul mübārek ola Ḳudsî-zāde'ye⁹⁵

3

Binā-i çār-tāḳa dinilen tārīḫdür

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Fe' ulün

· · · · / · · · · / · · ·

Cenāb-ı Ḥazret-i Bār-i Te' ālā

Naşib itdi baña bir ḳaşr-ı bālā

Gören ṫarḫın olur meftün ü ḫayrān

Ta' ālallāh zihī ḳaşr-ı mu' allā

Güşāde ola bāb-ı devlet ile

Be ḫaḳḳ-ı Süre-i Yāsīn ü Ṭāḫā

⁹⁵ استانبول مبارك اولاد سي داده به m1srā'1 1057 tarihine karşılık gelmektedir.

Murādum Ni' metī budur ŧeb ü rüz
Mübārek ide saña anı Mevlā

Didim itmāmına ben dağı tārīḡ
Maḡām-ı dil-güşā mümtāz u zībā⁹⁶

⁹⁶ مقام دلکشا ممتاذ و ذیبا mısra'ı 1050 tarihine karşılık gelmektedir.

SONUÇ

Nakib-zâde Ni'metî, 17. yüzyılın birinci derecede şairlerinin arkasından ismi sayılabilecek bir şahsiyettir. İlim ve irfana adanmış bir ailenin efradından olan şairin babası ve dedesi toplum önderi olarak değerlendirilebilecek kişilerdir. Kendisinin de ömrünü ilim ve marifete vakfettiği eserlerinin ser-levhasından başlamak üzere birçok yerinde zikredilmektedir. Tezkirecilerin de üzerinde ittifak ettikleri nokta Ni'metî'nin her şeyden önce ilim adamı oluşudur. Şairin kardeşi Şeyhî Çelebi de kendisi gibi ilim erbabı ve şairdir. Şairin ve kardeşinin hatları da çok güzeldir. Ni'metî'nin eserlerinin elimizdeki nüshalarının kardeşi tarafından istinsah edildiğini ve Şeyhî'nin başka eserlerde de müstensih olarak kaydedildiğini söyleyebiliriz.

Sosyal hayatta önemli bir yere sahip olan Ni'metî, ilim adamı, şair, müderris ve başkâtip kimlikleriyle topluma önemli hizmetlerde bulunmuştur. Toplumda sevilen bir kişiliğe sahip olan şair, nüktedanlığıyla tanınır. Özellikle üst derece hâkim ve kadıların sohbetlerinde aranan kişidir. Mülâyemeti içerisinde bulunduğu dönemin eksikliklerini eleştirmesine mâni olmamış, başta rüşvet olmak üzere birçok konuyu acımasızca tenkit etmiştir.

Hayırla yâd edilmek düşüncesiyle şiir yazdığını söyleyen şâir rind-meşreb bir şair olarak bilinir. Dinî ve tasavvufî konuları bir mutasavvıf edâsıyla ele almıştır. Özellikle dünyanın geçiciliğini ele aldığı bazı şiirler didaktik şiir diyebileceğimiz bir tarzda kaleme alınmıştır. Bu tarz şiirlerin Rûhî etkisiyle yazıldığını söyleyebiliriz.

Bu çalışmamızla Ni'metî'nin iki eseri ortaya çıkarılmıştır. Eserleri de göz önünde bulundurularak şairin hayatı, edebî kişiliği ve şiir anlayışı ele alınmıştır. Şâirin asıl önemli eseri olan Ni'metî Divanı'nda şiirler şu şekilde sıralanmaktadır: 13 kaside, 1 mektub-ı manzum, 1 şikâyetname, 2 terkib-i bend, 1 bahr-i tavîl, 8 tesdis, 1 müseddes, 2 tahmis 146 gazel ve 3 kıt'a. Münâcâtla başlayan eser, na'tlar ve devrin önde gelen şahıslarına yazılmış kasidelerle sürer. Münacât ve na'tları takip eden ilk şiirin semâ' redifiyle Mevlânâ'ya yazılmış bir kaside olması ve bazı beyitler şairin Mevlevî olma

ihitimālını düşündürse de taradığımız hiçbir kaynakta bu düşüncemizi ispatlayacak bir bulguya ulaşamadık. Münacât ve İkinci na‘t mesnevi kafiye düzeni ile yazılmıştır.

Şâirin şiir anlayışını yansıtan asıl şiirleri ise gazelleridir. Gazellerinin büyük bölümünde aşk konusunu işlemiş olan şair yedi şiirinde redd-i mısra yapmıştır. İki şiiri bî-nukat yazan Ni‘metî , bu şiirlerinde noktalı harfleri kullanmayarak ustalığını ispatlamıştır. Bir gazel de mu‘ammâ şeklinde yazılmış olup her bir beyitten bir isim çıkmaktadır. Dîvân’da çok fazla örneği olmasa da mu‘ammâ ve tarih konusunda şâirin uzman olduğu birçok kaynakta zikredilmektedir. “Mecmu‘â-i Mu‘ammeyât” adlı eserde şairin yirmi altı muammasına yer verilmesi de bu düşünceyi desteklemektedir.

Nakib-zâde’nin diğer eseri ise Farsça lugal olan Tuhfe-i Ni‘metî’dir. Yirmi dokuz varak olan eserin her sayfasında on altı satır bulunmaktadır. Eserin sonunda tamamlanmasına düşürülmüş bir tarih olup, bu tarih 1046(1636)’yı göstermektedir. Nüşhanın telif tarihi ise 1047(1637)’dir. Eser manzum olarak yazılmıştır.

Ni‘metî, Arapça ve Farsçayı son derece iyi bilmesine rağmen sade şiirler yazmayı tercih etmiştir. Şiirlerinde halk söyleyişlerine, atasözlerine sık sık başvurmuş; dili vezne değil, vezni mümkün olduğunca dile uydurmuştur. Buna rağmen onun şiirlerinde vezin kusurları çok görülmez. Söz ve anlam sanatlarını ustaca kullanan şair, sanatlar yoluyla şiiri anlaşılabilir hale getirmekten ise kaçınmıştır.

KAYNAKÇA

1. ABACI Nurcan, Bursa Şehrinde Osmanlı Hukuku'nun Uygulanması(17. Yüzyıl), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001.
2. Arab-zāde Mehmed Efendi, Mecmu'a-i Muammeyāt, Süleymaniye Ktp., Giresun Yazmaları, 179.
3. Âşık Çelebi, Meşairü'ş-Şuarā or Tezkere of Âşık Çelebi, Hzl: G. M. Meredith Owen's, London, 1971.
4. Bākī Divanı, Hzl: Sabahattin KÜÇÜK, TDK Y., Ankara,1998.
5. BANARLI Nihad Sāmi, ,Resimli Türk Edebiyatı Tarihi , C. II, MEB Basımevi, İstanbul, 1983.
6. BELİĞ İsmail, Güldeste-i Riyāz-ı İrfān ve Vefeyāt-ı Dānişverān-ı Nādiredān, Hzl: Abdülkerim ABDÜLKADİROĞLU, Anıl Matbaacılık,Ankara,1998.
7. BELİĞ İsmail, Nuhbetü'l-Āşār li-Zeyl-i Zübdetü'l Eş'ār, Hzl: Abdülkerim ABDÜLKADİROĞLU, Gazi Ü. Yay. , Ankara,1985.
8. Beyânî Mustafa Bin Carullah, Tezkiretü'ş- Şu'arā, Hzl: İbrahim KUTLUK, TTK Basımevi, Ankara, 1997.
9. Cevrî Divanı, Hzl: Hüseyin AYAN, Atatürk Ü. Basımevi, Erzurum, 1981.
10. Evliyā Çelebi, Seyahatnāme, C.II, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1993.
11. Fehim-i Kadim Divanı, Hzl: Tahir ÜZGÖR, AKM Y., Ankara, 1991.
12. Nāimā, Tārih-i Nāimā, C. II .
13. Hayālî Bey Divanı'nın Tahlili, Hzl: Cemal KURNAZ, MEB Yayınları, İstanbul,1996.
14. HIZLI Mefail, Bursa Medreseleri, İz Yayıncılık, İstanbul, 1998.
15. İSEN Mustafa, “Tezkirelerin Işığında Divan Edebiyatına Bakışlar: Osmanlı Kültür Coğrafyasına Bakış” , Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler, YKY, İstanbul, 1999, s.302–305.
16. İSEN Mustafa, “Tezkirelerin Işığında Divan Edebiyatına Bakışlar: Divan Şairlerinin Tasavvuf ve Tarikat İlişkileri” , Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler, YKY, İstanbul, 1999. s.306–309.

17. İzzet Ali Paşa Divanı, Hzl: İrfan AYPAY, İstanbul, 1998.
18. KAPTANOĞLU Râif, Bursalı Şair, Yazar ve Ünlüler Ansiklopedisi, Bursa, 1998.
19. Mehmet Sıraceddin, Mecmaü'ş-Şuarâ Tezkire-i Üdebâ, Selçuk Ü. Ktp., Nadir Eserler Salonu.
20. Mehmet Süreyya, Sicil-i Osmânî yâhut Tezkire-i Meşâhir-i Osmânî, C. IV, Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1311.
21. Mehmet Tahir, Osmanlı Müellifleri, C.I İstanbul, 1972.
22. Nahifî Süleyman Efendi Divanı, Hzl: İrfan AYPAY, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1992.
23. Nâili Divanı, Hzl: Haluk İpekten, Akçağ, Ankara, 1990.
24. Necâti Bey Divanı'nın Tahlili, Hzl: Mehmed Çavuşoğlu, MEB Basımevi, İstanbul,1971.
25. Nev'îzade Atâyî, Şakaik-i Nu'mâniye Zeyilleri(Hadâikü'l Hakâik Fi Tekmiletî'ş Şekâik) , Hzl:Abdülkadir ÖZCAN, Çağrı Yay., İstanbul ,1989 .
26. ÖZCAN Hasan Basri, Bursa'da Tasavvuf Kültürü 17. Yüzyıl, Gaye Kitabevi , Bursa, 2000 .
27. PALA İskender, Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Kapı Yayınları, İstanbul,2004.
28. RADO Şevket, Türk Hattatları ,Tifdiruk M., İstanbul, 1990.
29. Seyyid Nesimi Divanı, Hzl: Hüseyin AYAN, Akçağ Yayınları, Ankara, 1990.
30. Suyolcu-zâde Mustafa Necib Eyyübî, Devhatü'l Küttab, Süleymaniye Kütüphanesi, 4359.
31. Şeyhî, Vakayi'u'l-Fuzala, Hzl: Abdülkadir ÖZCAN, İstanbul, 1989.
32. Şeyhülislam Yahya Divanı, Hzl: Rekin ERTEM, Akçağ Yayınları, Ankara,1995.
33. TUMAN Mehmet Nail, Tuhfe-i Naili, C.II, Bizim Büro Yayınları, Ankara, 2001.
34. UZUNÇARŞILI İsmail Hakkı, Osmanlı Tarihi, C. III, TTK Y., Ankara, 1977.
35. YORULMAZ Hüseyin, Divan Edebiyatında Nabi Ekolü, Kitabevi, İstanbul,1996.

EKLER

Ek	Sayfa
Ek 1: Nakib-zāde Ni'metî Dîvānı'nın Başlangıç Sayfası.....	306
Ek 2: Nakib-zāde Ni'metî Dîvānı'ndan Gazeller.....	307
Ek 3: Nakib-zāde Ni'metî Dîvānı'nın Son Sayfası.....	308
Ek 4: Tuhfe-i Ni'metî'nin Dibacesi.....	309
Ek 5: Mecmu' a-i Muammeyāt'ta Ni'metî Muammaları.....	313

قصه مناجات الی قاضی الحاجات و وضع الذباج للطلاب
 و النجاة من الوباء الذی یصلح الصارق الی غیره الی المعاصی
 المتأویون فی اداء غزوة العاقبة والعبادة الی الی الغزوة الی الی
 السید نعمت الله المعروف بنقیبة البرسوی ان الله تعالی
 فی الدین ما اراده و اوفی کل عهده و وعده

ای شه ما بقا ای خالق کون و کلا
 ذوالجلال الایحی و کلا اجناس الی الی
 بادشاهان کانا فی یوغیا و ارباب الی
 نه فاله صبح و شام ام کلای بر الی
 عالم غیب سها ده سنسن الی الی
 فی الحقیقه غیر و برط و لر و عقد الی الی
 آدم و حوا و ختن زینب الی الی
 یوغیا کلا یلیو لیشا الی الی
 نسل پاکرون جنبا انبا الی الی
 حضرت نوح نبی برهبر الی الی
 حضرت یعقوب نبی غریب الی الی
 بعد اثنا عشر صبا و زندان الی الی
 ریحما قدر کله جاهلی لغ الی الی

نور

۷۴

تقدیر یونان که تسبیح ابد بخود صفا
 باخسوا اول صاحبها و یونان
 بادشاه عشر سنه احمد سهل که او در
 رحمة العالمین وهم تسبیح عاصیان
 قصه عز و جاهت هرگز انال شیه
 چار یا حضرت بوکر صدق و کرم
 احسان اول آدم کرم حسین الی الی
 بالی کل عشق عشق کن فقی و یونان
 کشف زبان بعد به بل و شیخ الی الی
 صنع فیض آثار رب العزیز الی الی
 اول امیر ایه کور آمد شد لیل اول
 بجز و برشت و جبال کوه الی الی
 عرش اعظم سلج و لوح و قلم سکا الی
 برک و بار نخل کشش سون و سون الی
 همای حی خوش طهور و انس خوش الی
 معقه فد هر بری صد قیله و حد الی
 جمله که در روزی ذکر پاک داشت الی
 جمله سکه عسات تان اما الی
 خنک کن جیف تسبیح و قالی الی الی
 آه کم کی عیاشیه شب الی الی
 هر که امرا الی الی که طومر نام فرم
 آتش سوزانی را بهیروز فلان کلک است
 نوح تسبیح اصغیرا بنام آفرین
 حضرت عثمان علی الرضی شید زید
 هریری منکوش کوش عشق جنت الی الی
 فیض لطف کله اولام بلبل صفت حاجت
 دستم کله ما تو طمانه مخبر الی الی
 دیر عیبره نامه هرم ای حکیم کرم الی
 ثانی بق کور زرد فصلها الی الی
 ابرو باد و صبا حضرت یزید و وصفا الی
 انجمنش و فرسبع طبیان آسمان
 بلبل کواکل رعنا و یوغیا و یونان
 امرک بالجماله ما مورای جمی کار الی
 روز و شب کرم قانرای الی الی
 خدمت سبب و قنبل کله دام زین الی
 ماه و سال کرم و عصیان الی الی
 ظنن در دم کاور نام خوش حاجت الی
 الله حسن عمل یونان کور که ارمان
 امرک لایق عیاشیه نام تسبیح الی

کوهی سلسله زلفه سدا سدا
 غنچه طغیان بی عید که کند
 بوغمه عاشق غمخوارین باز
 کره کا کانه بسته اید و بلبل
 ناز اولسه زمینه تیرفضا
 آشنادان کلان بلا و ستم
 کسه نکه ولینده بوق حسم
 گشیه ذک دکلو قبله
 مقضای بهرچ رفکار
 یوسف صومرت اولسک
 سه قرعزل یلسک متاع
 اولری دله مظهر غموم
 کولک اولادی بیتر که عالان
 دفع غم طغنه کارا واکر غم
 محنت غم و فو کاه اکو خال غم
 فاکل مبل دانی به درد و دل
 زینت هم دینی غم و غم ریلر

حرف الالف
 ایگ بینه وینا دل شیرین
 بره چال کوهناروب و رود لاری
 آجدر کلشنده سخن خجرت
 کوزی سرتا بقدم کلشنه نیل
 صورتی سولیک زلفی کویک
 بنه خیرک بدیجک سدن و طویا
 دور ایلدن بو بو کینه مناج
 ایتدی مرموه سخن کوشلا
 ایاوب بولیه هرگز عشقکده سنک
 نعتی ویش به برعاشق شیدا
 ایدم خسته دلشنه ایلستفا
 رواد راتسه کرافنا ایلستفا
 طبیم اتسه شاه جور ایلستفا
 ایدرم یاده سرتان ایلستفا
 بن ایلیم بینه رف و ربانه ایلستفا
 کلور طالع ایلله کابل ایلستفا
 عجب طبیعتی وار نعتی زارک ایدد
 کاره ایلر کلنجون انلسه ایلستفا

۱۶۲۴
 ۱۶۲۵
 ۱۶۲۶
 ۱۶۲۷
 ۱۶۲۸
 ۱۶۲۹
 ۱۶۳۰
 ۱۶۳۱
 ۱۶۳۲
 ۱۶۳۳
 ۱۶۳۴
 ۱۶۳۵
 ۱۶۳۶
 ۱۶۳۷
 ۱۶۳۸
 ۱۶۳۹
 ۱۶۴۰

ناز اولسه زمینه تیرفضا
 آشنادان کلان بلا و ستم
 کسه نکه ولینده بوق حسم
 گشیه ذک دکلو قبله
 مقضای بهرچ رفکار
 یوسف صومرت اولسک
 سه قرعزل یلسک متاع
 اولری دله مظهر غموم
 امجدد بو نعتی مرموم
 عاقل اولان ویر قضا
 کتج محنتا ایسم غم دده
 طولاشور دامن خار غم
 سفر اولر و دینه ده ناز
 ای کوکل نیکه ایا ای ایدر کاه
 نعتی و لست دینا اولر البته فنا

حرف الالف
 هم تن بینه وازد بلند ایتد
 بلبله شاخ کل سنندا
 زلف همدر حم جانانی کند
 دل مجنونی بینه سلسله بند ایتد
 سینه ده جایی ایدر یامر خدا
 یاد ویر کانه دن جفا و اذ
 دولته ارسه همه قورنیا
 غضم بو قدد بلور مورلا
 بویله در کیمه غم چاره دلا
 جملها اخوان اولور سکر اعدا
 غیبت و ختم ایدم سنی بسفها
 بویله در مقضای حکم قضا

۴۰
 ۴۱
 ۴۲
 ۴۳
 ۴۴
 ۴۵
 ۴۶
 ۴۷
 ۴۸
 ۴۹
 ۵۰

Ek 2: Nakib-zāde Ni'metî Dīvānı'ndan Gazeller

تاریخ لکاتبه برای فتح قلعه بغداد

حضرت سلطان اول خسرو گنگانگ
 فتح بغدادی خدا قلمیست خدایه
 یعنی تاریخ اولو و آنکه حروف معجمه
 سببی ابرو یغیاوردی الدی حکم بزور
 ۱۰۵۱

قدیمی زاده افندی استانبول خطبه

اول قلم زور و نمشدار
 حضرت قاسمی زاده کم نام
 جمله عدله اولو لاری تانبولگی
 کوش ابرو یغیاوردی یعنی تاریخی
 دیرم استانبول مبارک اولو قلم زاده
 ۱۰۵۱

بنای عمارت در نیشابور

جناب حضرت بار نغالی
 کورن طهرن اولو و مقتون
 کشاده اولو باری و لیتاه
 مراد یعنی بوردش و ورد
 دیرم تمامه بنای تاریخی
 مقام دکشاممتاز و زینیا
 ۱۰۵۱

(در) ساله محمد حسن

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
مُطَّلَعٌ دُرِّ اَنْ كَلَّمَ
فَضْلَ كُنْشَا نِیْزَهٗ بِالْبَیْزِ لَوْحَهٗ دَرِّیَا جَدِّ نَظْمِ

جو هر چند و سپاس بدیع انسان و زور
شکر و ستایش بی قیاس اوله قادری تراوی
و باقی لایزاله افریننده زمین و زمان رفی
دهنه انیس و جان نظم ادیم زمین سفین
عام اوسیت برین جوانها چه دشمن چیه
دوست چنان بن جوان کرم کسند
که سیرخ در قافیه خیزد منزل حسن
حدیث و کتاب باقی مدد سیه معور
له قیاب شیرازی بند مجموعیه شام و ریح
رفعت و نسیب کج کرم قدر باد

نی و وزیر • شهنشاه و شل و نظیر • خناب
برک و ازینک • حضور حضرت مذارینه •
هر ران هزار • باغ و افشار • انار و نثار
اولنور که ارادت علیه • و قدرت خلیه سی
برله بیب اولاد اریدن عالی بره الفتد • خالنه
افاده کی قلن ساجنه • عامه مخلوقانی •
و کافه موجوداتی • اقالیم عدمدن
بود ابرار دمنه • کتوروب فعالیال
برید • و صیف شریف و مجیدی • مهمربخه
سینه انسانی الطاف و احسانی • اباله
احسن هویور و زره صورت کر • و اراش عق
و انش ابه برزیور • قیلوب کیمنک
طبیعتی زینت هم جالاک برله مرز و محلی
و عبور بصارتی کمال دران ابه تکمال و محلی
• و کیمنک دخی بالای استعداده •
کور خلع فخر علم و فضیلت • والنیه
نادان کمال و فضیلت • برله تشریف

Ek 4: Tuhfe-i Ni'meti'nin Dibâcesi

وتكرير • بيور صغاره اول شاه كريم هره
 بزني كنجينه علم و عرفان • ومظهر انعام
 واخصان • الهادي جليت الاوق وعصيت
 فهما وه • وصلايت صلوة بي عاتيه • ونهف
 عتبات مالا نهائه • اول اشرفي ابناء
 عظام • وافضل اوليا فنام • باستط
 بساط دين مين • ناصب اعلا منبر
 مين • فارس ميدان • قاب قوسين او
 ادنى صد زنين • باركاه سخان الذي
 استوي مخصوص خطاب مستطان عز
 قرين • وما ارسلناك الا رحمة للعالمين •
لناظه التي منج اتمكة كراول قاذر
 اوسلطان سرتيرتيا • بادشاه كشور
 ايام الهدي شفيغ الوري نظم خواجه
 دينا

دينا ودين كج وفاصد بدرد ووعا له
 مصطفي صلي الله تعالى عليه وسلامه
 من صمت ونكاح اجناس في همتاسنه
 بالطوع والرضا الختان واهدا او
 اولوزكده امت عالي همتي طر وحفته
 دعوت وسبل علة دلالت ايلدي نظم
 وعلي الله وعترته مع اصحابه واجوته بيت
 قدسنا الله باسراهم نورنا الله بانوارهم
له د اعي خمر بر كتان • وبعث لسير
 خطا با بود كده شرمه ايه دارفند
 ارغان • اولان هر عارف في اشتباه
 وعاقل صاحب ابناء واقف
 واكاهه دزكده بود اريد بيا بر خيال ك
 اجمال ذوق وصفاسي امر محال
 و بود كده كاه في ممالك ويقاسي محض

آرزويان
 آرزويان
 آرزويان

خيال غناسي بين عناقباسي كل
 فنا سروي شورو نما قلب اقبالي
 لايضا ايدوي ظاهر وهو يدادر ايلند
 نقش نكار فناية الدانه كذا يادار
 دكلدر مخزفات بخان فضا التاله
 يارلسن جيع اشيمانك وجودي ووجه
 سنه كالمن عليها ايدوي . قل
 لبني صاحب ذكوا كامل اديب
 في جون وجزا اولدريك فضني فون
 الينز عاقل من كن نادان اوله مفضا
 بخره قبل خلول الاجل بودهر برسنله
 براسرا جل قومغه عزيزيت فيله كه اليوا
 الشهور السنه جمهورده دعاء
 خيال به مذكورا اوله بينارين فوعبد
 داعي كمتيرين اعني فقيركم بيضا عه

فينا
 ايدوي
 محبتي
 عشري
 وعش

وجعيري استيطامه . ترا اقد افر
 الفتره والنسا كين . الحجاج الي
 الاء حخته ربه الغني العين السيد لهم
 الله ابن السيد محمد الكسبي المعروف بين
 الاسراف السادة . بنقيب زاده تالاره
 اياق بهار و اوقات شبناده . حصيل علم
 وكمال اجون ماه وسال اشغال
 ستر لوجه ديباجه اعماله اوليله
 بر مفضنا . طبيعت . وادني لغاله يناليره
 ميل و زينت . النيكاله حب القديرا
 صحنه روز كارده . بر ياد كار دست
 او بر روز كارده وضع الملك خاطر اجورير
 بر فون . في الجماله خطورا ينكدين بيت زينه
 است ثسي كه دره در دياريش . مانند
 انري بياري كاريس . مضمون عرين موردي

بمعنى كليني
 الازمغان

مهموز

مقتضا بنجه هون الله انك الجيب
 برفاسی لغافت جمع وترتیب ایدوب
 رشتنه نظم اوزره کشتین و خجده
 یعنی د بوسنه اولدی . ارباط باع
 سببمه واصحاب اذهان مسقیمه
 • نوکتاب برقصورک سطور بی
 مانند میل کمال الجوه کوزدن کجوزن
 اخوان مرویه مباح ترک الظاف کینی
 شهور التردن • موقع و ما مول درک
 بر مقتضای کفر جان بر واقع اولان
 عیونیه نظر انجوب • قصور سطور بی
 دامن عقوبتله مسنور • باکده واقع اولان
 سهو و خطاس • یخج بوزر معده بدل
 مقدور • وسی مؤنورین • بی دروغ
 بوزر آلکله فتمند الله انک الجیب

نائل اخچیزیل اولاییت ای نظریلین
 بو اوراقه کاتبی یعنی به ایله دعا • خیر
 ایله ذکر ایدرسک ای • سکه ده خجرت
 اینه یارخدا • و بالله التوفیق و هو هم الیق
 مناجات الی قاضی الحاجات
 خداوند اگر نما کرد کارا
 شهنشاهما درخما شهر یارا
 که سنسن واقف استرا جمهور
 که سنسن زاروق برندن وموز
 که سنسن و نه سترانی شاه عالم
 علیه و عالمه علام واعلم
 الهی ذات پاک خجرتون
 رسواک مصطفی انک عزیمتون
 قبوله خجتمه می سن ایله لایق
 که منظور ایدنه ای خ لایق
 ایدوب اصحاب طبعه ای دستور

ایستند عالم بوزر کلازی
 ایستند عالم بوزر کلازی
 قیو کلک یادنه خجرتون

